

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YENİ TÜRK ŞİİRİNDE YİRMİ YEDİ ŞAİR ÖRNEĞİNDE
NEVROTİK DURUMLAR**

**Mehmet Bilal YEŞİLMEN
1961010507**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

EKİM- 2022

BATMAN

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

MEHMET BİLAL YEŞİLMEN tarafından hazırlanan “YENİ TÜRK ŞİİRİNDE YİRMİ YEDİ ŞAİR ÖRNEĞİNDE NEVROTİK DURUMLAR” adlı tez çalışması 25/10/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri		İmza
Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ	Başkan	
Doç. Dr. Mahfuz ZARİÇ	Danışman	
Dr. Öğretim Üyesi Enser YILMAZ	Üye	

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof.. Dr. Osman PAKMA
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Mehmet Bilal YEŞİLMEN
Tarih: 25/10/2022

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
YENİ TÜRK ŞİİRİNDE YİRMİ YEDİ ŞAİR ÖRNEĞİNDE
NEVROTİK DURUMLAR
Mehmet Bilal YEŞİLMEN
BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Mahfuz Zariç

2022, 158 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Mahfuz ZARİÇ

Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ

Dr. Öğretim Üyesi Enser YILMAZ

Nevroz, bireyin aşırı hisli yaşantısının üstesinden gelmesindeki acizliğinden kaynaklanır. Psikanalizin özü olan nevroz diğer sanatlar gibi şiirde de görülür.

Tanzimat sonrası edebiyatımızda nevrotik şiir izlerini genellikle totaliter rejimlerin yaşandığı dönemlerde, şairlerin bunalım hâlleri gibi durumlarla belli başlı şairlerde görürüz. Bu şairlerin şiirlerinde yer alan nevrozlarda psikonevrotik ve psikobiyografik durumlar tespit edilmiştir.

Analitik incelemelerle aranan nevrotik şiir izleri hem kuramsal hem de tematik kapsamda temellendirilmiştir. “Psikanalitik”te öncü Sigmund Freud yanında konuyla ilgili değerlendirmeleri bulunan Carl Gustav Jung, Karen Horney’den de istifade edilerek yirmi yedi şairde nevrotik durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Nevroz ve nevroz çeşitleri yanında nevrozla ilişkili kavramlarla da şairlerin psikobiyografisi ve şiirleri nevrotik açıdan çözümlenmeye çalışılmıştır.

Psikobiyografik ve psikonevroz çerçevesinde tespit edilen yirmi yedi şair ve şiirleri korku, histeri, bunalım, depresyon, saplantı ve dismorfik (Anoreksiya) özellikleriyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Nevroz, Psikobiyografi, Psikonevroz, Şair, Türk şiir

ABSTRACT

MS THESIS

NEUROTIC SITUATIONS IN THE EXAMPLE OF TWENTY SEVEN POETS IN NEW TURKISH POETRY

Mehmet Bilal YEŞİLMEN

**THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE
OF BATMAN UNIVERSITY**

**THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE TURKISH LITERATURE
AND LANGUAGE**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mahfuz ZARİÇ

2022, 158 Paages

Jury

Assoc. Prof. Dr. Mahfuz ZARİÇ

Assoc. Prof. Dr. Ferhat KORKMAZ

PhD Lecturer. Enser YILMAZ

Neurosis arises from the inability of the individual to cope with her emotional life. Neurosis, which is the essence of psychoanalysis, is seen in poetry as in other arts.

In our post-Tanzimat literature, the traces of neurotic poetry are generally observed in the periods of totalitarian regimes, in the depression of poets, as we see it in certain poets with situations. Psychoneurotic and psychobiographical conditions have been identified in the neuroses in the poems of the poems of these poets.

Traces of neurotic poetry sought by analytical studies are based on both theoretical and thematic based. In addition to Sigmund Freud, a pioneer in psychoanalysis, Carl Gustav Jung and Karen Horney, who have made evaluations on the subject, have been used to determine the neurotic situations in twenty seven poets.

In addition to neurosis and neurosis types, the psychobiography of poets and their poems with the concepts related to neurosis has been tried to be analyzed from a neurotic point of view.

In this respect, twenty seven poets and their poems identified within the framework of psychobiographical and psychoneurosis were examined with their fear, hysteria, anxiety, depression, obsession and dysmorphic (anorexia) features.

Keywords: Neurosis, Psychobiography, Psychoneurosis, Poet, Turkish poetry

ÖNSÖZ

İnsanı psişik olarak inceleyen psikolojinin yanında edebiyat da insanı en temel inceleme konusu olarak ele alır. Edebiyat, psikoloji bilimi içinde Sigmund Freud’un ortaya koyduğu “psikanalitik”in inceleme alanına girmiştir. Öyle ki Sigmund Freud; Sophokles, Dostoyevski ve Shakespeare’nin eserlerini psikanalitik açıdan incelemiştir. Bu çalışmalarıyla, ortaya konan edebî eserin sadece edebî yönüne değil aynı zamanda psikoloji ile ilişkisine de işaret etmiştir. Sigmund Freud, buna “psikanalitik”in temelini oluşturan nevrozlar bilgisini çözümlemekle başlamıştır ve bu adımı psikobiyoğrafik yönle bütünleştirerek edebî eserin çözümlemesine büyük katkı sağlamıştır. Çünkü psikanalitik çözümlemede nevrozla birlikte kişinin çocukluğu, yaşamı ve kişisel özellikleri eserin anlaşılmasında önemli görülmüştür. Böylece Sigmund Freud kendisinden sonra gelenlere de geniş bir çalışma alanı açmıştır.

Böylelikle ayrı disiplinler olan edebiyat eleştirisi ve psikoloji ortak inceleme alanıyla eserlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Çalışmamızın temeli de bu yapı üzerine kuruludur. Psikolojinin önemli bir alanı olan ve psikanalize kaynaklık eden nevroz, Tanzimat sonrası şairlerin psikobiyoğrafik yönlerinde, özellikle şiirlerinde belli başlı temalarla ilişkileri yönüyle incelenmiştir.

Nevrotik durumlar üzerine kurulu çalışmanın yalnızca şiirde aranması yeterli değildir. Bunun için özellikle şiir yanında şairin kendisi ile ilgili araştırmalar da nevroz bilgisi açısından değerlendirmeyi gerekli kılmıştır.

Çalışma boyunca zorlu süreç içinde danışmanım Doç. Dr. Mahfuz ZARİÇ’e, kaynak temini yanında maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ’a, kıymetli fikirleriyle katkı sunan Doç. Dr. Mustafa KARADENİZ’e, eser tavsiyeleri ve yapıcı eleştirileriyle çalışmama katkı sunan Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Dekan Yardımcısı Dr. Enser Yılmaz’a ve çalışmanın her anında maddi-manevi desteğiyle yanımda bulunan kıymetli eşime çok teşekkür ederim.

Mehmet Bilal YEŞİLMEN

Batman - 2022

KISALTMALAR

Ed.	: Editör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
t.y.	: Tarih Yok
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
vs.	: Vesaire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
1.GİRİŞ	1
1.1.Kapsam ve Yöntem	1
1.2.Sınırlamalar	2
1.3.Güçlükler	2
2. YENİ TÜRK ŞİİRİNDE YİRMİ YEDİ ŞAİR ÖRNEĞİNDE NEVROTİK DURUMLAR	3
3.NEVROZ VE PSİKOBİYOĞRAFI İLİŞKİSİ	6
3.1.Nevroz ve Çocukluk	9
3.2. Nevroz ve Sanat.....	10
3.3. Nevroz ve Yaşam	11
4. NEVROTİK DURUM ÇEŞİTLERİ	13
4.1. Korku Nevrozu: Fobi.....	13
4.2. Duygulara Şiddetlenme: Histeri	53
4.3.Bunaltı Nevrozu.....	66
4.4.Depresif Nevroz: Distimik Bozukluk	108
4.5. Saplantı Zorlantı Nevrozu: Obsesif-Kompulsif.....	136
4.6.Bedenle Barışık Olamama: Anoreksiya	140
5. SONUÇ	144
KAYNAKÇA	152
ÖZ GEÇMİŞ	158

1.GİRİŞ

Ruhsal yönden zengin bir varlık olan insan bu özelliğiyle birçok bilimin araştırma konusu olmuştur. Bu bilimlerden psikoloji ve edebiyat insanı temel almaktadır. Psikoloji daha çok ruhsal merkezli bir inceleme ile insanı ele alırken edebiyat, insanı metinlerde temel öge olarak ele almıştır. Bu disiplinler insanı farklı şekilde konu edinmelerine rağmen birbirlerinin alanlarına dâhil olabilmişlerdir.

Yaptığımız çalışma edebiyat ve psikoloji disiplinlerinin insanın nevrotik duygularını esas alan durumlarını incelemek üzerinedir. Sanatsal eserlerin araştırılıp anlaşılmasında büyük katkısı olan kişi olarak Sigmund Freud'u görürüz. Ferud, psikanalitik çalışmalarıyla sanatsal eserlerin çözümlenmesinin önünü açmıştır. Sigmund Freud'un ortaya koyduğu psikanalitik çalışmaların esas muhtevasını nevrozlar oluşturmuştur. Psikolojik bir terim olan "Nevrozlar" duygu boyutunda yaşanan marazî kaygıyı içerirler. Edebiyatta da duygu boyutuyla eserlerini ortaya koyan kişileri özellikle şairler olarak görürüz. Duygularını yoğun yaşayan şairler marazî kaygı hâliyle ortaya koydukları şiirlere de sahiptirler. Bu marazî kaygı durumunun nevrotik hâllerle şiirlerde ve şairlerde mevcudiyeti bizi bunları incelemeye sevk etmiştir.

Bu incelemede nevrozlarla ilgili çalışmalarıyla ön plana çıkan Sigmund Freud'un ortaya koyduğu kuramsal tespitler esas alınarak tematik çalışma ortaya konmuştur. Bu çalışmada şiirler nevrotik açıdan incelenmiştir. Psikolojik temelli nevroz kavramı edebî muhteva içinde ele alınmıştır.

Netice olarak disiplinlerarası yaklaşımla tematik çalışma ortaya konmaya gayret edilmiştir.

1.1.Kapsam ve Yöntem

Çalışmamız nevroz, nevrotik durumların psikobiyografik açıdan incelemesi, nevroz çeşitleri ve en çok da nevrotik durumların şiirlerde tematik yansımalarının tetkikinden meydana getirilmiştir. Nevroz bilgisinde özellikle Sigmund Freud başta olmak üzere Carl Gustav Jung, Karen Horney'in yazılarından istifade edilmiştir.

Nevroz bilgisi yanında esas muhtevayı meydana getiren nevrotik durumların özellikle şiirlerde tematik kapsam çerçevesinde analitik yöntemle incelemesi yapılmaya çalışılmıştır. Bunun için de şiirler yanında, biyografik belgeler, mektuplar ve diğer türdeki yazılardan yararlanılmıştır.

1.2.Sınırlamalar

Çalışma süresince nevrozlar ve özellikleri göz önünde tutularak şairlerin yaşamları, edebî kişilikleri ve özellikle eserleri incelenmek üzere her edebi dönemden en az bir şair olmak üzere toplamda yirmi yedi şair nevrotik özellikler göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

Çalışmamızda yer alan tematik alt başlıklar taşıdıkları ismin genel anlamıyla değil nevrotik durum özelliğindeki anlamıyla ele alınmıştır. Altı temel nevrotik durum başlığı altında alt başlıklardan biri olarak “ölüm” başlığı ele alınacak olursa buradaki ölümün her durumdaki ölüm yönüyle değil nevrotik durum özelliğindeki ölüm yönüyle ele alındığı görülür. Bu durum da tematik yönlü olan çalışmanın hacminin daralmasına sebep olmuştur.

1.3.Güçlükler

Psikanalizin ortaya çıkmasında esas yapıyı oluşturan nevrozlardır. Nevrozlar, bir derinliği içerir. Nevrozları tespit için geniş ve disiplinlerarası bir okuma yapılması gerekmiştir. Bu, zorlu bir çalışmayı da beraberinde getirmiştir.

Çalışmamızda yirmi yedi şair incelenmiştir. Her bir şair için geniş kapsamlı araştırmalar yapılmış ve tüm şiirleri incelenmiştir. Bunun yanında okunan eserlerin yazarlarına, ilgili şairlere iletişim kanalları yoluyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Tüm bunlar neticesinde elde edilen bilgiler nevrotik özellikler göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Ortak nevrotik özellikleri olsa da her şairin kendi üslubu ve nevrozu farklı şekilde ortaya koyması çalışmamızı daha geniş alanda yapmamıza sebep olmuştur.

Bunun yanında bazı şairlerin tüm şiirleri ve onlarla ilgili bilgi ve belgeler incelenmiş olmasına rağmen çalışmaya konu olabilecek kayda değer bir şey tespit edilememiştir. Böylece büyük emeklerin neticesiz kalması uzun zamanımızı almıştır.

Ayrıca çalışmamız şiir alanı içinde nevroz bilgisinin tespitine dayalı olması, nevroz örneklerinin tespitinin güçlüğü ve bunun sadece eserle sınırlandırılması yetersiz kalmıştır. Bunun için eser yanında eseri ilgilendiren biyografik izler, mektuplar, tahliller vb. kaynakların incelenmesi gerekliliği ve bunlara ulaşılmasının kısıtlılığı karşılaşılan güçlüklerden olmuştur.

2. YENİ TÜRK ŞİİRİNDE YİRMİ YEDİ ŞAİR ÖRNEĞİNDE NEVROTİK DURUMLAR

“Şiir bilinçaltının ürünüdür ve yazar şiir üretirken bastırılmış bilinçaltı arzularını ifade etmek için çaba göstermektedir. Şiir bir tür rahatlama ve dinginlik sağlar; yaşamın sıradan tekdüzeliğine karşı bir tepki, fantastik olana doğru bir gidiş, fazla dolu olan zihinleri rahatlatan, duyguların güvenli ve düzenli olarak ifade edildiği bir yoldur.” (Özen, 2020, s. 11). Şiir, bu özellikleri yönüyle incelenmeye değer bir edebi türdür. Uzun bir süreci ihtiva eden Yeni Türk şiiri de birçok incelemeye tabi tutulmuştur. Bu incelemelerde içerik, dil ve üslup, şekil ve ahenk unsurları da söz konusu olmuştur. Yeni Türk şiirindeki şiirler, bir kısım incelemelerde bir yönüyle ele alınırken bir kısmında birkaç yönle veya tüm yönlerle değerlendirilmişlerdir.

Yeni Türk şiirinde nevroz yönüyle yapılan çalışmamızda tematik yön öne çıkarılmıştır. Bu çalışmamızda marazî kaygıyı içeren belli başlı nevrozların tematik çözümleme yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamızda her edebi dönemden seçilen şairlerin şiirleri incelenmiş. Bu şairlerin şiirlerinde tespit edilen nevrozlu izlerin çözümlemesi yapılmaya gayret edilmiş ve Yeni Türk Şiirinde yirmi yedi şair özelinde nevrozik durum yönüyle panoramik bir muhteva ortaya konmaya çalışılmıştır. Şiir alıntılarında ve eser isimlerinde özgün nüshaya bağlı kalınmıştır.

Konumuzun “nevroz” olması alanımızı sınırlandırmıştır. Bu sınırlılık içinde nevrozik yönden açık olacak şiirler incelenmeye çalışılmıştır. Nevrozun şiirlerdeki yansımalarının yanı sıra şairin psikobiyografisindeki izlere de yer verilmiştir.

Nevrotik yönden incelenen Yeni Türk şiiri içindeki her edebi dönemden en az bir şair olmak üzere yirmi yedi şair ve şiirleri çalışmamıza dâhil edilmiştir. Şairlerin seçiminde döneminin karakteristik özelliklerini önemli ölçüde yansıtan şahsiyetlerin olmasına âzamî ölçüde dikkat edilmiştir. Bu şairler ve dönemleri şunlardır:

Tanzimat Dönemi :

1. Recâizâde Mahmut Ekrem
2. Abdülhak Hâmid Tarhan

Servetifünun Dönemi :

1. İsmâil Safâ
2. Tefik Fikret
3. Faik Âli Ozansoy

Fecriati Dönemi :

Ahmet Haşım

Milli Edebiyat Dönemi :

Ahmet Kutsi Tecer

Beş Hececiler :

Enis Behiç Koryürek

Öz (Saf) Şiir Anlayışı Şairleri:

1. Yahya Kemal Beyatlı
2. Necip Fazıl Kısakürek
3. Ahmet Hamdi Tanpınar
4. Ahmet Muhip Dıranas
5. Behcet Necatigil

Cumhuriyet Dönemi Bağımsız Şairleri:

1. Cahit Külebi
2. Ümit Yaşar Oğuzcan

Yedi Meşaleciler :

Ziya Osman Saba

Toplumcu Gerçekçiler :

1. Sabahattin Ali,
2. Nâzım Hikmet Ran

Mavi Hareketi :

1. Attilâ İlhan
2. Ferit Edgü

Hisar Topluluğu :

Gültekin samanoğlu

Birinci Yeniciler (Garip Akımı) :

Orhan Veli

İkinci Yeniciler :

Cemal Süreya

1960 Sonrası Toplumcu Şiir Dönemi:

İsmet Özel

1980 Sonrası Türk Şiiri Dönemi:

İsmail Uyaroglu

1990 Sonrası Türk Şiiri Dönemi:

Birhan Keskin

Çalışmamıza seçilen şairlerin şiirleri şu kronolojiye göre ele alınmaya çalışılmıştır: Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmid Tarhan, İsmâîl Safâ, Tevfik Fikret, Faik Âli Ozansoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Enis Behiç Koryürek , Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Veli Kanık, Ziya Osman Saba, Ahmet Kutsi Tecer, Ümit Yaşar Oğuzcan, Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet, Attilâ İlhan, Behcet Necatigil, Cahit Külebi, Gültekin Samanoğlu, Cemal Süreya, Ferit Edgü, İsmail Uyaroğlu, İsmet Özel ve Birhan Keskin.

3.NEVROZ VE PSİKOBİYOĞRAFI İLİŞKİSİ

Nevroz, kişinin kendisinin ruhen hasta olduğu vehmî ve ruhsal yapısının bölünmeye yönelik bir eğiliminin sonucu olarak ortaya çıkar. Buna göre kişiliğin değişik parçalarının “birbirine karşı” harekete geçmesi nevroza yol açar (Cebeci, 2015, s. 232). Bu hastalık ruhî bir özellikte olup marazî kaygı gibi belirtilerle meydana gelen duygudurum bozukluğudur.

“Anadilimizde ‘keyifliyim’ ya da ‘keyifsizim’ deyimleri değişik anlamlar yüklenmiş. ‘Keyifliyim’ her şeyden önce ‘bu işten haz alıyorum, kendimle ve çevremle barışığım, memnunum’ anlamına gelir, bir duygu bir canlılığı, bir isteği, hatta bir coşkuyu dile getirir. Ama ‘Keyifliyim’ kişinin haz alması, memnunluğu, istekleri, duyguları ötesinde o kişinin süresi belirsiz bir ‘hali’ anlamına da geliyor. ‘Hali’ keyifli olan kişinin devinimi ve yaratıcılığı artıyor, olumlu anıları tazeleniyor, umut veren düşünceleri çoğalıyor. İşte kişinin haz alması, memnun olması, istekleri ve baskın duyguları ötesinde süresi belirsiz bu haline ‘**duygudurum**’ deniyor. Konuşma dilinde duygu ve dürtüleri ötesinde duygudurumu göze çarpan kişiye kısaca ‘İyisin, keyfin yerinde’ ya da bunun tersi ‘kötü görünüyorsun, galiba keyfin kaçmış’ denir. **Bu bağlamda yas bir duygu, yaslanma bir duygulanım, ‘yas hali’ ise bir duygudurumdur.**” (Odağ, 2001, s. 15).

Duygunun esas olduğu nevrozda kaygı duygusu ön plana çıkmaktadır. Bu kaygı kişiye değişik özelliklerle acı çektirmektedir.

Horney (2021)’e göre kaygı nevrozların dinamik merkezidir. Karen Horney, nevrotik bir kişinin her durumda ortalama kişiden daha çok acı çektiğini ve her durumda acı çeken bir kişi olduğunu hatta acı çektiğinin kendisi bile farkında olmayabileceğini belirtir. (s. 20, 29) Freud (2018)’a göre de nevrozlar büyük bir yoğunluğa sahip olarak bireye acı çektirirler (s. 11).

Tıp dalında nevrozu en iyi tanıtan Freud, insan ruhunun bilinmezlerinden birini keşif konusu yapmıştır. Bunun neticesi olarak da nevrozlar bilime kazandırılmış ve Freud sayesinde “nevroz” bilimsel terim hâline gelmiştir.

Nevroz, kendi içinde acı çeken bireyin hayatına ve sağlığına karışmış bir çeşit ruhsal tedirginliktir (Fordham, 2015, s. 117).

Bu ruhsal tedirginlik bireyin hayatında aksaklıklara sebep olur fakat sebep olduğu bu aksaklıklar psikozlar kadar şiddetli değildir.

Nevroz, kişinin kendi kararlarını verme gücünü zayıflatan psikolojik bir hastalıktır. Kişi nevrotik bir birey olunca etken güç olması lazımken artık edilgen nesne olacaktır (Özen, 2019, s. 316-317).

Nevroz olan kişi kaygılarının baskın özelliği yüzünden kendi iradesinin gücünü zayıflatır. Bu da hayat kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır.

Nevrozlar yaptıkları işe dönüp baktıklarında o işte çok hata bulacakları korkusuyla yaşarlar. Bu korku o işi bir daha yapmamalarına sebep olabilir. Yani nevroz kişisinde gereksiz bir vesvese hâli mevcuttur. ... nevrozlar kişinin psikolojisiyle ilgilidir ve nevrotik birey de kendisindeki karmaşaları anlatmaktan çekinir. Bunun sebebi toplum çekincesidir. Öyle ki bir ürkeklik hâlinin varlığı nevrozda söz konusudur. Bu yüzden nevrotik birey kendi maneviyatını bozar ve kendine güveni yitirir (Jung, 2006, s.243, 244).

Kendine güven duygusunu yitiren birey bunun doğal hâli olarak yaşantısında marazî kaygıyı gösterir. Bu marazî kaygı anlamlı bir özelliğe sahip olmayıp bireyi baskılamaktadır.

Nevrotik semptomların varlığını ortaya çıkaran kişi Bruer'dir. Bruer histeri hastası üzerine yaptığı çalışmalarla hastayı başarılı bir şekilde tedavi etmiştir (Freud, 2018, s. 41). Bu çalışmasıyla Bruer, Freud'un ortaya koyacağı psikanalizin yolunu açmıştır.

Psikanalitik çalışmalarıyla ön plana çıkan Sigmund Freud, ruh bilimine çok büyük katkılar sağlamıştır. Bu çalışmalarının kaynağını nevrotik semptomların varlığı oluşturmuştur.

Psikanalizin esas yapısını oluşturan şey nevroz bilgisidir. Bu bilginin üstünde en çok duran kişi ise Freud olmuştur. Freud nevrozun tedavisiyle fazla meşgul olmuştur. Çünkü Freudçu psikoloji, nevrotikler psikolojisi olup hastalar üzerindeki gözlemleri esas almıştır (Jung, 2006, s.27). Freud (2018) öncelikle tedavi için hipnoz yöntemine yönelmiştir. Bu tedavide hasta hipnoz edilmiş, hastanın unuttuğu travmasını ve ona bağlı olarak duygusal izleri hatırlaması sağlanmıştır (s. 11).

Freud ileride adına psikanaliz denilecek yapının teorik oluşumuyla ilgilenmiştir. Böylece nevroz, psikanalizin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

“Uzun bir süre akıl hastalığı olan psikozdan ayırtırlamayan nevroz, kişinin durumunun farkında olabilmesi özelliğiyle psikozdan ayrılır. Psikozda kişi, gerçekte hayal arasındaki ayrımı yapabilme yeteneğinden yoksun bir hâldedir ve gerçeklik yitimi söz konusudur. Oysa nevrozlarda kişinin

gerçeklikle ilişkisi gevşemekle ve onunla ilgili hiçbir şeyi bilinmek istenmemekle birlikte gerçeklik durumu yadsınamaz.” (Antakyalı, 2016, s. 37).

Nevrozlar yaşadıkları hastalığın farkında olarak gerçeklikle ilişkilerini devam ettirmektedirler. Nevrotik kişi çoğunlukla anormal davranışının farkındadır. Bu yüzden nevroz ileri derecede kişilik bozukluğu meydana getirmez. Nevrozu yaşayan kişiler psikolojik ve fizyolojik doyumsuzluk yaşarlar. Bunlarda bilinçaltı korkuları da bulunur. Bunun temelinde kontrol edilemeyen kaygılar önemli bir yer tutar. Yani nevrozlarda temel olan özellik aşırı kaygılardır ve bu kaygıların sebebi her kişi için farklılık gösterebilir.

“Nevrozlar ve psikotik olmayan depresyonlarda, nicel norm sapmalarıyla, insanın yaşantısı ile davranışları arasındaki ilişki/bağlantı sezilenebilir, ‘anlaşılabilir’ ... Buna karşın psikozlarda görülebileceği gibi, nitel norm sapmalarında, yaşantı / davranış arasındaki ilişki çok kez gösterilemez / anlaşılamaz kalabilir.” (Teber, 2013, s. 252).

Freud, nevrotik kişilik özelliklerini çocukluğa götürmeden anlayamayacağımızı öne sürmüştür. O, nevrozun biyolojik kaynaklı bir psikolojik rahatsızlık olduğunu iddia etmiştir.

Freud, gözlemlerine dayanarak nevroz ile ilgili düşüncelerini biyolojik temellere dayandırmaktadır. Nevrozla ilgili önemli psikanalistlerden olan Alman asıllı ABD’li hekim, Berlin Psikanaliz Enstitüsü’nde öğretim görevlisi Karen Horney ise Freud’un Psikanaliz kuramını yeniden gözden geçirerek revize etmiştir. Karen Horney Freud’dan farklı olarak kültürel yapıyı göz önünde tutmuştur. Horney’e göre kişinin nevrotik veya normal olması, içinde bulunduğu kültür yapısına bağlı olarak değişebilmektedir (Kavut, 2018, s. 512 , 513, 516).

Karen Horney, Freud’un biyolojik kaynaklı olarak nevrozu tanımlamasını ve bunu çocuklukla ilişkilendirmesini abartı olarak belirtir. Çünkü Horney kültürel ve sosyal etkenlerin göz önünde bulundurulmadan yapılan değerlendirmenin doğru olamayacağını öne sürer. Bu yüzden Karen Horney, Freud’un yorumunda yanlış tespitlerin de bulunduğunu iddia eder. Çünkü o, bireyin toplum genelinden soyutlanarak ele alınamayacağını dile getirir. Horney, kültürel koşullar bilindiği sürece bireyin normal davranışı ile nevrozlu davranış farkını daha iyi anlayabileceğimizi belirtir. Horney kültürel özellikleri ön plana alsa da aslında bir nevrotik durumu bazen psikolojik bazen de sosyal yönüyle çözümleyebileceğimizi belirtir. Freud ise bu işe sadece bireysel yani psikolojik ağırlığı yönüyle bakmaktadır.

“Freud’un görüşlerini benimse[me]yen Horney’e göre bir insanın sağlıklı olabilmesi için kendini güvende hissedeceği, sevginin, saygının, anlayışın olduğu bir ortamda sıcak bir çocukluk geçirmesi gerekir.”(Antakyalı, 2016, s. 44).

3.1.Nevroz ve Çocukluk

Psikanalitik anlayışa göre yaşamın temeli çocukluk döneminin ilk dört beş yılı içinde atılmaktadır. Nevroz da bu ilk dört beş yıl içindeki travmalardan kurtulamamakla başlar.

“Dört ya da beş yaşına ilişkin anımsamalarda, esas olarak bireyin prototipinin parçalarıyla ya da yaşam planının kendi özel biçiminin oluşturulmuş olmasıyla ilgili yararlı ipuçları buluruz.” (Adler, 2020, s. 175).

Çocukluğun bu ilk dönemlerindeki ipuçları gelecek hayat için de anlamlıdır. Nevrotik durumu yaşayan kişi için bu ipuçları nevrozun tedavisinde de çok büyük bir öneme sahiptir.

Karen Horney (2021)’e göre nevrotik kaygının oluşumu hep erken çocuklukta başlar (s. 53).

Erken çocukluk dönemi çocuğun ilk altı yaşını kapsar. Bu dönem hayatın ilk temellerinin atıldığı yıllar olduğu için çok önemlidir.

Freud, ilk çocukluk yıllarındaki tecrübenin önemli olduğunu ifade eder. Nevrozun oluşumunda da bu dönemdeki yaşantıların etkisi vardır. Erken çocukluk dönemindeki fobiler buna örnek olabilir. Bu dönemdeki fobiler yerleşip kuvvetlenir ve hayattaki ileri safhalarda varlığını gösterirse gelecek olan tehlikelerin de habercisi olacaktır. Bu yüzden bu dönem bireyin kişiliğinde ve duygusal yapısında önemli rol oynar (Akot, 2010, s. 220).

Çocuklar yapı itibariyle diğer insanlara göre daha hassas varlıklar oldukları için nevroza daha kolay bir şekilde tutulabilirler. Freud ilk çocukluk dönemini nevrotik tecrübeler açısından çok önemser, çocuğun kişiliği ve duygularında bu dönemin önemli olduğuna vurgu yapar. Annesinden ayrı kalan bir çocukta sığınacak güvenilir bir sevgi duygusunu bulamamaktan kaynaklı depresif hâllerin temeli atılmış olur. Çünkü annesinden ayrı kalan çocukta kaygı ve korku gelişiminin meydana gelmesi büyük ihtimaldir.

Bu yüzden çocuğun yakın çevresinin doğru tutumu çocuğun ruhsal gelişimi için önemlidir. Yakın çevrenin olumsuz etkisi çocukta belirsizlik ve nevroz oluşumuna neden olacaktır. Ebeveyn tavrı ile çocuğun nevroz yönü arasında ilişki söz konusudur.

Horney (2021) de nevrotik durumun sebebini çocukluk yıllarına götürür fakat bu yıllarda çevreden etkilenecek oluşun duyguların kaygıya ve dolayısıyla nevroza sebep olduğunu belirtir. Horney'e göre çocukluktaki deneyimler nevrozların belirleyici koşullarını meydana getirir de, sonraki sıkıntıların tek sebebi değildir (s. 7).

3.2. Nevroz ve Sanat

Freud sanatçının ortaya koyduğu sanat ile nevroz arasında ilişki olduğunu kabul eder. Bunda da bilinçaltının sanat eserini ortaya koymadaki rolünü araştırmıştır (Moran, 2018, s. 150).

Bilinçaltı, insanın bilinmezlerinin saklı tutulduğu yerdir. Burada var olanların yönünün faydalı bir üretimle açığa çıkarılması sanatsal bir durumu da ortaya koyabilir.

Sanatçı içe dönük bir ruh yapısına sahip olmasıyla nevrozla ilişkilidir. O, aşırı içgüdüsel ihtiyaçlarının baskısı altındadır fakat tüm bu ihtiyaçları karşılamaktan mahrumdur ve sanatçı, ihtiyaçları karşılanmayınca gerçekten yüz çevirir. Böylece ilgisini hayal dünyası yaratılarına yöneltir. Bu da onu nevroza götürür (Freud, 2018, s.193).

Nevroz bu yönüyle insan için terapötik bir yönü ortaya çıkarır. Terapötik yön bireyi dinç tutar ve onu yeni şeyler ortaya çıkarmaya güdüler.

“Nevrotik umutsuzluğun pençesindeki kişiler, şu ya da bu şekilde hayatlarını ‘sürdürmeyi’ becerir. Eğer nevrozları yaratıcılık kapasitelerini çok fazla köreltmediyse, bilinçli bir şekilde özel hayatlarına çekilmeyi ve üretken olabilecekleri bir alana yoğunlaşmayı başarabilirler.” (Horney, 2014, s. 146).

Nevroz eser çıkarmaya sebep üretim kanallı bir özellik taşır. Bu özelliği nedeniyle Freud sanatçının nevrozun üstesinden geldiğine kanaat getirir. Freud'un değerlendirmesi bu yönüyle iki şekilde ele alınabilir:

“Freud, sanatçı ile nevrozluyu içsel enerjisini esir eden ve içsel enerjisine esir olan birey şeklinde birbirinden ayırmaktadır.” (Akar, 2020, s. 74).

“Yaratıcı yazarlar ve Hayal Kurmak, adlı eserinde Freud, yazabilen kişinin aslında nevrotik bozukluğu olduğunu kastederken yazarın gerçeklikten kaçış sürecinde yeteneklerinin ortaya çıktığını iddia etmektedir.” (Özen, 2020, s. 15).

Şiir de estetik beğeniye beslemektedir ve sanatla ilişkilidir. Sanat, nevrozlu olan bireyin belli bir eşiği aşmasını ve üretimle haz almasını sağlar. Mutsuz, endişeli ve suçluluk duygusu yaşayan birey iç dünyasına yönelir. Bu yönelim eğer derinleşirse

ciddi boyutta hastalıkları da doğurabilir ama bu durum bir üretime çevrilirse bireyi sanatkâr olmaya kadar götürür.

Bazı sanatçılar bu yönüyle kendilerinde var olan kullanılmamış potansiyelleri eyleme dökerek olumsuz hâllerini avantaja çevirir ve bir üretim meydana getirir. Bu, nevrozun meydana getirdiği olumlu bir tesir ile ortaya çıkar.

Amerikalı modernist yazar Thomas Wolfe, nevrozundan sanatsal üretimle kurtulduğunu belirtmiştir. Wolfe, yazma ediminin onu bunalımlardan kurtardığını ve ruhsal olarak sağlıklı bir birey haline geldiğini belirtir (Akar, 2020, s. 81).

Jung da nevrozu işe yaramaz görünen sinekler ve zararlı böcekler gibi ele alır. Jung bu özelliğiyle nevrozun fayda sağladığını ve insanların sabır erdemini geliştirdiğini belirtmiş. Nietzsche'nin de hastalığına çok şey borçlu olduğunu belirtmiştir (Jung, 2006, s. 128).

Böylece nevroz insanda gerçekleşen olumsuz ruhsal durumu avantaja dönüştürerek olumluya çevirebilir. Sanatçıların ortaya koydukları sanat eserleri buna verilecek en güzel örnektir. Necip Fazıl Kısakürek'te ontolojik bir dünya bakışında, Ahmet Haşim'de gecenin verdiği ilhamla, Cahit Sıtkı'da ölümün abartılı bir kavram olması ve ondan kaçışla somut örnekler edebiyatımızda da mevcuttur.

3.3. Nevroz ve Yaşam

Yaşam, bireyin ömrü boyunca kazandığı deneyimlerin tümüdür. Sanatçıların tecrübe kazanarak ortaya koydukları ürünler onların yaşamlarıyla da ilişkilidir.

Cebeci (2015)'nin belirttiğine göre Freud “Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri” eserinde yazarın gündelik hayatta karşılaştığı bir olayı onun eski yaşamıyla yeni yaşamını kıyaslayacak imkânı verip bunları öykü çıkarmak için beraber kullanma fırsatı sağladığını belirtir ve sanat ile edebiyat yapıtını sanatçının yaşamıyla ilişkilendirir (s. 179).

Psikanalitik araştırmalarının önemli amaçlarından biri sanatçının hayat tecrübesini ve bu tecrübenin meydana geliş şeklini açıklamaktır. Hayat tecrübesi, sanatçının eserinde de kendini gösterebilir. Bilinen hayat tecrübesi sanatçının eserinin anlaşılmasında önemli bir role sahip olur. Psikanalitik anlayışta sadece sanatçının bilinçaltının çözülmesi yeterli olmaz. Bunun yanında sanatçının çevresi yani yaşamının da araştırılması eserin anlaşılmasına katkıda bulunur. Örneğin; Tevfik Fikret'in kapalı anlatımlı olarak kaleme aldığı şiirlerinin anlaşılabilmesi için Fikret'in döneminin incelenmesi gerekir. Tevfik Fikret'in incelenen yaşantısıyla kapalı anlatımı

arasındaki ilişkinin baskıcı bir yönetimden kaynaklı olduğu ve bu yaşantının şairin şiirine de nevrozlu özellikte yansıdığı görülecektir. Başka bir örnek olarak Necip Fazıl'ı verebiliriz. Necip Fazıl'ın hayatının “Çile” şiirlerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tüm bunlar göz önüne alındığında sanatçıların nevrozlu yönünün hayatlarını altüst edici bir yanı olmadığı görülür. Ağır ruhsal hastalıklardan farklı olarak yaşamı gerçekçi bir şekilde değerlendirebilme becerilerinin bozulmaması önemli bir özelliktir.

Psikanaliz kuramında sanatçının biyografik verileri ve yapıtlarının incelenip bunların yeniden kurgulanması psikobiyografi türünün doğmasını sağlamıştır (Cebeci, 2015, s. 12).

4. NEVROTİK DURUM ÇEŞİTLERİ

Nevrozlu insanlar kendi kaygılarının yersiz ve gereksiz olduğunun farkındadırlar. Fakat onlar yaşamlarında bir kaygının varlığından kurtulamazlar. Bu kaygının sebebi çok çeşitli olabilmektedir. Bu, yukarıda da bahsedildiği gibi; çocuklukla, yaşantıyla, sanatla ilişkili olduğu gibi bir korkuyla, histeriyle, bunaltıyla, depresif bir yapıda, saplantılı şekilde veya bedensel sebeplerden kaynaklı olabilir.

Nevrotik durumlarla ilgili farklı sınıflandırmalar söz konusu olsa da biz genel bir sınıflandırma ile nevrozları altı ana başlık altında tematik ilgi gözeterek şiirlerde ele alacağız:

4. 1. Korku Nevrozu: Fobi
4. 2. Duygulara Şiddetlenme: Histeri Nevrozu
4. 3. Bunaltı Nevrozu
4. 4. Depresif Nevroz : Distimik Bozukluk
4. 5. Saplantı Zorlantı Nevrozu : Obsesif-Kompulsif Nevroz
4. 6. Bedenle Barışık Olamama: Anoreksiya

4.1. Korku Nevrozu: Fobi

Fobi, korku anlamına gelmektedir. Korkuları Freud reel korku ve nevrotik korku diye nitelendirmektedir. Freud'a göre reel korku mantıksaldır. Bu korku dıştan gelecek bir tehlikenin varlığıyla açığa çıkmaktadır ve tehlike karşısında bu korkular beklenirler. Reel korku bir kaçış refleksiyle bağlantılıdır. Buna insanın hayatını devam ettirme içgüdüsünün bir neticesi olarak bakabiliriz. Reel korku aslında insanın hayatını düzene sokmasına yardımcı olur ve tehlikelere karşı tedbirli olmasını sağlar. Kişiye korunma yollarını aratır (Freud, 2018, s. 214).

Reel korku gerçeği de içinde taşıyan özelliğiyle herkeste benzer tepkileri ortaya çıkarır. Bu özelliği ile reel korku nevrotik korkudan farklılık gösterir.

Nevrotik bir özellik gösteren korkular ise tehlikeli olmayan durumlar karşısında bile ortaya çıkabilmektedir. Öyle ki korkuyu meydana getiren tehlike açık ve herkesçe kabul edilebilir iken, anksiyeteyi meydana getiren tehlike gizlidir ve kişiye göre değişkenlik göstermektedir. Anksiyete korkuya göre yılanmış korku hâlini ortaya koyar (Kavut, 2018, s. 514).

Yılanmış bir özelliğe sahip nevrotik korku bir gerçekliği de içinde taşıyabilir. Yılanmış olan nevrotik korku gerçekliği taşımama niteliğine sahipse de psikoz kadar gerçekten de kopuk değildir.

Nevrotik korku bireylerin yargılarını etkiler, onlarda sürekli bir korku beklentisi doğurarak genel bir “korkaklık” hâli meydana getirir. Dolayısıyla birey bulunduğu ortamda sürekli korkulacak bir şeyler olduğunu düşünerek korkar. Bu sebeplerle birey korkuyla ve kaygıyla bekler bir hâldedir. Nevrotik korku “kaygılı bekleyiş”in temel sebebidir (Aydın Çağlıyan, 2020, s. 544).

Gerçeklerden tamamen kopuk olmayan korkulardaki kaygılı bekleyiş marazî durumu doğurur. Bu da nevroitik korkuyu meydana getirir.

Korku nevrozu vesveseli bir korku biçimidir. Sigmund Freud, korku nevrozunda bizi yadırgatan durumun fobilerin içerikleri değil, duyumsanan korkunun şiddeti olduğunu belirtir. Ayrıca nevrozları korkutan şey, bazı durumlarda bizde korku uyandıran ve nevrozların da aynı isimle bildikleri nesneler olmadığını ifade eder (Freud, 2018, s. 221).

Nevrotik korkular bu yönüyle reel korkular gibi herkes için aynı niteliği göstermeyebilirler. Bir vehim duygusunu ortaya çıkardıkları için nevroitik korkular öznel bir niteliği de sahip olabilmektedir.

Netice olarak nevrozlu kişiler bir tehlike durumunda vesveseli korkularını yenemezler. İşte nevrozlu kişinin göze çarpan özelliği bu olmasına rağmen bunun nedenini açıklamak kolay değildir (Freud, 2010, s. 119).

Korku nevrozu ile ilgili analitik incelemede öne çıkan tematik başlıklar “Bilinçaltı ve Belirsizlik”, “Kaçış”, “Yalnızlık”, “Karanlık- Gece ve Hastalık” ve “Yüksek Kaygı Düzeyi” olmuştur.

4.1.1.Bilinçaltı ve Belirsizlik

Nevrotik kişinin günlük hayatla ilişkisi vardır. O, sağlıklı insanlar gibi hayatını ciddi aksaklıklar yaşamadan devam ettirebilmektedir. Fakat nevroz olan kişinin açıklanamayan tarafları da mevcuttur.

Freud günlük çalışma yaşamında, ruh hastalarının sağaltımı en güç ve inatçı olan nevrozlarla karşılaştığında, gerçek yaşamdan tam kopmamış, bilincini ve düşünce yeteneklerini tam yitirmemiş ama doğru dürüst yaşayamayan bu insanların ruhsal yaşamlarında bazı gizli kalmış yanlar olduğunu sezerek, bu gizliliği araştırmaya koyulmuştur (Freud, t.y. s. 337).

Nevrozlarla bilinçaltı arasında bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Nevrozların herkeste aynı şekilde bir özelliği ortaya çıkarmaması bilinçaltında yer alan ve açıklanamayan özelliklerle ilgili olabilir.

“Bilinç düzeyindeyken bazı engellerle karşılaşp bilinçaltına gönderilen dürtüler, bilinç düzeyine çıkmak için fırsat kollar. Bastırılmış dürtülerin kontrolsüzce açığa çıkması ‘nevroz’a yol açar.” (Kale, 2015, s. 89).

Bilinçaltı, ferdin bile farkına varamadığı esrarengiz bir alandır. Sigmund Freud, bu yerde saklanmış olan şeyleri çözümlerken nevrotik korku durumuna neden olan etkenlerin varlığına da şahit olmuş; nevroza sebep olan bilinçaltındaki gizliliğin çocukluk yaşantısı ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Nevrozların bir niteliği de kurgusal oluşudur. Kişinin aşırı duygulu yaşantısının üstesinden gelememesi ile ortaya çıkan nevroz, belirsizlik karşısında tahammül acizliğidir (Özen, 2019, s. 315).

“Bilinçaltının yansımalarıyla baş edemediği ve dürtülerini kontrol edemediği zaman kişi, nevrozlu bir bireye dönüşebilir. Bilinçaltına itilen, bastırılmış dürtülerin süblimasyona uğramadığı ve bireyin tatmin yaşamadığı yoksunluk durumlarında nevrotik kaygı belirir.” (Ulus, 2021, s. 286).

Türk edebiyatında Garip anlayışının önemli temsilcisi Orhan Veli’dir. Onun “Anlatamıyorum” şiiri mütereddit bir kaygı içindeki ruh hâlinin tasviridir. Şiirin öznesi söylemek istediğini tarif edemez. Gizli duygularını anlatmak ister fakat bunu başaramaz. O, yanlış anlaşılma korkusuyla içine kapanmıştır. Duyguları içinde biriken şiir öznesi bunları aktaramaz. Şiirin başlığı olan “Anlatamıyorum” şiirin özü gibi tüm duygu ve düşüncelerin özetini ortaya koyar. Şiirde:

“Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce”

(Veli, 2004, s. 60)

sözleriyle şiir öznesi aymazlığını ortaya koyar. Bu parçada “dert” olarak tanımlanan şey “anlatamıyorum” ile ortaya konan belirsizliktir. Bu belirsizlik şiir öznesini aciz bırakmıştır. Şiir öznesi bir adım sonrası perdenin arkasında ne olduğunu hissetmesine rağmen bunu tarif edemez. “Anlatamıyorum” şiirin leitmotiv ifadesi olarak şiir öznesindeki kaygıyı da en güzel ortaya koyan nevrotik bir göstergedir.

Şiir öznesi metnin ilk kısmında dikkat çekici şekilde mısralarındaki ağlama sesinin duyulup duyulmadığını ve gözyaşlarına okuyucunun dokunup dokunamadığını sorgular.

Şiirin ilk dördlüğünde mütereddit kaygısını dile getiren şiir öznesi belirsizlik ile ilgili esas yargıyı üçüncü dördlükte “Bir yer var, biliyorum;/ Her şeyi söylemek

mümkün/ Epiyce yaklaşmışım, duyuyorum,/ Anlatamıyorum.”(Veli, 2004, s. 60) sözleriyle nevrotik bir özellikte ifade eder.

Bu mısralarda şair, gerçeklikle bağını koparmamış nevrotik bir tavrı da ortaya koyar.

Orhan Veli'nin “Sevdaya mı Tutuldum?” şiirinde de nevrozlu durumu kısmen bilinçdışı ile görürüz. “Çok sevdiğim salatayı bile/ Aramaz mı olacaktım?” (Veli, 2004, s. 55) diyerek şiir öznesi şiirdeki durumu kendisine yakıştıramamaktan duyduğu hayreti özellikle belirtmeye çalışmıştır.

Şiir öznesi söz konusu ifadelerde kendi yaşantısının tam tersi bir hâle girdiğinden söz etmiştir. Buna sebep olarak sevda görülür. Bu sevda ile, şiir öznesi önceden yapmadığı şeyleri yapmaya başlamıştır. Önceleri düşünmek gibi bir derdi yokken sevda ile düşünceli olmuştur, önceleri uyku derdi diye bir sıkıntısı yokken sevda ile uyku derdi olmuştur, önceleri deli dolu bir ruhsal duruma sahipken sevda ile sessiz sedasız olmuştur.

Dünyası değişen şiir öznesinin bunlar karşısında hayreti ile kaygısı bütünleşmiş. Bunu “Ben böyle mi olacaktım?” ile bir isyan havası içinde dile getirir ve aslında hiç olmayı düşünmediği hatta aklının ucundan geçirmediği bu durum karşısında nevrotik endişe hâlini dışa vurur.

Şiir öznesinin değişmesini anlatan “Güzel Havalarda”da güzel olarak nitelendirilen durumun aslında bilinci aşan menfi neticeler meydana getirdiği belirtilmiştir. Esasında şiirde karmaşık duygu ve düşünceler anlatılır. Önceki şiirde şiir öznesi kendine hayretle bakar. Bu şiirinde de hayreti ortaya koyan bir durumu biz aşık olmak ve şiir yazmak yönüyle görürüz. Şiir öznesi için şiir yazmak tutkulu bir durumdur. “Böyle havada (Güzel Havalarda) aşık oldum;/ (...) /Şiir yazma hastalığım/ Hep böyle havalarda nüksetti;/ Beni bu güzel havalarda mahvetti.” (Veli, 2004, s. 57) ile şiir yazmanın bir hastalık olarak ifade edilmesi ve bunun şiir öznesini mahvetmesi dikkat çekicidir.

Orhan Veli, “Sevdaya mı Tutuldum?” şiirinde bir kabullenememe kaygısı içindeki nevrozlu durumu “Güzel Havalarda” şiirinde artık kabullenmiş bir durum ile gösterir.

Ahmet Kutsi Tecer, kendi sanat anlayışı etrafında şiir evrenini meydana getirmiş bir şairdir (Şimşek, 2018c, s. 4909).

Şiir anlayışı iki grupta incelenebilecek Ahmet Kutsi'nin ilk dönem şiirlerinde bireysel konular dikkati çeker. Ahmet Kutsi, sonraki dönemde folklorik öğeleri ve toplumsal konuları şiirlerinde ele almıştır.

İlk dönem şiir anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilecek “Nerdesin” şiiri ‘ses’ imgesine dayalıdır:

“Geceleyin bir ses böler uykumu,
İçim ürpermeyle dolar: - Nerdesin?
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Âşıkıyım beni çağıran bu sesin.”

(Tecer, 2020, s. 35)

Şiirde söz konusu olan ses gizemli olup nerden geldiği de bilinmez. Sesin varlığıyla ilgili bilinmezlik şiirde ürpertili şekilde görülür. Bu ses bilinçaltına yerleşmiş ve kendini muhatabına sevdirmiştir.

Bu ses, şiir kişisine gel git yaşatmasına rağmen yine de vazgeçilmezdir. Gizemli olan bu ses şiirde korkuyu sadece şiir kişisini ilgilendiren bir yönüyle ortaya koyar. Bu, korkulu hayalidir.:

“Gün olur sürüyüp beni derbeder,
Bu ses rüzgârlara karışır gider.
Gün olur peşimden yürür beraber,
Ansızın haykırır bana: Nerdesin?”

(Tecer, 2020, s. 35)

Bu ses, kuvvetli bir bağ meydana getirmiş ve şiir kişisinde tüm muhabbetini ona verecek niteliği doğurmuştur. Muhabbetin yanında bu ses; insanı, varlığını fedaya kadar götürmüştür:

“Bütün sevgilerimi atıp içimden,
Varlığımı yalnız ona verdim ben.”

(Tecer, 2020, s. 35)

Ahmet Kutsi Tecer’in “Kahkahalar-Şeytan” şiiri çocukluk döneminde bilinçaltına işlemiş fobik nevrotik bir özelliktedir. Psikanalitik anlayışta çocukluk dönemi gelecekteki hayatın temelini meydana getirir. Nevrotik rahatsızlıklar da çocukluk dönemindeki travmalardan dolayı ileriki yaşantıda kendini gösterebilir. Bu şiirde de bunun somut örneğini görürüz:

“O işte, onun gölgesi
Odur bu yolumu kesen.
Gülmeler... Bu onun sesi,
Onun nefesi bu esen.
Onu ben çocukluğumdan,

İlk rüyalarından tanıdım.
 Yalnız yürüdüğüm zaman
 Odur arkamdaki adım.
 Onun korkusu, içimde
 Ürkek bir dünya yaratan.
 Her an başka bir biçimde
 Belirir karşımda şeytan.”

(Tecer, 2020, s. 85)

Bu şiirde şaire nevrotik korkuyu yaşatan varlık her seferinde başka şekilde beliren şeytandır. Bu şeytan hakikati olan bir varlık değildir ve hayalidir. Çocukluktan bilinçaltına işlenen korkular buna sebeptir.

“Gün olur kalabalıkta
 Yavaşça kolumu dırter.
 Dönüp arkama baktıkta
 Boşanır birden gülmeler.
 (...)
 İçimde sıksa bir çocuk,
 Büzülür, çırpınır, ağlar.
 Ömrümün içinden boğuk
 Boğuk gelir kahkahalar.”

(Tecer, 2020, s. 85)

Şiirde kaygılı korkular yaşayan şiir kişinin bozulmuş maneviyatına ve edilgen bir hâle gelişine şahit oluruz. Şiir kişisini ürperten ve ona nevrozu yaşatan şey hayali yönüyle şeytanın varlığıyla ön plana çıkan gülmeler , kahkahalardır.

Nevroz için gizliliği ortaya koyan bir durum da bilinçaltındaki şeylerin varlığı olabilir. Şiirlerinde nevrotik kaygıları bulunan şairlerden biri Behçet Necatigil’dir. Onun “Töre” şiirinde bilinçaltında gizlenen zaafpların ortaya çıkmasından duyulan nevrotik kaygı anlatılır.

“Töre” şiiri ele aldığı konuyla Freud’dan gelen bir manayı da ihtiva eder (Kaplan, 2003, 195).

“Altındaki odada yaşıyor hapis
 Çekindiğim düşünce
 Zorladığı kapıda sürgü bir kopsa
 İşim bitik, bilirim”

(Necatigil, 2019, s. 229)

Şiirdeki hapis “alttaki oda” ile anılmış ve bilinçaltıyla ilişkisi ortaya konmuştur. Gizlenmiş zaafıların açığa çıkması metinsel özneyi korkutur. Metinsel öznenin zaman içinde hapsedtiği düşünceleri olmuştur. “Altındaki oda” diye tabir ettiği bilinçaltında, bu düşünceler hapsedilmiştir. Fakat o, düşüncelerin bilinçaltından çıkıp onu hakimiyeti altına almasından tedirginlik duyar. Bu özelliğiyle şiir, fobik nevrotik bir durumu gösterir.

Toplum yapısı içinde doğal olarak ortaya çıkan ve yazılı olmayan kurallar vardır. Bu kurallar o toplum içindeki kişilerde özgürlüğü kısıtlayabilir. Bu kısıtlama bireyin yapmak istediğine ket vurarak bunun bilinçaltına atılmasına; bilinçaltında tutulan şeylerin varlığının açığa çıkma kaygısı ise nevroza sebep olabilir.

Necatigil’in “Töre” şiirinde törenin engel koyduğu kurallar söz konusudur. Bu kurallar, metinsel özneyi özgür kılan şeyleri yaşamasına engeldir:

“Kimsenin görmediği o karanlık yerde

Ondan önce niceleri yattı

Yalvardı yakardı, derken öldü çoğu

Pek azı dayandı, bir gün ışığa çıktı.

(...)

Ama böyle yapmasam

Benden önce sizin töreleriniz.”

(Necatigil, 2019, s. 229)

Bu şiirde “Ama böyle yapmasam” denilerek bir mecburiyetle bilinçaltına atılan ve bastırılan bir durum görülür. Töre metinsel özneye utanma ve korku hissi meydana getirir.

Yılmaz (2019)’ın belirttiği gibi Behçet Necatigil’in eserlerinde utanma korkusuyla meydana gelen zorunluluklarla karşılaşılır. Kişi, toplumun ayıplama ve dışlamasından kurtulmak için istemediği şeyleri yapıp bazı duygularını bastırmaya kendini mecbur görür (s. 140).

Behçet Necatigil’in bilinçaltıyla ilgili ele aldığı başka şiiri “Baş Sağlığı”dır. Bu şiirde nevrozlu kaygıya sebep olan durum başkasına gelen ölümle ilgilidir. Bu ölüm metinsel öznenin yakınına gelmiştir. Fakat şiirde “Ben uzaklarda olmalıyım, çok uzaklarda/ Acılar unutulduktan sonra/ Dönmeliyim.” (Necatigil, 2019, s. 201) ile metinsel öznenin ölünün yakınları yanında olmaktan kaygılı şekilde imtina ettiğini görürüz.

İnsanlar, ölüm vakalarında, yakınlarının yanında bulunmak isterler. “Ölümlerin karşısında şaşırıyorum/ Ne desem ki/ Düşünüyorum” (Necatigil, 2019, s. 201) diyen metinsel özne içinse bu tür durumlar tasa verici bir şey olarak görülür.

Metinsel öznenin kaygısı, ölünün yakınlarının ona bakışlarının ne olduğunu tedirgin bir şekilde idrak etmesinden kaynaklanmaktadır:

“Kalanları ağlıyor gidenin
Benim gözlerim kuru
Herkes bana bakıyor, biliyorum
İçlerinden geçenleri”

(Necatigil, 2019, s. 201)

Metinsel özne gidenin yakınlarının bilinçaltında var olanı bildiğini “ (...) biliyorum/ içlerinden geçenleri” mısralarıyla ifade etmiştir. Yani metinsel özneye nevrozlu tedirginliği yaşatan esas sebep karşı tarafın bilinçaltında var olanları bilmesidir.

“Beni böyle kitaplar mı yaptı ne
Kağıtlarda gidenlere içlenip ağlayan ben
Hayattaki ölümlerde put gibi duruyorum.

Ben canavar ruhlu muyum
Bir ölü evinde tek söz söylemeden
Put gibi duruyorum.”

(Necatigil, 2019, s. 201)

Bu hâlden kendisi de hoşnut olmayan metinsel özne yazılı metinlerde ölenler için “Kağıtlarda gidenlere içlenip ağlayan ben” diyerek bu hassasiyetini gösterir. Fakat hakikatte niçin bunu beceremediğine kendisi de şaşırır.

Metinsel özne kendisine şaşkınlık veren bu vaziyet karşısında bir nevroz hâlini “Ben canavar ruhlu muyum” mısrasıyla gösterir. Çünkü onda da nevrozlu kişilerde olduğu gibi açıklanamayan ve gizli kalan bir yön söz konusudur. Freud bu durumla ilgili olarak bilinçaltındaki gizliliği çocukluk yaşantısı ile ilişkilendirir.

Hisar dergisi şairi olan Gültekin Samanoğlu’nun şiirleri Şimşek (2007)’e göre ince, naif ve kırılgan bir ruh hâlinin yansıması gibidir (s. 154).

Şairin “Boş Üzüntü” şiirinde bilinçaltına yerleşmiş ve telaşla bütünleştirilmiş bir üzüntü hâlinin aslında temelsiz olduğu anlatılmaktadır:

“Şu boş üzüntüyü nasıl unutsak?
 Ne sigara kâr ediyor, ne rakı.
 Gerçeğe de laf söylenmez bilirim,
 demek ki bu telâş böyle yağacak.
 Bir varmış bir yokmuş masallar gibi,
 Hani ömür boyu hayallediğim:
 Evimiz, çocuklarımız, aşkımız;
 Evimiz, çocuklarımız, aşkımız;
 Bunlar birer birer gerçek değil mi?
 (...)
 Demek ki derdimiz herkesin derdi;
 Aynı minval üzere geçince yıllar
 bizi eritecek bu boş üzüntü,
 Huzur getirecek o derin sevgi...”

(Samanoglu, 1970, s. 61- 62)

mısralarında bu nevroitik üzüntü vaziyetinin sıradan herkes için geçerli olduğu belirtilir. Buna sebep olan şeyin esasında bilinçaltında yattığı ilk mısradaki nevroitik kaygı hâliyle dile getirilmiştir. Bu boş üzüntü bilinçaltına işlemiş ve hiçbir şey(sigara, rakı) onu unutturmayaya yetmemiştir. Bu durum da “telaş yağışı” ile dile getirilen nevrozu ortaya koymuştur. Şair, kendilerini eritecek “boş üzüntü” nün karşısına huzuru getirecek “derin sevgi” yi koymuştur.

Türk edebiyatında şair kimliğiyle ön plana çıkan isimlerden biri de İsmail Uyaroglu’dur. Şiiri “Kara” (Hızlan: 2008) olarak tarif edilmiştir. Bu özelliğinden dolayı Uyaroglu’nun şiirlerinde iyimser bir nitelik çok azdır. İsmail Uyaroglu’nun korkutucu bir özellikte ele aldığı şiirlerinden biri “Dehliz”dir.

“Cehennemde yürüyorum
 Ateş ve ateş var
 (...)
 Ağaçlar ürkünç birer hayalet
 Ve yeşil değil, kıpkırmızı yanıyor.
 (...)
 Bütün çiçekler kanıyor
 Gökyüzü ağır, kara bir örtü
 (...)

Kuşlardan duyulansa yalnızca çığlık”

(Uyaroğlu, 2019, s. 163)

Şair, hayali bir tasviri cehennemde yürümekle ağaçların ürkütücü bir hayalet şeklinde kıpkırmızı olarak yanması, çiçeklerin kanaması... ile zihinlerde canlandırmıştır. Bu hayali görüntüler pesimist bir mahiyettedir. Şiirde olumsuz bir görüntüyle ağaçlar, çiçekler ve kuşların ele alındığını görürüz. Bu varlıklar insanda kaygılı duygular uyandıracak çağrışımlara yol açmıştır.

Şair, alışkın olmadığımız fobik görüntüyle nevrozlu vaziyeti ortaya koyar. Sonrasında “Geceden sonra gene gece/ Tek mevsim var, kış/ Geceden sonra gene gece/ Zaman sanki donup kalmış.” (Uyaroğlu, 2019, s. 163) mısralarında da şair zamanı kış ve gece ile özellikle ön plana çıkararak hem pesimist hem de endişeli tavrını devam ettirir.

Şairde meydana gelen nevrozun esas sebebi şairin zahirde sıraladığı sebepler değildir. Bunun yanında şairin de bilemediği esrarlı bir nedene bağlı olduğu açıklaması “Cehennem değil yürüdüğüm/ Koyu, kopkoyu bir güz/ Cehennem değil yürüdüğüm/ İçimdeki dehliz.” (Uyaroğlu, 2019, s. 103) sözleriyle dile getirilir. Bu ifadeler içinde “dehliz” kavramı insanın bilinçaltıyla ilişkilidir.

80’lerde kişiliğini bulmuş fakat esasen 90’lı yıllardaki şairler arasında yerini alan Birhan Keskin, şiirlerinde çağrışım gücü olan söz gruplarına yer vermiştir. Bu türden şiirlerinden “Yaz kitabı”nda şair her yaz yaşadığı “kabus” hâlini “kıştan kalanlar” olarak belirterek bir belirsizliği ortaya koyacak şekilde ele almıştır:

“Her yaz çok olur bu bana, kâbus desek
Yerindedir, kıştan kalanları çıkarıp
Çıkarıp okşayışım.”

(Keskin, 2016, s. 40)

Şair bu şiirde nevrozlu bir korku durumu yaşar.

“Yaşlı yorgun bir ikilik içimde dönüp duran
dönüp duran hâlâ bu ben nereden
ışık alıyor ve ne bu karanlıkla
bakışım.”

(Keskin, 2016, s. 40)

Bu nevrozlu durumu “içinde dönüp duran bir ikilik” olarak tarif eder. Bu ikiliğin nereden kaynaklandığı belli değildir ve sürekli dönüp durur. Şair bir nevrozlu durumun bilinci aşacak şekilde ortaya çıktığını anlatır.

4.1.2. Kaçış

Nevrozlu insanlar kendi gerçekliklerinin farkında olarak bundan kaçma yoluna başvurur. Çünkü anksiyete onlar için katlanılması zor bir hâldir, mantık sınırları dışındadır ve bu hâl onları çaresiz bırakmaktadır.

Karen Horney (2014), nevrozun kişinin iç huzurunu bozduğunu ve bundan kaçışın bir tür rahatlama yolu olduğunu belirtir (s. 67).

Servetifünûn dönemi şairlerinden Tevfik Fikret'in psikobiyoğrafik yönü nevrotik olarak incelenebilecek bir örnektir. Tevfik Fikret'in kapalı anlatımla kaleme aldığı şiirlerinin anlaşılabilmesi için Fikret'in döneminin incelenmesi gerekir. Fikret'in kapalı anlatımında baskıcı bir yönetimin etkisi olduğu görülür. Fikret'in bu yaşantısı şiirine de bunalımlı nevrotik özellikte yansıdığı da görülecektir.

Bu özellik ve baskıcı rejim Enginün (2007a)'ün de belirttiğine göre Fikret'te yoğun karamsarlıkla lanetlenmeye dönüşür (s. 536).

Yoğun duyguların, Tevfik Fikret'in yaşamındaki etkilerle ortaya çıkması nevrotik bir üretimi kaçışla görmemizi sağlamıştır.

“ İsmâil Safâ'nın evinde yaptıkları bir toplantı sonrasında 1898 Martında Tevfik Fikret, Beşiktaş'taki Hasan Paşa Karakolu'na götürüldü. Bütün gece sorguya çekildi. Ertesi gün evini aradılar, kayda değer bir belge bulamayınca şairi tutukluluğunun üçüncü gününde serbest bıraktılar. Bu olay, karısı ve biricik oğlu Hâluk üzerinde olduğu kadar Fikret'te de büyük sıkıntı yarattı. Zaten babasının sebepsiz yere Hama'ya sürgün gönderilmesi, oradan da Nablus'a, Akka'ya, Urfa'ya ve Halep'e sürülmesi hassas bünyesinde ve mizacında derin yara açmıştı. Bir de Hasan Paşa Karakolu'na kaldırılması ruh dünyasını alt üst etti. Şairde giderek bir 'iç dünyasına kapanma' eğilimi baş gösterdi; çevreden kaçma, özlemi belirdi.” (Parlatır, 2012, s. 17).

Baskı rejimleri döneminin edebiyata yansması kaçış temleri ile kendini gösterir. Bunun neticesinde karamsar ruh hâliyle iç dünyasına kapanan Fikret kendi “ben”inin duyusunu sergilediği şiirler ortaya koyar. Fikret'in bu durumda sığındığı limanı ise tabiat olmuştur. Nitekim Aşîyan Köşkü'nü Fikret tabiata kaçış için bir mekân olarak seçmiştir. Tabiat, Fikret'e insanlardan ve endişeden uzak bir sükûnet dekorunu vermiştir.

Aşîyan'a sığınmanın neticesi güzel eserleri Tevfik Fikret'in şiirlerinde görmeyi sağlamıştır. Bunu, en güzel olarak “Sis” şiirinde görürüz.

Tevfik Fikret'te kaçış için tabiat dışında hayale sığınmayı da görürüz. Bu hem kendisi hem de mensubu olduğu edebî topluluk için bir amaca dönüşür.

“Kaçmak, onun en çok yeğlediği tavır olmuştur. Yaşamı boyunca hep kaçmayı planlamış, gençlik yıllarında uzak ülkelere, sonra, Anadolu'nun ıssız köylerine kaçmayı düşlemiş, bunları gerçekleştiremeyince Aşyan'a sığınmıştır. Ancak, asıl büyük kaçışını kendi kendisinin derinliklerine yaptığı iç-göçle gerçekleştirmiş, burada, Sokratik bir tavrıla, kendini, benliğini tanımaya; Satürn çocuklarına bir içe kapanışla dış dünya ile olan ilişkilerini en aza indirip, tam bir **kuşkucu çileci, (bilici/orakl) tavrı** ve **melankolik farkındalık** içinde dünyanın çözülüşünü şiirlerinde yansıtmaya çalışmıştır. Olması gerektiği ve romantik şairlerin çoğunda görüldüğü gibi, bir tür pasif intihar girişimiyle, kendisini yemiş bitirmiş...” (Teber, 2002, s. 44).

II. Abdülhamit yönetimi sadece Fikret'i değil mensubu olduğu grubu da etkilemiş bu da grupta içe kapanma duygusunu ortaya çıkarmıştır. Böylece grup üyeleri içinde nevrotik düşünceler de meydana gelmiştir. Bu durumun görüntüsü Fikret'in şiirlerinde mevcuttur.

“Evet, Fikret şizofrenik ve nevrotik bir yorum dünyasına sahiptir. Fikirleri o gün de bu gün de hastalık saçan fikirlerdir.

O, içinde bulunduğu edebiyat grubunun hasta olduğunu da söyler.” (Uç, 2009, s. 99).

Fikret bu hastalığı his yanması olarak dile getirir. Tevfik Fikret, edebiyat-ı hâziranın nâkıs değil hasta olduğuna kanaat getirir. Fakat bu hastalığın çok derinlerde ve bunu bulup çıkarmanın çok zor olduğunu kendisi dile getirir. Fikret'in şiirleri insan ruhunda yüksek bir inilti hissi de gösterir. Güzel olarak tabir edilen eserlerinde bile marazî işaretler yer alır (Parlatır, 2000, s.158)¹.

Tevfik Fikret'in şiirlerindeki tematik ruh kederlenme üzerinedir. “Tefekkür” şiirinde “Bütün şi'irlerimin rûhu tekeddür.” (Tevfik Fikret, 2019, s. 69) ifadesiyle bunu dile getirir.

“Ah ağlasam'da gülmek ile ağlamak arasındaki çatışmada şair ağlamakta karar kılmıştır.

Gülmüş ne anlarım gülüşünden çiçeklerin
Ben girye-i muhabbetimi terk eder miyim?

¹ Servet-i Fünûn, No: 429, s. 195, 20 Mayıs 1315/1 Haziran 1899

Şiirde bütün tabiat unsurları ile ağlamak arasında bir çatışma vardır, şair çatışmada hep ağlamak tarafında kalır. Fikret'in ruhunda bir tuhaflık var, insan başarısına sevinir, o ise kemaline ağlar.

Ben bahtımın kemaline hayretle ağlasam nasıl bir çatışma ise şairin içinde neşe ölmüş, yerini ağlamak gıryan almıştır.” (Uç, 2009, s. 290).

Tevfik Fikret'in şiirinde, yaşamındaki ruh hâliyle benzeşen mısraları “Rübab'ın Cevabı” içindeki “Bedbahtım, işte kimseciğin hayrı yok bana;/ Ben bir zavallıyım!.. diye pür-şehla-i büka/ İnlerken, artık inlemek, hem de en cesur,/ En gür sesimle inlememek bir günah olur...” mısralarıyla görebiliriz.

Tevfik Fikret'le ilgili ifadelerin tümü incelendiğinde ondaki nevrotik durumun özetini şöyle yapabiliriz: Fikret'in nevrozlu bir ruh hâline sebep şeylerinden biri bilinçaltındaki hayale sığınma zevkidir. Bu zevk şairde nevrotik özelliklerin eserlerine yansımaları şekliyle somutlaşır.

Tevfik Fikret'in hayata karşı pesimist duruşuna sebep olan şey hayatında yaşadığı hayal kırıklıklarıdır. Ayrıca Fikret'in aşırı hassas bir mizaca sahip olmasında küçük yaşında yetim kalması, dindar olan annesinden ders alırken dine eğilimli olması sonrasında iman buhranlarıyla baş başa kalması, kronik hastalıkları ve II. Abdülhamit yönetiminin baskıcı özelliğiyle onun hayatında yer etmesi etkili olmuştur (Özlük, 2013, s. 2107).

“Fikret, anasını, babasını, sonra da kız kardeşini –dolaylı ya da dolaysız- kaba zorbalıklar sonucu yitirmenin uzantısında yaşadığı zincirleme örselenmeleri – kendine özgü biçimlerde- içselleştirmiş; sonuçta kuşkulu, korkulu, hüznü, öfkeli, hırçın mizacı biçimlenmiştir... II. Abdülhamit, babasını bugün bile anlaşılamayan nedenlerden, sürgüne göndermiş, kız kardeşini, sarhoş kocası döve döve öldürmüş; kendisi, kerelerce tutuklanmış, sorguya çekilmiş, sürekli gözetim altında tutulmuştur. Hiç kuşkusuz biricik oğlu Halûk'u, bu son kertede olumsuz teokratik toplumsal ortamdan –ve de kendisinden- kurtulması için kendi elleriyle İngiltere'ye uğurlamış, bir tür kaçırmıştır.” (Teber, 2002, s. 19).

Bütün bunların neticesi şairde kaçış ve kaygı olarak meydana çıkmıştır. Bu kaçış kaygıyı yoğun bir şekilde nevrotik özellikte ortaya çıkarmıştır.

Hayatın bu buhranlı hâli şairi baskılamıştır. Bu baskılama netice olarak da anksiyeteye dolayısıyla nevrotik bir krize dönüşür. Onun ruh hâlinin hastalıklı bir şekilde karamsarlığa evrilmesinde François Coppee'nin etkisi de mevcuttur (Erkal ve Sancar, 2020, s. 242).

Türk edebiyatında Toplumcu Gerçekçi grup içinde yer alan Sabahattin Ali, edebiyatımızda romancılığı ve hikâyeciliğiyle daha çok ön plana çıkmış şairlerimizden biridir.

Yaşamında korku ve kaygının örneklerinin hapisane hayatı ve yönetimle uyuşamaması ile örneklerine rastlarız.

Bu yönüyle Sabahattin Ali'nin yaşadıkları eserlerine de yansımıştır (Esendemir, 2016, s. 77).

Şiirlerinin bir kısmı tanınan sanatçılarca bestelenmiştir (Sağlam, 2020, s. 86)².

O, kendi sıkıntılarından yola çıkarak bazı şiirleri yazmıştır.

Ramazan Korkmaz (1997) Sabahattin Ali'nin, şiirlerinde tamamen bir iç romantizm yaşadığını belirtmiştir (s. 324).

Onun şiirlerinde genellikle bir olumsuzluk belirten durumun varlığı söz konusudur. Buna sebep olarak da yalnızlık, aşklarının yalnız yaşanması, umutsuzluk görülür. Bu duygular onda topluma karşı bir soğumaya, toplumla çatışma yaşamaya ve toplumdan kaçışa sebep olur. Şiiri de genellikle bunlar üzerine kurulu olan şair bunları şiirine kaynak olarak kullanır.

Sabahattin Ali'nin bu hâlinin sebebi çocukluk yıllarında yaşadığı olumsuz şartlardır. Bu, onun çocuk ruhunda izler bırakmıştır. Bunun yanında bir çocuk için en ağır şey, anneden ayrılıktır. Aynı durumu Sabahattin Ali yaşamıştır (Esendemir, 2016, s. 77). Sabahattin Ali'nin bu hâli nevrotik bir belirtiyle olumlu bir üretim olarak kendi iç dünyasına ve okumaya yönelmesine sebep olmuştur. Bunun neticesi olarak da ilk şiirleriyle başlayan bir üretimle Sabahattin Ali'yi görürüz.

Sanatçılığa şiirleriyle ilk adımı atan şair bu özelliğiyle de tanınır. Onun şiiri pesimist duyguları anlatmada bir araçtır.

Sabahattin Ali'nin şiirleri ben'in şiiridir ve aşk, umutsuzluk, karamsarlık şiirlerinde başlıca temalardır. Şiirlerinde hep bir olumsuzluğun görüldüğü Sabahattin Ali aşkı da olumsuz bir şekilde ele alır. Kendisi yalnızdır, karamsardır, dertsizdir, umutsuz bir toplum içinde yaşar. Böyle bir toplum içindeki şair bir kaçışı ortaya koyar ve en sonunda kendisine dayanır. Bu yüzden şiirlerini duygularının tercümanı olacak bir araç olarak görür (Sabahattin Ali, 2020, s. 10)³.

² "Türk müziğinin popüler şarkıları arasında bulunan Leylim Ley, Aldırma Gönül, Kara Yazı, Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz, Geçmiyor Günler, Kız Kaçırın, Çocuklar Gibi, Dağlar Dağlar, Ben Sana Vurgunum, Bir Yürek Kaldı Avucumda şarkılarının güfteleri Sabahattin Ali'ye aittir. Bütün bu şarkı sözleri Sabahattin Ali'nin şiir yeteneğini ve duygusal yönünü göstermesi bakımından önemlidir." (Sağlam, 2020, s. 100)

³ Sabahattin Ali'nin şiir kitabı: Hazırlayan Atilla Özkırımlı'nın sunu yazısı kısmı

Sabahattin Ali'nin edebî kimliği üzerinde çocukluk dönemindeki sebeplerin yanında yetişkinlik dönemindeki zorlu hayatın da etkisi vardır. Şair, genç yaşta dönemindeki yönetiminin baskıcı yönüyle yüz yüze kalmış ve hapisler yatmıştır. Bunun için Sabahattin Ali, hapsin sıkıcı havasından bunalarak kaçıışı bir tem olarak ortaya koyan coşkun şiirler (Dağlar, İstek, Kızkaçıran) meydana getirmiştir. Netice olarak Sabahattin Ali'nin hayatındaki olumsuzluklar şiirinde nevrotik şekilde kendisini göstermiştir.

Nevrotik durumu şiirlerinde hayali bir kaçışla öne çıkaran Sabahattin Ali. “Dağlar” şiirinde coşkulu duyguları dile getirir. Sabahattin Ali dağları özgürlük için bir motif olarak çoğu şiiri gibi burada da öne çıkarır. Şair dağları olumlayıcı bir tavırla yüceltir. Bu şiirde şair dağların karşısına da düzlüğü koyar.

“Ovalar bana çok dardır

(...)

Şehirler bana bir tuzak

İnsan sohbetleri yasak

Uzak olun benden uzak”

(Sabahattin Ali, 2020, s. 31)

Bu düzlükte söz konusu olan yerler ovalar ve şehirlerdir. Şair, şehirleri “tuzak”, ovaları “dar” olarak nitelemiş. Bu yüzden zihinde kaygı düzeyi yüksek bir nevrozu “uzak olmasını dilemesiyle” ortaya koymuştur.

Bir insan için hayatta huzur bulacağı kişilerden biri de yâridir. Fakat “Dağlar” şiirinde şehirde ve düzlükte yaşayan insanlar için yârdan da aşktan da vazgeçiş ve bir kaçış söz konusudur. “Yârimi ellere verin;/ Sevdami yellere verin;/ Yelleri bana gönderin/ Benim meskenim dağlardır” (Sabahattin Ali, 2020, s. 31) mısralarında kaygı ve korku psikolojisi görülmektedir. Dağların şairi hür kılması bu kaçışa sebeptir. Şiirde ana örge olarak “Dağlar” dikkati çeker ve yüceltilir. Çünkü şair için dağlar hürriyet yeridir. Bunun yanında dağların şiirin içinde çok farklı anlamları vardır.

Dağlar, geçmişten günümüze insanların dikkatlerini üzerine çekmiş zengin çağrışımlar meydana getiren tabiat unsurudur (Bingöl, 2020, s. 250). Dağlar, birçok sanatçı tarafından da kendi ruh haliyle ilişkili bir obje olarak kullanılmıştır.

Çoğu insan için huzurun ve sükûnetin mekânı evdir. Behçet Necatigil'in şiirlerinde bunun güzel örnekleri görülür. Sabahattin Ali'de ise huzur ve sükûnetin karşılığı dağlar olmuştur.

“Dağlar” şiirinin yayım tarihinde (15 Aralık 1931) Aydın’da öğretmen olan Sabahattin Ali komünist propaganda gerekçesiyle soruşturmaya tabi tutulur. Bu süreç sonunda Sabahattin Ali Aydın’da hapiste tutuklu kalır. Bu şiir şairin korkan ve kaygılı yönünün yansıması olarak görülür (Sağlam, 2020, s. 93). Sabahattin Ali’nin dağları tercihi kaçıışı öne çıkarmasıyla da alakalıdır.

Sabahattin Ali’nin kaçıışı öne çıkarması onun haksızlıklara tahammül edemeyişi, karşı koyması ve isyan etmesiyle de ilişkilidir (Kutlu, 1972, s. 55).

Sabahattin Ali, “Dağlar” şiirinde geniş kalabalıklardan kaçmış ve dağları keşfetmiştir. O, dağları farklı bir bakış açısıyla görmüş ve buraları meskeni olarak nitelemiştir. Hâlbuki dağlar yaşama alanı olarak bir insan için kaygı ve korku sebebidir. Çünkü oralar vahşi doğa şartlarına elverişli ortamlardır. “Dağlar” şiirinde ise Sabahattin Ali kendisi için tam tersi bir tavırla şehirleri böyle görmüş ve oradan nevrotik bir özellikle kaçıışı seslendirmiştir.

Sabahattin Ali’nin “İstek” şiirinde de şair için değerli olan doğaya kaçış arzusuna şahit oluruz. “Dağlar” şiirinde olduğu gibi bu şiirde de korku ve kaygı yüklü nevrotik bir durumla karşılaşırız. Fakat burada “Dağlar” şiirinden farklı bir tavır olarak kaçış için bir kararlılık yoktur. “İstek” şiirinde tereddüt ve bu tereddüdün meydana getirdiği kaygı hâli “Yanıyor beynimin kanı,/ Bilmem nerelere gitsem?/ İçime sığmayan canı/ Hangi rüzgara eş etsem?” (Sabahattin Ali, 2020, s. 33) ile öne çıkarılmıştır.

Sabahattin Ali’nin “Kızkaçıran” şiirinde de kaçıışı konu edildiğini görürüz. Bu şiirde, şairin hayalinde dağlara kaçırdığı yâr vardır. Bu, zorlu bir kaçıştır. Şair, bu kaçıışı vurgulamak için şiirin her parçasının sonunda “Yürü yağız atım, yürü...” mısraını kullanır. Şiirde bu mısraın leitmotif olarak kullanılmasında kaçışla gelen bir kaygı hâli söz konusudur. Çünkü anlatıcı özne de başına geleceklerin farkındadır:

“Ölü var, dönülmez geri;

Yürü yağız atım, yürü...

(...)

Peşime düştü takipler,

Boynumu bekliyor ipler;

Zeybekler seni ayıplar;

Yürü yağız atım, yürü...”

(Sabahattin Ali, 2020, s. 42)

mısralarıyla kaçışı şair ortaya koyar. İnsan kendi diyarından bir kaçış eylemini kaygılı bir korku hâlinde yapar. Bu kaçışta da Sabahattin Ali dağı tercih etmiştir.⁴

“Kızkaçıran” şiirinde şair kaygılı bir korkuyla kurtuluşu dağlarda görür. Çünkü dağlar birçok şiirinde de görüldüğü gibi kaçış için en iyi ve güvenilir yerler olarak seçilmiştir. Bu şiirde “ölü var, dönülmez” ifadesi cinayetle sonuçlanmış bir kız kaçırma olayını ortaya koyar. Bu da kaygılı bir kaçışa sebep olarak o günkü şartlar için idamla sonuçlanacak bir cezayı “Boynumu bekliyor ipler.” sözüyle belirtir. Bu yüzden şair nevrozunu yakalanma endişesiyle yaşar:

“Dağlar geçilmiyor kardan;
Aman yok candarmalardan.”

(Sabahattin Ali, 2020, s. 42)

Türk edebiyatında “İkinci Abdülhak Hâmid” olarak anılan (Tuncer, 1998, s. 374) Faik Âli’de nevrozik hâlin sebeplerinden birini huzursuz edici durumdan kaçış şekliyle görürüz:

“Penaâh olun bana ey sâkit orman, ey kayalar;
Bu izdihâm-ı temeddünde ıztırâb uyanır.”

(Ozansoy, 2021, s. 120)

Bu kaçış Sabahattin Ali’nin şiirlerinde olduğu gibi kalabalıklardan sessiz mekânlara doğrudur.

4.1.3. Yalnızlık

Tek başına veya kalabalıklar içinde yaşanan yalnızlıklar, bazen insanda rahatsızlık uyandırabilir. Rank’a göre (2001) insan ilk yalnızlığı anne karnından ayrılışla yaşar. Rank, insanın yalnızlık kaygısını bilinçaltında taşıdığını ve bunun insanı doğduğu günden beri rahatsız ettiğini söyler (s. 57, 58).

Karen Horney, nevroz ile yalnızlık ilişkisini anlamlı olmama yönüyle ele almıştır:

“ Anlamlı bir yalnızlığa duyulan özlem kesinlikle nevrozik değildir; aksine çoğu nevrozik kendi içsel derinliğinden geri çekilmiştir ve kişinin yapıcı bir biçimde yalnız kalması nevrozun işaretlerinden biridir. Yalnız kalma

⁴ “Dağlar, korku ve kaçış psikolojisini yaşayan bireylerinde en fazla yöneldikleri mekânlardır. Türk tarihinde öldürülme, tutuklanma veya istemediği bir eylemi gerçekleştirme korkusuyla dağlara kaçan çok sayıda halk kahramanı, soylu eşkiya tiplmesi veya kanun kaçağı vardır. Pir Sultan Abdal (16. Yy), Dadaloğlu (19. yy), Köroğlu (16. Yy), Çakırcalı Mehmet Efe (19. Yy) ve Hekimoğlu (19. Yy) bu tip halk kahramanları arasındadır.” (Sağlam, 2020, s. 88).

isteğinin nevrotik bir uzaklaşmanın ve geri çekilmenin işareti sayılması için kişinin diğerleriyle ilişki kurarken dayanılmaz bir güçlük yaşıyor olması ve yalnızlığı da bundan kaçmanın başlıca yolu olarak görmesi gerekir.” (Horney, 2014, s. 55).

Yeni Türk şiirinde Birinci Yeniciler olarak bilinen Orhan Veli ve arkadaşlarının mensup olduğu edebî görüş, şiirlerinde avare bir hayatı esas almıştır. Onlar belli kalıplar ve kurallara sığacak insanlar değillerdi. Böyle olmasına rağmen Orhan Veli’nin “Yalnızlık Şiiri” avare bir hayat durumundan farklı olarak kaygılı bir özelliği ortaya koyar. Şiirde hayatın yalnız yaşanması yoğun şekilde korku ve kaygı verici bir durum olarak ifade edilir:

“Bilmezler yalnız yaşamayanlar,
Nasıl korku verir sessizlik insana;
İnsan nasıl konuşur kendisiyle;
Nasıl koşar aynalara,
Bir cana hasret,
Bilmezler.”

(Veli, 2004, s. 122)

Şiirde yalnızlığın verdiği vesveseli korku hâli anlatılmış. Yalnız kimselerin düştükleri durum ortaya konulmuş. Yalnız yaşamayanların ise hiçbir zaman yalnız yaşayanları anlayamayacağı leitmotiv şekilde dile getirilmiş. Şiir öznesi, sanki şiirinde tecrübe ettiği bir durumu belirtmiştir.

Şiirde en önemli sözcük mahiyetinde olan “bilmezler” sözcüğü kendisinin bildiği fakat yalnız olmayan başkasının bilmediği durumu ifade eder. Bu bilmemek, salt bilgiye dayalı değildir. Bu, özellikle tecrübeye dayalı olmayan bir bilmemektir. Tecrübe ile ilintili olmayan bilmeme durumunda şiir öznesi fobik bir nevroz hâlini yaşadığını ortaya koyar.

Orhan Veli, bu vesveseli hâli yalnızlığın meydana getirdiği sessizlik ve bunun neticesi olan korku ile bütünleştirir. Böyle bir durumda insanın kendisiyle konuşması korkunun verdiği tetikleme ile meydana gelmektedir.

Edebiyatımızda folklorik temalarla ön plana çıkan şairlerimizden biri Ahmet Kutsi Tecer’dir. Bireysel temalar dışında genelde milli his ve düşünceler dışına çıkmamıştır. Ahmet Kutsi Tecer’in imgesel, düşünsel mekân kullanımlarında çaresizlik, kimsesizlik ve yalnızlık temaları öne çıkmıştır (Şimşek, 2018c, s. 4927).

Ahmet Kutsi'nin "Kaybolan Çocuğa Çağrı" şiirinde de sokakta kaybolan bir çocuğun yalnızlığı ve çaresizliği ele alınmıştır. Şiir bir çocuğun sığınağı olan anneden ayrılığı ve yalnızlığıyla sokaklarda yaşadığı endişeyi nevrotik özellikte gösterir. Bu endişe durumu çocuğun ağzıyla değil şairin diliyle ortaya konur:

"İşte ilk defa şehirde yalnızsın bugün.

Yalnızsın, bakmıyor dönüp kimseler,

Seni herkes bırakmış.

Hayat boyunca bu yalnızlık sürer.

Bu yalnızlığa alış,

Şimdiden,

Sus yavrum, sus ağlama: İşte annen!"

(Tecer, 2020, s. 191)

Çocuk büyüyünceye kadar en büyük hâmîsi olarak anneyi görür. Bu şiirde de şair, çocuğun ilk yalnızlık duygusunu şehir ortamında yaşadığını belirtir. Bu yalnızlık büyük kalabalıklar içinde yaşanır. Bu yalnızlık üstünden şair, çocuğa ömür boyu yalnızlığı yaşayacağını ve buna alışması gerektiğini telkin eder. Bu durum çocukta kendini fobik nevroz hâliyle gösterir. Çocuk da buna tepki davranışını ağlamayla ortaya koyar.

Ölümlle gelen yalnızlığı ölüm şairi olarak da bilinen Ümit Yaşar Oğuzcan'da görürüz. Ümit Yaşar, "Yalnızlığa Sone" isimli şiirinde yalnızlığı karamsar ve tedirgin bir tabloyla şiirin sonunda ölümlle birleştirir. Şiir öznesi metinde kendi yalnızlığına bir çok varlığı ortak etmiştir: "karşıdaki karlı dağlar, düşen yaprak, esen rüzgar, düşünceler, hatıralar, insan, ölümler, gökte yıldız, yelkenliler."

Bu yalnızlık günün bitiminde güneşin batışıyla başlar. Şiirde akşam, yalnızlığa açılan kapı gibi verilmiş. Bu yalnızlıkta şiir öznesinin birçok arkadaşı vardır. Fakat ona bunlar da teselli vermez. Şiir öznesi aslında bu kadar ortağa rağmen yalnızlıktan kurtulmayı ister.

"İnsanın yalnızlığı bambaşka" (Oğuzcan, 2019, s. 18) ifadesiyle Ümit Yaşar, kendi yalnızlığını insan dışındaki diğer varlıklardan ayrı tutar. Çünkü insan ümit eden ve bu ümitle hayatta tutunabilen bir canlıdır. Onun için bu yalnızlık kendisi dışında birçok varlıkta mevcuttur fakat ümidi olan bir insana göre değildir.

"Üzerinde ümitle yaşadığımız

Dünyaya sığmıyor yalnızlığımız"

(Oğuzcan, 2019, s. 18)

mısralarıyla bir endişe dile getirilir. Şiir öznesi de yalnızlıkla en korkutucu durum olan ölümü bütünleştirir:

“İnsanda ölümün yalnızlığı”

(Oğuzcan, 2019, s. 18)

Ölümle bütünleşmiş bir kaygı yalnızlık karşısında nevrotik bir tavrı da beraberinde getirmiştir. Bu yalnızlığın çekirdeğini Ümit Yaşar anne ve babasının ayrılmasıyla küçüklükten beri beslemiştir.

Toplumcu gerçekçi şairlerimizden Attilâ İlhan’ın “Ben”in söz konusu olduğu şiirlerinde yalnızlık temi dikkat çeker. İlhan, bu şiirlerinde yalnızlık konusunu izleğe dönüştürür. Çelik (2010)’e göre Attilâ İlhan yalnız adam, daha yaygın bir söyleyişle “Yalnız Şovalye”dir. Şairler yalnızdır, sözü bütün şairler için geçerlidir ama Attilâ İlhan için bir hayat kuralıdır (s. 523).

Attilâ İlhan’ın yalnızlığı nevrotik bir nitelikte görebileceğimiz şiirlerinden biri “Yağmur Kaçağı”dır. Şiirde meçhul bir sevgilinin varlığı söz konusudur. Bu meçhul sevgilinin ona destek olmaması endişesi “elimden tut yoksa düşeceğim” (ilhan, 2020d, s. 9) mısraıyla ortaya konur. Şair, bu endişeli feryadını yinelese de kimse onu duymaz. Şairin yağmurdan korkma nedeni yağmurun şairi götürebileceği endişesidir. Fakat şairin esas vehmi sevdiğinden ayrılması neticesinde yalnız kalacağı düşüncesidir.

Mehmet Kaplan (2001)’ın belirttiği şekliyle Attilâ İlhan bazı şiirlerinde korku, kasvet ve yalnızlık hissi veren sisli, yağmurlu, karanlık manzaraları dekor olarak ele alır. Bunlar onun ruhundan dış aleme aksetmiş gibidir (s. 226).

Bu şiirlerinden “sisler bulvarı”nda gerilimi artırıcı bir manzara ile karşılaşırız. Bu manzarada mevsim sonbahar, aylardan kasım, vakit akşamdır. Şair şiirde yalnızlığını kesik bir kola benzetmiştir. Sokak lambalarını öksürtmekte, bulutları yürütmekte, şair kendisini terkedilmiş bir çocuk gibi görmektedir. Dokunulsa ağlayacak duruma gelen şair, sevgilisini kaybetmiştir. Şair gerilimli bir yalnızlık duygusu içindedir.

Şiirlerinde sinematografik imgenin dikkat çektiği (Demir, 2019, s.63) Attilâ İlhan’ın şiirlerinin bu özelliğinde senaryo ve roman yazarı olmasının etkisi de (Erol, 2012, s.1105) söz konusudur.

Sinematografik bir imgeyi “sisler bulvarı”nda görebileceğimiz şair kendini bir film sahnesindeymiş gibi tasvir eder. Bu tasvirde kendisinin vurulmasını ve sevgilisinin onu görünce taş kesilmesi hâlini nevrotik bir özellikte ele alır. Bu durum karşısında yalnızlık duygusu şairde ölüm korkusuna dönüşür.

Şair nevrotik endişe meydana getiren korku karşısında daha ileriye gitmemesini “eğer sisler bulvarı olmasa/ eğer bu şehirde bu bulvar olmasa/ sabah ezanında yağmur yağmasa/ şüphesiz bir delilik yapardım/ hiç kimse beni anlayamazdı.” (İlhan, 2010, s. 61) sözleriyle yine “sisler bulvarı”na ve yağmura bağlar.

Edebiyatımızda Hisar Topluluğu içinde temsil gücü olan şairlerden biri Gültekin Samanoğlu’dur. Gültekin Samanoğlu’nda nevrotik yönüyle ele alınacak özelliklerden biri gurbet duygusudur. Şiirlerinin ana temalarından olan gurbet ve bunun neticesi yalnızlık şairin yaşantısıyla ilişkili olarak görülür. Onda bu duygular memleketinden ve sevdiklerinden ayrı olmanın verdiği hüznle kaleme alınmıştır.

Gültekin Samanoğlu, bu duygulanmaların doğurduğu hisleri; iç çekişler, ürperişler ve ağlayışlar şeklinde şiirlerine yansıtmıştır. Evliliğinden sonra da Almanya’ya görev için gittiği sırada yazdığı “Gölge” şiirinde (Şimşek, 2007, s. 195-196) gurbet ve bunun neticesi olarak yalnızlık nevrozlu bir durumu ortaya koymuştur:

“Gurbet akşamını duyduğum ilk gün
Bir gölge belirdi ıssız odamda,
Simsiyah elleri sanki yakamda...”

(Sâmanoğlu, 1970, s. 117)

Şiirde söz konusu olan gurbeti şair gölge ile sembolleştirir. Bu gölge marazî bir endişe hâlini yalnızlıkla ortaya koyar. “Gurbet akşamını duyduğum ilk gün” sözüyle gurbeti şair günün karanlık vakti olan akşamla ele alır. Ayrıca marazî olan bir nevrotik durumu şair “gölge, ıssız oda ve siyah eller” ile daha belirgin hâle getirmiştir.

Fakat şiirde fobik nevrotik hâli ortaya çıkaran ana öрге gölgedir. Gölgenin ölümden daha kötü olduğu “Acısını duymak binbir ölümün/ Daha zor değildi bu gölge kadar;” (Samanoğlu, 1970, s. 117) ile ifade edilmiştir.

Şair, gurbette yaşadığı nevrotik yalnızlığı öksüzlükle bütünleştirmiştir:

“Bitmez tesellisi öksüzlüğümün
Şimdi uzaklarda, hem de ne kadar?

Bir yaş boşandı gözümde sel gibi,
Yalnızlığımın büyük acısına”

(Sâmanoğlu, 1970, s. 117- 118)

16-17 yaşlarında rastlantı sonucu Sait Faik’in öyküleriyle tanışması sonucu edebî arka planı oluşmaya başlayan Ferit Edgü’yü sanat ve yazıyla buluşturan şey “yalnızlık” olmuştur (Dündar, 2001, s.33).

Yalnızlık, Edgü'nün yaşamının etkisiyle eserlerinde yoğun işlenen bir tem olarak görülür. Bu özellik şiirlerinde nevrotik durum örneklerini de ortaya çıkarır.

Doğan (2020)'a göre "Edgü, yalnızlığın ve yalınlığın derinliğini en küçük noktalara kadar hissetmek ve hissettirmek isteyen biridir." (s. 11).

Onun "Yıldız" şiirinde de yalnızlık konusu ele alınmıştır. Bu şiirde esas varlıklar deniz ve teknedir. Kişileştirilen tekne yalnızlık ve sitem içinde denize seslenir. Teknenin yalnızlığına sebep olan şey ise unutulmadır. Fakat bu yalnızlık tekneyi rahatsız etmiştir. O da yalnızlığın sessizliği yerine kendi varlığını bulacağı denizde en kötü durumu da kabul eder. Denizden uzak oluş sessiz bir yol alışını yalnızlıkla beraber korkulu bir nevrotik durum olarak tekneye yaşatmıştır. Tekne, denize "Deniz – Kayalıklarına çal beni, ıssız/ Sularına göm ki bu sessiz/ Yol alış sona ersin" (Edgü, 1999, s. 8) diye seslenir. Aslında "Çünkü senden uzakta/ Bir tek adım var – Dur, söyleme, sus/ İstemem, kimseler hatırlamasın adımı." (Edgü, 1999, s. 8) diyen şair anima miti olarak denizle bütünleşmek arzusundadır.

İsmail Uyaroğlu, yalnızlığı henüz iki aylıkken anne babasının ayrılmasıyla yaşamıştır. Şiirleri genellikle olumsuzluklar üzerine kuruludur. "niye" ve "niçin" ifadelerinin bolca kullanılması sorgulayıcı bir üslupla karşılaştığımız İsmail Uyaroğlu'nun "Gökyüzü, Güzel Gökyüzü" şiirinde şiir kişisi kendisi ve gökyüzü arasında "Senin gibiyim ben de" ifadesiyle benzerlik kurar.

Şairin ünsiyet kurduğu gökyüzü güzel olarak nitelendirilmesine rağmen iç açıcı bir şekilde anlatılmaz:

"Gökyüzü, güzel gökyüzü

Niye solgun yüzün, alnın niye kırışık

(...)

Altında cam gibi, saydam bir karanlık"

(Uyaroğlu, 2019, s. 39)

Şair gökyüzüne seslenir. Şairin kişileştirerek ele aldığı gökyüzünün 'yüzü solgun' ve 'alın kırışık' tır. Güzel olan gökyüzü için güzel olmayan solgun yüz, kırışıklık ve karanlık gibi özelliklerin ağır bastığı bir manzara ile karşılaşırız

"Ve niçin, niçin, niçin

Dinmiyor içimdeki yalnızlık"

(Uyaroğlu, 2019, s. 39)

Şiir kişisi şiirin son kısmında yer alan yukarıdaki leitmotiv sözleriyle yüksek tondaki sorgulayıcı tavrı endişesini açık şekilde ortaya koyar.

Şiirin bu son kısmında da korkulu, vesveseli nevrotik hâl görülür. Bu duruma şiir kişisini rahatsız eden yalnızlık duygusu sebep olmuştur. Şairin yalnızlığı işlediği “Gece... Yağmur Yağıyor” eserinde de yalnızlık ömrün geçiciliğini idrak ettirmesiyle nevrozlu bir şekilde görülür. Yaşanan yalnızlık “İşte yine yalnızım” ifadesinin kullanılmasıyla tekrar eden bir durumdur. Ömrün geçiciliği kaygılı bir durumu ortaya çıkarmıştır:

“İşte yine yalnızım

(...)

Gün az sonra bitecek

Hatırlarım belki ilerde

Yıl 83, Perşembe, 23 Haziran

Bir sigara yaktım

24 Haziran’a girdik sessizce

Ah, gençliğim geçiyor anlamadan”

(Uyaroglu, 2019, s. 165)

4.1.4. Karanlık – Gece ve Hastalık

Gece, bir vakti belirten kavramdır. Karanlık da gecenin bir neticesi olarak kabul edilebilir. Bu iki kavram bu özellikleriyle birbiriyle ilişkilidir. Gece ve karanlık genelde olumsuz manada nevrozlarla da ilişkilendirilebilmektedir.

Yahya Kemal’in zamanı nevrotik bir hâl meydana getirecek şekilde ele aldığı şiiri “Akşam Musikisi”dir. Şiirde sonbahar ve akşam hüznü verici yönüyle ilişkilendirilir. Şiirin genelindeki pesimist görüntüyle bir marazî endişe hâlinin varlığı da kendini hissettirir:

“Gittikçe derinleşir saatler,

Rikkatle, yavaş yavaş ve yer yer

Sessizlik dâima ilerler.

Ürperme verir hâyâle sık sık,

Hep bir kapıdan giren karanlık,

Çok belli ayak sesinden artık.”

(Beyatlı, 2003, s. 39)

Marazî durum bir vehimle akşamın ilerleyen vaktinde sessizliğin ve karanlığın hissedilmesinin artışıyla görülür.

Bu marazî durum hayalle yaşanan fobik nevrotik bir özellikte kendini gösterir.

Ümit Yaşar Oğuzcan, karanlığın endişe ve acı verici hâli karşısında sıra dışı bir isme sahip şiir ile karşımıza çıkar: “Gece Güneşi”

Bu şiirde karanlık, soyut bir niteliğe sahiptir. Şiirde karanlık korkutucu bir varlık olarak “Soğuk bir karanlık sardı gecemi/ Bir karanlık ki ölüme yakın/ Bir karanlık ki Tanrı’ya uzak” (Oğuzcan, 2019, s. 158) sözleriyle endişe vericidir. Olumsuz bir intibahı karanlık; “Soğukla”, “Ölüme yakınlığıyla” ve “Tanrı’ya uzaklığıyla” göstermiştir.

Ümit Yaşar şiirde endişe verici gece karanlığının karşısına “Sen gece güneşisin aydınlık ve sıcak/ (...) / Sonsuz aydınlığa çıkar düşüncemi/ (...) / Uzat ufkuma ne olur aydınlık ellerini” (Oğuzcan, 2019, s. 158) diyerek aydınlığı çıkarmıştır. Bu aydınlık “gecenin güneşi” olarak ilginç bir şekilde nitelendirilmiştir. Söz konusu gece güneşi karanlığın tam tersi olarak “aydınlık ve sıcak”tır.

Şairin endişesine karşılık gelen “aydınlık” ifadeler onda baskın değildir. Fakat şair hayali bir teselliye bir temenni şeklinde onu karanlıktan aydınlığa çıkaracak şekilde talep eder.

Şaire nevrozlu kaygıyı yaşatan “gece” ve “kapkara düşünceler”e teselli “gece güneşi” sembolüdür. Bu güneş şaire huzur verici ölümün sükûnunu da getirir.

Şair, bu teselliye şiirde sürekli arzulamasına rağmen “O bütün düşüncelerin bittiği yerden/ Korkuyorum korkuyorum bırakma beni” (Oğuzcan, 2019, s. 158) diyerek yoğun bir endişeyle fobik bir tavır gösterir.

1940 Kuşağı Toplumcu Gerçekçi şiirin son temsilcilerinden birisi olarak Attilâ İlhan’ı görürüz. O, Marksist-Sosyalist çizgide de eserlerini ortaya koymuştur. Marksist-Sosyalist çizgide olmanın ilk bedelini lise öğrencisiyken hapse girerek ödemiştir. Fakat İlhan, hayatında bu çizgide eserler ortaya koymaya devam etmiştir.

İlhan’ın *duvar* isimli kitabı, içeriğindeki şiirlerle Toplumcu Gerçekçi çizgiyi yansıtır. O’nun “Sabaha Kadar” şiirinde de hürriyet ve insan sevgisi karşısında hürriyetin ortadan kalkacağı endişesi anlatılmıştır. Bunun için şiirde akşam görüntüsü seçilmiştir. Akşam görüntüsüyle karanlık ve korku ön plana çıkarılmıştır. Akşamın karanlığı gündüzün aydınlığının sonu demektir. Gündüzün aydınlığı karşısında “Bu akşam boğazlanmış aydınlığın şarkısı/ Güneş susmuş bulutlar darmadağın/ (...) / tarifsiz bir korku yaşıyor havalarda/ siyah tüylü bir yarasa gibi/ (...) / ötmüyor bülbül dedikleri” (İlhan, 2020b, s. 123) diyen şair karamsar bir manzarayla hürriyete olan özlemini ortaya koymuştur. Şiirde hürriyetin yokluğu “aydınlığın boğazlanmış olarak tarifi”, “güneşin

susmuş olması”, “bulutların darmadağınlığı” ile gösterilmiş ve bu, nevrozlu bir korkuya dönüşmüştür.

Attilâ İlhan’ın “Korkunun Krallığı” şiirinde vehim hâliyle yaşanan fobik bir duruma şahit oluruz. Bu korkunun varlığı ve yokluğundan emin olmama durumunu “bilmem yanılıyor muyum” ifadesiyle ortaya koyar.

Vaktin gece olması şiir kişinin nevrozik korkuyu yaşamasına sebep olur. Her tarafın aydınlık olduğu ortamda “sağım solum her tarafım elektrik” diyen şiir kişisinde nevrozik kaygıya sebep olan durum “korkuyorum/ korktuğumun bilincindeyim/ birileri/ şalteri indirdi indirecek/ işim bitik.” (İlhan, 2019, s. 40) karanlık korkusu sebebiyle doruğa taşınır.

Hastalık insana nevrozu yaşatan hâllerden biridir. Bunu insan korkulu bir durumla karışık olarak yaşar. Nevroz da bireylerde hasta olma düşüncesini ortaya çıkardığı için tinsel bir hastalıktır.

Hastalığı nevrozik durum yönüyle şiirlerinde gördüğümüz şairlerden biri Behcet Necatigil’dir. Yeni Türk şiirinde kendi üslubunu oluşturabilen Behcet Necatigil herhangi bir akıma veya gruba dâhil olmamıştır. O; yakın çevresini gözlemlemiş, genellikle içinde bulunduğu toplumu, ailesini ve yaşadığı evi şiirlerinde konu edinmiştir.

Necatigil’e göre şiir her şeyden önce şairin hayatını doğrulayacak bir özellikte olmalıdır ve yazılanlar yaşananların kendisi olmalıdır (Reyhanoğulları, 2013, s. 2194). Bu nedenle onun şiirlerinde hayatının izlerini görmek mümkündür. O, dingin bir üsluba sahiptir. Necatigil’in bu tavrının sebebi hayat karşısında ezilmiş olması ve çocukluk döneminden beri sürekli bir kısıtlanmışlıkla yaşamış olmasıdır. Şairin hayatı incelendiğinde annesini kaybetmiş olduğu, hastalıklar içinde ve kendi ailesine ait bir evde yaşamayan bir çocukluk geçirdiği görülür. Onun hayata ait tedirginliğinin çocukluktan başladığı hakkında “Kısık” şiiri bize bir fikir verir:

“Ben bir sürü hastalık çektim de gördüm de

Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor

Hem ben ne yazdımsa ağırlığı altında

Ezildim de yazdım

Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor

Doğdum dünya harbi, birinci dünya harbi

Çocukluğum veremli inek sütleri

Boynumda kollarımda oyuk lenfa bezleri

Hastane koridoru, beklemek, küvet, irin

Acısını ancak ben bilirim.

Derin izleri derimde utanacak değilim.”

(Necatigil, 2019, s. 607)

Behcet Necatigil’in çocukluğu Birinci Dünya Harbi döneminde geçmiştir. Bu dönemde şair hastalık acısı çekmiştir. Bu, onun kaygı izlerinin çocukken yaşadığı trajik olaylarla ilgisi olduğunu gösterir. Çocuklukta yaşadığı hâllerin bilinçaltına işlemesi yetişkinlikte bunların izlerini ortaya çıkarır. Onun şiirlerinde kaygılı ve korkan bireyler sıklıkla görülür.

Behcet Necatigil’in hastalığı farklı bir boyutla ele aldığı “Bir Hastalık ve Korku” şiirinde hastalık hâlinin evin içinde zaman zaman meydana getirdiği olumsuz değişimi görürüz:

“Yazgıdan kopan kuş

Seni tam yazamam

Karartırsın evin camlarını

Zaman zaman

(...)

Kısık hıçkırıklar ve gözyaşları

Odalar soluyamaz dumandan.”

(Necatigil, 2019, s. 536)

Hastalık “yazgıdan kopan kuş” olarak tarif edilmiştir. Bu özelliğiyle hastalığın anlatımı tam olarak mümkün değildir. Bu kuşun zaman zaman evde meydana getirdiği değişimler; hıçkırık, gözyaşı ve evin yaşam alanı olan odalardaki soluksuz durumla ifade edilir.

Hastalığın sebep olduğu olumsuz değişim şairde bir korku hâli meydana getirmiştir. Bu korku ile hastalık karşısında öğrenilen bir çaresizlik durumu görülür:

“Bir yanda sen zalim, despot

Güçsüz ellerini ovuşturan

Ev bir yanda

Gene çekip gidersin ya, ne zaman?”

(Necatigil, 2019, s. 536)

Şair; hastalığı “zalim”, “despot” sıfatlarıyla belirtir. Hastalığın gitmesi de bir rahatlamayı meydana getirmez. Aksine bir döngü ile tekrar etmesini “Gene çekip gidersin” ile anlarız. Bununla birlikte tekrar edeceği zamanın belirsizliği karşısında “ya, ne zaman?” sorusu nevrotik bir korkuyu da akıllara getirir.

Hastalığın geliş şekli çok sarsıcı olduğu için çaresizlik hâlinin karşısında fobik nevroz durumuyla kendini gösterir. Çünkü bu korku karşısında insan acı çeker, acizdir ve sadece buna katlanmak zorundadır:

“Öylesine çarparsın, değil gönüller

Sarsılır betonlar şaşkın

Ey hastalık, evleri

Depretme, yumuşak in”

(Necatigil, 2019, s. 536)

Aynı korkulu özelliği “Tezcan” şiirinde de görürüz. Şiirde hastalıkla meydana gelebilecek nevrotik korkular anlatılır. Hastalığın meydana getireceği belirsiz durumun endişesini “Gidecek mi, Gececek mi, Gömecek mi toprağa” (Necatigil, 2019, s. 539) sualleriyle şair dile getirmiştir. Öyle ki hastalık şairde ‘telaşın çökmesine’ ve ‘yürümesine engel’ bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.

Bu hastalık karşısında acizliğini anlayan şair hastalığın kendisine zarar vermesinden korkmaktadır ve bundan endişe etmektedir. Şair bu durum karşısında edilgen bir tavırla “Ha iyi, tez bıraksın beni!”(Necatigil, 2019, s. 539) diyerek hastalığın kendisini terk etmesini dilemektedir:

4.1.5. Yüksek Kaygı Düzeyi

Kaygı, kötü hislerin oluşumuna meydan verse de düşük ve orta düzeyde olduğunda harekete geçişi sağladığı için faydalı olabilmektedir. Kaygının sürekli ve şiddetinin yüksek düzeyde olması da nevrozlu bir durumu ortaya çıkarabilmektedir.

Edebiyatımızda melankolik özellikleriyle tanıdığımız Servetifünûn grubu yüksek kaygı düzeyinde şiir örnekleriyle de görülür. Servetifünûn edebiyatının öncü şahsiyetlerinden Tevfik Fikret korkuyu yüksek kaygı şeklinde ortaya koymuştur. O, korkusunu sürekli diri tutacak bir kötümserliği yaşantısında da ortaya koymuştur. Hatta büyüyen ve önüne geçilemeyen korku onda yönetimi lanetlemeye dönüşmüştür. Fikret'te lanete dönüşen korku duyumsanan korkunun içeriği ilgili değildir, şiddeti ile ilgilidir. Bu da nevrozlu hâli ortaya çıkarır.

Fikret'in hayatında da şiirinde de bir korku durumu vardır. Bu korku nedeniyle Fikret tefekkür ve düşünceden de kaçınır çünkü düşüncenin getireceği sorumluluk da onu ürkütür (Uç, 2009, s. 16).

Bazı şiirlerinde endişe dolu bir korku görülen Fikret:

“Eyvah! Şimdi her neye baksam siyah-reng.

Pîçide nazra-gâh-ı melâlimde bir niheng...

Her dem sabâh olan o güzel günlerin bu leyl

Akşamıdır ki eylemez artık sabâha meyl!”

(Tevfik Fikret, 2019, s. 266)

mısralarıyla bunu somut bir şekilde ortaya koyar. Korkuyla kendi kendine acı çeken şair ruhsal bir tedirginliği de bu şiirde yaşar. Şaire acı çektiren durum güzel günlerin bitmesidir. Acı çeken şairin ruhu fobik olarak nevrozu yüksek bir kaygıyla yaşar.

Bu ruh hâlini şairin “İktirab” adlı şiirinde de görürüz. Şiirin özellikle tekrar eden mısraı olan “Müthiş, memâttan bile müthiş iktirâb!” (Tevfik Fikret, 2019, s. 268) ile şair endişeli fobik tavrı nevrotik yüksek bir kaygı ile gösterir. Şairin melankolik düzeyde bir kaygıyı gösterdiği şiirde bu durum ölümden daha kötü olarak nitelendirilir. Aslında buna belirsizlik, gizlilik sebep olmuştur. Bunu şair “serap” sözcüğüyle gösterir. Bu şiirde genel olarak şairin çektiği ıstırap korkulu yüksek bir kaygıyla dile getirilir. Fikret “İktirab” durumunu yüksek kaygı düzeyiyle nevrotik özellikte ayrıca :

“Kimden, nasıl, mutluluğumu dileyeyim;

Korkunç, ölümden bile korkunç bu kaygı

(...)

Ürkütür hayalimi bir gamlı gece,

Özlemle beklerim ölüm sabahını”

(Tevfik Fikret, 1895)

mısralarıyla ortaya koyar. Bu ıstıraplı kaygı düzeyi şiirde o kadar yüksektir ki yaşamın bitişinden beter olarak dile getirilmektedir. Bu tavır karşısında Fikret hakikatten korkar, hayata kötümser bir nazarla bakar ve hayallere sığınır.

Yahya Kemal’in yüksek kaygıyla korku vehmi görülen şiiri “Cinler”dir. Bu şiir metafizik varlıklar olarak bilinen cinler üzerine kurulmuştur. Bu özelliğiyle insanda var olan hayal, vicdan, kalb, nefis vb. gibi unsurları yüksek kaygılı bir korkuyla harekete geçirdiğini görürüz. Bu korkuyu da cinlere söyletir:

“Titrer yanında bizleri bir lâhza vehmeden.

(...)

Her suçlunun başında hayâli cezâsıyız,

Her âşık aldatan kadının kalb ezâsıyız.

Bir cinsimiz azâb ise vicdan ve hislere,

Bir cinsimiz de var ki belâdır nefislere.

(...)

Vicdânı olmayanları nefsinde korkutur.”

(Beyatlı, 2003, s. 107)

Yüksek kaygılı korkuyu yukarıdaki parçanın ilk kelimesi “Titrer” ile anlarız. Bu mısralarda cinlerin varlığı suçlu, âşık aldatan kadın ve vicdansızlar için yüksek bir kaygı sebebidir. Şair, açık bir şekilde fobik nevrozlu hâli hayali cinler ve vehimlerin varlığı ile ortaya koyar:

“Bir def’a hissedenden bizi! Bildin mi kimleriz?

Cinler veyâhut onlara benzer vehimleriz.”

(Beyatlı, 2003, s. 107)

Türk edebiyatında hassas, nazık ve ince ruhlu mizacın en önemli temsilcilerinden biri Enis Behiç Koryürek (Çandır, 2014, s. 81)’tir. “Boğulan Çocuklar” şiirinde ön planda çocuklar vardır. Koryürek, şiirde hayali bir tasavvuru ortaya koymuştur. Bu; menfî bir muhayyilenin, nevrozu korku şeklinde ortaya çıkarmasına sebep olmuştur.

Hayali durum, korkunun kişileştirilmesi ile kaygıyı daha da derinleştirmiştir. Şair korkudan korktuğunu “Korku, korku!... Evet, sensin bu inleyen, sen!/ Ey korku,

ben asıl senden korkuyorum; sus!” diyerek dile getirmiştir. Buradaki korku gerçeğe dayalı olmayan nevrotik bir korkudur.

Hayali bir manzaranın çizildiği şiirde bir mahzen ve mahzenin içindeki yetim çocuklar söz konusudur. Bu mahzende çocuklar uluyan korku yüzünden boğulmaktadır. Bu durum hayali bile olsa şairi endişelendirmiştir. Çocuklarla kendi ilhâmını simgeleyen şairin benliğini meydana getiren duyguların tükendiği de belirtilmiştir.

Edebiyatımızda korkuyu nevrotik olarak eşya kavramı üzerinden yüksek bir kaygıyla gösteren şairlerden biri Cahit Sıtkı Tarancı’dır. Cahit Sıtkı “Eşya” şiirinde gece vakti eşyanın meydana getirdiği nevrotik kaygıyı gösterir:

“Geç oldu mu korkunç

Şekiller alan eşya;

İçime ürpermeler,

Korkular salan eşya,

(...)

Sabahadek gözleri,

Gözümde kalan eşya,”

(Tarancı, 2002, s. 73)

Gece, eşyaya bakışı eşyanın alışılmış sınırları dışında korkulu ürperti şekliyle gösterir. Şiirde eşya kişileştirilir ve sabaha dek gözlerini şairin gözüne dikerek onda korkulu bir kaygı meydana getirir.

Cahit Sıtkı Tarancı bu vakitte eşyayı canlı bir varlık gibi ürpertili biçimde ele almıştır. Sonrasında canlı düşündüğü eşyayı fobik bir kaygı sebebi olarak göstermiştir. Eşyaların “Bencileyin düşünür,/ Dalar, ağlar mısınız?/ Ben sizi var sanırım/ Sahiden var mısınız?” (Tarancı, 2002, s. 73) sualleriyle şair gibi düşünüp düşünmediğini ve şairin kendi anksiyetik hâlini eşya ile bütünleştirme çabası içinde olduğunu görürüz.

Bir kaygının varlığından kurtulamayışı nevrozlu şekilde Cahit Sıtkı’nın:

“Zamanla nasıl değişiyor insan!

Hangi resmime baksam ben değilim.

Nerde o günler, o şevk, o heyecan?

Bu güler yüzlü adam ben değilim;

Yalandır kaygısız olduğum yalan.”

(Tarancı, 2002, s. 188)

mısralarıyla da görürüz. Değişimin şairde meydana getirdiği olumsuz yön yüksek kaygıyla ön plana çıkmıştır. Bu değişim şairde olumsuz olarak görülen yaşlılığı

vurgulamıştır. Mazi hasreti ve yaşlılığın meydana getirdiği nevrotik kaygılı durum zamanın hızla geçmesi yönüyle de öne çıkarılmıştır. Şiirin son mısraında korkulu yüksek bir kaygının varlığı ifade edilmiştir.

Nevrotik marazî endişeyi Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirleri dışında hatıralarında ve mektuplarında da görürüz.

Şair, Ziya Osman Saba'ya yazdığı mektuplardan birinde ikmâle kalmak konusundaki yoğun endişesini dile getirir. Babasının onunla ilgili yüksek beklentisi yüzünden Cahit Sıtkı, derslerinden kalmayı yüksek bir endişe hâliyle felaket olarak nitelendirir. Acizlikle bu durum karşısında bir şey yapılamayacağı şeklinde kaygısını ortaya koyar (Tarancı, 2007, s. 54).

Mevsimlerin insan psikolojisi üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri görülebilmektedir. Ahmet Kutsi Tecer de “Kış Ayları” şiirinde metinsel öznenin sevdiği güzelliklerden alıkonulduğunu bir manzara ile anlatır. Sis, güzelliklerden alıkonulmada en büyük sebeptir. Bu sis karanlık bir duman olarak nitelendirilmiştir. Sisin varlığı bir vehim duygusunu da uyandırmıştır:

“Yine sis... Bütün kış böyle sis, Tanrım!

Yine bir karanlık duman başımda.

Ya güneş doğmazsa ben ne yaparım?

sade bir ben değil, arkadaşımda.”

(Tecer, 2020, s. 217)

Karanlık bir duman olarak nitelendirilen sisten dolayı güneşin doğmama ihtimalinin olması nevrozlu yüksek bir kaygıyı ortaya koymuştur. Bu kaygı sadece metinsel özne için değil arkadaşları için de dile getirilir.

Bulunulan mekân, karanlık ve ışıksızdır. Bu da metinsel öznenin hayatını kısıtlar ve onu rahatsız ederek duygusunu nevrozlu hâliyle yaşamasına neden olur:

“Karanlık bu gündüz, ışıksız gökler,

Tavanı alçalan bu kurşun oda

Nasıl yaşayalım, dostum, burada?”

(Tecer, 2020, s. 217)

Şiirde enteresan şekilde “karanlık gündüz” tabiri kullanılmıştır. Bunun yanında olumsuz bir tasvir ortaya konulmuş. Burada yaşamın olamayacağı yüksek kaygılı durum son mısradaki soru ifadesi ile dile getirilmiştir.

Toplumcu gerçekçi şairlerden Nâzım Hikmet'in 1935 yılında yazdığı *Taranta-Babu'ya Mektuplar* eseri mektup türünde bir dizi şiir-mektuptan oluşmaktadır. Eser

düzyazı ve şiir karışımıdır. Bu eser Habeşistan (Etiyopya)'dan İtalya'ya resim öğrenimi yapmak için gelmiş bulunan gencin karısına hitaben yazdığı mektuplardan oluşur. Bu mektuplarda Roma'nın kuruluşundan, faşizmin iç yüzüne, Mussolini'nin kimliğinden, faşist idare altındaki İtalyan toplumunun yaşayışına, rejim muhalifi solculara uygulanan baskıdan, emperyalist emellerle Habeşistan'a yapılacak saldırının hazırlıklarına ve siyahi gencin tutuklanışına kadar olan konular, anlatılır. Bu eserde emperyalizm ve faşizme karşı mücadele azmi söz konusudur (Özarslan, 2003, s. 515).

Söz konusu eserin sekizinci mektubunda İtalyan faşizminin kurucusu Mussolini'nin şahsında korkulu bir nevroz hâli dile getirilmiştir. Diktatör olan bir yönetimde en çok sesi çıkan kişi hâliyle Mussolini oluyordu. Sekizinci mektup-şiirde Mussolini'nin çok konuşmasının yüksek düzeyde bir kaygıdan kaynaklandığı anlaşılır. Şiirde yapılan benzetme bunu örnekler: “Mussolini çok konuşuyor TARANTA-BABU!/ Tek başına/ yapayalnız/ karanlıklara/ bırakılmış bir çocuk gibi/ bağıra bağıra” (Ran, 2017, s. 457) Şiirde, çok ve bağırarak konuşmanın bir haklılığı ortaya koymadığı da dolaylı olarak anlatılmaktadır.

Şiirde yüksek düzeydeki kaygının bir korkunun eseri olarak kendini gösterdiği görülür:

“Kendi sesiyle uyanarak,
korkuyla tutuşup
korkuyla yanarak
durup dinlenmeden konuşuyor.
Mussolini çok konuşuyor TARANTA- BABU
çok korktuğu için
Çok konuşuyor!.”

(Ran, 2017, s. 457)

Nâzım Hikmet'in “Korku” adlı şiirinde de Paul Leroy Robenson üzerinden egemen sınıfın eleştirisi yapılmaktadır:

“Bize türkülerimizi söyletmiyorlar Robenson
kartal kanatlı kanaryam
inci dişli zenci kardeşim
türkülerimizi söyletmiyorlar bize.”

(Ran, 2017, s. 936)

Nâzım Hikmet'in, Robenson ile aynı kaderi yaşadığı şiirde anlaşılır.⁵

"Korku" şiirinin ilk dördlüğüde Robenson'un müzik faaliyetini icra edemediği ifade edilir. Bu kısımda Nâzım Hikmet'e de egemen gücün bir engel koyduğunu anlayabiliyoruz.⁶

"Korku" şiirinde Nâzım Hikmet nevrotik endişe hâlini "egemen sınıf" diye tabir edebileceğimiz grup üzerinden gösterir:

"Korkuyorlar Robenson/ şafaktan korkuyorlar/ görmekten, duymaktan, dokunmaktan korkuyorlar/ yağmurda çırılçıplak yıkanır gibi ağlamaktan/ sınıksı bir ayvayı dişler gibi gülmekten korkuyorlar/ sevmekten korkuyorlar, bizim Ferhad gibi sevmekten/ (sizin de bir Ferhadınız vardır elbet Robenson/ adı ne?)/ tohumdan ve topraktan korkuyorlar/ akan sudan ve hatırlamaktan korkuyorlar/ ne iskonto, ne komisyon, ne vâde isteyen bir dost eli/ sıcak bir kuş gibi gelip konmamış ki avuçlarının içine/ ümitten korkuyorlar Robenson, ümitten korkuyorlar, ümitten,/ korkuyorlar, kartal kanatlı kanaryam/ türkülerimizden korkuyorlar Robenson." (Ran, 2017, s. 936)

Şiirde belirtilen nevrotik korku alışık olmadığımız bir korku şekliyle de belirtilmiştir. Bu korku, güzel şeylerden kaynaklı olarak da (gülmek, sevmek, ümit...) görülür. Bu korku, evhamlı bir korku hâlidir ve egemen güçlerin kendilerine göre daralttıkları sınırların dışına çıkamamasından kaynaklıdır.

Nâzım Hikmet'in çoğu şiirinde umut ve özgürlük gibi sözcüklere yer verdiği görülür (Altun, 2019, s. 234). Çünkü onun hayatında hapislik uzun sürmüştür. Bu durumu yakın dostu Vala Nureddin şöyle ifade eder:

"Nâzım'ın tutuklanmasına geleyim: Bir gece halasının oğlu Celalettin Ezine'nin evindeyken terbiyeli terbiyeli kapı çalınıyor. Azıcık karakola kadar teşrif etmesi, şairden rica ediliyor.

⁵ "Paul Leroy Robenson 1898 yılında Amerika'da doğmuş siyahi bir atlet, müzisyen, oyuncu, yazar ve sosyalisttir. Renginden dolayı okul yıllarından başlayarak ölümüne dek pek çok zorluk yaşamıştır. Kendi müzik grubunu kuran Robenson Ku Klux Klan tarafından tehditler almış. Sonrasında müziği bırakmış ve oyunculuğa dönmüştür." (Tuzla'dan bir işçi, 2018).

⁶ "Robenson müziği bıraksa da mücadele etmeyi bırakmamış. İnsan hakları, yoksulluk, ırkçılık vb. konularda birçok konferans vermiştir. Nâzım Hikmet'le beraber 'Dünya Barış Konseyi' ödülünü paylaşmıştır. ABD'de başlatılan 'Cadı avı' onu da vurmuştur.

4 Eylül 1949'da şarkıcılığa veda konseri sırasında Ku Klux Klan saldırısında linç edilmekten sonra kurtarılır. Bu saldırı sonrasında Nâzım Hikmet Bursa Cezaevinde yatarken Robenson için bu şiiri[Korku] yazmış." (Tuzla'dan bir işçi, 2018).

Tekrar tel kelepçe faslı... Ve bu sefer 13 yıl hapishaneden hapishaneye.” (Nureddin, 2019, s. 462).

Nâzım Hikmet’in “Gecenin Saat Biri” şiirinde hapisten yeni çıkmış şiir kişinin vesveseli korku durumunu gösteren nevrotik hâli görürüz. Şiir kişinin hitap ederek endişesini anlattığı kişi annesidir. Bu şiirde evli ve çocuk bekleyen şiir kişisi samimiyetle annesine açılır. Fakat öte yandan şairin nevrotik kaygısına sebep olan şey hapisliğe geri dönme ihtimalidir:

“Gecenin saat biri.

Lambayı söndürmedik.

Belki yarım saat sonra, belki sabaha karşı

gene basılabilir evim,

beni alıp götürürler

kitaplarımızla beraber

Yanımda birinci şubeninkiler...”

(Ran, 2017, s. 949)

Önceden yaşanan hapisliğe geri dönme kaygısında kitapların da varlığı söz konusudur. Nâzım Hikmet’in bu şiirinde özgür bireyin kendi vehminde yaşadığı tutsaklığı görürüz. Bu da akla Nâzım Hikmet’in “Her özgürlüğün içinde bir tutsaklık vardır.” sözünü akla getirir.

1940 Kuşağı Toplumcu şairlerinden Attilâ İlhan’ın fobik özelliği nevrotik yönüyle gösteren şiirlerinden biri *bela çiçeği* kitabındaki “gecenin kapıları” eseridir. Çelik’e göre (2007: 287) bu şiirde “ben”in ruh hâli ele alınır ve gerilim sonucunda “ben”de beliren korkuyla karşılaşırız. Şiirde gerilime gece ve şairin korkusu sebep olur. Metinde nevrotik olmayan gerçek korkunun varlığını “uykusuzum fena halde sokaktayım/ karanlık bastırdı mı bozuluyorum/ (...) / bütün kapılar kapandı sokaktayım” (İlhan, 2012, s.14) ile görürüz.

Fakat şairin nevrotik korkusunun sebebi; bütün kapıların üzerine kapanması, kendini “dışarıda” hissetmesi ve insanların birden karşısına çıkmasıdır. Bu korkuya ayrıca dile getirilmemiş hayali ve belirsiz şeylerin varlığı sebeptir. Bunun yanında şair korkuyu daha da derinleştirir, kendi benini irdeler ve kim olduğunu sorgular. Belirsizliği kendi beni üzerinden öne çıkarır.

Temizsu (2019)’yun belirttiği şekilde İlhan’ın şiirinde gerilimi artıran başlıca kaynaklardan biri de tutuklanma kaygısıdır (s. 398).

“tutuklunun günlüğü” şiirinde Attilâ İlhan gerilimli yüksek kaygı düzeyini iki şekilde gösterir:

“Birincisi, hapisanede tutuklanma korkusuyla ‘ben’in yaşadığı gerilimdir. İkincisi toplumsal mesajların iletilmesine aracı olan diğer insanların yaşadığı gerilimdir.” (Çelik, 2007, s. 404).

İlhan’ın “Çarşamba” şiirinde korkulu bir işkence kaygısı ele alınır. Bu kaygılı korkuya “dalından ham koparılmış bir meyvanın uğultusu/ beyninde tutuklunun/ gecenin bir vaktinde kaldı mı sorgusu” (İlhan, 2020c, s.99) ifadelerinde bir imgeyle karşılaşırız. Şair için dövülmekten çok dövülmek korkusu söz konusudur. Bu durum da nevrotik yüksek bir kaygı düzeyini meydana getirmiştir:

“ dövülmek kanlıdır

dövülmekten de kanlı dövülmek korkusu”

(İlhan, 2020c, s.99)

“Korkunun İsi” şiirinde nevrozlu endişe cinsel sebeple ilgilidir. Şair, şiirde bir kadının yaşadığı nevrotik korkuyu hikâye havasında anlatır. Kadının korkusuna sebep olan şey beraber olduğu adamın ondan soğuduğu endişesidir. Bu korkunun nevrozlu olduğu ihtimal belirten “herhalde” sözüyle görülür. Metres hayatı yaşayan bir kadının yaşlanması, onda yüksek endişeye yol açmıştır. Gençken yaşadığı korkusuzluk durumu yaşlanınca yerini nevrotik bir endişeye bırakmıştır. Buna sebep olan durum da metres hayatı yaşadığı zengin adamın onun yerine genç bir kız bulacağı ihtimalidir:

“az kaldı kovulmasına

kederli bir ağustostu

acı sular geliyor ağzına

gözlerinde korkunun isı”

(İlhan, 2019, s. 16)

Türk edebiyatında Cahit Külebi folklorik yönüyle dikkat çeker. Külebi, bütün şiirlerinde sağlam bir Türkçe ile okurun karşısına çıkar. O, samimi ve içten lirizmi ile Türk şiirinde hatırı sayılır bir yer edinir (Şimşek, 2018a, s. 188).

Külebi’nin “Masaldaki Çocuk” şiirinde ana izlek olarak öne çıkan durum bir çocuğun yaşadığı korkudur. Şiirdeki korku, yüksek kaygı düzeyi ile kendini gösterir:

“O ağlasa korkar

Ya da gülse korkar

Eve haber gelse

Kente yağmur yağsa

Akşam olsa korkar
Yalnız kalsa korkar.”

(Külebi, 2018, s. 80)

Korku, sadece kötü durumlar içinde değil iyi durumlar veya ne iyi ne kötü olarak nitelenebilecek durumlarda da mevcuttur. Yani korku her hâlükârda yüksek bir kaygı ile görülür.

Ölüm, bir ayrılığı her insana yaşatır. Hayata bağlı olan her insan için ölüm yüksek bir kaygı meydana getirir. Akyol’a göre (2005) Cahit Külebi yaşama sevincini tabiattan alan bir şairdir. Öyle ki Külebi ölümü tabiattan bir ayrılış olarak gördüğü için ölmek istemez (s. 85).

Çonoğlu (2006)’na göre ölümün kendisine ağır geldiği Külebi kendisini doğanın bir parçası olarak görür. Bu yüzden ölüm karşısında kendi yok oluşunu doğadan bir eksilme olarak idrak eder (s. 57).

Onun “Bir Gemi, Bir Adam” şiirinde Yahya Kemal’in “Sessiz Gemi”sinde olduğu gibi ölümü hatırlatan “gemi” sembolü vardır. Bu özelliğiyle gemi bir korkuyu öne çıkarmıştır. Şiirde hayat yolculuğu üzerinden bir sona eriş anlatılır. Fakat bu gerçekleşmiş değildir ve beklenen bir şey olduğu için şiir kişisinde yüksek kaygı meydana getirir. Bu durum, “Tutuldum bir onulmaz derde” (Külebi, 2018, s. 188) sözüyle şairin içinden bir türlü atamadığı bir bitiş olarak anlatılır.

Hayatın sona erişi sebebiyle şiirde ortaya konan tablo iç açıcı değildir:

“Cehennem gibi gecelerde
Kayboldu aşkım sevincim”

(Külebi, 2018, s.188)

diyen şair yaşama sevincini kaybetmiştir. Şairin duyusunda “Bu delice gidiş yalan”dır, “Bütün saatler yarışta.”dır. (Külebi, 2018, s. 188) Bu durum onda kaygıyı yüksek düzeyde ortaya çıkarmıştır.

Edebiyatımızda halk şiiri ve Anadolu’nun, şiirleri üzerinde etkisini gördüğümüz Hisar grubu şairlerinden biri Gültekin Samanoğlu’dur (Şimşek, 2007, s. 48).

Onun “Anadolu Türküsü” şiirinde mekân olarak Anadolu coğrafyasını görürüz. Anadolu, Kurtuluş Savaşı ve cumhuriyetin kuruluşuyla beraber yurt olarak ele alınmıştır.

“Anadolu Türküsü” şiirinde bir bekleyişle ortaya çıkan yüksek kaygı söz konusudur:

“Ağlatmış Anadolu’yu bir hain yasak,

Yasak da yasak, yasak da yasak, yasak da...
 Dağınık özlemler bir iç çekişte saklı,
 Saklı; yağmur ki bulutta, yel ki yaprakta.
 yağmurda bereket, yelde dürülü denkler;
 Kavurmuş Anadolu'yu bir hain kurak
 Kurak da kurak, kurak da kurak, kurak da..."

(Samanoğlu, 1970, s. 11)

Şiirde beklenen şey Anadolu'ya gelecek yağmurlu berekettir. Fakat bu yağmur bir türlü gelmez. Bir engelle karşılaşma şiirdeki "yasak" ve "kurak" sözcükleriyle görülür. Olumsuz bir tablonun verildiği yukarıdaki dizeler yanında şiirde kuraklığın meydana getirdiği ruhi sıkıntı ve bunun doğurduğu yüksek kaygıya dayalı nevrozlu bekleyiş kendini gösterir:

"Körpe iç çekişler bir beklenene sözlü,
 Sözlü; tarla ki suda, tohum ki başakta.
 Tarlada nadas, tohumda çarpar yürekler;
 Sarmış Anadolu'yu bir bitmeyen merak,
 Merak da merak, merak da merak, merak da...
 Uzun bekleyişler harmanlarla nişanlı,
 Nişanlı; ay ki gökte, güneş ki toprakta.
 ...
 Küçük harmanlar hep büyük çocuğa gebe,
 ...
 Bağlamış Anadolu'yu bir tatlı adak,
 Adak da adak, adak da adak, adak da..."

(Samanoğlu, 1970, s. 12)

Şiirde beklenen bereketin simgesi olarak da "su, tohum ve harman" öne çıkarılmıştır. Bu bekleyiş Anadolu'da "bitmeyen merak" ile ifade edilmiş ve leitmotiv olarak dile getirilmiştir. Sonrasında tahrik edici olan merakı Anadolu için tekrar eden "adak" ile görürüz. Şiirdeki "merak, bekleyişler ve adak" şiirdeki ana örgeler olarak yüksek bir nevroz kaygısı da meydana getirir.

Samanoğlu'nun "Anadolu Türküsü" şiirinde görülen fobik nevroz hâline sebep olan kuraklık durumu "Toprak Dam Üstünde" şiirinde de kendini gösterir. Şiirde önce hayal üstüne kurulan bir tablo şiir kişisini teselli edici özelliğiyle gösterilir:

"Yalnızlık ayrılmasın yanımdan,

Dolu kağnılar geçsin bu gece.
 Başımı döndürsün tekerleri
 Avunmak istiyorum sadece.
 Işıkları söndürün ses olur,
 İçimde biçer- döverler gibi
 En hızlısından harman savrulur;
 Taneler yığılır ince ince.
 Birazı tohumluk gelen yıla,
 kalanı hem yenir, hem satılır.
 Kimbilir şu kusursuz varlığa
 böyle kavuşmak nasıldı önce?”

(Samanoğlu, 1970, s. 35-36)

Bu metinde hayalde uyanan “dolu kağnılar”, “biçerdöverler”, “savrulan harmanlar” ve “tohumlar yığını” söz konusudur. Bu hayali durum şiir kişinin çocukluktaki bereketli yaşantısıyla ilgili olup bugün söz konusu değildir. Söz konusu olmayan bu hâl ayrıca idrak da edilememektedir.

Şair, mutlu çocukluk yıllarındaki bereketli tablonun yerini kuraklığın alacağından endişe etmektedir:

“Ay ışığı vurmuş toprak dama
 Sessizlikte ne güzel ışılar.
 Sen nasıl çıkıverdın karşıma
 Kuraklığı haber veren serçe?”

Düşlerimin hepsi altüst oldu
 Çocukluğumu nasıl aramam.
 Öyle bir aldaniş ki şimdi bu,
 Yayıldı bir uçtan öbür uca...”

(Samanoğlu, 1970, s. 35-36)

Bugünün kuraklık haberi gerçekleşmediği halde haber olarak belirmesi de fobik nevrotik hâli şiir kişisinde ortaya çıkarır. Ayrıca şiir kişinin eskiye dönük güzel hayallerini alt üst etmiştir.

Öykücülüğü ile Türk edebiyatında tanınan Ferit Edgü “Kar Yağıyor Tepelere” şiirinde mekâna odaklanır. Bu metinde bahsedilen mekân çığ tehlikesinin olduğu bir yerdir. “Kar Yağıyor Tepelere” ifadesinin metnin içinde leitmotiv olarak kullanılması

kaygı düzeyini yükseltmiştir. Şiirde gerçekleşeceği vehmiyle bir çığ korkusu beklenmektedir. Evhamlı olan bu korku rutin yapılan fiilleri ya engeller veya kısıtlar:

“Bu akşam içmeyeceğiz

(...)

Bu akşam konuşacağız

O duyulur- duyulmaz sesimizle.

(...)

Bu gece de

Korkuyla sevişeceğiz.”

(Edgü, 2017, s. 18)

Şiirde “Bu gece de/ Kurtlar tetikte./ Kar yağıyor tepelere.” (Edgü, 1999, s. 18) mısralarıyla kurtların varlığı da kaygı düzeyini yükseltmiştir.

Modern Türk şiirinde önemli şairlerimizden biri İsmet Özel’dir. Özel’in şiirlerini “derinlikli bir vaka” olarak değerlendiren Kaya (2014) şairin kuş imgesine şiirlerinde çokça yer verdiğini ve kendini de en çok kuşla özdeşleştirdiğini belirtmiştir (s. 185).

“Kuşun Ölümü” şiirinde ölüm bir izleğe dönüştürülür. Şiirde ölümle meydana gelen yüksek bir kaygı ele alınmıştır. Şiirde kuşun ölümü damdan düşerek gerçekleşmiştir. Bu şiir genelin algısına göre değildir ve İsmet Özel’in şiirlerinin en temel özelliklerinden olan sürrealist bir nitelik gösterir. Kuşun damdan düşmesiyle ölümün sarışın bir yürüyüşe sahip olması, gökyüzünün onun ayaklarına dolanması, kızların saçlarıyla ölümü düşünmesi ve uzun bacaklı tanrıların sokaklarda koşuşturması sürrealist bir manzaradır.

Fobik olarak ele alınan kuşun ölümü “öldü, kim ısıtır artık onun ellerini/ suların aynasında üşüyen ellerini/ suların aynasında üşüyen ellerini/ suların saygısıyla üşüyen ellerini” (Özel, 2021, s. 26) denilerek yüksek düzeyde nevrotik bir kaygıyla ortaya konur.

İsmet Özel’in fikri yaşamı üç döneme ayrılır. Birincisi marksist-sosyalist, ikincisi İslamî, üçüncüsü Türkçü özelliktedir. Özel’in fikri yaşamı 12 Mart 1971 darbesine kadar marksist-sosyalist anlayışta devam etmiştir. Özel, 12 Mart’la birlikte yoğun bir düşünme ve araştırma süreci içine girer. O güne kadar içinde bulunduğu sosyal ilişkiler ağını sorgular. Bu süreç içinde Özel başka şiirler yanında “Çözölmüş Bir Sırrın Üzüntüsü” şiirini de yazar.

Şiir, Yılmaz (2018)’in belirttiği şekliyle bir tereddüdün sancısı olarak ele alınmıştır. Özel, önemli bir değişimin arefesindedir ve bu değişimi kendisi bile

dillendirirken ürkemektedir. Bir zamanlar Marksist-sosyalist olmayanları adam yerine koymayan Özel'in şimdi bu görüşten kurtulmak istemesi, onu korkutur (s. 71,72).

Şiirin başlığı bir değişimin varlığını ortaya koyar. “Denedim. Soğuk sular dökünüp fırladım sokaklara/ Sorular sordum nice kara sıfatları üstüme alarak/ (...) / doğadan bir vahiy bekledimse boşuna” (Özel, 2021, s.172) diyen Özel, sorgulamalarıyla dikkat çeker.

Gelecek olan tepkileri tahmin ederek bu sorgulamaları yapan Özel, vereceği kararın gerçekleşmek üzere olduğunu düşünür. Bu durum, köklü bir değişim için zordur. “Sözlerimin anlamı beni ürkütüyor/ böylesine hazırlıklı değilim daha./ Bilmek. Bu da ürkütüyor. Gene de biliyorum.” (Özel, 2021, s. 172) diyen şairi ürküten bir farkındalığın oluşmasıdır. Bu farkındalık önceki inandığı tüm fikir ve değerleri ortadan kaldırmaktadır. Bu değişim de yüksek kaygı düzeyinde bir nevroza işaret etmektedir.

İsmet Özel'in “Bakmalar” şiiri imgelerin yoğun çağrışımlar uyandırdığı bir metindir. Pesimist bir görüntü ile şiirde şiir kişinin benzinin solduğu, her gece yatağında engerek yılanı bulmanın yüksek endişesiyle sesinin “Kusmuk Gibi” kaldığı ve sırtlanların şiir kişinin elinde soluduğu gibi imgelerle yüksek kaygı düzeyi dışa vurulmuştur.

90'lı yılların şairleri arasında kabul edilen Birhan Keskin'in şiirlerinde aşkın meydana getirdiği yüksek kaygı görülür.

Birhan Keskin'in eserlerindeki aşkıta, aşkın neden olduğu her türlü eylem mevcuttur. Birhan Keskin aşkı; aşkın varlığı, yokluğu, bereketi ve lanetiyle ele alır (Yılmaz O. – Ardalı D. 2020, s. 1675).

Keskin'in “Artık her şey tüccarların elinde.” şiirinde iki kişi söz konusudur. Biri Mihrimah diğeri de şiir kişisidir.

Şiir kişisi, Mihrimah ve kendisini tarif ederken “Kederlerini önüne yol yapıp gidenler vardı ya, onlar gibiydik dünyadan kaçmıştık bir gece” diyerek ikisinin ortak noktasını ortaya koyar. Bu ortaklığa rağmen şiir kişisi ile Mihrimah'ın yollarının ayrıldığı “Beni başka yağmurlar yıkamıştı, seni başka” ile ortaya konur. Şiir kişisi Mihrimah'a tutku ile bağlıdır. Fakat onu şiddetli şekilde endişelendiren şey Mihrimah ile arasına girecek olan uykudur. Çünkü uyku onu Mihrimah'tan mahrum bırakacaktır.

“[Bak tam burası”. En yaralı yerim benim. İnsanın uyku dediği.]”

(Keskin, 2016, s.30)

Şair, uykuyu “en yaralı yer[i]” olarak ifade eder ve bu durum içindeyken “Bu evde uykudan söz etmeyelim./ (...) / Mihrimah. N'olur uyuma” sözleriyle yüksek

düzeyde bir kaygıyı dile getirir. Şair en yaralı yeri olarak belirttiği “uyuma”ya çareyi kendisi ile Mihrimah’ı sardunyaya benzeterek çözmeye çalışmıştır.

4.2. Duygulara Şiddetlenme: Histeri

Histeri nevrozlarında dağınıklık, kararsızlık ve sınır çizememek baskın özellik olarak görülen bir vakadır. Histerik nevrozlu bireyler duygularında şiddetlenme ve oynaklık görülen kişilerdir. Bunlar bir şeye aşırı bağlanır ve kendi hareketlerine de özel bir ilgi beslerler. Yani bunlarda mazohist eğilimler kendini gösterir (Odağ, 2001, s. 84, 95).

Histeri veya isteri, psişik ve motor bozukluk şeklinde görülür. Bu, belirgin olarak psikonevrotik bir bozukluktur.

Bu nevrozlarda bireylerin davranışlarının yanında kimliklerinde de bir yapaylık görülür. Alt kimlikleri üst kimlikleriyle bütünleşmez (Özen, 2019, s. 316,317).

Histeri nevrozu ile ilgili analitik incelemede öne çıkan tematik başlıklar “Marazîlik ve Mekân”, “Mazoşist Eğilim”, “Rüya ve Hayal” olmuştur.

4.2.1. Marazîlik ve Mekân

Marazîlik kavramı TDK’nin sözlüğünde hastalıkla ilgili olarak ifade edilir (2005, s. 1345). Marazîlik durumu hastalıkla ilişkisi yönüyle nevrozla ilgilidir. Nevroz da marazî durumla ilgili olmasıyla sanatsal üretimi de meydana getirir. Marazî durumun edebiyatta en çok görülebileceği kişiler şairler, eserler ise şiirlerdir. Şairler ve şiirleri marazî durumu daha çok nevrozla ilişkisi yönüyle gösterirler.

Mekân da şiirlerde şaire ilham kaynağı olup imgelem dünyasını zenginleştirecek çağrışımları sağlar.

Türk edebiyatında Beş Hececiler arasında yer alan Enis Behiç Koryürek, önceleri marazî hâlin, eserlerinde görüldüğü Servetifünûn anlayışı içinde yer almıştır. Enis Behiç, sanat hayatında Ziya Gökalp’in de desteğiyle Yeni Lisan ve hece anlayışına uzun süre destek vermiştir.

Koryürek’in bu dönemde kaleme aldığı eserlerinden birisi “Ben” şiiridir. Marazî durumun görüldüğü şiiri Enis Behiç, eşi Müfide Koryürek’e ithafen yazmıştır. Şiirde şairin de anlamadığı bir durumun varlığı mevcuttur. Bu durum şairi, sorgulamaya yöneltir. Şiir, “Nedir?” sualiyle başlar. Şairin “Nedir?” diye sorduğu şeyler de “kalbindeki ateş, alnının ufkundaki güneşler”dir.

Şiirde olumsuz bir duruma doğru gidiş söz konusudur. Bu gidişi şair “Bu kâbus acaba ne kadar sürecek?.../ Bu gidiş nasıl âkibet görecek?...” ile de tasalı bir şekilde

destekler. Şair, “Tezatlar altında ezilen bir varlık” olarak kendini tarif eder ve birbiriyle zıt durumları yaşar.

Şair, kendini hem nezih hem galiz; hem akıllı hem deli; hem âşık olmayan hem de aşka tapar bir özellikte tarif eder. Bununla beraber şair, hem sorgulayıcı suallerle: “Sesimi kim duyar?.. / kim cevap verecek?/ Sonsuz bir ummana hangi ses erecek?” hem de ünlem cümleleriyle: “Alnımda güneşler, beynimde karanlık!/ Tezatlar altında ezilen bir varlık!/ Nezihim, galizim, akıllı deliyim!../ Hem âşık değilim, hem aşka taparım!” marazî bir hâli histerik bir durumla bütünleştirmiştir.

Edebiyatımızda şiirlerinde marazî kaygı hâli görülen şairlerden birisi de Necip Fazıl Kısakürek’tir. Onun “Kaldırımlar” şiirinde marazî kaygı mekân ile ilişkilendirilir. Bu şiirde marazî kaygının öne çıkarılmasında şiirin patetik (etkili, dokunaklı) özellikte olması önemlidir.

Maddiyatın öne çıktığı bir çağda şiir yazan Necip Fazıl insanı içe bakmaya çağırmıştır. Necip Fazıl’ın şiirini bu yüzden edebiyat tenkitçileri çılgık olarak nitelendirmiştir. Çılgık olan şiirleriyle Necip Fazıl Kısakürek, marazî duyarlılığa, rahatsız edici hayal kuvvetine ve yüksek seviyede bir korkuya sahiptir. Bu da kendisinin farklı bir yaratılışa sahip olduğunu ve hislerinin diğer insanlardan çok farklılık arz ettiğini anlaması fikrini onda uyandırmıştır (Okay vd, 2002, s. 281- 282).

Necip Fazıl “Kaldırımlar” şiirinde mekânı marazî duygularla öne çıkarmıştır. Bu şiirde öne çıkan “Kimsesiz bir sokak, Karanlığa saplanan nokta, Kara gökler, Serseri kaldırımlar, Ama gibi evler, Çilekeş yalnızların annesi, Karanlık sokak, Verin karanlıkları, Serin karanlıkları, Ölse” gibi kelimeler olduğu dikkate alındığında insan psikolojisinde kaygıyı artırıcı özellikte oldukları anlaşılır.

Korkmaz (2012)’a göre Necip Fazıl yaşadığı dünyayı sürekli sorgulamıştır. O, iç dünyası ile dış dünya arasında uzlaşma kuramamış. Böylece Necip Fazıl tedirgin edici azapla büyük yalnızlıklar ve korkular yaşayarak kendi benine çekilmiştir (s. 253).

Necip Fazıl şiirde hayatın aydınlandığı sabah vaktini, gündüzleri istemez. O, karanlıkları isteyerek renkli olan şeyleri adeta siler. Şiir okununca öyle ki karşımıza kaygı verici bir duygu hâli çıkar.

Karanlık pek çok kişiye ürperti verir. Fakat şiirde karanlık arzulanır ve nevrotik bir tavırla gerçeklikten kaçış, aydınlık karşısında endişeyle ve karanlığı istemeyle gösterilir. Bu da marazî durumu ortaya koyar.

Şair, şiirde kaygıya sebep olan durumun bitmesini istemez. Bu, sosyal hayattaki ortalama bir insanın hâli değildir. Her endişe sahibi insan endişesini bertaraf etmek için

çaba gösterir fakat biz Necip Fazıl'ın "Kaldırımlar" şiirinde bunun aksine bir duruma şahit oluruz. Kısakürek, adeta bundan haz duyduğunu "Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta,/ (...) / Aman, sabah olmasın bu karanlık sokakta,/ Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum." (Kısakürek, 2019a, s. 157) mısralarıyla gösterir.

Tedirgin edici olan bunalım durumunu şair kendisi davet eder ve ister. Bu tavır hedonist (hazcı) bir şekilde marazî ruh hâlinin davet edildiğini gösterir.

Edebiyatımızda marazî ruh hâlini "Kaldırımlar" şiiriyle bir şehir ortamında iyi anlatan Necip Fazıl'ın yanında Tevfik Fikret'i de "Sis" şiirinde benzer özelliklerle görürüz. Fakat ikisinin şiirlerindeki marazî ruh kaygısı arasında fark vardır. Necip Fazıl, marazî kaygı hâlini şehrin içinde yaşıyorken Tevfik Fikret şehri, Aşıyan tepesinden panoramik bir şekilde izleyerek içtimaî bir endişeyi dile getirmiştir.

Kaygı yaşayan her insan kaygısının bir noktada sona ermesini ve huzura kavuşmayı ister. Fakat Necip Fazıl Kısakürek her insandan farklı düşündüğünü şu mısralarla gösterir:

" Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya;
Alsa bu soğuk taşlar alnımdaki ateşi.
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse kaldırımların karasevdaî eşi..."

(Kısakürek, 2019a, s. 158)

Bu mısralar Necip Fazıl Kısakürek'in nevrotik kaygısının bitmesini çoğu insan gibi istemediğini gösterir. Necip Fazıl bunu çarpıcı bir bitiş şekli olan ölümle gözler önüne serer. Bu hâl psikanalitik psikolojiye göre anne karnına dönüş olarak nitelendirilir. Çünkü ferdin yaşadığı nevrotik hâl insanda ölüm arzusunu uyandırır.

Kaldırımlar şiirinin yazıldığı yılda Necip Fazıl'ın aynı psişik hâlle ele aldığı "Otel Odaları" adlı şiiri de histerik nevrozu ortaya koyan bir eserdir. "Otel odasında yer alan her nesne aslında şairin içinde bulunduğu ruh hâlinin, psikolojik durumun şekil bulmuş hâlidir. Şair nesnelerden hareketle içinde bulunduğu bohem havayı aksettirmeye çalışmıştır." (Yılmaz, 2014, s. 180). "Kaldırımlar"la gördüğümüz nevrotik durum bu şiirde aynı ruh hâliyle otel odasına taşınmıştır. Şair ne dışarıda ne de içeride yerini tam bulamamanın çaresizliğiyle oradan oraya ruhunda bir arayışa girmiştir.

Şair sürekli bir tekrarı "İsli lambalarında, isli lambalarında,/ (...) / Küflü aynalarında, küflü aynalarında,/ (...) / Kırık masalarında, kırık masalarında." (Kısakürek, 2019a, s. 161) mısralarıyla dile getirerek ruhundaki gerginliği gözler önüne serer. Biz bu tekrarı ve bununla gelen gerginliği "Kaldırımlar" şiirinde de görürüz:

“Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi,
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kırılan bir lisandır.”

(Kısakürek, 2019a, s. 156)

Necip Fazıl Kısakürek’in ısrarla kullandığı bu tekrarlar hem mekanik hareketi hem de iç gerginliğin kesafetini vermiştir. İçerik ile şekil arasında kurulan bu ilişki şiirin başarısını da ortaya koyar. Necip Fazıl hem teknik açıdan hem de duygu açısından sanatına hakimdir. O, kelimeleri duygu ve düşünce hâline getirmeyi iyi becerir (Kaplan, 2001, s. 71).

“Otel Odaları” pitoresk görüntüsü ile şairin ruhunda hissettiği yalnızlık ve hüznü: “Ağlayın, aşinasız, can verenlere,/ Otel odalarında, otel odalarında!..” (Kısakürek, 2019a, s. 161) mısralarıyla ortaya koyar.

Onun yalnızlığı ve bedbin ruh hâli başka şiirlerinde de daha somut şekilde kendini gösterir. Bu da şairin yalnızlığı kendisine hem zehir hem ilaç olarak gördüğü (Eren, 2017, s. 117) ve bunu histerik nevroz hâliyle marazî bir nitelikte ortaya koyduğunu göstermektedir.

“Otel Odaları” ve “Kaldırımlar” şiirlerinde histerik bir durum mekânla ilgilidir. Tek fark “Otel Odaları”nda kapalı mekânla ele alınan histerik durum “Kaldırımlar”da açık mekânda ortaya konur.

Sonuç olarak, Necip Fazıl’ın mekânla ilintilendirilmiş nevroz hâlini “Kaldırımlar” ve “Otel Odaları” şiirleriyle görürüz.

Mekân görüntüleriyle şiirlerinde çokça karşılaştığımız Toplumcu Gerçekçi şairlerden biri Sabahattin Ali’dir. Sabahattin Ali’nin “Hapishane Şarkısı III” şiiri başka şiirlerinde olduğu gibi kapalı mekân olan hapishane görüntüsüyle belirir. Bu görüntü içinde kaygılı ruh hâliyle şair, nevrotik bir durumu şiirde yansıtır. Şiirde leitmotif olarak “Geçmiyor günler, geçmiyor.” mısraı dikkat çeker. Zaman burada dile getirilmiş olsa da marazî kaygıya esas sebep hapishane ortamı içinde bulunmaktır.

Sabahattin Ali’nin şiirlerinde genel olarak özgürlüğe düşkün bir durum görülür. Bu şiirinde ise şair dar mekânda sıkışmış kaygılı bir ruh hâlini gösterir. Bu mekânda doğanın insana huzur veren yönü yoktur. Dar mekânın sıkıntısı “çiçeklerin açmamasına”, “Kuşların özgürce uçmamasına” ve “Yıldızların ışığını saçmamasına” sebep olmuştur (Sabahattin Ali, 2020, s. 38). Mekânla beraber burada zamanın

geçmemesi pesimist durumu ortaya koyar. Bu yüzden şiirde genel olarak karamsar bir psikolojik duruma şahit oluruz.

Şair, kapalı olan bu mekândan kurtuluşu diğer şiirlerinde olduğu gibi hayale sığınarak aşmaya çalışır:

“Gönülde eski sevdalar,
Gözümde dereler, bağlar,
(...)
Dışarıda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...”

(Sabahattin Ali, 2020, s. 38)

Şiirde hapisane ortamındaki şair hayalinde dereleri, bağları, mevsimin bahar olmasını, gezip dolaşanların varlığını ve bu güzel şeyler karşısında zamanın da su gibi aktığını belirtir. Halbuki kendi bulunduğu mekânda bunun tam tersi bir durum söz konusudur.

Sabahattin Ali’nin “Kudurmak” şiirinde aşk duygusunun şiir öznesini marazî bir hâle şiddetli bir şekilde soktuğuna şahit oluruz. Bu marazî hâlde aşık aciz, çaresiz ve içi kavrulmuş bir şekilde “Göğsümde gözlerinin saplandığı bir bıçak,/ Beynimde hayaliyle alevlenen bir ocak,/ İçerim bu hâldeyken herkes garip bulacak:/ Başını sükunetle taşlara vurduğumu...” (Sabahattin Ali, 2020, s. 67) dizeleriyle karşımıza çıkar.

Şiirde aşk, şiir öznesini yakmaktadır. Bu yakıcı duygunun şiir öznesini büyük ihtiraslara varan marazî bir hâle sokacağı histerik nevrotik endişe ortaya konmuştur:

“Ben de nihayet bütün bağları kıracağım;
Onu ıssız dağlara alıp kaçıracağım,
Etini bir canavar gibi ısıracağım
Ve, herkes seyredecek nasıl kudurduğumu.”

(Sabahattin Ali, 2020, s. 67)

Kudurma gibi yüksek ihtirasları yaşayan şiir öznesi bundan dolayı âşık olduğu kişiyi dağlara kaçırmayı düşünür. Sabahattin Ali’nin birçok şiirinde “dağ” imgesi nevrotik endişeden kurtuluş için bir mekân olarak görülür.

“Şiir anayasaya aykırıdır” diyen Cemal Süreya, İkinci Yeni şiirinde önemli bir yere sahip şairlerimizden biridir. O, bu grup içinde orijinal şiirleriyle ön plana çıkar.

Mensubu olduğu grubun genel özellikleri içinde soyutlama, anlamsızlık, imgeleme, us dışına çıkma, güç anlaşılma, okurdan uzaklaşma, çevreden ayrılma ve

kaçış, serbest çağrışım, kapalılık, söz diziminde sapmalar (Işık, 2014, s. 139) gibi alışılmamış özelliklerin onun şiirinde de sanat değeri yüksek olduğuna şahit oluruz.

Bireysellik bu grup içinde yoğun şekilde hissedilir (Işık, 2014, s. 146). Bu durumu Cemal Süreya'da psikolojik derinlik şeklinde anlayabiliriz. Onun şiirlerinde melankoli, bunalım, depresyon, ölüm endişesi, kadın vb. konular vardır. Fakat bu konuları Süreya'da dış gerçeklikten farklı bir şekilde görürüz. Ona göre şiirdeki gerçeklik kişisel bir tasarrufla mümkündür.

O, şiiri doğanın taklidi olarak ortaya koymaz. Süreya, onu nesnel gerçekliği karşılayabilecek bir unsur olarak görür ve sözcüklerin günlük kullanımıyla değil özne ve özgün kullanımını savunmuştur (Karadeniz, 2019, s. 9).

Bu özelliği sebebiyle Cemal Süreya'nın şiirlerinde birbiriyle ilgisiz gibi duran şeylerin birlikte kullanımına şahit oluruz. Bu birliktelik okuyucuya zekice oluşturulmuş kelime oyunu gibi gelir. Kelime oyunu imgelerin serbest çağrışımını sağlayacak şekilde geniş kullanım imkânı sağlar. Şairin kelimeleri zekice kullanımında genellikle bir üslup olarak şiirlerinde beliren ironik bir tavır göze çarpar. Bundaki sebep ise zıtlıkları birbiriyle bütünleştirmesidir. Bu zıtlıkların meydana getirdiği ironik tavır aynı zamanda şiirlerinin bazısında nevrozu marazî bir özellikte görmemizi sağlar.

Bu şiirlerinden biri "Cellat Havası"dır. Süreya bu şiirin, başlığında ve içeriğinde idamı hatırlatan "Mösyö Giyatin", "Sinyor Kurşun", "Mister Elektrik Sandalyesi", "Herr Balta", "İp Efendi" gibi ifadeler kullanması nedeniyle kaygıyı bir ironi şeklinde ortaya koyar.

4.2.2. Mazoşist Eğilim

Mazoşist eğilim, kişinin ruhsal veya fiziksel olarak acıdan haz almasının adıdır. "Acıyı adlandırmak, onu övmek, en küçük bileşenlerine dek açıklamak kuşkusuz yasa hâkim olmanın bir aracıdır" (Kristeva, 2009, s. 119).

Nevrotik durumlar da kişiye psişik olarak acı çektirme özelliğini de gösterir.

Horney (2021), nevroitik kişinin kendi çelişkileriyle mücadele ederken epeyce acıya maruz kaldığını, dahası çoğu kez acı çekmeyi mevcut ikilemler nedeniyle başka türlü ulaşılması zor olan belirli amaçları elde etme aracı olarak belirtir (s. 173).

Psişik olarak acı çektirme örneğini özellikle biz Divan Dönemi edebiyatında çokça görürüz. Bu dönem edebiyatında "aşk" üzerinden mazoşist bir acının varlığı kendini gösterir. Bu durumla Tanzimat'tan sonra da şiirlerde yer yer karşılaşırız.

Tanzimat Dönemi edebiyatının öncü şahsiyetlerinden Recâizâde Mahmut Ekrem'in ele aldığı "Yakacık'da Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi" şairin hüznünü

yansıtan eserlerindedir. Bu hüzünde Ekrem santimantal bir durumu özellikle her beş parça sonunda leitmotiv olarak ifade ettiği:

“Andım o bi-vefayı garibane ağladım
Geldi hayali dide-i giryane ağladım”

(Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, s. 262)

beyiti ile “ağlamayı” öne çıkararak belirtir.

Ekrem bu şiirinde içe dönük bir ruh hâli ile de dikkatleri çeker. Recâizâde Mahmut Ekrem’in aynı temi işleyen bu gibi şiirleri Abdülhak Hâmid Tarhan’ın etkili üslubu karşısında durgun kalır. Hâmid daha bir aksiyoner heyecanı bu temlerde gösterebilmektedir.

“Ekrem Bey şiire hakiki istidattan ziyade yolunu bulamamış bir edebiyat aşkıyla ve daha ziyade his hâllerini şiir hâli zannederek kendisini verenlerdendi. Onun şiiri Hamid’le Fikret arasında içi boş bir muterizeye benzer.” (Tanpınar, 2012, s. 469).

Ekrem’in “Yakacık’da Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi” eserinde nevrotik hâli mazoşist bir eğilimle görmekteyiz:

“Var mıydı kimse bende olan derde uğramış
Şunda huzur içinde yatan şeyh ü şabdan
Amma yine bu derd iledir zevk ü lezzetim
Kurtarma ey Huda beni bu iktirabdan!”

(Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, s. 260-261)

mısralarında acıdan kaçan ve bunu bertaraf etmek için rahatsızlık hisseden bir tavır ile karşılaşmayız. Aksine bundan memnun bir hissi şair dile getirir. Ekrem, “derd iledir zevk ü lezzetim” diyerek dertten lezzetlenmeyi ister. Recâizâde Mahmut Ekrem bunu daha ileri taşıyarak Allah’tan bu “İktirabdan” onu kurtarmamasını ister ve bunu nevrotik bir endişe ile ifade eder.

İstıraptan lezzet almayı biz Divan’da Fuzuli ile de görmüştük. O da mazoşist bir nevroz tavrıyla:

“Aşk derdiyle hoşem, el çek ilâcumdan tabîb
Kılma dermân kim helâküm zehri dermânundadır,”

(Fuzuli, 2015, s. 114)

bunu göstermiştir.

İki şair arasında tematik nevroz benzerliği -Mehmet Kaplan’ın tabiriyle- ruh birliği olarak görülür.

Ekrem’in:

“Ta haşre deġin aşkla me’luf-ı azab et
Ya Rab dilimi kılma safadan müteleziz!”

(Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, s. 68)

mısraları da benzer şekilde histerik nevrozu ortaya koymaktadır. Bu nevroz durumu aslında Divan edebiyatında çokça karşılaşılan bir durumdur. Ekrem’in dile getirdiği mısralarda da ıstıraplı bir durumun istenmesi, içinde zevk alınan bir tavrın varlığını ortaya koyar. Bu tavrın sebebi “aşk”tır. Fakat istenen bu aşk gönül hoşluğuyla yaşanacak bir aşk değildir. Bu aşk gönle ıstırap yaşatan ve bundan hoşnutluk duyulan mazoşist bir hâldir.

Ekrem’de histerik durumu biz “Tehalûf-i Hissiyat” adlı şiirinde de görmekteyiz. Şair, şiirin son kısmına kadar sevgiliden mazoşist bir cefa talebinde bulunmuştur:

“Ne aceb talib-i cefa gönlüm
Da’ima arzu eder elemin.”

(Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, s. 162)

Sonraki mısralarda mazoşist bir cefa talebi yerine histerik nevroz izini

“Sonra görmekle bir küçük sitemin
Adeta hasmolur sana gönlüm.
Söyle gördünse kimsede, heyhat!
Böyle bir sevgi, böyle bir hissiyat!”

(Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, s. 162)

ile dile getirir. Mazoşist talebin karşısında sevgiliden görülen küçük bir sitemle aşğın gönlünün düşman kesileceği belirtilir. Bu da histerik bir durumun göstergesidir. Şiir öznesi bu kısımda sevgiliye sitemini ifade ederken aslında kendi duygudurumuna da ilgi beslediğini gösterir.

Mazoşist eğilimi nevrozlu şekilde Tevfik Fikret’in “Resim Yaparken” şiirinde de görürüz.

“Mutlak o gün beğenmek için hasta münfail,
Bir başka çehre, giryeli çehre isterim...
Bundandır işte, şi’r olacak yerde sözlerim
Ba’zan figân olur!”

(Tevfik Fikret, 2019, s. 68)

ifadeleriyle şair yaptığı resmi beğenme şartını hasta, küskün, gözü yaşlı bir yüz istemeye bağlar. Bu yüzden şiirlerinin çoğu zaman bir inlemeye dönüştüğünü şair

belirtmiştir. İfade edilen bu özellikler Tefik Fikret'in şiirinde histerik nevrozu ortaya çıkarır.

4.2.3. Rüya ve Hayal

Rüya, insanın kontrolü dışında zihninde beliren yaşantıdır. Hayal ise insanın zihninde canlandırdığı, kontrolü dâhilinde gerçekleşmesini istediği veya istemediği olaylardır. Hayaller bulunan durumdan kaçma eğilimiyle de ortaya konulabilir. Bu özellikleri göz önünde bulundurulunca rüya ve hayal nevrozla da ilişkilidir.

Rüya insanın iradesini aşan bir durumdur. Bundan dolayı nevrozlu birey ile sağlıklı bireyin ayrılmasında rüya belirleyici değildir. Bunlar arasındaki fark rüya dışındaki hayatta belirgin olarak ortaya çıkar (Freud, 2018, s. 294). Fakat bilinçaltına atılan ve bastırılan şeylerden dolayı nevroz rüyayı tetikler. Freud bunun için "rüya sansürü" ibaresini kullanır.

Freud, bunun yanında sanatçıların hayal kurmaları ile ilişkili olarak sanat eserlerinin birer "gündüz düşü" olduğunu belirtmiştir (Freud, 2007, s. 37).

Nevroz, öznel bir özelliği mahiyetinde bulundurması dolayısıyla hayallerle de ilişkili olabilmektedir. Hayaller çağrışım yönüyle nevrozu besleyebilir.

"Gerçeklikten kaçan veya gerçekliği kabullenmeyen sanatçı hayal kurarak güvenli bir limana sığınır. Freud'un yaklaşımına dikkat edildiğinde sanatçının bir tür nevroz yaşayan kişi olarak ele alındığı görülür." (Bingöl, 2020, s. 99).

Rüyalar, bireyin bilinçaltından etkilenerek de meydana gelebilmektedir. Bilinçaltı insanın nevroitik yönüne etki eden bir mahiyete sahiptir. Burada bulunanlar marazî bir kaygıya da sebep olabileceği için rüyaları besleyebilmektedir.

Freud, rüyaların insanın düşüncesindeki tedirginlikle ortaya çıktığını belirtir. Freud, kendi hastalarının da nevrozlarını, rüyaları analizle anlamaya ve onları iyileştirmeye çalışmıştır (Cebeci, 2015, s. 327).

Rüya sansürü ayrıca nevroitik olmayan birey için de meydana gelebilmektedir. Yani rüya insanın ruh dünyasında meydana gelen uyarılara karşı verilen bir tepki olabilmektedir. Bu, nevroitik olmayan bireyde günlük yaşamında karşılaştığı herhangi bir durumdan etkilenmesi veya uzun süreçte başından geçmiş bir olaydan kaynaklı da meydana gelebilir. Nevrotik birey için de yaşantısıyla ilişkili olarak irade dışında gerçekleşebilecek düzensiz bir fiil olarak görülebilmektedir.

"Rüyalar da oldukça genel, hatta her yere nüfuz etmiş olgular olduklarından nevroitik hastaların direncini kırmak için en yararlı teknik yardımcılardır." (Freud, 2018, s. 17).

Netice olarak nevroz için rüya önemlidir.

“Biliyorsunuz; bayanlar, baylar; bize nevrozların anlaşılmasını sağlayan, düşlerin incelenmesidir. Öyleyse nevroz bilgimizin sonradan bizim düş anlayışımızı değiştirebilmiş olmasına şaşmazsınız.” (Freud, 2010, s. 46).

Freud düş anlayışının değişimine sebep olan incelemelerinde ruhun bilinçli yapısıyla bilinçdışı yapısı arasında önemli ayırımlar yapmıştır. O, bilinçdışında hiçbir organizasyonun mevcut olmadığını ve her eğilimin amacının tatmin olduğunu böylece birbirine karşıt çalışan durumların yan yana durabileceğini de ortaya çıkarmıştır (Freud, 2018, s. 17).

“Psikanalitik edebiyat kuramına göre sanatçılar arasında hayata bedbin ruh hâliyle bakan ve algılarını rüya atmosferinin diliyle somutlaştıran şairler bir nevi ‘nevroz hâli’ yaşarlar. İlginç olan şu ki, şairin bu ruhsal hastalığının sanatına yansımaları psikanaliz algı gücü aksiyoner okuyucu kitlesinde hayranlık uyandırabilmektedir. Sanatçının marazılığı ona dahi gözüyle bakılmasını sağlar. Özellikle romantikler genel olarak bu görüştedirler. Freud’un sanat anlayışında, sanatçının aşırı hayal kurma eylemi ile onun ruh hastası oluşu arasında paralellik görülür.” (Karabulut, 2013, s. 82).

Nevrotik durum yönüyle hayal ve hakikat çatışması üzerine Yeni Türk şiirinde görülecek şairlerden biri Tevfik Fikret’tir.

“Fikret’in şiiri psikanalitik açıdan önemli bir eserdir. Çünkü Fikret ruhsal ve fiziksel değişmelere uğramış bir şairdir. Bu değişmeler onu nevrozlara itmiş ve bu nevrozlar da şairi ılımlı bir yorumcu değil adeta saldırgan bir eleştirmen yapmıştır.” (Uç, 2009, s. 4).

Öyle ki Mehmet Kaplan onun çocukluğundaki mizacını iki şekilde değerlendirir:

“A-Aşırı Duyarlılık, B-İçine Kapanma” (Kaplan, 2018, s. 61).

Bu özellikler doğal olarak Tevfik Fikret’in şiirinde nevrozu da ortaya çıkarmıştır. Aşırı duyarlılık ve içine kapanıklık; hayali hakikate tercih etmeyi Tevfik Fikret’in şiirlerinde görmemize sebep olur.

Bir Servetifünûn şairi olan Tevfik Fikret bu grubun poetik anlayışına uygun bir şekilde özellikle realiteden kaçma ve hülyadan hoşlanmayı hayatında ve sanatında göstermiştir.

Fikret’in “Sahayif-i Hayatımdan” şiirinde:

“Bunu şi’rim de söylüyor belki:

Ben hakîkatten ihtirâz ederim;”

(Tevfik Fikret, 2019, s. 65)

mısralarıyla hakikatten hayale kaçışı dile getirir. O, hakikatten muhayyel bir mekâna kaçışı ayrıca:

“ Âsumân füşhat-ı kebûduyla,
Deniz emvâc-ı pür- sürûduyla,
Gece esrâr-ı bî- hudûduyla,
Beni terhîb eder; o füşhatten
Sıkılır sanki rûh-ı pür-hazerim;”

(Tevfik Fikret, 2019, s. 65)

mısralarıyla da ifade eder. Tevfik Fikret, şiirde karamsar atmosferden hayali ve aydınlık yere kaçışı arzular. Bu kaçış Tevfik Fikret’in şiirinde önemli tematik bir özelliktir. Onun *Rûbab-ı Şikeste* kitabında da bu tematik özellikte birçok şiir görülür. Muhayyel mekâna sığınma arzusu Fikret’i döneminin karamsarlığından uzaklaştırır.

Fikret, kurduğu hayalin farkındadır. Bunun sebebini de zaten çekingen ruh hâli ile kendisi de açıklar. Realite ruhuna ağır gelince o da kurduğu hayalin peşinde kendine bir dünya meydana getirir. Hayatının en renkli geçeceği bir vakitte hakikatten hayale sığınarak yaşamak nevrotik tavırlı bir davranışı bize şiirinde gösterir. Bu hâl bir gaflet gibi görünse de aslında nevrozlu kişi bunun farkındadır:

“Ah ey gaflet, ey serâb-ı nasîp,
Seni mümkün mü etmemek ta’kip!”

(Tevfik Fikret, 2019, s. 65)

mısraları ile şair kurduğu hayali dünyanın felsefesini ortaya koyar. O, bundan da bir türlü vazgeçemez. Çünkü döneminin yönetim hakikati onun ince ruh hâlini alt üst etmiştir. Bunun için de hakikat yerine hayal tercih edilen durumdur. Fikret gaye-i hayaline “aşıyan” ile bir nebze ulaşır.

Fikret’teki hayali dünyaya sığınma düşüncesini biz somut olarak Fikret’in “Aşıyan” a sığınmasıyla görürüz. Çünkü “Aşıyan” onun için içinde bulunduğu sosyal yaşamdan kaçarak sığındığı bir saray gibidir. Fikret’i Fikret yapan her şeyi “Aşıyan” da kazanmıştır.

Hayali bir tem olarak işleyen Fikret’in “Süha ve Pervin” şiiri tabiatın ortasında iki aşığı anlatır. Süha hayali temsil eden erkek karakter, Pervin ise hakikati temsil eden bayan karakterdir. Şiirde bu iki şahsiyetle hayal-hakikat zıtlığını görürüz.

Süha, Servetifünûn şairinin melankolik hâlini ortaya koymaktadır.

“Süha, kelimenin tam manasıyla santimental bir tiptir. O, ağlamaktan hoşlanır. Süha, bunun bir hastalık olduğunu bilir. Fakat öyle olmasına rağmen, hüznün onun hoşuna gider:

Pek aşikare, bu bir hastalık, fakat ne zarar!

Hayatı bence teessürdür eyleyen isbat

Taayyün eyleyemez nevm içinde reng-i hayat.

Bundan dolayı o ‘hakikaten bir ihtiyac-ı teessürle daima sever.’ Psikologlar buna mazoşizm adını verirler.” (Kaplan, 2012, s. 97, 98).

Bu şiirde dikkat çekici bir husus o güne kadar hayali temsil eden kadın karakter ile hakikati temsil eden erkek karakterin yer değiştirmesidir. Fikret, şiirinin bu özelliğiyle altı yüz yıllık bir geleneğe ters düşen bir tavrı ete kemiğe büründürerek gözler önüne serer. Bunu şiirin şeklinde de görmekteyiz. Eski geleneğin beyit anlayışı Süha ve Pervin’de görülmez:

“ ‘Samîmî bir i’tiraf ile’

-Evet, hakikati hulyâya hep feda ederim,

Zaman olur ki vücûdumdan ayrılır, giderim...

Bu hastalık beni bir tıfl iken tutup ezdi,

Zaman olurdu ki fikrim tahammül etmezdi.

Fakat ne olsa budur en safalı eğlencem;”

(Tevfik Fikret, 2019, s. 32)

“Süha ve Pervin” de hayalle lezzetlenme söz konusudur. Bunun bir hastalık hâli olduğunun şair de farkındadır. Şair, bunu çocukluğundan beri yaşadığını çocukluk hatıralarında da dile getirmiştir. Bu nevrotik durum Fikret’in sanatçı kimliğiyle örtüşmektedir. Şair, hayalin zihne çok ağır geldiğinin farkındadır. Fakat yine de bu nevrotik tutumdan bırakın vazgeçmeyi bundan “en güzel bir eğlence hâli” ile zevk duyduğunu dile getirmektedir.

Aslında Fikret’in hakikati hulyaya hep feda etme sebebi hakikati temsil eden hayata kötü bir gözle bakması ve bundan kaçmak istemesidir. Ayrıca Fikret, hakiki olan hayattan beklediği karşılığı alamamıştır. Fikret’teki karamsarlık, şairi hayalle zevklenmeye itmiştir. Bunu da kendisi bir hastalık hâli olarak itiraf etmiştir. Hayal, onda kendi ifadesiyle “elemlerin Refik’i” olarak tabir edilir.

Tevfik Fikret’te hayale bağıllık ve santimentallik görülür. Yani onun şiirinde mazoşist bir tavır nevrozlu özellikte sergilenir. Ayrıca Fikret’in şiiri hayalle ilgili

olmasından ruhsal yönüyle de öne çıkar. Bu yüzden Tevfik Fikret şiiri ruhun lisanı olarak belirtir:

“Lisân-ı şi’r, lisân-ı tahassüs, lisân-ı rûhtur. İfademizi ruhumuzun temâyülât-ı bedâyi-perestâne ve teheyycât-ı hakâyık-cûyânesine tatbik eder, kalemimizi kalbimize rabteylesek lisân-ı şi’r ile ifâde-i merâm etmiş oluruz; söylediğimiz şeyler şiir olmasa bile şairane olur.”(Parlatır, 2000, s. 27)⁷.

Edebiyatımızda Tevfik Fikret dışında rüyayla tanınan isimlerden biri de Ahmet Hamdi Tanpınar’dır. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şiir anlayışında rüya hâlinin varlığı söz konusudur. Ahmet Hamdi, şiiri yaşamının ihtirası olarak görmüştür. Böylece şiir ve rüyayı iç içe işlemiştir.

“Tanpınar şiir ile rüya arasında bir bağlantı kurar. Tanpınar rüyaları seviyor ve onlarda derin bir mana buluyordu... Tanpınar, XX. Yüzyılda rüyalara derin bir mana veren Freud, Jung, Bachelard’ı büyük bir dikkatle okumuştı. Onun şiirleriyle nesirlerini birleştiren başlıca unsur rüyalardır. Türk Edebiyatında Tanpınar’ın dışında hiçbir Türk yazarı rüyalara aynı önem ve değeri vermemiştir.

Tanpınar, rüyalarda insan ruhunun derin sırlarını, geçmiş ve geleceği buluyordu. Ona göre şiir, dil vasıtasıyla bir nevi rüya hâli yaratmaktı. Bundan dolayı o, şiirde nesirde olduğu gibi hayatın dış arıza ve görüntülerinin akis ve hikâyelerini değil, insan ruhunun ve hayatının sırlarını arıyordu...” (Tanpınar, 2017, s. 14)⁸.

Bu hâl Ahmet Hamdi Tanpınar’da dünya hayatının sınırlı yönü içinde bu zorluğu aşmak için kullanılır. Rüya hâli şaire hem zamanı hem de mekânı aşmaya yardımcı olur. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın rüya hâli ile meydana getirdiği şiir anlayışı az da olsa şiirlerinde nevrotik izleri görmeyi sağlamıştır. Böylece Tanpınar sınır konulamayan estetik dokunuşlarla eserlerini meydana getirir. Onun bu konudaki en belirgin eseri “Ne içindeyim zamanın” şiiridir. Şair bu şiirin:

“Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında”

(Tanpınar, 2017, s. 23)

⁷ Servet-i Fünûn, No: 267, s. 98, 11 Nisan 1312/23 Nisan 1896

⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şiir kitabı içinde Mehmet Kaplan’ın “Tanpınar’ın Şiir Sanatı Hakkında Birkaç Söz” yazısı: Hazırlayan İnci Enginün

mısralarında yaşadığı nevrozlu araf hâlini rüya hâli ile ortaya koyar ve rüya hâli ile bunu aşar. Aslında rüya Tanpınar'da zaman ve mekânı aşmak için de kullanılır. Böylece şair sona ermeme durumunu bunun zevkiyle yaşayarak ortaya koyar

4.3.Bunaltı Nevrozu

Korkuya benzer bir duygu olan bunaltı, geleceğinden endişe edilen belirsiz bir sıkıntıyı ortaya çıkarır. Bunaltı nevrozu devamlı meydana gelebileceği gibi, yoğun bir şekilde nöbet olarak da gerçekleşebilir (Odağ, 1999, s. 37).

Bu nevrozda dış dünyada gerçekleşebilecek ciddi bir tehdit duygusu vardır. Bu nevrozla kişi vesveseli bir şekilde gerçekleşeceğini beklediği bir kötü durumun endişesini yaşar.

Bunaltı nevrozunun oraya çıktığı kişilerde genelde çocukluk ve ergenlik dönemleri korku ve endişeyle geçer. Çocuklukta yaşanan bunaltının en önemli sebebi anne-baba eksikliğidir.

Bunaltı nevrozu ile ilgili analitik incelemede öne çıkan tematik başlıklar “Ölüm” ve “Zaman” olmuştur.

4.3.1. Ölüm

Ölüm, insanın var olmasıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Bu kavram insan için değerli olan yaşamın sonu olması yönüyle de marazî bir kaygıyı meydana getirebilir.

Freud (1999)’a göre ölüm, insan için yadsınan bir korku sebebi olarak görülür ve herkes bilinçaltında kendi ölümsüzlüğüne inanır (s. 75).

Ölüm, zamanı belirsiz olması yönüyle de bir bunaltı ve bunun neticesinde nevroz meydana getirebilmektedir.

Yalnızlığın farklı biçimleri olmakla beraber ölüm, telafisi olmayan bir yalnızlık ve yok oluş olarak düşünülerek büyük bir kaygı meydana getirir (Ulus, 2021, s. 287).

Çevresinde birçok ölüme şahit olan insan bunu kendiyle ilişkilendirmek istemez. Fakat ölümün hakikati söz konusu olduğu için bu durum nevrotik hâle de yol açabilmektedir.

Erdoğan ve Özkan (2007)’ ın belirttiğine göre Freud ölümü dini olarak paranoyaya sahip zihinlerin bir ürünü ve nevrozların ilk belirtisi olarak düşünmüştür (s. 172). Bunun için ölüm konusu nevrozlarla çokça ilişkili olmuş ve duyguların yoğun olduğu şiirlerde de çokça görülmüştür.

Türk edebiyatının iki önemli isminin savunduğu edebî anlayış arasında kendine bir yol çizen kişi olarak İsmâil Safâ görülür. O, Muallim Naci ve Recâizâde Mahmut

Ekrem arasında gidip gelir ama tercihi daha çok Recâizâde Mahmut Ekrem anlayışına yöneliktir. Bu yüzden daha çok yenilikçi tarafıyla Servetifünûn'u tercih eder. İsmâil Safâ, her iki tarafın iyi yönlerini görmüş; çok hisli nazık, alçak gönüllü (Akyüz, 1986, s. 200) ve ılımlı bir özelliğe sahiptir. Hocası Muallim Naci tarafından şâir-i mâder-zâd (doğuştan şair) olarak tarif edilir. Çünkü İsmâil Safâ kolaylıkla şiir yazabilen, doğal ve yalın bir söyleyişe sahiptir. Safâ, şiiri tesir ve teessür işi olarak düşünür (Yılmaz, 2012, s. 154). İsmâil Safâ'nın ele aldığımız şiirlerinde ıstıraplı temalara sahip şiirlerinin kaygılı bir özellik barındırdığı görülür. Bunun ortaya çıkmasında otobiyografik izlerin varlığı dikkat çeker. Oğlu Peyami Safâ babası ile ilgili olarak onun kadar şiirlerinde otobiyografik izler taşıyan başka şairin az olduğunu beyan eder:

“Edebî şahsiyetini etkileyen unsurlar arasında; çocukluk günleri, annesinin, babasının, eşinin ve çocuklarının ölümü; çocuklarının yanı sıra kardeşlerine de babalık yapmak zorunda kalması, mesleği, siyasi ortam ve 1897 Osmanlı-Yunan (Teselya) Savaşı vardır. Şiirleri ağırlıklı olarak ferdi, felsefi temalı olmakla birlikte bazıları didaktik, siyasi ve sosyal içeriklidir.” (Safâ, 2019, s. 345).

Ölümün varlığı İsmâil Safâ'nın eserlerinde kendi yaşanmışlıklarından kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır. Yedi yaşında annesi, on üç yaşında babası ve daha sonra eşinin vefatı onu ölüm teması üzerine düşünmeye itmiştir.

“Gençlik yıllarında yakalandığı verem, çok sevdiği ve birçok şiirinde ızdırabını dile getirdiği ilk eşi Refia Hanım'ın ölümüne sebep olduğu gibi, bizzat İsmâil Safâ'nın da bu dünyadan ayrılışına sebep olacaktır. Büyük bir aşkla sevdiği eşi ile aynı hastalığa yakalanan Safâ, bu hastalığın kendi üzerindeki olumsuz etkilerine de bazı şiirlerinde değinmiştir. Bir öksürük nöbetini anlatan ‘Hastalık Eseri’ böyle bir şiirdir ve bu hastalığın şairi moral açısından nasıl çökerttiğini ortaya koyar.” (Engin, 2011, s. 99).

Kendi hayatındaki bu ıstıraplar hastalıklı bir ruhsal durumu onda meydana getirmiştir. İsmâil Safâ'nın şiirlerini incelediğimizde karşımıza nevrotik yapıda ölüm temalı birkaç metin çıkmıştır.

“Hâlet-i İhtizarda Bir Kız” şiirinde gönül yarası olan bir kızı “Madam ki dilde yare vardır/ Kim der ki o zahma çare vardır/ Dağ-ı dile merhem olmaz olmaz/ Kalbim benim iltiyam bulmaz” sözleriyle görürüz. Bu kız, o günkü şartlarda sonu ölüm olan veremli hastalıkla ilgili durumunu “Bildim ki teverrüm etmişim ben” ile ortaya koymuş. “Bak hâlime ah bitmişim ben” sözüyle de kaygılı bir şekilde ifade etmiştir.

İsmâil Safâ'nın hayatı incelendiğinde verem hastalığı hem eşinde hem de kendisinde görülür. Bunun etkisiyle de olacak ki İsmâil Safâ şiirlerine de bunun kaygılı hâlini yansıtmıştır. Veremli kızın durumunun anlatıldığı şiirde karamsar bir tabloyla karşılaşırız:

“Oldum ne çabuk fenaya ma'il
Karşımda nedir bu?.. Mevt-i ha'il!”

(İsmail Safâ, 2019, s. 141)

Bu tabloda verem ölümle bütünleştirilmiştir. Bu durum ölümün dehşet veren yok olma korkusunu endişeli bir görüntüyle ortaya koymuştur. Yaşayan çoğu insan için ölüm erkendir. Ölüm, eğer hayatının genç yıllarında gelmişse insana daha çok ıstırap verir. Çünkü ölüm ömrün en güzel zamanında hayatının tüm düzeni ve lezzetini alt üst eder.

Hasta kızın aşkını gönül rahatlığıyla yaşamasına engel olan şey tedirginlik uyandıran ölümdür. Çünkü ölüm tatlı hayatın karşısında kurtuluşu olmayan zehirli bir hâl olarak insan psikolojisini rahatsız eder:

“Ey kalb-i hazin yoruldun eyvah
Ey lane-i güzin uruldun eyvah
(...)

Etmedeyim işte fark u temyiz
Bir şekl-i siyah-ı matem-engiz

Ey mevt! O da sensin ah sensin!
Sensin bu kadar siyah sensin?”

(İsmail Safâ, 2019, s. 141)

Şiirde “Lane-i güzin” denilerek kalbin seçkin bir yuva olarak anıldığını görüyoruz. Seçkin bir yuva olan kalp yorulmuştur. Ayrıca hayat simgesi olan kalbin karşısına pesimist bir görüntü durumu çıkarılmıştır. Bu görüntüde “şekl-i siyah- matem-engiz” ve “Sensin bu kadar siyah sensin” denilen varlığın ölüm olduğu görülür. Bu hâl bir kaygıyı doğurmuştur. Şiirdeki veremli kız, tedirginliğine sebep kaçınılmaz son olan ölüm karşısında acizliğini “Gelme!. Geri git!.. Nedir şitabın?/ Gel gel! Sonu yok bu ızdırabın/ Tedbir ana karşı bir hevadır/ Böyle yaşamak da na-revadır.” (İsmail Safâ, 2019, s. 142) sözleriyle dile getirir.

Şiirin genelinde veremli hâlin ortaya çıkardığı ölüm idraki söz konusudur. Şair, ölüm hakikati karşısında tedirginliği çökmüş bir ruh hâliyle nevrozlu özellikte ortaya koyar.

İsmâil Safâ'nın nevrozlu ruh hâliyle karşımıza çıkan başka şiiri “Kendi Kendine” metnidir.

“Eyvah! Bu derde yok mu çare
Gitmek bana güç gelir mezara

Ölmek ne reva? Yaşım on altı!
Olsun mu nişimenim yer altı?..”

(İsmail Safâ, 2019, s. 142)

Metinsel özne on altı yaşında taze bir kız çocuğudur. Bu kız ölüm tasavvurunu bir “dert” olarak tarif eder. Bu dert, yaşı on altı olan bir kız için korkulu bir endişeyi ortaya çıkarmıştır. Bir kız için en tatlı hâl gelinliği içinde bulunacağı gelin odasıdır. Ama bu odanın “Makber neden oldu hacle-gahım!..” denilerek kabirle bütünleştirilmesi tasavvuru nevrozlu bir durumu meydana getirmiştir.

Fakat şiirin ilerleyen dizelerinde metinsel özne olan kız çocuğunun nevrozlu hâlden nikbin bir tavırla sıyrıldığı aşağıdaki dizelerde “asumana çıkmak”, “Allah’a kavuşmak isteme”, “kızın behište gitmesi” ile açık şekilde gösterilmiştir.

“Çıkmaktır o asumana yerden
Allah’a kavuşmak isterim ben

Gökler bana açıldı işte
Anne! Gidiyor kızın behište

Kimdir bana “irei”i “i diyen ah
Allah Allah!.... Allah Allah!”

(İsmail Safâ, 2019, s. 142-143)

Lezzetli hayatı tarumar eden ölüm endişesi İsmâil Safâ'nın “Hastalık Eseri” şiirinde hastalık yoluyla hatırlanmıştır:

“Yine geldi işte nevbet,
Daha geçmedi musibet!”

(İsmail Safâ, 2019, s. 290)

Ölüm çoğu insan için kaygı verici bir durumdur. Fakat bu hakikatin “Ne reva otuz yaşında/ Olayım defin-i türbet!” denilerek genç olan insanda daha yüksek bir kaygıya sebep olduğu ortaya konur. Çünkü gençlik insan için enerjinin ve hayattan lezzetlenmenin en yüksek olduğu dönemdir. Bunun ölümle kaybedilme fikri insanda kaygılı bir durumu doğurur. Ayrıca çocuk gibi kişiyi hayata bağlayacak şeylerin varlığı kaygıyı daha da artırır:

“Ufacık çocuklarım var,
Benim eyleyen sahabet;
(...)
Bilirim sefil olurlar
Gidecek olursam elbet;”

(İsmail Safâ, 2019, s. 291)

Her doğan evlat insanoğlu için bir umuttur. Bu umut insanı ayakta tutar. Baba umudu evlada bağlar, evlat da ebeveyne tutunur. İsmâil Safâ bu şiirinde nevrotik durumu hastalığın ölüm kaygısına sebebiyet vermesi ve çocuklarının sahipsiz kalacağı endişesiyle yaşar:

“Bilirim sefil olurlar
Gidecek olursam elbet;
(...)
Sırası değil mematın,
Beni kurtar ey tababet!”

(İsmail Safâ, 2019, s. 291)

Nevrotik durumu şiirlerinde ölümle gördüğümüz Faik Âli Ozansoy, “Makber” şiiriyle tanınan Abdülhak Hâmid’e yakınlığı ile bilinir.

Öyle ki Abdülhak Hâmid Tarhan’ın şiirinde yer eden nevrotik ölüm ürpertisi Faik Âli’yi de etkilemiştir. (İslamoğlu, 2016, s. 200)

“Fakat yavaş yavaş ettikçe ufk-ı garba takarrüb,
Zalâm-ı şeb de hep artar, çökerdi dalgalanırdı;
Benim başımda da muzlim tasavvurât uyanırdı.

Bin ihtimâl-i elîmîn bütün hayâl-i mehîbi
Çöken zalâm ile zihnimde toparlanırdı peyâpey;
Köpek sadâsına benzer, garîb, uğultulu bir şey”

(Ozansoy, 2021, s. 71)

mısralarında Faik Âli olumsuz görüntü üzerinden ürpertili bir felsefî yaklaşımı ortaya koymaya çalışmıştır. Faik Âli, akşama yakın vakti imge olarak verir. Bu vakitle zihninde kötümser bir hayal, ürpertici bir manzara şekliyle köpek sesine benzer olarak uğultulu bir durum meydana getirir. Abdülhak Hâmid’de bu ürperişi ölüm karşısında görürüz. Aynı durum Faik Âli Ozansoy için de geçerlidir:

“O dem ki cismim eder bir mezârı câ-yı karâr..
Olur o dem ki serâpâ sükûn-pezîr-i memât
Bu gîrûdar-ı maîşet, bu hây u hûy-ı hayât..

O dem ki zâir-i kabrim tuyûr-ı vahşet olur.
Solar o dem ki mezârımda eşk-i mâtemle
Tezehhür eyleyen üç beş hazîn şükufe bile...”

(Ozansoy, 2021, s. 73)

mısralarıyla Faik Âli, hayali görüntüyle beklenen ölümü kendi kabrinin olumsuz tasviri ile nevrozlu şekilde ortaya koyar.

“Makber”de olduğu gibi Faik Âli Ozansoy’un Fani Teselliler eserinin “Hasbihâl” isimli mukaddimesinde de ölümle kaybolma korkusu yer alır (İslamoğlu, 2016, s. 203).

Ölüm bir nihayeti ortaya koyduğu ve gerçekleşileceğinden endişe edildiği için insanı rahatsız eder:

“Dolaşma sâha-i fikrimde ey hayâl-i memât,
Bu ıztırâb-ı demâdemle her hakîka bana
Gebermeden beter işkenceler mukadderdir.”

(Ozansoy, 2021, s. 120)

mısralarıyla ölüm “hayâl-i memât” denilerek soyut görüntüsüyle, “ıztırâb-ı demâdem” denilerek bir teşbihle her hakikatin endişe verici bunalımlı nevrozik durum uyandırdığını huzursuz edici şekilde “ölümden beter işkencelerle” tarif eder.

Bir İstanbul sevdalısı Yahya Kemal’in “Eylül Sonu” şiirinde İstanbul vatan olarak ifade edilmiştir.

Yahya Kemal’in vatan anlayışında İstanbul merkezi konumdadır. İstanbul onun için bütün bir vatanın terkibi ve hûlasası gibidir (Eraslan, 2017, s. 212).

Yahya Kemal’in bu şiirinde İstanbul bir ayrılıkla ele alınmıştır. Bu ayrılık ölümle eş değer görülmüştür.

Ölüm, kesin bir ayrılığı sevdiğimiz her şeyle ortaya koyar. Bu şiirde de ölümün kendisi değil ama “Sevilen Vatan” diye tabir edilen İstanbul’a özlem ölümden beter olarak ele alınır. Bu durum bitmeyeceği için de nevrotik durumu meydana getirir:

“Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;
Lâkin vatandan ayrılışın ıztırâbı zor.

Hiç dönmek ölüm gecesinden bu sâhile,
Bitmez bir özleyiştir, ölümden beter bile.

(Beyatlı, 2003, s. 41)

Yahya Kemal’in “Deniz” başlıklı şiirinde hayali bir tasavvuru yaşatan varlık olarak denizi görürüz:

“Fanîleri gökten ayıran perdeye değdim.
Rüzgârlara benzer bir uğultuyla sulardan,
Sesler geliyor sandım ilâhî kuğulardan.”

(Beyatlı, 2003, s. 87)

Bu hayali tasavvur seslerle yavaş yavaş etkisini artırınca metinsel öznde ölüm vehmiyle meydana gelen bir nevroz hâlini ortaya çıkarmıştır:

“Her an daha coşkun, daha yüksek, daha gergin,
Binlerce ağızdan bir ilâhî gibi engin
Sesler denizin ufkunu uçtan uca sardı,
Benzim, ölümün şi’ri yayıldıkça, sarardı
Kalbimse bu hengâmede kuşlar gibi ürkek,”

(Beyatlı, 2003, s. 87)

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Bendedir Korkusu” şiirinde kaygılı ruh hâliyle yaşanan yıllanmış bir korku dile getirilmiştir.

Şiir “Bendedir korkusu biten şeylerin” endişesiyle başlar. Şiir kişisi korkuya benzer bunaltının verdiği endişeden dolayı hayata sımsıkı sarılmış bir manzara ile karşımıza çıkar:

“Çelik gagasında fecri taşıyan
Mavi kartal benim...
Pençelerimde
Asılmış bir zümrüt gibidir hayat.”

(Tanpınar, 2017, s. 27)

Bitecek olan şeylerin vehimli korkusu şiir kişisine bunalımlı nevroz hâlini yaşatır. ‘Zümrüt’ kadar değerli olan bir şeyi kaybedecek olmak elbette insanda yoğun kaygılı bir hâli yaşamayı doğurur. Hele bu bir defa yaşanacak ve insana bir daha verilmeyecek bir hayat ise bu hâlin ortaya çıkması da normaldir. Bunaltılı bir nevroz izini, dile getirilen dizelere kadar gördüğümüz şiirde şair, yine sanat anlayışı ile bunun üstesinden gelir. Yani şair sanatını nevrozun önüne geçirerek bunu bertaraf eder:

“Sonsuzluk ısıtır güzel kavsimde
Susamış bir ceylan gibi zaman!”

(Tanpınar, 2017, s. 27)

mısralarıyla şair ölümsüzlüğü güzel bir tarifle öne çıkarır. Biten şeylerin endişesi “Dönüş” şiirinde ortaya konur. Ahmet Hamdi Tanpınar, bunu açık bir şekilde dile getirir. Tanpınar “Dönüş” şiiri ile “ölüm”ü işler. Herkesin başına gelecek ve kaçışı olmayan ölüm “birdenbire çırpınarak, hazan, her bahçenin yabancısı, her ümidin üstesinde, sonsuz acı, kanlı haber, zalim dönüşle titrer.” ifadeleriyle ortaya konulmuştur. Rüyalarla güzelliği arayan şair korkutucu bir durumu da rüyayla meydana getirdiğini bize göstermiştir. Yani Tanpınar, şiirinde ölümün doğurduğu hayalleri verir ama bu hayaller Tanpınar’ın rüyaları güzel tasvirler meydana getirme üslubuyla çelişmektedir. Şiirin sonunda şiirin özünü ortaya koyan şair:

“Herkes ömründe bir kere
Bu zalim dönüşle titrer.”

(Tanpınar, 2017, s. 56)

dizeleriyle bunaltılı bir tavrı nevrotik bir izle bize sunar.

Yaşamayı en büyük amaç olarak gören Cahit Sıtkı Tarancı’nın “1935- 1936 yılları arasında bütün dikkatini ölüm üzerine yoğunlaştırdığı görülür.” (Korkmaz, 2002, s.213). “Gün Eksilmesin Pencereden” (1936) şiirinde yüksek düzeyde bir nevrozla karşılaşırız:

“Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne hâlden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.”

(Tarancı, 2002, s. 121)

Şairin korkuyu yoğun bir şekilde yaşamasına ve acı çekmesine sebep olan şey bilinçaltında yer alan ve gerçekleşeceğinden endişe edilen ölüm vehmidir. Bu vehim karşısında şairin doğan güne hükmünün geçmemesi ve hâlinden anlayacak birinin

bulunmaması acizlik, yalnızlık ve anlaşılamama durumunu ortaya koyar. Sonrasında her canlı varlık için kaçınılmaz hakikat olan ölüm hayattaki bütün güzellikleri (kuş, bahçe, nur) alıp götüren özelliğiyle şairde endişeli, umutsuz bir tablo şekliyle belirir. Şair için ölmek en büyük arzu olmuştur:

“ Ve gönül, Tanrısına der ki:

-Pervam yok verdiğin elemden;

Her mihnet kabulüm, yeter ki

Gün eksilmesin pencereden!”

(Tarancı, 2002, s. 121)

Şair, bu endişeli tabloya sebep olan yaşamak için “her türlü sıkıntıya razı olduğunu” gösterir. İnsanın sosyal yaşam içinde en büyük mücadelelerinden biri de hayatını muhafaza etmektir. İnsan bunu sağlamak için kabul edilemez şeylere bile razı olur. Yukarıdaki durumda da şair için canı hayatta tutunduğu en değerli varlığıdır. Bu yüzden o, ölüme karşı yaşamın her türlü sıkıntısına “evet” der.

Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde özellikle ölüm üzerine aşırı bir düşünce yoğunluğunun varlığı söz konusudur: “ Ölüm, sinsi ölüm,/ Ey açmayan gülüm, / Ötmeyen bülbülüm,/ Ne çıkar gündüzün/ Unutsam da yüzün,/ Ne olsa ki bir gün/ Er geç yapacağın/ O amansız baskın,/ Kâh tufan, kâh yangın/ Gibi bu düşünce/ Bütün dehşetince/ Kafamda her gece.” (Tarancı, 2002, s. 77) Bu düşüncenin, şairi adeta bitkin bırakmış olduğuna şahit oluruz. Gündüzün aydınlık yüzü ölümü unuttursa da şair ölümün “er geç” amansız baskınını yapacağının idrakindedir.

Ayrıca şair “Ey her gün gölgesini omzumda duyduğum el,/ -Gölgesi kendisinden bin kere beter ölüm-/ Her gece karanlıkta karşıma çıkan heykel,/ Herkes gibi bana da bir gün mukadder ölüm.” (Tarancı, 2002, s. 76) ifadeleriyle ölümü bir gölge gibi her gün peşini bırakmaz bunaltıcı bir durum şeklinde görmüştür. Yaşanılacak azıcık lezzetli hayata zehir katan ölüm şairde yoğun bir takıntı, katlanılmaz bunaltılı bir vehim hâli oluşturmuştur. Ölüm bir yana ölümle bütünleştirilmiş gölgesi ondan da daha çok şairin ruh yapısını bozmuştur.

Necip Fazıl Kısakürek, Türk edebiyatında ölüm konusuna geniş şekilde eserlerinde yer vermiştir. Onun yaşantısında nevrozu doğuran olumsuz sebebin ölüm olduğu görülür. Ölüm karşısındaki kaygı Necip Fazıl’da marazî bir ruh hâlinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Aslında bunun çekirdeğinin çocukluk yaşantısı ile ilişkisini kendisi şöyle ifade eder:

“Çocuktan daha çocuk, 6-7 yaşlarında, yakıcı bir hayal beni her şeyin ötesine sürüklüyor, bana bu dünyayı dar ve bunaltıcı gösteriyordu...”

Kız kardeşim Selma öldü. Annem, ikinci kattaki salon sofada, orta yerdeki sedirin üstünde, yüzünü tırnaklarıyla gererek çığlık çığlığa ağlamakta... Yanında onu sükunete getirmeye çalışan, mahzun tavırlı iki erkek... Dayılarım” (Kısakürek, 2019b, s. 27, 28, 33).

Bu ölüm, şairin kitaplara sığınmasına vesile olmuştur. Çünkü o, Selma’yı çocukluğunun en derin yaralayıcı etkilerinden biri olarak görmüştür. Selma’nın ölümü şairde hassasiyeti had derecelere çıkarmış. Bu durum da Kısakürek’in kitaplara kendini kaptırmasına sebep olmuştur (Kısakürek, 2019b, s. 15,33).

Necip Fazıl Kısakürek’in *Çile* kitabında ölüm ana başlığı altında ele alınan “İnanmaz” şiirinde endişe hâlindeki bir ruhî yapı ilk mısra da görülür.

Şiirin ilk dördlüğünde de dünya yolculuğunda yapılanlar hayal boyutuna çekilerek “ziyan olmuş bir ticaret” ile tarif edilir:

“ ‘Ticaretin tüm ziyan!’ diye bir ses rüyada;
Mezarına birlikte girecek şeyi kazan!
Seni gözleyen eşya, bit pazarı dünyada
Patiska kefen, çürük teneşir, isli kazan.”

(Kısakürek, 2019a, s. 116)

Psikanalitik edebiyat anlayışı göz önünde bulundurulduğunda yaşama pesimist bir şekilde bakan ve algılarını hayallerinin diliyle somutlaştıran sanatçılar nevrotik durumu yaşar (Uslu, 2020, s. 136). Yukarıda ele alınan dördlükte de Necip Fazıl dünya hayatını rüya olarak göstermiştir. Geleceğinden endişe edilen ölüm için rüya olan dünyayı bir ticaret yeri olarak görür. Bu kaygı için de çare olarak dünya ticaretinin iyi yapılması gerektiğini belirtir. Şiirin sonraki dördlüğünde yolculuğunun neticesi olarak gerçekleşecek ölümü dile getirir. Son iki mısra da kaygının zirvesi olarak bir isyan havasında şair “artık pes!” diye tabir edilebilecek bir durumu anlatır. Şair, her insanın tadacağı ölümü görenlerin gafletini bir endişe hâlinde:

“Minarede “ölü var!” diye bir acı sala...
Er kişi niyetine saf saf namaz... ne ala!
Böyledir de ölüme kimse inanmaz hâlâ!
Ne tabutu taşıyan, ne de toprağı kazan...”

(Kısakürek, 2019a, s. 116)

mısralarıyla aktarır.

Yaşam ve ölüm arasında git-gelleri olan kaygıların Necip Fazıl'ı (eserlerinde de) kuşattığı görülür (Saltık, 2015, s. 87).

“Başım çılgınlıkla çocuk, onu nasıl avutsam?

Ne yapsam da ölümü bir saatçik unutsam.”

(Kısakürek, 2019a, s. 141)

mısralarında şair için kaygı uyandıran şey ölümdür. Ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan ölümün algısı şairde bunaltılı bir hâl almıştır. Bu durum onun zihnini rahatsız etmektedir. Bu öyle bir rahatsızlık ki o, bunu sükûna erdirmek için ne yapacağını bilemez. Çünkü bu baş çocukların laftan anlamaz hâlleri gibi bir özelliği gösterir.

Rahatsız bu zihinsel yapı şairin ölüm karşısındaki kaygısını artırmıştır. Şair de bu kaygı karşısında şaşırılmış bir şekilde acizyetini dile getirir. Öyle ki nevroz durumu belirsizlik karşısında bir acizyeti ortaya çıkarır (Özen, 2019, s. 315).

Yalnız olan Necip Fazıl'ı eserlerinde yalnızlık endişesi kadar rahatsız eden bir başka durum nevrotik şekilde ortaya çıkan bilinmezliktir. Bilinmezlik aciz bırakan bunaltılı nevroz hâliyle şiirinde kendini gösterir. Bu bilinmezlik ölüm ile ilgili olan bir bilinmezliktir. Ölüm şair için büyük bir olaydır. Fakat bu büyük olaydan daha büyük olanı ise ölüm vaktinin ne zaman, nerede ve nasıl vuku bulacağı ile ilgilidir:

“Büyük randevu...Bilsem nerede, saat kaçta?

Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?”

(Kısakürek, 2019a, s. 136)

Şairi ölüm belirsizlikle aciz bırakmakta bu da korku ve endişe meydana getirmektedir:

“Her gün elim tokmakta,

Bir an irkiliyorum:

Annem belki yatakta

Annem belki toprakta.”

(Kısakürek, 2019a, s. 216)

Şair, kendi ölümü dışında ölümün yakın çevresiyle de ilişkisini işler. O, nevrozlu bir ürküntü hâlini annesinin ölümünü ele alarak işler. “belki” sözüyle ölüm vaktinin bilinmezliğini ortaya koyarak bunaltılı nevroz durumunu gösterir.

Ölüm korkusu ve endişesi, hevesleri kursakta bırakır. Toplumsal yaşamda sanki yokmuş gibi kalın perdeyle üzeri örtülen ölüm yüksek bir endişe meydana getirir.

“Biliyor, biliyorum:

Tabut gıcırdamakta

Ve hevesler damakta”

(Kısakürek, 2019a, s. 216)

Hayat lezzetini kursakta bırakan ölüm vaktinin bilinmezliği şairde bunalımlı nevrotik hâli meydana getirir.

Hayal kuvvetinin zengin olduğu Necip Fazıl’da bu kuvvetin tasvir ile şiirlerinde kullanıldığına şahit oluruz. Bunu “Ölünün Odasında” şiiri ile görürüz. Ölüm odasını ve ölüyü bütünleştirerek anlatan şairin sesi başta munistir. Bu munis ses son iki dizede yükselir:

“Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm;

Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm...”

(Kısakürek, 2019a, s. 120)

Yükselmeye sebep olan şey şairin farkına varmadığı ölümün kendisi için de gerçekleşeceğini fark etmesiyle ortaya çıkar.

Necip Fazıl ölüm endişesi için sürekli bir teselli arayışı içindedir. Abdülhakim Arvasi ile tanışınca manevi tesir ile buna ulaşır. Şair, Abdülhakim Arvasi’yi tanıdıktan sonra yaşamında maneviyatı olmayan tesellilerin temeli olmayan bir vehim olduğunu anlar.

“Ölmek, İlk ve Son, büyük kelime;

Çarpıldık ölmek için ölüme

Ver Allahım, büyük sırrı elime;

Geçmez an, solmaz renk, kopmaz bütünlük.”

(Kısakürek, 2019a, s. 117)

Şair bir nevroz hâline gelmiş ölüme çareyi ölümün mahiyetini anlamakla bulmuştur. Bu da bir sır olarak Allah’tan istenen bir dilek olmuştur.

Türk edebiyatında folklorik unsurları şiire taşıyan kişi olarak Ahmet Kutsi Tecer’i görürüz. Şiirleri muhteva bakımından geniş kapsama sahip şairi Nurullah Çetin ilk döneminde bireysel, ikinci döneminde toplumsal konuları ele alması yönüyle değerlendirmiştir. Ahmet Kutsi Tecer’in 1925’te Paris’e eğitim için gittiği sıkıntılı dönemlerindeki 21 şiirinden biri “Sayıklama” ismini alır. Bu dönemde yazdığı şiirlerini “Paris Acıları” üst başlığıyla ele almıştır (Kolcu, 2018, s. 115).

“Sayıklama” şiiri bir mani havasıyla masalımsı bir özelliği yansıtır. Şiir masalımsı hava içinde devam ederken ve hayatın bir su misali hızla akışı şiir kişinin gözünün önünden geçerken ölümün anılmasıyla uzun bir sessizliği andıran durumu şiirde görürüz:

“Önümden geçiyor ölüm...
.....”

(Tecer, 2020, s. 53)

Şiirde, ölümün var olan tüm sesleri ve durumları kesintiye uğrattığı anlaşılır. Ölümün şiir kişisini yakalayacağı endişesi ve onu uzun bir sessizliğe gömmesi bunaltılı bir korku meydana getirmiş. Ayrıca ölümle beraber nevrotik endişe ses dışında görme duyusunun yitirilmesiyle görülür:

“... Boru sesleri dindi,
Görmüyorum, görmüyorum.”

(Tecer, 2020, s. 53)

Ahmet Kutsi Tecer’in “O Dönmeden Evvel” şiirinde hayali bir görüntünün varlığı ile karşılaşırız. Ruh ve beden imgesi üzerine kurulu şiirde ikisinin beraberliği içinde ruhun bedenle sınırlı kalmayan özgür tavrı şiir kişisinde nevrotik kaygı meydana getirir:

“Bilmesem de nereye gidiyor ruhum,
Bütün gece, sessiz, eriyip de mum,
Sabah olduğunu çok biliyorum;
Biliyorum, bu bir sonsuz helecan.”

(Tecer, 2020, s. 58)

Ruhun bu özgür tavrı bilinmezlikle bütünleşince gerçekleşeceğinden endişe edilen ölüm bunaltılı nevrotik hâlle görülür:

“Besbelli bir ömür böyle sürecek,
O öyle uçarı, ben böyle ürkek;
Bir gün ya bilerek, ya bilmeyerek,
O dönmeden camı kapayacağım.”

(Tecer, 2020, s. 58)

Ahmet Kutsi Tecer’in “Ölü” şiirinde ölümle beraber gerçekleşeceğinden vesveseli bir şekilde endişe edilen unutulmanın vurgulandığı görülür. Ölüm, şiirde sonsuzluğa açılan bir rüya ile anılır. Bu yönüyle folklorik özellik de şiirde verilmiş olur:

“Bir sonsuz rüyaya açılmış gözler
Yummayın yummayın kirpiklerini!”

(Tecer, 2020, s. 61)

Ahmet Kutsi Tecer için ölümün varlığı yaşam kadar doğaldır. Bundan dolayı Ahmet Kutsi için zıt unsurları birlikte ele almak sağlam ve gerçek eser için gereklidir

(Gültekin, 2020, s. 75). Tecer’de ölümün varlığı yaşam kadar doğal olarak kabul edilse de onu tedirgin eden şey çarçabuk unutulma düşüncesidir (Bulut, 2021, s. 44). “Ölü” şiirinde de bunun varlığı söz konusudur:

“Çağırıyor, çağırıyor sevdiklerini.
Gelmiyor gelmiyor o yüzler niçin?
(...)
Bilmem ki adını onun kim saklar?
Şimdiden unutmuş onu kucaklar.”

(Tecer, 2020, s. 61)

Ahmet Kutsi’nin “Eğer Bir Gün Ölürsem” şiirinde unutulma vehmi karşında bir nevroz durumu dikkatimizi çeker. Unutulma bu metinde ölümden kaynaklı olup evhama sebep olan şeyin ihtimal olduğu görülür. Şiirde “Eğer” ve şart kipinin bolca kullanılması bunu gösterir:

“Eğer bir gün ölürsem gençliğime doymadan,
(...)
Ölürsem bir gün eğer,
(...)
Aşkımın başı için silme beni yâdından,
An beni seherlerde bir kurşun feryadından!
An ki, ben, ilk aşkımın demlerini yaşadım,”

(Tecer, 2020, s. 245)

Şiirde ölüm değil ölümden sonra sevgilinin şiir kişisini unutması kaygısını bunalımlı bir korku nevrozu şekliyle görürüz:

“Fakat, sen de anmazsan beni ölürsem eğer...
Anmazsan, ölürüm de gençliğime doymadan,”

(Tecer, 2020, s. 245)

Ölümün nevrotik hâlle şiirlerinde görüldüğü şairlerden biri de Ümit Yaşar Oğuzcan’dır. Çocukluğunun yanı sıra yetişkinliğinde de yaşadıklarının etkisiyle şiirlerinde nevrotik özellikler dikkat çeker. Onun çocukluk yılları oldukça sıkıntılı geçmiştir. Ümit Yaşar Oğuzcan bu yılları ve hayatının tümünü çile olarak görmüştür. Özellikle çocukluk döneminde yaşadığı travmaların etkisi nevrotik özellikteki şiirine bir temel olmuştur.

“İlk çocukluk yıllarımdan bu yana çeşitli kazalar, hastalıklar, ameliyatlar geçirdim. Üç yaşımda bacağım kırıldı, dört yaşımda mangala oturdum, beş

yaşımda 20 basamak taş merdivenden düştüm, yedi yaşımda başıma sandık kapağı düştü, bu arada fazla ateşli olarak geçirdiğim kızamık sonucu kekeme kaldım (o günden beri ateşliyimdir), 14 yaşımda apandisit, 19 yaşımda böbrek (tek böbrekliyim), 30 yaşımda bademcik ameliyatları geçirdim. 22 yaşımda evlendim. Düşme, boğulma, otomobil kazası nev'inden geçirdiğim ufak tefek tehlikelerden sonra 3 kerede canımdan bezdim. İntihara teşebbüs ettiğimi sanırım ki aranızda bilmeyen yoktur...” (Oğuzcan, 2008, s. 131).

Oğuzcan çocukluk döneminde bunlar yanında bir çocuk için kaygılı ruh hâline sebep olacak anne-babanın boşanmasına da şahit olmuştur. Bu olay Ümit Yaşar'ın ruhunda derin yaralar bırakmıştır. O, bu üzüntüyü şiire sığınarak aşmaya çalışmıştır.

“İlkokulu bitireceğim yıl, anamla babam geçinemeyip ayrıldılar. Bu olay derin bir iz bıraktı küçük yüreğimde. Sular kabarmaya başladı. Sürekli yazıyordum...” (Oğuzcan, 2019, s. XXIV).

Anne ve babanın evdeki ortamı da onun şairlik yönü üzerinde etkili olmuştur.

Babası da şair olan Ümit Yaşar'ın şiiri babasından gelmiş, annesinde biçimlenmiş, özlenmiş ve bütünleşmiştir (Oğuzcan, 2019, s. XXIII). Böylece şairliğinin temelinde çocukluk yıllarının derin bir etkisi olduğunu anlıyoruz. Anne ve baba onun hem sanatına hem de sanatındaki nevrotik yöne sebep çocukluktan kalma kaynaklardı.

Ümit Yaşar'ın tedirgin ruh hâliyle yazdığı şiirlerine çocukluğunda başından geçen hastalık ve diğer talihsizlikleri, mutsuz ilk evliliği, sevmediği işi, geçim sıkıntısı, karşılıksız aşkları ve intiharlar da sebep olarak gösterilebilir.

Cebeci (2015) aile sisteminin çocuk üzerinde oluşturduğu etkilerin, bu çocuğun doğuştan getirdiği kişisel yetenek ve kapasitelerle, ayrıca, uygun toplumsal koşullarla bir araya gelmesi durumunda, gelecekte sanatçı olmaya aday bir kişiliğin oluşmasını sağlayacağını öne sürmüştür. Yani ona göre sanatçı olma özelliği taşıyan kişilerin bu kapasiteleri ancak uygun toplumsal ortamlar ortaya çıktığı takdirde gelişebilir (s. 76). Ümit Yaşar Oğuzcan'da da sanatçılık bu özelliklerle örtüşür.

Ümit Yaşar Oğuzcan, yoğun duygudurumuyla şiire başlamıştır. Ümit Yaşar'ın bu duygudurumunda ölüm teminin önemli bir yeri vardır. Bu temada çocukluk yaşantısındaki travması önemli bir sebeptir.

Onun yaşamında ve şiirinde önemli bir yer etmiş olan ölüm çocukluğunda karşısına çıkmıştır. Ölümle ilk karşılaşmasını kendisi şöyle dile getirmiştir:

“Ölümü de ilk kez Mersin'de tanıdım. Benden sonra bir de kızları olmuştum anamla babamın. Feride idi adı. Bir gece anamla üçümüz yalnızdık evde.

Babam bir iş gezisinde ya da çapkınlıktaydı sanırım. Bolca barbunya pilakisi yemiştik o gece... Gecenin bir saatinde sancılanmış bacım. Onun ve anamın ağlayışına uyandım. Feride o gecenin sabahına çıkamadı; neden bilmem öldü gitti? Onun öldükten sonraki bembeyaz yüzü, hâlâ net bir fotoğraf gibi durur hafızamda. Anamın ‘öldü yavrucuğum öldü’ diyen haykırışları da kulaklarımdadır. Ölüm kelimesini de ilk o gün duymuştum ve çocuk aklımla anlamıştım ne olduğunu...

Sonra, bir kardeşim daha oldu. Mersin’in kurtuluş gününde dünyaya geldiği için, babam kurtuluş koymuştu adını. O da sanırım yaşını doldurmadan, birkaç gün içinde eriyip gitti. ‘Nazara geldi’ demişler ve başının üzerinde yöresel törelere uyarak kurşun dökmüşlerdi. Kar etmedi. Feride’nin ölümünde evde bulunmayan babam, Kurtuluş’un küçük, cansız bedenini kollarında taşıdı. Yarı bilinç, yarı içgüdüyle uzun uzun ağladığını anımsıyorum. Kurtuluş’un ardından...

Sonraları ölüm üstüne bir çok şiir yazmamda çocukluk günlerimden kalma bu acıların etkisi olmuştur sanırım” (Oğuzcan, 2008, s. 123).

Şairin çocukluk yaşantısındaki bu hazin olaylarla ilgili tesiri şiirlerinde ölümüne sık sık yer vermesiyle görürüz. Âdeta o, ölüm şairi olarak ortaya çıkar.

Ümit Yaşar Oğuzcan’ın şiirlerinde ve hayatında ölümün yer etmesinin en önemli nedeni oğlu Vedat’ın intiharıdır. Vedat; babasının şiirlerindeki depresif, bunalımlı ruh hâlinin en büyük sebebidir. O, babasının defalarca başaramadığı ölümü bir kerede başarmıştır.

“Şairin ölümle tanışması, oğlunun intiharıyla acı bir şekilde olur. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde son sınıf öğrencisi olan oğlu Vedat, yirmi dört yaşında intihar eder. Vedat, 6 Haziran 1973’te saat 15:00’te Galata Kule’sinin altmış iki metre yükseklikteki dokuzuncu kattan aşağı kendini atmış geriye de ‘işte böyle intihar edilir’ notu dışında başka bir şey bırakmamıştır. Bu intiharın şairin hayatını kökten değiştirdiğini söyleyebiliriz.” (Kotan, 2018, s. 72).

Ümit Yaşar’ın intihar teşebbüsleri, ölüm fikrini oğlunun intiharına kadar ciddiye almasına sebep olmamıştı.

Ümit Yaşar şiirlerinde önemli bir tem olan ölümü güzel olarak kabul etse de yine de tercihi hayattan yana yapar:

“Ben yaşamak istiyorum
Şu ölümlü dünyada

Ölüm güzel olsa da”

(Oğuzcan, 2019, s. 105)

Ölüm kesin bir bilgidir. Bu bilgi Ümit Yaşar’ın şiirlerinde kaygı hâlini doğurur. Belirsiz olan ölüm karşısında yaşamak için var olduğunu “Ben yaşamak istiyorum/ Hayat dolu ellerim, kalbim, başım/ Yaşamak için yaratılmışım” (Oğuzcan, 2019, s. 105) ifadeleriyle belirtir.

Ümit Yaşar, muhakkak olan ölümle doyulamayan hayatın bir film gibi yarım kalması karşısında duyduğu nevrozlu durumu “Ölümlü Dünya” şiirinin ikinci kısmındaki mısralarla dile getirmiştir.

Hakiki olan hayat karşısında acı bir hakikati olan ölüm insana nevrozlu bir durumu yaşatır. Ümit Yaşar “Ağlayan Ölü” şiirinde de ölümü farklı bir şekilde ele alır:

“Ah! Nasıl anlatsam yalnızlığımı
Çürüdü ellerim, dilim, dudağım
Düşündükçe kimsesiz kaldığımı
Ağlayacağım”

(Oğuzcan, 2019, s. 107-108)

Gerçekleşeceğinden endişe edilen ölümde şiir kişinin kendini ölü olarak tasavvur ettiğini görürüz. Bu tasavvurda kendisi mezardan seslenir. Kendisindeki değişiklikler ve yalnızlık bir bunaltı hâliyle görülür.

Şiir kişisi hayatın tüm güzelliklerinden ayrı olduğunun tasavvurunu yapar. Bu tasavvurda eskiye ait hayatında yer eden şeyleri sorar:

“Mahallenin çocukları büyüdü mü
Hayatta mı bütün özlediklerim
(...)
Hâlâ duruyor mu küçük evimiz
Odam yine bıraktığım gibi mi
O günler, beraber geçirdiğimiz
Uçup gitti mi
(...)
Görmek ne mümkün ömrün gündüzünü
Geceler gibi karanlık gözlerim
Arar o hayatı ve yeryüzünü
Açık gözlerim”

(Oğuzcan, 2019, s. 107-108)

mısralarıyla tasavvur olarak dile getirdiği güzel günler karşısında yaşadığı ölümdaki yalnızlıktan şikayetçidir. Bu şikayeti bir buhran şekliyle bize göstermiştir. Şiir kişisine bu buhranı yaşatan en önemli şey hayata dair özlemleridir. Çünkü onun özledikleri, küçük evi, odası ve beraber geçen güzel günleri artık geride kalmıştır.

İnsan için hayat çok değerlidir. Tüm yaşantısı ona sadece bir kere verilen bu hayatın devamı için mücadele ile geçer. Ölüm her insan için vazgeçilmez bir sondur fakat her hayat sahibi insan bunu kolay kolay kabullenemez. Ümit Yaşar'ın “Ne Demek” şiirinde de ölümün kabullenememesiyle meydana gelen kaygı hâlini görürüz. Şiirin her parçasının sonunda ölüme inanamamaktan kaynaklı bir endişe sürekli tekrarlanır:

“Siz şimdi yoksunuz ne demek”

(Oğuzcan, 2019, s. 615)

mısrıyla şiir kişisi kendi varlığının artık söz konusu olmadığına hatırlatılmasını kabullenemez.

“Hadi canım gerçeği anlatın

Bir yalan daha duymuş olalım ne çıkar

(...)

Doğrusu ayıp şakanın böylesi olmaz

Siz şimdi yoksunuz ne demek”

(Oğuzcan, 2019, s. 615)

Şiir kişisi, ölümün gerçekleşeceğini değil de kendisinin ölmediğini bir gerçek olarak duymak istiyor. O, kendisinin ölümünü duymayı bir gerçek olarak görmüyor. Şiir kişisi bunu “yalan” ve “şaka” olarak kabul ediyor. Aslında bu psikoloji şiir kişisinde bir kaygıyı meydana getirmiştir. Bu kaygıya sebep de insanın ölümü kendine yakıştıramamasıyla ilgilidir.

Ümit Yaşar'ın ölümle alakalı diğer şiirlerinde olduğu gibi “Ölüme Yakın” şiirinde de ölüm rahatsız edici bir özellikte görülür. Başlıkta da belirtildiği gibi ölüm kaygı verici bir şekilde hayatın içinde ve yakındır. Bu yakınlığı şiir kişisi her geçen gün yaklaşan ölüm fikri ile daha yoğun yaşamaktadır:

“Üzerime bir gariplik çöktü son günlerde

Nedense ölümü sık sık düşünür oldum

Her geçen gün bir şeyler eksiliyor benden

Değişen bir şeyler var gözlerimde, biliyorum

Biliyorum, gün gün yaklaşmak ölüme çok acı”

(Oğuzcan, 2018, s. 114)

Yaklaşan ölüm fikri kendini şiir kişisine değişik şekillerde hissettirmektedir. Şiir kişinin üzerine “bir garipliğin çökmesi”, “ölümü sık sık düşünmesi” kendisinden “her gün bir şeylerin eksildiğini” ve “gözlerinde değişen şeylerin var olması” ölümün gün gün yaklaştığının habercisi olarak ölüm fikrinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu durum ölümün bunalıtlı varlığını gösterir. Ölüm olgusu Ümit Yaşar Oğuzcan’ın hayatının realitesidir. Bu realiteyi kendisi hem birçok intihar teşebbüsüyle hem de oğlu Vedat’ın intiharının menfî neticesiyle daha yoğun hissetmiştir. Zaten şair eserlerinde kendini ölüm şairi olarak ifade eder.

Aslında oğlunun intiharına kadar ölüm onda yine vardır. Fakat ölüm, korku duygusu üretmeyen bir yapıda ele alınmıştır.

“Oğuzcan, ölüm korkusuyla fazlasıyla ilgilenmiş ve ölümü şiirlerine yansıtmaktan vazgeçmemiştir. Şair, 1973 yılında oğlunun intiharına kadar ölümden korksa da, aslında ölümlle alay etmektedir.” (Kotan, 2018, s. 73).

Ümit Yaşar yaşadığı diğer bunalımlar (geçim sıkıntısı vb.) yanında oğlunun intiharıyla yaşadığı bunalımla ölümü sürekli güncel tutmuştur. Fakat ölüm her insanda olduğu gibi onda da hoş bir karşılamayla görülmez. O da sosyal hayattaki ortalama bir insan gibi ölümlle gelen bir tasayı içinde yaşamış. Bunu da eserlerine taşımıştır. “Ölüme Yakın” şiirinde de ölüm her geçen gün yavaş yavaş gelişile kendini hissettirir. Böylece ölüm şiir kişisini düşündürerek onda acı bir kaygı psikolojisi ortaya çıkarmıştır. Şiir kişisi, ölümün bir gölge gibi onu takip ettiğinin bilincindedir. Bu bilinç bir anafor gibi onu içine çekip korkulu ruh hâli meydana getirir ve nevrotik yapılı bir kişi çıkarır. Ölüm elbette ki gelecektir. Bunun kesinliğini tüm insanlar kabul etmektedir. Buna şiir kişisi de dâhildir. Fakat bazı insanlar gibi şiir kişisi de bu belirsizliği vehim hâline getirmeyerek hayatına devam etmez. Bu kesinliği, şiir kişisi reel yapıdaki bir korkudan öte yoğun bir şekilde nevrotik bunalım hâliyle yaşar:

“Biliyorum, ölüm adım adım yaklaşıyor
Soğuk bir ter boşanıyor şakaklarımdan”

(Oğuzcan, 2018, s. 115)

Şairin “Ölüm Yaklaşıyor” şiirinde aynı tematik kavramlar çevresinde ölüm bunalıtlı bir nevrozla görülür:

“Görüyorum ölüm yaklaşıyor
Düşmüş yoluma işte onun gölgesi
Beklemek, beklemek ve saymak günleri

Ne hazin kişinin öleceğini bilmesi”

(Oğuzcan, 2018, s. 252)

Her canlı için ölüm bir gerçektir. Fakat bu gerçeğin beklenmesi nevrozlu endişeyi doğurabilir. Şiirde de “ölümün yaklaşması”, “şiiir kişinin yoluna gölgesinin düşmesi” ve bunları “sayarak beklemek” nevroitik bir kaygı doğurmuştur. Bunun yanında ölüm bir hazırlığı gerektirdiği için de kaygıyı meydana getirebilmektedir:

“Hazırlanmak o yolculuğa ne acı

Bırakmak alıştığımız şeyleri ne kadar zor

(...)

Bakışlarımda eski canlılık yok

Aksim çoktan değişti aynalarda”

(Oğuzcan, 2018, s. 253)

Şiir kişisinde korkulu bir endişeyi meydana getiren bunalımlı nevroz hâlinin sebebi aslında alışılmış ve bağlanılmış hayatın artık olmayacağı ve şiir kişisinde birtakım menfi değişimlerin ortaya çıkmasıdır.

Ümit Yaşar’ın “Korku” şiirinde “Ölüm Yaklaşıyor” şiirindeki korkudan farklı bir korku durumu ortaya konur. Önceki şiirde korku ölümün yaklaşmasıyla bunalımlı nevroz hâliyle yaşanır, bu şiirde ise korku ölümün vesveseli bir belirsizlik şeklinde yaklaşmasıyla nevrozlu yaşanır:

“Neler getireceğini bellisiz günlerin

Ne korkunç, o aptalcasına bilmemek yok mu

(...)

Ya kişiler, onların yalan, sahte yüzleri

(...)

Büyüyor vehimlerim okyanuslar dolusu

Bütün korkum apansız ölüvermek korkusu”

(Oğuzcan, 2018, s. 274)

Gelecek günlerin bilgisizce neler getireceği kaygısı, insanların sahteliği ve şiir kişisini rahatsız eden vehimlerle beraber en büyük korkuyu belirsiz bir şekilde birdenbire gelecek ölümle yaşamak duygusu bunalıtlı nevroitik bir durumu ortaya çıkarmıştır.

Ümit Yaşar, dünya hayatında yolcu olduğunun farkındadır. “Ölüm Yolcusu” adlı şiirinde de bu farkındalığı:

“Yolcuyum, topladım bavullarımı”

(Oğuzcan, 2019, s. 441)

dizesiyle gösterir. Fakat şair, şiirde bu yolculuğun nereye gideceğini belirtmez:

“Bekletme, ne olur söyle biletçi
Bu yollar, bu tren nereye gider.”

(Oğuzcan, 2019, s. 444)

Bu yüzden şiirdeki yolcu kaygılı bir şekilde tasvir edilir. Bir belirsizliğin verdiği kaygılı ruh hâlini teskin etmek için de suallerle karşılaşırız. Yolculuğun verdiği belirsiz tasalı ruh hâlini hayatın onda anlamını yitirmesiyle belirtir:

“Öylesine çaresizim, yalnızım
Ben ölmüşüm, yaşamışım kime ne”

(Oğuzcan, 2019, s. 444)

Şiirde bir depresyon kadar şiddetli olmadığı anlaşılan depresif kaygı hâlini görürüz. Fakat şiirin sonunda ilginç olan bir durumla karşılaşırız:

“Kes bir bilet, gidiş-dönüş ölüme”

(Oğuzcan, 2019, s. 444)

Ölüme gidiş varken bu dizede şair dönüşü de ele alarak sıra dışı bir durum yaşatır. Belki bu hâl bir tasavvur olarak ölümün gerçekliğini kabullenememenin verdiği bunalımdan kaynaklanır.

Ümit Yaşar Oğuzcan’ın “Sonbahar Düşünceleri” şiirinde olumsuzlayıcı bir tavır bizi şiirin genelinde karşılar. Bu olumsuzlayıcı tavır da; ölümü hatırlatan gece hâlinin ön plana çıkarılması, gündüzün, sevincin unutulması ve artık ölümün yaklaşması ile hayat lezzetinin kalmadığı nevrozlu özellikle görülür. Ümit Yaşar’ın şiirinde hayatın anlamsızlığa bürünmesi durumu sonbahar ile görünür. Çünkü sonbahar kişide bazı şeylerin yitip gittiğini hatırlatır. Yitip giden şeylerin en önemlisi de yaşam olacaktır. Bu mevsim sona yaklaşıldığı endişesini doğurur. Burada hayali bir tehlikeye karşı dile getirilen tepki ele alınır. Ölüm yaklaşmaktadır, fakat ne zaman geleceği belli değildir. Şair de yaklaşan ölüm endişesini sonbahar mevsimiyle bütünleştirmiştir. Ölümü mevsim yanında bir sona yaklaşılması yönüyle felsefe hâline getirmiştir. Bu da şiir kişinin içinde sınırı çizilemeyen belirsizliği kök salmış bunalımlı nevroz hâlinde görmemizi sağlamıştır.

Edebiyatımızda yaşama sevgisiyle tanınmış fütürist akımın taraftarı Nâzım Hikmet’in “Taranta- Babu’ya Onuncu Mektup” metninde konu ölüm endişesidir. “Ne tuhaf şey Taranta- Babu;/ belki bu yıl Afrika’da/ yağmurların dinişi, renklerin, kokuların gökten yere bir şarkı gibi inişi/ ve güneşin altında ıslak toprağımızın/ derisi

tunç yaldızlı Gallalı bir kadın gibi gerinişi,/ bize senin/ memelerin/ gibi tatlı yemişlerle beraber/ ölümü getirecek./ Ne tuhaf şey Taranta- Babu!/ Kapımızdan içeri ölüm/ kolonyal şapkasına/ bir bahar çiçeği takıp girecek.” (Ran, 2017, s. 460- 461) Bu metinde ölüm, bunaltılı bir nevroz şeklinde dile getirilir. Ölümün geliş şekli ilginçtir. Ölüm istenmeyen ve kötü bir olaydır. Şiirde ölümün gelişi “tuhaf şey” olarak tarif edilmiş. Bunun yanında ölüm, “memelerin gibi tatlı yemişlerle” ve “kolonyal şapkasına bir bahar çiçeği takıp girecek” şeklinde tarif edilmiştir. Bu ölüm –“belki” ifadesiyle- gelme ihtimali olan bir ölüm olarak anlaşılır. Çünkü İtalyan kuvvetleri Habeşistan’a girmek için baharın gelmesini beklemektedir. Bu trajik tablo karşısında şair ölümü bunalımlı bir tavırla geleceğinden endişe ederek bekler.

Aynı kitabın on ikinci mektup şiirinde şair bir kurgu ile gelmesi beklenen işgal tehlikesi karşısında bunaltılı nevrotik durumu şu mısralarla ortaya koyar:

“Geliyorlar Taranta- Babu,
seni öldürmeğe geliyorlar.
Karnını deşip
barsaklarının
kumun üstünde aç yılanlar gibi kıvrıldıklarını
görmeğe geliyorlar.
Seni öldürmeğe geliyorlar Taranta- Babu,
seni
ve keçilerini.
Oysaki, ne onlar seni tanır
ne onları sen..
Ve ne keçilerin atlamıştır
onların çitlerinden”

(Ran, 2017, s. 463)

Bu mısralarda “Geliyorlar” en belirgin ifade olarak şiirin genelinde leitmotiv şekilde kullanılmıştır. Bu ifade bize geleceğinden marazî şekilde endişe edilen ölümü bunaltılı nevrotik durum ile gösterir.

Nâzım Hikmet’in şiirinde ölüm düşüncesiyle nevrozlu durumun görüldüğü bir başka şiiri de “Yine Ölüme Dair”dir. Ölüm düşüncesi üzerine durulan metinde şair hayat arkadaşı Hatice Pirâyende’yi bu ölümde ortak etmiştir. Kaygı dolu nevrozlu durumu biz ölümün yeri, zamanı ve nasıl geldiği ile görürüz:

“Bir gün/ kar yağarken,/ yahut/ bir gece,/ yahut/ bir öğle sıcağında,/ hangimiz ilk önce,/ nasıl/ ve nerede öleceğiz?/ Nasıl/ ve ne olacak/ ölenin son duyduğu ses,/ son gördüğü renk,/ kalanın ilk hareketi/ ilk sözü/ ilk yediği yemek/ Belki de birbirimizden uzakta öleceğiz/ Haber/ çılgınlarla gelecek/(...)/ Yani efendim, hayat.../ ve bütün bu ihtimâlât/ 1900 kaç senesinin/ kaçınıcı ayı/ kaçınıcı günü/ kaçınıcı saatinde?” (Ran, 2017, s. 651, 652)

Geleceğinden endişe edilen nevrotik hâl bunaltılı bir şekilde görülür. Çünkü ölümün sırlı zamanı ve yeri düşünülerek nevrozlu durum meydana getirilmiştir. Şairde bu düşüncenin meydana gelmesine sebep olarak damar sertliği hastalığı olduğunu görürüz:

“ölümü düşünüyorum,
demek ki arteryo skleroz
başlıyor bende...”

(Ran, 2017, s. 651)

“Nâzım Hikmet, ölüme çoğu şair gibi felsefî veya metafizik bir problem olarak bakmaz. Ölümü hayatın gerçeklerinden biri olarak görmeye başlar.” (Özarslan, 2003, s. 685).

Hikmet’in “Rübailer” şiirinin 7, 8, 9 ve 10. bölümlerinde ölüm, yaklaşmasıyla varlığını hayatın içinde bunaltılı bir nevrotik durum olarak gösterir. Kişiye gelen ölümle dünya hayatındaki varlıkların vazifelerini yapmaya devam edeceği şu mısralarla belirtilir:

“Bu bahçe, bu nemli toprak, bu yasemin kokusu, bu mehtaplı gece
Pırıldamakta devâm edecek ben basıp gidince de,”

(Ran, 2017, s. 734)

Panteist bir bakış açısını bize gösteren “ ‘-Paydos...’ –diyecek bize bir gün tabiat anamız, -/ ‘gülmek, ağlamak bitti çocuğum...’/ Ve tekrar uçsuz bucaksız başlayacak:/ görmeyen, konuşmayan, düşünmeyen hayat...” (Ran, 2017, s. 734) mısralarda ölümle ölen kişi için her şeyin biteceği dile getirilmiştir.

Sonraki kısımda ölümün yaklaşması düşüncedeki bunaltılı nevrozlu durumun derecesinin arttığı “Ayrılık yaklaşıyor her gün biraz daha,/ güzelim dünya elvedâ” (Ran, 2017, s. 735) ile gösterilir.

Nâzım Hikmet’in *Yatar Bursa Kalesinde* şiir kitabındaki “Meşhur Adamlar Ansiklopedisi” şiirinin Galip bölümünde vesveseli düşüncelerle meydana gelen bir nevrotik durumu görürüz. Şiirin başında Galip tarif edilirken tuhaf şeyleri düşünmekle

tanındığı dile getirilir. Belirli yaş dönemlerinde vesveseli düşünceleri verilen Galip'te bunalımlı nevrotik izi 21, 22, 23, 24, 26, 50 ve 52 yaşlarında görürüz. İlk nevrotik iz 21 yaşında ölüm düşüncesiyle kendini gösterir:

“Babam ellisinde öldü/ ben de böyle tez mi öleceğim?”/ diye düşündü./ (21 yaşındayken) (Ran, 2017, s. 814)

Daha sonra 22, 23, 24, 26 ve 50 yaşlarına kadar işsiz kalma endişesiyle bunalımlı nevrotik hâli görürüz:

“ İşsiz kalırsam,” diye düşündü./ (22 yaşında) / “İşsiz kalırsam,” diye düşündü./ (23 yaşında) / “İşsiz kalırsam,” diye düşündü. (24 yaşında) / “İşsiz kalırsam,” diye düşündü/ (26 yaşında) / ve zaman zaman işsiz kalarak/ “İşsiz kalırsam,” diye düşündü/ (50 yaşına kadar) (Ran, 2017, s. 815- 816)

Şiirde sürekli düşünme durumu ve bu düşünme ile zihinde oluşan ihtimaller şairi marazî bir endişeye sevk eder. Şiirin en son kısmında yine Galip'te gerçekleşeceğinden endişe edilen bunalımlı nevrotik izi biz yine ölüm düşüncesiyle tuhaf bir şekilde görürüz:

“ Şimdi 52 yaşındadır.

Ve saplanıyor kafası geceleri

düşüncelerin en tuhafına:

‘Kaç yaşında öleceğim

ve ölürken üzerimde yorgan olacak mı?’

diye düşünüyor.”

(Ran, 2017, s. 816)

Nâzım Hikmet'in tüm şiirlerinin bulunduğu kitabın *Son Şiirleri* kısmında başlıksız şiirlerinden birinde şiir kişinin yaşadığı yerle -Muhtemelen Laypzig- ilgili şikâyetle karşılaşırız. Vatanından ayrı yabancı memleketlerde geri kalan bütün ömrünü geçiren Nâzım Hikmet:

“ Bütün kapıları kapalı üstüme

bütün perdeleri inik

ne bir mendil mavilik

ne bir avuç yıldız”

3 Ağustos 1959, Laypzig

(Ran, 2017, s. 1701)

mısralarında memleketinden ayrı kalmanın acısını dile getirir. O, ifade edilen mısralarıyla karamsar bir tabloyla bulunduğu mekânı anlatır: “kapıları kapalı, perdeleri inik, ne bir mendil ne bir avuç yıldız.”

Şiirde ön plana çıkan karamsar tablonun neticesinin ölümün gerçekleşebileceği kaygısı olduğunu:

“Bizi burada mı bastırarak ölüm
biz bu şehirden gülüm çıkamıyacak mıyız?”

(Ran, 2017, s. 1701)

mısralarıyla görürüz. Nevrozun bunalımlı bir korku hâliyle verildiği ölümü şair “gülüm” diye hitap ettiği birine yapar.

Attilâ İlhan Türk şiiri içinde kendi üslubunu Marksist-Sosyalist çizgi içinde de ortaya koymuştur. Attilâ İlhan’ın şiirleri arasında korku ve gerilime örnek yapıtlarından biri de *Ben Sana Mecburum*’dur. Bu eser içinde kaygıyı bunaltılı bir yönle nevrozlu olarak görebileceğimiz kişi “deprem bekçisi”dir. Şiirde gerçekleşmesi beklenen deprem kaygısı verilmiştir. Metinsel özne bütün bir gece depremi beklemiş ve olmadık saatleri yoklamıştır.

Metinsel öznenin esas endişesi depremle gelecek ölümdür. Fakat depremin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olamayacağı için şiir öznesinde nevrotik endişe meydana gelmiştir:

“deprem gecesini dörde katladım
karanlıkta sustum büyük bekledim
ölüm bıçak gibi parlıyordu”

(İlhan, 2020a, s. 30)

Behcet Necatigil’in şiirlerinde ölüm, en çok ele aldığı konulardan biridir. Onun şiirlerinde ölüm, kaygılı durumu meydana getiren başlıca sebeplerden biridir. Necatigil, ölümü değişik bakış açılarıyla ortaya koymuştur. “Ölüm Korkusu” şiirinde de bu farklılığı görürüz. Bu şiirde ölümün ömür boyunca metinsel öznenin peşini bırakmadığı bir tem dile getirilmiş. Ayrıca ölüm akşam vaktiyle ilişkilendirilir. Bu vakitte karanlıkla beraber acımasız bir duygu hâliyle ölümün gelmesinden bunaltılı bir kaygı duyulur. Bu şiirde ölüm ayrıca nesnesiz ve vesveseli bir korku hâliyle kendini gösterir:

“Kapkara bir düşünce
Hatırlarım her zaman
Titrerim ince ince”

(Necatigil, 2019, s. 580)

Ölüm düşüncesi şiir öznesinin zihnini sürekli meşgul eder. Ölümün reel varlığından öte vesveseli bir şekilde ortaya konması şiir öznesinde bunalımlı kaygının varlığını ortaya koymaktadır. “Bende Bir Şeyler Geçer” şiirinde şiir öznesinin herkese meçhul ama kendisine açık olan durumu anlattığı görülür. Bu durum sürekli acı çektirecek şekilde onu rahatsız eder. Bu rahatsızlık aslında bir davet olarak görülür. Fakat bu, ölüm davetidir. Rahatsızlık veren bu davet, gecelerinde bir ışık bırakmamış ve gecelerini tamamen karanlığa gömmüştür:

“Eser kalmadı nurdan sönmek üzere buhurdan

Aydınlık gecelerin üstüne titrediği”

(Necatigil, 2019, s. 590)

Ama şiir öznesinde nevrotik duruma onu bekleyen ölümle onda duyumsanan kuruntunun şiddetiyle tekrar eden şeyler sebep olmuştur:

“Ben insafsız toprağın düşmemi beklediği

Her gece tekrarlanan davetler duyduğum an

Bende bir şeyler geçer kimsenin bilmediği”

(Necatigil, 2019, s. 590)

Ölüm kişinin şahsıyla ilgili olduğunda kaygı verici şekilde bireyi rahatsız eder. Bunun yanı sıra bireyin şahsı dışında ilgileneceği yakınlarının ölümüyle nevrotik durum da gerçekleşebilir. Bu durum kişiye bunalımlı travmatik bir dönüş olarak gelebilmektedir. Çünkü insan varlığıyla teselli bulacağı kendisi dışında yakınlarına da sahiptir. Bir anda bunların elinden kayıp gitmesi sadece öleni ilgilendirmez. En yakın çevresinde de bunun derin etkileri hissedilebilir. Behçet Necatigil’in “Ölümler” şiirinde de bu tema söz konusudur:

“Tek kişi değil giden

Her ölüm daha çok ölüm demektir.

Belini doğrultamazsın”

(Necatigil, 2019, s. 517)

İnsanın yaşamında yeri doldurulamayacak yakın çevresinin ölümü bunalım hâline sebep olabilmektedir. Bilhassa beklenmeyen ölümler karşısında bunun izi daha derin yaşanabilmektedir. Çünkü bunların yerinin kapatılması çok zor olmaktadır:

“Gencecik ölümler çocuklardan

Uyur uyanık ana baba

Çocuklar, torunlar yerlerine

Boşluk nasıl doldurulur?”

(Necatigil, 2019, s. 517)

Ölüm, zamanı belirsiz olan ve gerçekleşmesi kesin bir olaydır. Fakat bunun endişesini kişi ömür boyu yaşar. Bunun temelinde sadece bir kere verilen hayatın tükenmesi ve sevilen her şeyden ayrılık vardır. Necatigil de “Hep Öyle” şiirinde ölümün meydana getirdiği ayrılığın telaşını görürüz : “Tirenler gitti ona doğru/ İstasyonda deliler gibi bunaldım./ (...) / Gemiler gitti ona doğru,/ Gözümden bir daha düştü rıhtım./ (...) / Eller gitti ona doğru,/ Yine ben telaş içinde kaldım.” (Necatigil, 2019, s. 23) Şiirdeki şiir öznesi dışında hep “ona doğru” dediği varlığa bir gidiş söz konusudur. Fakat kendisi dışında var olan bu gidişler şiir öznesini üzer ve tasalandırır. Ayrılığın telaşını gösteren ifadeler Yahya Kemal’in “Sessiz Gemi” şiirini hatırlatır ve bir gidişin meydana getirdiği kaygılı hâlde şiir öznesi için bunalıtlı nevroitik durumu sergiler.

Şairin “Kurşun” şiirinde de yaşamın giderek tükenmesiyle meydana gelen kaygıya şahit oluruz:

“Bilmezden gelsek de
Gün sönmeye başladı
Seneler eriyor cenkte
Yaşamaya vakit kalacak mı?”

(Necatigil, 2019, s. 117)

Şiirde insanın biten ömür karşısında gaflet içinde olsa da ömrünün yine tükendiği belirtilir. Tükenen bu gaflet içindeki ömürde insanı endişelendiren durum nitelikli bir ömre vaktin kalıp kalmayacağının bilinmeyen endişesi vardır.

Hayat bir oyalanma şeklinde unutulmaya çalışılsa da yine de bitmeye mahkumdur. İnsan içindeyken farkında olsun veya olmasın bu mücadele sona erecektir. Bu mücadelede bir şeyi kazanan insan en sonda farkına varacağı bazı şeyleri de zamanın alıp götüreceğini eninde sonunda anlayacaktır. Şair de bunun olabileceği ihtimalini “Diyelim kurtardık hayatı/ Ya ansızın yalnızsak/ Ya külçeleşir de ayaklar/ Yürüyemez olursak?” (Necatigil, 2019, s. 117) ifadeleriyle nevroitik bir tavırla ortaya koyar. Şairin buradaki nevroitik tavrı bunalımlı bir korkuyla karşımıza çıkmıştır.

Necatigil’in şiirlerinin önemli bir zeminini de ev ve aile oluşturur. Zaten o, evlerin ve ailelerin şairi olarak bilinmektedir. Onun “Korku” şiiri de ölümün aile birlikteliğini etkilemesi üzerine kuruludur. Fakat bu birlikteliğin bozulabileceğine yönelik vesvese, nevrozu ortaya çıkarır:

“Büyükler gidince çocuklar küçükse onlar da ölmeli
Çünkü kendi evlerinden gayrı evler el evleri

(...)

Bizler ki büyükken bu kadar yalnızız da

Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda?

(...)

Bizler ki büyükken bu kadar yılmışız da

Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda”

(Necatigil, 2019, s. 295)

Bir çocuk için dünyasının en temel dayanağı ebeveynlerinin varlığıdır. Onların varlığıyla çocuk kendini güvende hisseder. Bu dayanak çocuğu ayakta tutar. Bunun tersi bir durumun şartlı bir şekilde anlatıldığı şiirde büyüklerin ölümüyle küçüklerin de ölmesi gerektiğini bunalımlı bir nevrozun varlığı ile görürüz. Bu nevroza en önemli sebep olarak “yalnızlık” gösterilmiştir. Büyükler büyükken bu kadar yalnız ve yılmış ise küçüklerin de büyüklerin ardından gerçekleşebilecek yalnızlığı ve yılma ihtimalinin varlığı bu nevroza sebep olarak görülür.

Edebiyatımızda Ahmet Kutsi Tecer’in etkisiyle eserler meydana getiren sanatçımız Cahit Külebi’dir.

Halk ürünü eserleriyle ön plana çıkan Cahit Külebi’nin “Cehennemde” isimli şiiri de hikâye-şiir özelliği gösterir ve anlaşılması kolay bir metindir. Şiirde konu Azrail’le yapılan ölüm pazarlığıdır. Ölüm, şiirde ara sıra şairi yoklar. Ölüm şaire “daha vaktin gelmedi” diyerek kendini hatırlatır (Külebi, 2018, s. 190). Ölümün hatırlatmaları, şairi rahatsız eder. Şair, ölümün canlı örneklerini “Ama her zaman bu böyle olmaz/ Çocuklar, ihtiyarlar, tazeler/ Görüyorum gider, sıra sıra bekler/ Hacı bayram önünde cenazeler.” sözleriyle ortaya koyar (Külebi, 2018, s. 190). Şiirde ölüm vehmi ve ölümün şahit olunan örnekleri arasında sıkışmış kalmış bir görüntüyle karşılaşırız.

“Bir gün beni de alıp gidecek.” diyen şairde ölümün kaçınılmaz olduğu fikri doğar. Fakat şair “Ne işine yararım bilmem?/ Tanrı katında utangaç beceriksiz,/ Zayıfım cehenneme giremem.”(Külebi, 2018, s.190) sözleriyle kendini cehennemle ilişkilendirmek istemez. Böylece ölümün gerçekleşeceği ve neticesinin cehennem olabileceği kuruntusu bunalımlı bir korku nevrozunu meydana getirmiştir.

II. Yeni şiirin öncü isimlerinden Cemal Süreya’nın şiirinde ölüm nevrotik durum yönüyle “unutulma” kavramıyla öne çıkar. Unutulma kaygısının ele alındığı “Hamza” şiiri ölüm temasını işler. Ölümle kargaşalı bir karmaşayı “Şehir kan kıyametti ayaklarımızda” (Cemal Süreya, 2019, s. 27) mısraıyla gördüğümüz durum, şiirin

sonundaki “Biz öldüğümüzle kalmıştık.” (Cemal Süreya, 2019, s. 27) ile nevrozlu bir kaygı hâlini gösterir.

“Büyük ihtimalle ölmüştük
Gökyüzünü katlayıp bir köşeye koymuştuk
(...)
Yaşayanlar unutmuştu bizi”

(Cemal Süreya, 2019, s. 27)

Ölümün insan için en acıtıcı özelliği unutulma durumudur. Ölümle beraber çoğu insanın başına gelecek unutulma vehmi bu şiirde nevrozlu bir durum şekliyle kendini göstermiştir.

Zamanı belirsiz ölümün kendisi gelmeden zamansız hatıra gelmesi de kaygı verici bir durumdur. Cemal Süreya “Ölüm” şiirinde bu temayı işler:

“Ölüm geliyor aklıma birden
Bir ağacın gövdesine sarılıyorum.”

(Cemal Süreya, 2019, s. 183)

Şiir kişisi ölüm düşüncesinin rahatsız edici olan hatıra gelme kaygısını yaşar. Şair, bu nevrozlu duygudan kurtuluşu hayatı temsil eden ağaca sarılmakta görür.

Cemal Süreya’nın ölüm için kullandığı başka imge kış mevsimidir. Kış beyaz örtüsüyle ölümü hatırlatan bir mevsimdir. “Bir Kış” şiirinde de olumsuzlayıcı bir bakışla ölüm ortaya konur:

“Bir kış göğü gibi o saat alçalır ölüm,
Yalnız işitme duyusu kalır ortada
(...)
Uzakta dev bir damla: pırıl pırıl pencap!
Tabanlarından kayıp duran sütunlar
Yitmiş bir geleceğin işaret parmakları,”

(Cemal Süreya, 2019, s. 257)

Ölüm, her şeyi alıp götürmesiyle rahatsız edici bir tabloyu nevrozlu şekilde hayalde uyandırmıştır.

“Üstü Kalsın” şiirinde kabul etmekte zorlanılan ölüm de nevrotik şekilde sunulur:

“Ölüyorum tanrım
Bu da oldu işte.”

(Cemal Süreya, 2019, s. 204)

denilerek ölümün gerçekleşeceği endişesi kabullenilmiş olarak görülür.

Çoğu insan yaşadığı ömür boyunca ölümü kendine yakıştırmaz. Bu yüzden kaçınılmaz bir gerçekliğe sahip olan ölümü kabullenmek de zordur:

“Her ölüm erken ölümdür

Biliyorum tanrım”

(Cemal Süreya, 2019, s. 304)

Cemal Süreya kabullenilmesi zor olan ölümü ele aldığı şiirde “üstü kalsın...” diyerek ironik şekilde nevrotik kaygısını sonlandırır.

Türk edebiyatında küçürek öykücülüğüyle daha çok tanınan kişi Ferit Edgü’dür. Ferit Edgü küçürek öykücülükte tanınmasına rağmen sanat yaşamına şiirle başlamıştır.

Deveci’ye göre Ferit Edgü önceleri yazmaya bir suskuyla karşı koymuştur. Fakat sonrasında kabuk tutmaya başlayan yaraların kaşınması gibi şiirleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Edgü’nün ilk şiirleri babasının ölümü ve 12 Mart sarsıntılarının onun ruh dünyasına etki etmesiyle görülür (Deveci, 2005, s. 21).

Şairin şiirinde ölümün bunaltılı korkusunu *Dağ Şiirleri* kitabının “Dağlar- IV” kısmında görürüz. Şiirde bulunulan coğrafyadaki karlı durumun çocuklar için olumsuz etkisi anlatılır. Şair, önceleri Almanya ve Paris’te sanat öğrenimi görmüştür. “Dağlar- IV” şiiri şairin Hakkâri sonrası dönemi içinde yazılmıştır. Şair de büyük ihtimalle burada gördüğü çocukların kış mevsimi içindeki trajik durumunu ele almıştır. Olumsuz görüntünün yansıtıldığı şiirde Ferit Edgü “-Çocuk-/ Gördün mü çocukları/ -Kar üzerinde yalın/ Ayak çocuklar/ Yürüyüp gittiler” (Edgü, 1999, s.31) demekle içindeki nevrotik kaygıyı dile getirmiştir.

Yalın ayak karda giden çocuklar için şair “Sanki bir daha/ Geri dönmeyecekler.” (Edgü, 1999, s. 31) ifadesini kullanmış. Bu ifade akla ölümü getirmektedir. Muhtemelen gidip gelemeyecek yalın ayaklı çocukları ölümün yakalayacağı fikri bunaltılı bir nevrotik durumu ortaya koymuştur.

Şiiri kara olarak bilinen ve bunu bir poetika olarak benimseyen şair, İsmail Uyaroglu’dur. İsmail Uyaroglu’nun şiirlerinde dikkat çeken nevrotik durum ölümle ilgili olarak belirir. Onun “Kaçak” şiirinde ölüm vehminden ortaya çıkan korkulu kaygı hâlini görürüz:

“Ölüm dolaşıyor sokaklarında

Korkuyla soluyor güz

Haydi kaçalım biz.”

(Uyaroglu, 2019, s. 23)

Ölüm çoğu bireyi endişeye sevk edecek özelliğindedir. Ölüm, bundan dolayı çoğu bireyin kaygılandığı bir özelliği de ortaya koyar. Bu parçada da ölüme çare ondan kaygılı bir kaçışla ortaya konmuştur. Bu kaçış gerçek anlamda bir kaçış yanında farklı bir şekilde de ortaya konulmuştur. Sonraki dizelerde öyle ki şiir kişisi ölümden kaçışı ölümü unutturacak sarhoş edici şeylerde arar:

“Bugünkü sığınağımız şarap

(...)

Şarap bitti nerde rakı”

(Uyaroğlu, 2019, S. 23)

Şiir kişinin ölüm karşısındaki tavrı edilgendir. Bu edilgenlik korkulu bir bunaltı hâliyle:

“Sayın ölüm

Gerçi geçmez aklımızdan başkaldırmak size

Çok içtik yalnız sataşmayın bize.”

(Uyaroğlu, 2019, s. 23)

mısralarında kendini gösterir. Uyaroğlu’nun bu şiirinde ölüm korkusuna sebep ölümün her an gelebileceği endişesidir:

“Ölüm çünkü devriyedir

Kol gezer rap rap”

(Uyaroğlu, 2019, s. 23)

dizeleriyle hayatın nihayeti olan ölümün gelişi insanı ürkütebilecek devriye imgesiyle ortaya konmuştur. Devriyeyle bütünleştirilen ölüm adeta ondan kaçan her kişiyi yakalamak için varlığını ürkütücü bir şekilde hissettirir.

Uyaroğlu’nun “Ölüm Hayatı Kuşatalı Beri” şiirinde başlıkta da belirtildiği gibi ölümün kuşatıcı yönüyle rahatsızlık uyandırdığı ele alınmıştır:

“Kül yağıyor gökten

(...)

Kül ve leş

Neye uzatsam elimi dağılıyor

Bütün eşyalarda ölümün tozu”

(Uyaroğlu, 2019, s. 111)

Ölüm hayatı kuşatmış, bunun yanında ölüm nihilist yönüyle de gösterilmeye çalışılmıştır. Her var olan şey üzerinde ölüm mührünü sezen şiir öznesi bunun endişesini şiddetli ve acılı nevroitik bir hâle gözler önüne serer:

“Ne kadar kafiyesi varsa hayatın
 Hepsi de ölümle cinaslı
 Ve ölüm hayatı kuşatalı beri
 İki şey yan yana geliyor evlerde
 Babalar bıçak biliyor
 Analar yaslı”

(Uyaroğlu, 2019, s. 111)

İsmail Uyaroğlu’nun “Hüznün Şiiri” şiirinde olumsuzluğa doğru akan vesveseli bir durum görülür. Bu akış ölümü çağrıştıracak havayı hissettirerek kaygılı durumu gösterir. Şiirin özellikle son iki mısraında kaygılı durumun nevrotik yapıyı sezgiyle ortaya koyduğunu görürüz. Burada muhtemelen nevrotik yapıya neden olan sezgisel unsur şairi endişeye sevk eden ölümle ilgilidir:

“Anlarım, çalacak demektir
 Az sonra hüznün şiiri”

(Uyaroğlu, 2019, s. 137)

mısralarında sezgisel olarak dile getirilen ölümün varlığı:

“Duyuyorum, ölümüm yakın
 Duyuyorum, ölüm biraz ötemde”

(Uyaroğlu, 2019, s. 260)

mısralarında açık bir şekilde korkulu bir şekilde bunalımlı nevroz hâlini ortaya koyar. İnsanı hayatında en çok rahatsız eden şeylerin başında belirsizlik gelir. İnsan hayatının da en belirsiz durumlarından biri de ölümdür. İsmail Uyaroğlu’nun ifade edilen mısralarında da evhamlı bir tavırla ölümün nevrotik kaygıya sebep yönü özellikle vurgulanmıştır.

Şairin “Yoklama” adlı şiirinde ölümün insanın alışageldiği düzeni tamamen değiştirdiği dile getirilmiştir. Ölüm bu özelliğinden dolayı endişe verici bir korkuyu da insanın içine düşürür. Ayrıca bunun vakti de belirsizdir. Bu belirsizlik de insanı kaygılandırır:

“Ölüm sessizce gelir
 Oturmuş köşemde
 Şiir düşünüyordumdur
 Beni korkutur, kediyi ürkütür
 Aradığım kafiye kaçırıp
 Şiirimin ipeğini kırıştırır

Sonra sessizce gider.”

(Uyaroğlu, 2019, s. 299)

Ölüm korkusuna sebep olan sesin düşük tonda olduğu görülür. Bu esrarlı sessizliğin tesiri o kadar büyüktür ki şairin en iyi bildiği iş olan kafiye bulmasına bile engel olur. Ayrıca zamanı esrarlı olan ölümün sessiz gelmesi ve sessiz gitmesi endişe verici nevrotik tavırla kendini gösterir.

İsmail Uyaroğlu’nun “Sanrı” şiirinde başlıktan anlaşılabileceği gibi endişeli bir durumun varlığı görülür:

“4 Haziran, bu tarihi aklında tut

Çünkü ölümle konuştun

Balat’ta bir bankta uzun uzun

4 Haziran bu tarihi hemen unut”

Şiirde “4 Haziran” tarihinin şiir kişinin zihninde yer ettiğini görürüz. Bu tarihin önemli olan yönü sıra dışı şekilde “ölümle konuşulmuş” olunmasıdır:

“Çünkü ölümle konuştun

Kimseler yoktu, birden bir kedi

Belirdi kucağında, ‘ben oyum’ dedi

Gördün gözlerinde, parlıyordu korkun.”

(Uyaroğlu, 2019, s. 403)

Şiirde “4 Haziran” dikkat çekici şekilde kaygı verici sanrıyı şaire yaşatan leitmotif kavramdır. “4 Haziran” zihinde yer eden bir tarihtir. Kedi ise hiç yokken ortaya birden çıkıp ölümü temsil eden bir varlık olarak görülür. Ölüm vehmi güzel olan her şeyi alıp götürür. Şair de bu vehmi “karanlık” kelimesiyle vurgular:

“Karanlık, karanlık ve karanlık

Konuşmaya başladın, kediyle mi artık

Ölümle mi meçhul, kendi kendine”

(Uyaroğlu, 2019, s. 403)

Şairde dikkat çekici bir şekilde karanlık, kedi ve ölümün beraber kullanılması sanrıya yol açmış, bu da kaygı verici nevrozu bunalıtlı bir şekilde göstermiştir. Ölüm, hayatı olumsuz etkileyen yanıla şiirde de karanlığın karşısında olan beyazlığı ne hâle getirdiği ile de dikkat çekicidir:

“Karanlık, karanlık ve karanlık

Bir düştü gördüğün gölün dibinde

Kedi yoktu ama kendine geldiğinde

Tırmalanmıştı içindeki beyazlık”

(Uyaroğlu, 2019, s. 403)

İsmail Uyaroğlu’nun “İkinci Enfarktüs” şiirinde yaklaşan ölümün vehimle değişen hâlleri ortaya çıkarmasını ele almıştır. Bu değişim şiir kişisinde endişe verici bir duyguyu ortaya çıkarır.

“Neden öyle garip, suskun
Bakıyorsunuz bana, ne var
Doldu mu vadem yoksa
Kapkara gök ve kapkara
Yağıyor bu kış kar”

(Uyaroğlu, 2019, s. 582)

Görüntü olarak önceden canlı olduğu anlaşılan durum şiir kişinin vadesinin dolduğunu değişen görüntüyle anlamaya çabalaması,

“Şakıyan, şakrak çiçekler
Gibi açardınız oysa dallarda
Geldi mi vakit, söyleyin
Söyleyin n’olur kuşlar”

(Uyaroğlu, 2019, s. 582)

mısralarıyla ortaya konulmuş. Şiir kişisi hayatın olumsuz değişimini ve bunu ölümün yaklaşması şekliyle anlayıp sorgular. Böylece acı çektiren korkulu endişe hâli bunalıtlı nevrotik hâl şeklinde belirir.

Türk edebiyatında toplumcu şair kimliğinden İslamcı kimliğe evrilen İsmet Özel’in “Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak” şiiri 1972 yılında yayımlanmıştır. Şiirde; geçmişin pişmanlığı, bunalım hâli, korku, ölüm ve varoluş problemi işlenmiştir. İsmet Özel bu şiirde evrilme sonucu iç dünyasındaki değişimi de yansıtır.

İsmet Özel’in kimliğinde ara tonlar yoktur. Bu bakımdan onun kimliğinde borderline(uçta) özellik vardır. Özel’in Marksist düşünce dünyasındaki en dikkat çekici pozisyonundan İslamcı grubun teorisyenliğine geçişi uçta kişiliğinin belirtisidir.

Şair değişim konusunu ele alırken okuyucuda çağrışım meydana getirecek dizelerle “Kardeşler! deseydim ‘Kardeşlerim!’/ ‘Bakın yaklaşıyor yaklaşmakta olan/ ‘Bakın yaklaşıyor yaklaşmakta olan/ ‘Bakın yaklaşıyor...” (Özel: 161) ile gerçekleşeceğinden endişe duyulan yüksek ihtimalle ölümün korkusunu nevrozlu bir özellikle ele almıştır.

4.3.2. Zaman

Zaman, insan iradesini aşan bir süreçtir. Geriye döndürülemeyen özelliğiyle insan yaşamında değişimleri de beraberinde getirir. Bu değişimler olumlu olabildiği gibi olumsuz da olabilmektedir. Zaman nevrotik açıdan genellikle tüketici özelliğiyle bir endişe unsuru olarak karşımıza çıkar.

Karen Horney (2014), zamanı ele avuca sığmaz özelliğiyle bir baskı gibi yaşanması yönüyle ele alır ve zaman çizelgelerinin bir tehdit olduğunu belirtir (s. 59).

Şiirlerinde “zaman” ögesini öne çıkaran şairlerimizden biri Ahmet Muhip Dıranas’tır. Ahmet Muhip Dıranas Cumhuriyet Dönemi şiirimizin “Saf Şiir” anlayışına mensup şairlerindendir. Ahmet Muhip Dıranas bu özelliğinden dolayı; Necip Fazıl, Ahmet Hamdi ve Cahit Sıtkı ile yakın duyarlılıkta görülür (Gür ve Engin, 2015, s. 300).

Dıranas’ın şiirlerindeki lirizm, yaşantısı ile de ilişkilidir. Onun şiirlerinde özellikle olumsuz duygular olarak hüznün ve karamsarlık çok belirgindir. Çocukluğuyla beraber yaşadığı ailevi sıkıntılar ve toplumda yaşanan badireler onun mizacıyla yoğrulunca şiirinde karamsarlığı ortaya çıkarmıştır... Şiirlerindeki özgünlüğü kaotik bir şiir dünyasını kutsamasına bağlanmaktadır (Yılmaz, 2020, s. 316, 318).

Bu özelliğinden dolayı şiirlerinde nevrozlu özelliklerin görülmesi de kaçınılmaz olmuştur. Ahmet Muhip Dıranas’ın şiirinde karşılaştığımız nevrotik durumun sebeplerinden biri zamandır.

Zamanın hızla akıp gidişi Ahmet Muhip’in şiirinde belirgin bir özelliktir. Hiçbir şey zamanı durağan bir kalıba sokamaz. Çünkü zamanın özünde akıcılık, geçicilik vardır. Bu özellik onun acımasızlığını da meydana getirir. Bu bağlamda zamanın içindeki ömür de ölüme kadar sürecek olan tutsaklık hâli olarak görülür (Yivli, 2005, s. 38).

Zaman yönüyle nevrozlu bir özelliği Dıranas’ın ilk olarak “Esmer” şiirinde görürüz:

“Her ısırdığım meyveyi bitiyor
Neşe mevsimi... gönlüm! yaz gidiyor
Güneşle, denizle ve yaprak yaprak.

Ah! yazın gittiğini duymaktayım;
Virane olacak güneş sarayım
Ya aşklarım, ümitlerim n’olacak?”

(Dıranas, 2021, s. 29)

Şiirde zaman, yaz mevsimi ile görülür. Yaz mevsimi şiirde ana örge olarak yer alır. Bu mevsim bir ümidin, aşkın varlığına habercidir ve şiirde “neşe mevsimi” olarak ele alınmıştır. Çünkü yaz mevsimi insanın içini ferahlatan güneşi, denizi vb. varlıkları ihtiva eder. Yazın gidişi beraberinde vesveseli şekilde gerçekleşeceğini beklediği “güneş sarayının virane olması, aşklarının, ümitlerinin akıbetinin ne olacağının bilinmemesi” gibi kötü durumlarının endişesini ortaya çıkarmasıyla bunalıtlı nevrozu gösterir.

Şiirde yaz ayı ile ilişkili “esmer” diye hitap edilen biri de vardır. “Esmer” sıfatlı kişi şiirde düşülen çaresizlik belirtten nevrotik endişeye teselli arayışı için vardır:

“De bana esmer, de bana n’leyim?

Gönlümü kuş misali mi eyleyim

Giden yazın peşine takılarak”

(Dıranas, 2021, s. 29)

Dıranas’ın “Ayrılış” şiiri de zaman mefhumu yönüyle marazî bir kaygıyı gösterir:

“Gün batıyor, gün batıyor

Veda etsem hepinize

(...)

Evimi, eşyamı, paramı

Nem varsa yaksam ve bir an

Kaybetsem kara bir duman

Arkasında hafızamı

Koşsam, koşsam, koşsam, koşsam...”

(Dıranas, 2021, s. 31)

Olumsuz bir durumun varlığı şiirin başlığından da anlaşılır. Bu metindeki zaman “Esmer” metnindeki gibi uzun bir süreci ele almaz. Yirmi dört saatlik süreçten daha kısa bir zamanı ele alır. Fakat ikisinde de ortak olarak zaman, tükenişi yönüyle kötü duyguları beraberinde getirir. “Ayrılış” şiirinde günün tükenişi sahip olunan şeylerin kaybıyla ele alınmıştır.

Şiirde söz konusu olan kayıp şiir kişisini maddi ve manevi ayakta tutan her şeydir: “Hepiniz” dediği yakınları, evi, eşyası, parası ve hafızasıdır. Günün batışı gerçekleşen olumsuz bir durumdur. Fakat ardından gelen ifadelerde kullanılan şartlı yapı gerçekleşeceğinden endişe edilen bunalım nevrozlu bir durumu ortaya koyar.

Dıranas'ta “gece” imgesi olumsuz bir görüntüyle ortaya çıkmıştır. Gece imgesinin kullanıldığı şiirlerde “uyku, ölüm, bitiş, ayrılık ve geçen zaman” ön plana çıkar. Ahmet Muhip Dıranas'ın “Gece” şiirinde uyku ve ölüm analogik açıdan ele alınmıştır. Gece uyku vaktidir ve uyku hâli ölümle fiil olarak özdeş bir yapıyı “Ah, sen ey, ölüm kadar sonsuz olan/ Ve dar bir tabut gibi rahat uyku!” (Dıranas, 2021, s. 48) dizeleriyle ortaya koyar.

Gece şiirde ana örge olarak uyku ve benzeştiği ölümü hatırlatan bir zaman dilimidir. Gece bu yönüyle insanın içinde korkulu bir ürpertiye de meydana getirir. Ayrıca gece, yerinde durmayan bir bitiş ve ayrılığı “Bir Tanrı gibi her tarafta korku;/ İşliyor bütün saatler kurmadan,/ (...) / Bitti gücüne güvendiğim zaman/ Gökler yakın bir ayrılıkla dolu,” (Dıranas, 2021, s. 48) dizeleriyle hatırlatması yönüyle de bir korkuyu ortaya çıkarır. Bu korku geleceğinden endişe edilen bir ayrılıkla bunaltılı nevrozu işaret eder.

Şiirde geçen zaman nihayeti yani ölümü çağrıştırması yönüyle kaygılı bir korkuyu “Toprakta o baş döndürücü koku/ Ve ölüm, gece ucundaki çoban.” (Dıranas, 2021, s. 48) ifadeleriyle meydana çıkarır. Fakat geçen zaman ölümden çok muhtemelen zamanın iyi değerlendirilmemesinden dolayı ortaya çıkan pişmanlığı “Gel yetiş, ey pişmanlık! İşte yaman/ Bir gecedir, yaman bir gecedir bu.” (Dıranas, 2021, s. 48) dizeleriyle gösterir.

Dıranas'ın şiirlerinde gece imge olarak da olumsuz şekilde görülür.

Halbuki Dıranas sığınılacak yer olarak geceyi görür. Fakat gece onda netameli bir vakti ortaya koyar ve gece, şiirlerinde karamsarlık temalarını kendisinde toplar (Yılmaz, 2020, s. 326).

Ahmet Muhip Dıranas'ın zaman konusunun ele alındığı başka şiiri de “Geçen Günler” adını almaktadır.

“Günler geçiyor, günler

Pişmanlığa sürgünler

Gibi geçiyor günler

(...)

Dökerek ruhumuza

Kara sevgilerini

Günler, günler ve günler

(...)

(Dıranas, 2021, s. 76)

Zaman, dönüşü olmayan ve sürekli tükenen bir özelliğidir. Bu özelliğinden dolayı zaman çok değerlidir. Çünkü yerine konulacak hiçbir şey yoktur. Şiirde de insan ömründen geçen günler evhamlı bir şekilde gerçekleşeceği beklenen pişmanlığı doğurur. Günlerin geçmesi kişinin ruhunda kötü durumların gerçekleşeceği kaygısını da doğurur.

Dıranas'ta dingin dış görünüşünün tersi birçok olumsuz özelliği ihtiva eden iç dünyanın varlığı söz konusudur (Yivli, 2005, s. 5). Onun “Aynalar” şiirinde de huzursuz bir ruh hâli görülür. Şiir, insan yaşamının dönemleri yönüyle zamanı sıra dışı şekilde nevrozlu bir durum olarak ele alır. Şiirde gençlik ve yaşlılık ana kavramları üzerinden bir huzursuzluk gösterilir. Gençlik, insan yaşamı içinde en taze, güçlü ve tercih edilen dönemdir. Bunun bitişi istenen bir şey olmamakla beraber kaygı verici durum da olabilmektedir. Çünkü o dönemin kıymetinin bilinemeyip tükenmesiyle pişmanlık da ardından gelen kaygıyı doğurabilmektedir.

“Aynalar” şiirinde yukarıdaki açıklamalardan farklı bir bakışla nevrotik kaygı durumu görülür. Bu şiirde nevrozu bir gençliği talep ile değil gençlikten kaçışla yaşlılığı talep ile görürüz. Çünkü gençlik akıldan ziyade hislerin galeyanda olduğu bir dönemdir. Gençlik bu özelliğiyle hatırlanmak istenmeyen mahrem anıları da mahiyetinde bulundurabilmektedir. Halbuki biz Dıranas'ı “Fahriye Abla” şiirinde çocukluğa dönme arzusunda görürüz:

“Kaybolan gençliğimi aradığım aynalarda
Ölümler dolaşüyor böğürlerinde elleri,
Aynı şeyi arayan akraba hayalleri.
Yalnız taze bir kadın yaşlılığı arıyor;
Yaşlılığım! yaşlılığım! diye yalvarıyor
Sırları dökülüyor baktığı aynaların;
Söndürüp yürüyor bir bir aynaları kadın”

(Dıranas, 2021, s. 112)

“Aynalar” şiirinde nevroz gençlikten kaçıp yaşlılığı talep etmek gibi sıra dışı şekliyle görülür. Şiirin başlığının “Aynalar” olması da nevroza sebebiyet vermektedir. Çünkü ayna var olanı olduğu gibi, yalansız, tüm çıplaklığıyla yansıttığı ve bunun insanı endişeye sevk etmesinden dolayı nevrotik bir özelliği taşır.

Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirinde kullanılan gece, karmaşık dünyanın rengini bütün boyutlarıyla bir imge olarak gösterir (Yılmaz, 2020, s. 318).

Dıranas'ın “Melodi” şiiri de gece ile bütünleşmiş kaotik dünyasının rengini veren bir metindir:

“O her gece bir çocuk
İçinde korku sesler;
Gezinir boğuk boğuk
Bütün gece bu sesler

Yankılanır derinden
Boş mağaralar içinden;
Daha duru teninden
Sesler, dupduru sesler.”

(Dıranas, 2021, s. 117)

Şiirde gece ile beraber ortaya konan hayali bir görüntü sürekli meydana gelen seslerin rahatsızlık verici özelliğini konu edinir. Bu ses insanda ürpertiye sebep olarak çağırıcı bir özellikle olumsuz bir neticeyi de hayalde uyandırır:

“Sofadan akseder: Gel...
İçten aksederler: Gel...
Nabzını tutar bir el,
Nabzında vurgu sesler.”

(Dıranas, 2021, s. 117)

Seslerin meydana getirdiği hayali manzara ölümü hatırlatan bunaltılı bir nevrozu da ortaya çıkarır:

“Gizleme kederini
Örtüp kirpiklerini;
Gömecek bir gün seni
Bana bu kuru sesler.”

(Dıranas, 2021, s. 117)

Şiirlerinde zaman mefhumunun önemli yer tuttuğu Ziya Osman Saba Cahit Sıtkı Tarancı ile dostluğuyla bilinir. Ziya Osman Saba benzer duygularla Cahit Sıtkı Tarancı ile aynı dönem içinde şiirlerini yazmıştır. Hem Cahit Sıtkı'da hem de Ziya Osman Saba'da marazî ve karamsar duyguların nevrotik durumla işlendiği görülür. Fakat Ziya Osman'da nevrotik durumun derecesi yumuşatılmış bir şekilde görülür. Cahit Sıtkı'da olduğu gibi Ziya Osman'da da zaman mefhumu eserlerinde önemli bir yer tutar.

Ziya Osman Saba'da zaman; eskiye özlem, kiminin elinden birçok şeyi alıp götürmesi, ölüm vb. gibi düşünceleri ortaya çıkarır ("Ziya Osman Saba Şiirinde Zamanın Görünümleri", 2016). Bu özellikleriyle Ziya Osman'ın şiirlerinde zaman nevrozlu yapıyla da kendini gösterir.

Tükenen özelliğiyle olumsuz yönü ön plana çıkan zaman ömrü tüketmesiyle de insanı endişeye sevk edebilir. Ziya Osman Saba'nın "Geçen Zaman" şiiri de insanı eski güzelliklerden mahrum etmesini ele alan ifadelerle bedbin bir manzarayı karşımıza çıkarır:

"Hiç olmazsa unutmamak isterdim!

Eski geceler, sevdiklerimle dolu odalar...

Yalnız bırakmayın beni hatıralar!"

(Saba, 2019, S. 17)

Metinde eskiye bir özlem görülür. Eskiler, yaşanan hatıraları metinsel özneye hatırlatır. Metinsel özne de eskilerde yaşadığı hatıraları unutmamak ister ve bu hatıraların onu bırakmamasını nevrozlu bir şekilde ortaya koyar.

Şair bu manzarada unutmanın ve yalnız bırakılmanın endişesini zaman mefhumunun geçmesi gerekçesiyle ortaya koyar. Çünkü zaman insan iradesini aşması yönüyle denetim altına alınamaz ve zaman nevrozik bir endişe olarak "Böyle uzaklaşmayın benden, yaşadığım günler!/ (...) / Bırakıp her şeyi nereye gidiyorum?" (Saba, 2019, S. 17) dizeleriyle kendini gösterir.

Saba, özlem duyduğu öğeleri de şiirde dile getirerek (çocukluk, gençlik, ev, mektep, sınıf, sevgili vb.) bunları zamanın elinden almasından içerlenir. Güzel şeylerin kaybı hüznün verici bir durumdur. Bu hüznü biz Saba'da nevrozik bir durum içinde görürüz. Onun "Misak-ı Milli Sokağı No:37" şiirinde zaman mefhumunun geçişi tasalı bir durumla gösterilmesi yönüyle önemlidir:

"Sokağa ne zaman yolum düşse, bir ses:

"Günler geçti, geçti, geçti..." der.

(Saba, 2019, S. 127)

Günlerin geçmesi olumsuz bir neticeyi doğurmuştur. Bu da tekrar eden bir endişeyle nevrozlu durumu ortaya koymuştur.

Ziya Osman'ın şiirlerinde zaman ve buna bağlı özellikle ölüm dikkat çekici bir şekilde işlenmiştir. Çünkü şair çocukluğundan beri ölümün çehresiyle yakından tanışmış ve ölümün, kendisinin arkasından geldiğini kaygılı bir şekilde hissetmiştir

(Atasoy, 2013, S. 33). Ziya Osman Saba bundan kaynaklı ölüm endişesini sürekli yaşamıştır. Bu da onda nevrozlu şekilde şiirler ortaya koymayı sağlamıştır.

Akşam, karanlığı hatıra getiren bir zaman dilimidir. Akşam bu özelliğiyle insanda olumsuz duygulara da sebep olabilmektedir. Akşamın karanlığı kör bir belirsizliği öne çıkarmasıyla insanı endişeye sevk edebilir.

Ziya Osman Saba'nın "Benim Akşamlarım" şiirlerinde de akşamın, "Siyah bir mürekkeple boyanır yavaş yavaş," ile karanlığı getirmesi, "Vücudumu yatakta bekleyen ecelime,/ Takatsiz adımlarla yaklaşır sinsi sinsi" ile ölümü hatırlatıcı tarafı ve "Şimdi uzak bir başı araştıran elime/ Hırlayarak sürünür siyah bir pisi pisi" (Saba, 2019, S. 169) ile gizli bir şekilde ürpertici soyut bir görüntüyü ortaya koyması bunalımlı nevrozu hatırlatır.

Ölüm zamanı belirsizdir. İnsan yaşadığı süre içinde bunun bilincinde olarak nevrotik endişeyi yaşayabilir. Yakın çevresinde de örnekleriyle karşılaşılması (arkadaş, kardeş, ana-baba) insana kendi ölümünü de hatırlatacak bir vehim hâlini yaşatabilir. Ziya Osman Saba'nın "Ölmek Konusunda" şiirinde ölümün çevredeki yakın kişilerle ele alınıp bunların ölümünün yaprak dökümü olarak anıldığı görülür. Ölümün ani bir olay olması ve ömrün ona hızlı bir şekilde akması karşısında nevrozlu bir tablo hâli meydana gelmiştir.

Ziya Osman'ın zaman ve ölüm beraberliğini ele aldığı diğer şiiri de "Davetler"dir:

"Dar çemberinden kurtulamadığım zaman.

Doğup batan günler... hep uzayan ayrılık,

(...)

Ah esir düştüğüm kıyıların ötesi,

Sonsuz denizlerin ruhuna "Gel!" diyen sesi!

(Saba, 2019, S. 60)

"Davetler" şiirinde zaman sınırlı özelliği ve ayrılığı çoğaltmasıyla öne çıkarılmıştır. Zaman, metinsel özneyi sınırlı olma özelliğiyle "esir" düşürmüş ve sonsuz olan ebediyet karşısında kaygıya sebebiyet vermesiyle ele alınmıştır. Bunun neticesi metinsel özneye yıllarca biriken bir iç çılgılık olarak nevrozlu bir durumda kendini gösterir:

"Göğsümde yıllardır tutageldiğim çılgılık"

(Saba, 2019, S. 60)

Zaman dünya yaşamında içine giren her şeyi öğütür. Zamanın sınırlılığı metinsel öznde evhamlı korkuya sebep olmuş fakat metinsel özne bundan kurtuluşu da zamanın olmadığı sonsuzluk idrakiyle çözümlemiştir:

“Sonsuz denizlerin ruha “Gel” diyen sesi!

(...)

Her şeyin, her şeyin ötesi... Bitmez davet.

Ey, ölülerimin yaşadığı memleket!..”

(Saba, 2019, S. 60)

Cumhuriyet Devri şairlerinden olan Behcet Necatigil’in eserlerinde korku ve kaygı birbiriyle ilgisi yönüyle önemli bir yer tutar. Behçet Necatigil’in şiirlerinde kaygılı hâli meydana getiren bir sebep “Gece vakti”dir. Bu kaygılı hâli genellikle korkulu bir bunalım şeklinde görürüz. “Gece Vakti” şiirinde bunalım hâliyle ortaya çıkan bir durumu görürüz. Bu duruma, en ürpertici vakit olan gecede her şeyin ortadan çekilmesiyle mezar sessizliği içinde insanın kendisiyle baş başa kalması sebep olur. Bu vakitte nevrotik düşünceler, korkular ve endişeler hücum edince kurtuluş dışarıda aranır:

“Göreyim sıkıntıyı sav başından

Gel de dolaşma caddelerde”

(Necatigil, 2019, s. 21)

Şair yalnızken içinde bulunduğu nevroza bir teselli arar. Bunu da Tanrı’ya sığınmakta bulur:

“Bu berbat düşünceler saatinde;

Tanrım başıboş bırakma beni!”

(Necatigil, 2019, s. 21)

İnsan için en huzurlu vakit sayılabilecek gecenin sessizliği kimileri için aynı duyguları yansıtmaz. “Temmuz Tikleri” şiiri de bu vaktin tasviri ile bir huzuru değil tedirginliği ortaya koyar. Bu şiirde bir apartmanın yirmi yedi dairesi içinden bir dairedaki endişeli bireyi anlatır. Bu endişenin kaynağı ürpertici sessizliğin ölüm düşüncesine sebep olmasıdır:

“Yatmış sanki ölüm uykusuna

Donmuş zaman”

(Necatigil, 2019, s. 511)

Bu saatler normal şartlarda insanın istirahati için en huzurlu vakitlerdir. Fakat bunu şiirdeki “Gergin saat uyunmaz/ Bıkın kapandığın hücrede/ Gönlünce ölümleri

düşle/ Bir uçurum, otobüs.../ Yalnız sen kurtulamasan!” (Necatigil, 2019, s. 511) ifadelerde göremeyiz. Çünkü bu sessizlik ölüm düşüncesini diriltir.

Burada şair, düşüncesine daldığı ölümün vesveseli bir şekilde gerçekleşeceğini bekler ve “Serseri bir kurşun/ O kadar geniş bulvarda/ Gelse seni bulsa ve yanında/ Kimse olmasa” (Necatigil, 2019, s. 512) ifadeleriyle bunun acı çektiren nevrozlu endişesini yaşar. Halbuki bunun için şiirde gerçekleşmiş bir sebep görülmez. Söylenen düşünce için sıralanan şeyler nesnesizdir ve bunaltı nevrozunu şaire yaşatır.

Gece huzurun ve istirahatın vaktidir. Fakat gece içinde yalnız olan düşünceli birey için çoğu zaman korku ve kaygıların vakti olmuştur. Bu zaman dilimi gündüzden farklı olarak esrarlı bir havayı insanda uyandırır. Çünkü gece sessizliği içinde barındırır:

“Gizli kervanlar yola

Gece olunca çıkar

Dirilir Frankenstein”

(Necatigil, 2019, s. 611)

Bu vakit insan için nevrozlu bir görüntüyü korkulu şekilde gösterir:

“Bulanık gecede yaşamak

Yarı yarıya ölüm

(...)

Gece vakti gezer hortlak

Kim demiş gecede rahat

Gecede bunca tuzak

İnsanı bilmez misin

Gecede çağırır toprak”

(Necatigil, 2019, s. 611)

mısralarında “ölüm”, “hortlak”, “çağırır toprak” gibi kelimeler fobik görüntünün ortaya çıkmasında temel görev üstlenmişlerdir. Gece yarı ölüm olarak, ölümle ilişkilendirilmiş; hortlak, gecede ortaya çıkan korkutucu bir varlıktır ve toprağın çağırması gece vaktinde olmuştur. Tüm bunlar gerçeğe dayalı olmayan vesveseli fobik tavrı nevrotik şekilde ortaya koymuştur.

4.4. Depresif Nevroz: Distimik Bozukluk

Depresyon bir çöküntü durumu olarak tarif edilir. Bu çöküntü kişinin yaşama sevincini yitirmesine sebep olabilir. Julia Kristeva (2009)’ya göre çöküntü içindeki

kişide sözlerin tekdüze olması, yinelenmesi ve kesintiye uğraması söz konusudur (s. 47).

Çöküntüyle ilişkili olan depresyonlu durumda da hayat anlamsız gibidir. Çöküntü duygusu hayata karşı bir isteksizliği meydana getirir. Bu durum da depresif nevrozu ortaya çıkarır.

Depresif nevrozda belirsizlikle ortaya çıkan sınır çizememe durumu mevcuttur. Belirsizlik ve çökkünlük bu nevrozun en belirgin özelliğidir. Ayrıca karamsarlık, isteksizlik, stabil durum hâli, değersizlik vb. durumlar bu nevrozun baskın belirtileri olarak öne çıkar... Depresif nevrozlu bireyler kurdukları ilişkilerde, amaçlarında ve başarılarında bir anlam bulamayıp bunun sevincini yaşayamazlar... Onlarda boşluk ve anlamsızlık duyguları görülür (Odağ, 2001, s. 13, 32, 35).

Depresif nevrozlarda bir çöküntü durumu söz konusu olduğu için motor, duygusal ve düşünsel yavaşlama da görülür. Depresif yavaşlama durumunun altında yatan süreçleri düşünmek için önerilen modellerden biri “*learned helplessness*” (Öğrenilmiş çaresizlik)’dir. Tüm çıkışlar kapatılınca hayvanlar gibi insanlar da bu durumda kaçmak veya savaşmak yerine geri çekilmeyi öğrenirler. Dolayısıyla, depresif olarak adlandırabileceğimiz yavaşlama ya da eylemsizlik, çıkışsız bir duruma ya da kaçınılmaz şoklara karşı öğrenilmiş bir savunma tepkisi oluşturur (Kristeva, 2009, s.49).

Depresif nevroz ile ilgili analitik incelemede öne çıkan tematik başlıklar “Çatışma ve Karmaşa” , “Rahatsız Yaşama Biçmi” , “Dram ve Anne Eksikliği” , “Travma(Çökkünlük)” olmuştur.

4.4.1. Çatışma ve Karmaşa

Nevroz, kaygıya dayalı bir psikolojik rahatsızlığı ortaya koyar. Kaygının varlığı bir durumla yaşanan çatışmayı da ortaya çıkarır. Horney (2021)’e göre nevrozların ortaya çıkmasında etkili olan dinamiklere bakınca tüm nevrozlarda ortak ve asli bir etken vardır; bu da kaygılar ve onlara karşı kurulan savunmalardır (s. 18).

Nevrozların varlığı marazî kaygıyla ilişkili olduğu için bunun doğal sonucu olarak çatışma meydana gelmektedir. Hastalıklı bir kaygı olarak nevroz uyum problemi ortaya çıkarmakta bu da çatışmayı doğurmaktadır.

Nevroz korkular ve bu korkular neticesinde savunma ve çatışma ile meydana gelen uzlaşma eğilimleriyle ortaya çıkan ruhsal bir hastalıktır. Yani nevroz, kişinin kendi kendine acı çekmesine sebep olan ruhsal bir tedirginliktir (Kavut, 2018, s. 16).

Bu özelliğiyle nevroz iç çatışmayla ilgilidir ve kişinin kendisiyle ilgili yaşadığı problemi meydana getirir.

“ Freud’a göre nevroz, psikolojik bir mekânizmaya bağlıdır ve psikonevrotik belirtilerin ortaya çıkmasında ruhsal çatışma çok önemlidir... İd(alt benlik) güçlü dürtüsel yönlendirmelerle ego’ya (benlik) isteklerini kabul ettirmeyi ister. Ancak benlik, id enerjilerinin boşalımını kontrol etme yeteneğini birinci derecede gerekli ve değerli gördüğünden bunu reddederek kendini idden bastırma düzeneği aracılığıyla korur. Böylece güçlerin (Süperego ve dış dünya) yanında yer alan ego ile id arasında bir savaş başlar ve tüm bunlar nevroz tablosunu ortaya koyar. Kısacası nevroz, benlik ile onun üzerinde egemenlik kuran farklı düzlemler arasındaki çatışmalardan doğar.” (Antakyalı, 2016, s. 37, 38).

Nevrozun yapısında birbiriyle uyuşmayan yapıların bulunması bir çatışmanın neticesi olarak düşünülebilir.

Çatışmalar çeşitli şekillerde meydana gelebilir. Bu, dış dünyadan bireyin iç yaşantısına kadar geniş alanda kendini gösterebilir. Freud, nevroz belirtilerinde iç çatışmayı öne çıkarmıştır. Bu çatışmanın toplumsal değerler ile kişisel arzular arasında çelişkiyle ortaya çıktığını belirtir (Cebeci, 2015, s.224).

Çatışmalarda ortaya çıkan çelişkiler bir bölünme meydana getirmeye başlıyorsa nevrozu da tetikler.

Nevrozlu birey kendi içinde ikilem yaşar. Bu ikilem ruhsal dünyasında bölünme yaşamasına sebep olur. Öyle ki nevrozlu kişi yaşadığı bu ikilemle var olan sorunu bir yanıyla kaldırma, öteki yanıyla da özgürlüğü isteme düşüncesi içindedir. İşte bu ikilemle ortaya çıkan çatışma nevrozu meydana getirir (Akar, 2020, s. 74).

Türk edebiyatında Hisar şairi olarak anılan kişilerden biri Gültekin Samanoğlu’dur.

Gültekin Samanoğlu, bazı şiirlerinde belirsizlikler, umutsuzluklar, acılar yanında mutluluk, aile saadeti, insan sevgisi gibi birbirine zıt duyguları belirgin bir derinlik içerisinde işlemiştir (Şimşek, 2007, s.183). Onun “Eski-Yeni” şiiri de adından da anlaşılabilir gibi bir zıtlık üzerine kuruludur:

“Gözlerin bir hayli siyah ama,
Sen beyazlarla pırıl pırılısın;”

(Sâmanoğlu, 1970, s. 39)

Şiirde eskiyi temsil eden hatıralar, yeniye temsil eden ise düşüncelerdir. Hatıra bu şiirde geçmişe yani eskiyi hatırlatır. Metinde hatıralar yani eski, şiir kişisinde huzuru belirtir. Bugünkü hâl ise şiir kişisinde eskilerle ilgili nevrozlu endişe durumunu ortaya çıkarmıştır:

“Ey düşünce, el sürme hâtırama/ Bırak başladığı yerde kalsın/ (...) / Sesimiz nasıl olursa olsun/ eskiden, şarkı bile söyledik/ Duygularımız mı daha olgun,/ yoksa özlemleri mi yitirdik?” (Sâmanoğlu, 1970, s. 39- 40)

Eski- yeni çatışmasının görüldüğü şiirde yeni hâlin muhal olduğu görülür. Çünkü onun ruhsal olarak şiir kişisini nevrozlu endişeye sevk eden bir durum meydana çıkardığı anlaşılır.

Gültekin Samanoğlu’nda karamsar bir ruh hâli şiirlerinin psikolojik kaynağını meydana getirir (Şimşek, 2011, s. 838). Bunun yanında o, dış alemden çok kendi iç dünyasına gömülü bir şair olarak görülür (Şimşek, 2018b, s. 330).

Onun “Dertlenme” isimli şiirinde aşk acısı karamsar tabloyla suskunluğa bir isyan şekliyle görülür. Şiirde söz konusu olan aşk içten içe yaşanan dertlenmeyle sessiz bir şekilde ortaya konur:

“Karamsar kararlarım aslında kaçış değil,
Belki naz – o güzel şey- belki de aşka tövbe!..

Ömür boyu insanın kendisiyle savaşı:
Düşlerin, gerçeklerle oynadığı körebe.
(...)
Sessiz kalb ağrıları, ıslak buluta gebe.”

(Samanoğlu, t.y. s. 18)

Söz konusu olan aşk karşısında şiir kişisi tepkisini nevrozik yönüyle çatışmacı bir ruh hâliyle ifade eder:

“Daha nasıl ey kalbim, nasıl dertleneceksin?
Yetsin bu suskunluğun, yağmasan da gürle be!..”

(Samanoğlu, t.y. s. 18)

Alışılmış bir düzen insanda huzuru sağladığı gibi bunun tam tersi olan bir karmaşanın varlığı nevroza sebep olabilmektedir. Çünkü karmaşa bir belirsizliği ortaya çıkardığı için doğal olarak da nevrozik kaygıya da yol açabilir.

Edebiyatımızda yaşadığı acılar karşısında ağlayan şair olarak Recâizâde Mahmut Ekrem’i görürüz. Recâizâde Mahmut Ekrem’in “Bilmem Kiminçin Ağlarım” şiiri

endişeli duygudurumunu ortaya koyar ve belirsizliği özellikle öne çıkarmıştır. Bu belirsizlik şiir kişisinde birçok duygunun oluşmasına sebep olmuştur: “Türlü hissiyat olup bidar dilde la-cerem” bu durum belirsizliği; “Ağlarım amma niçin bilmem kiminçin ağlarım!” ile dile getirilerek şiir kişisinde ıstıraba neden olmuştur. Sınırları çizilemeyen ve belirsizlikten kaynaklı ıstırap hâli şiir kişisinde depresif bir nevroz izini gösterir. Bu izde şiir kişisi belirsizlikle ve çatışma hâliyle baş etmek için her mısraın sonunda rahatsızlığını dile getirdiğini yukarıda ifade edilen mısra ile belirtmiştir.

20. yüzyılın en üretken avangard Çek yazar ve Çekoslovakya’daki sürrealist hareketin kurucu ortağı Nezval’dır. Nezval için Nâzım Hikmet’in kaleme aldığı “VİÇESLAV NEZVAL ÜSTÜNE SÖYLENMIŞTİR” şiirinin genelinde olumsuz bir görüntünün varlığı söz konusudur. Gün içinde yolunda gitmeyen ve her günkü rutinden farklı olumsuz bir durumun varlığı şiirde görülür. İlk olumsuzluk havanın kapalı olması ve görüntülerin seçilemeyişiyle ortaya konur. Sonrasında her gün verilen ekmeği yiyen martıların o gün verilen ekmeği yememesi ile rutinden farklı yaşanan günün normal gitmediği anlaşılır. Şiirin en son kısmında bir çökkünlük hâlinin nevrozlu şekilde aniden gerçekleşen bir vefat haberiyle ortaya konduğu görülür:

“Çaldı telefon/ Aldım haberi./ Ne çabuk, ne çabuk, ne çabuk, Slavoçek vardı, Slavoçek yok...” (Ran, 2017, s. 1638)

Edebiyatımızın son dönem çağdaş şairlerinden İsmail Uyaroglu’nun “Yalnızlıkta Tek Seçenek” şiiri yalnızlığın nevrozik hâle depresif bir şekilde evrildiğini anlatır. Şiirde gittikçe değişen bir durum söz konusudur:

“Her şey sıkıntıya dönüşüyor giderek
Bu çınar, bu gök, bu yaz günü
Gelenler, gidenler
Deminden beri baktığım şu kız
Bu gürültü, bu kalabalık”

(Uyaroglu, 2019, s. 191)

Bu durum depresif şekilde şiir kişisinde nevrozik tavra evrilir. Bir karmaşanın söz konusu olduğu şiir içeriğinde çökkünlük duygusu artarak çoğalır:

“Tanrım, ya birini gönder bana
Ya bana birini gönder, dayanamıyorum artık.”

(Uyaroglu, 2019, s. 191)

4.4.2. Rahatsız Yaşama Biçimi

Nevrozu yaşayan insanın sıradan insana göre gerçek benliği ile ideal benliği birbiriyle örtüşmez. Kişinin gerçek benliği ile ideal benliği arasındaki boşluğun artmasıyla kişi gerçek benliğine yabancılaşmaktadır. Oluşan bu durumla nevrozlu birey toplum içindeki dengesini kuramaz. Böylece nevroz, organik hiçbir belirtiyi barındırmadığı hâlde rahatsız yaşama şeklini ortaya koyar, bu hastalığa sahip bireyi psikolojik olarak bir çökkünlük hâliyle baş başa bırakır. Bireyin hayatının aksamasına sebep olmazsa da yaşamını olumsuz bir şekilde etkiler (Özen, 2019, s. 319).

Yaşamında bir olumsuzluğun olduğu nevrotik birey bunun rahatsızlığını marazî bir kaygı ile ortaya koyar. Bu marazî kaygı kişinin yaşam kalitesini de düşürür ve bir şikayet durumunu ortaya çıkarır.

Edebiyatımızın önde gelen şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı'nın, rahatsız yaşama biçimiyle nevrozu ailesinden uzakta eğitimi için gurbete gittiği İstanbul'da yaşadığı görülür. O; edebiyatla ilişkisinin, küçük yaşta ailesinden uzakta sıkıcı yatılı okul hayatının hasta ruhuna yüklediği sıkıntıyla başladığını belirtir (Enginün, 2011, s. 15,16). İstanbul'da aile içindeki ilgi ve alakadan uzak gurbet duygusu içinde olması onda depresif nevrozlu yalnızlığı ortaya çıkarmıştır. Şair bu yalnızlığı "Gidiyorum" şiirinde somut bir şekilde gösterir. Bu şiirde "Çölde bir yolcu gibi yalnızlığım içinde/ Kavrulup gidiyorum" (Tarancı, 2002, s.25) denilerek çöl içinde kalmış bir yolcunun yalnızlığı ortaya konularak yüksek endişe somut şekilde belirtilir. Bu yalnızlık yaşadığı yerde insanlar içinde bir yalnızlıktır. Fakat bu yer ve insanlar içinde onun ne yeri ne de sevdiği kimse vardır.:

" Ne belli bir yerim var, ne de sevdiğim biri

Sürünüp gidiyorum."

(Tarancı, 2002, s.25)

Çoğu insan için en güvenilir yer aile ortamıdır. Bu ortam riyasız, menfaatsiz, samimi ve sıcak olması yönüyle terk edilmek istenmez. Yukarıda dile getirilen durumda da sıcak ortamdan kaygı verici ortama geçildiği anlaşılmaktadır. İnsanın adeta sıcaktan soğuğa geçerken ki refleks hâlini yansıtan kaygılı bir ruhsal yapıyla nevrotik durumu görürüz.

" Şu veya bu sebeple doğal çevresinden ayrı kalmış insan bir eğretilik, köksüzlük, terk edilmişlik, bir kenara atılmışlık duygusu içinde olur. Ve bu gurbet duygusu insanda karamsar, kötümser düşünceler üretir." (Çetin, 2004, s. 69).

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" şiiri içindeki "Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?/ Benim mi Allah'ın bu çizgili yüz?/ Ya gözler altındaki mor halkalar?"(Tarancı, 2002, s. 188) dizelerinde şair kendisinde yaşlılık belirtisini ortaya çıkaran değişimi "Neden böyle düşman görünürsünüz,/ Yıllar yılı dost bildiğim aynalar." (Tarancı, 2002, s. 188) ifadeleriyle kabullenmek istememektedir. Bu hâl şairi rahatsız eder. Çünkü kendisinin bedensel durumunda meydana gelen olumsuz değişimden dolayı duyduğu kaygıyla genel bir çökkünlük hâli mevcuttur.

Marksist bir düşünce şekli içinde temsil gücü yüksek şairlerimizden biri olarak Nâzım Hikmet'i görürüz. Marksist felsefede toplumlar sınıflara ayrılır ve olayları ekonomik nedenlerle açıklamak esastır. Çünkü Marksist sistemde insanların en büyük ihtiyacı hayatını kazanmaktır. Böyle bir felsefenin edebiyat anlayışı bu ayrılık ve çatışmaları sanat eserine yansıtmaktır (Akgül, 2014, s.1).

Bu doğrultuda yaşantısını şiirlerinde gördüğümüz Nâzım Hikmet'in *835 Satır* kitabının "İzmir'den Akdeniz'e Dökülen ve Yakında Bombay'dan Hint Deniz'ine Dökülecek Olan Emperyalizmin Şarkı Saran Duvarı Hakkında Yazılmıştır." kısmında ekonomik yapının sömürü şeklinde olduğu emperyal düzenden rahatsızlığı görürüz. Şiirde resimsel görüntü hapis ortamıyla ortaya konur. Şair şiirde hapis hayatının tasvirini ürkütücü bir manzara ile gösterir. Bu hayatın sebep olduğu rahatsızlık "kanlı perde" ifadesiyle tarif edilmiştir.

"Dayadım/ alnımı/ demir parmaklığa; / parmaklık alnıma/ gömüldü./ Kemikli geniş alnımı parça parça böldü./ Alnım:/ parmaklığa dayalı/ Yüzüm:/ kana boyalı/ Bu kan benim kanım./ Eşyayı bu kanlı perdeden görüyor gözüm." (Ran, 2019, s.183)

Aslında bu durum sınırlı çerçevedeki hapis manzarasını değil geniş çerçeve içinde yaklaşan emperyalizm hapsini depresif nevrotik hâlle ortaya koyar. Emperyalist yapı eşyaya bakışı olumsuz bir şekilde sunmuştur. Özellikle "duvarla" ilişkilendirilen emperyalist hayat metinsel öznde rahatsız yaşama biçimini ortaya koymuştur:

"orda ;
o duvarda,
o duvarın dibinde
bizimkilerin bağlandı kolları.
(...)
o duvar
darağaçlarının sabunlu ipi

gibi
parlıyor.”

(Ran, 2019, s. 183)

Duvar olarak dile getirilen ögenin emperyalizm ile ilişkisi ortaya konur. Şiirin her parçasında emperyalizm duvarının pesimist özellikleri ifade edilir:

“O duvarın ilk temel taşı,
emperyalizmin ilk adımından geliyor.
o duvarın dibinde
bizimkilerin
Eyfeller gibi kemikleri yükseliyor.”

(Ran, 2019, s. 184)

...
O duvar,
o duvarın dibinde seferberlik var.
1914’ten daha büyük
daha mel’un
bir seferberlik...

(Ran, 2019, s. 186)

...
O duvar,
O duvar, o duvar..
O duvarın dibinde
bizimkiler kurşunlanıyor...”

(Ran, 2019, s. 183)

Nâzım Hikmet, şiirlerinde bir rahatsızlığı dile getirse de ideolojisi ve fikirleri doğrultusunda yaşamını sürdürmüş ve en kötü yaşantı olan hapislik ile sürgün yıllarında dahi ümidini yitirmemiştir (Altun, 2019, s. 231). Bu yüzden olsa gerek Nâzım Hikmet yaşamını muhafaza edip uzun yaşamayı kendine vazife bilmiş ve yaşamayı sevmiştir. Onun yaşamakla ilgili fikirleri şöyledir:

“(...)Üç türlü yaşamak var: Birincisi, yaşadığının farkında olmazsın. Yani yaşadığını, yaşamak denen hadiseyi bütün azametiyle idrak etmeden yaşarsın. Yani, insanların büyük bir çoğunluğu gibi... İkincisi, nerede olursan ol, hangi şartlar içinde bulunursan bulun, yaşamak bir saadettir senin için... Bunu her an

ve şart içinde idrak edersin. Üçüncüsü, yaşamak sadece bir vazifedir senin için. Bazen ölmek nasıl vazife olursa, yaşamak öyle bir vazifedir senin için. Verilmiş bir sözü yerine getirmektir. Benim için yaşamak denen hadise ister hapiste olayım, ister dışarıda, ister sevgilinin eli elimde ay ışığını seyredeyim, ister hapishanedeki odamın tavanında yürüyen tahtakurusunu, yaşamak bir saadetti. Hatta sanırım, bizim Türk edebiyatında, ‘yaşamak ne güzel şey’ diyen ilk şair kulunuzdur...

Yaşamak vazife hâline gelince elden geldiği kadar uzun yaşamak icap ediyor. Onun için sıhhatime de elden geldiği kadar bakıyorum.”(Nureddin, 2019, s. 480,481).

Nâzım Hikmet’in “*Kerem Gibi*” şiirinde içinde bulunulan durumun (büyük ihtimalle sosyal yaşam) olumsuzluğu karşısında metinsel öznenin çabasına şahit oluruz. “Hava kurşun gibi ağır” (Ran, 2017, s. 204) ifadesiyle dile getirilen olumsuz durumla metinsel öznenin mücadele ettiği görülür: “Bağır/ bağır/ bağır/ bağırıyorum./ koşun/ kurşun/ erit-/ -meğ/ çağırıyorum” (Ran, 2017, s. 204).

Şiirin adının “*Kerem Gibi*” olması Nâzım Hikmet’in kendi hayat felsefesi için mücadelesini göstermesi açısından değerlidir. Kerem de Aslı’sına kavuşmak için büyük bedeller ve mücadeleler içine girmişti.

Metinsel öznde bulunulan sosyal durumdan duyulan nevrotik endişe ve çaba toplumun duyarsızlığı ile ilgilidir, diyebiliriz:

“ O diyor ki bana:/ - Sen kendi sesinle kül olursun ey!/ Kerem/ gibi/ yana/ yana/ (...) / Yürek-/lerin/ kulak-/ları7 sağır.../ Hava kurşun gibi ağır...” (Ran, 2017, s. 204) dizeleriyle dile getirilen nevrotik endişeden kurtuluşu kendi ideolojisini öne çıkararak belirtir: “Ben yanmasam/ sen yanmasan/ biz yanmasak,/ nasıl/ çıkar/ karan-/lıklar/ aydın-/lığa..” (Ran, 2017, s. 205)

“Ev”lerin şairi olarak bilinen Behçet Necatigil’in şiirlerinde rahatsız yaşama şeklini nevrotik yönüyle görürüz. Necatigil’in şiirlerinde kaygının tek sebebi olan şey ev değildir. Bunun nedeni çeşitlidir.

Necatigil’in eserlerinde korku dolu, güvensiz, içe kapanık, endişeli ve sürekli kendini tehdit ve tehlike altında hisseden bireylerin bunu yaşaması kader, ev, eşya, hastalıklar, dışlanma, yalnız kalma, ekonomik sıkıntılarla alakalı olabildiği gibi bazen hiçbir nedeni de yoktur (Yılmaz, 2019, s.147,149).

Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda Necatigil’in hayatında rahatsız yaşama biçimine sebep olacak nevrozun çeşitli sebeplerle ortaya çıktığı görülür.

Şairin marazî kaygılarına bir sebep de ona verilen yaşamı mihnetli şekilde yaşamasıdır. Onun şiirlerinde hayata katlanma, yalnızlık, hayalle gerçek arasında kalma gibi rahatsız edici durumlar mevcuttur (Şimşek, 2018, s. 1).

İnsan kendisine verilmiş hayatta inişler ve çıkışlarla yol alır. Bu serüvende bir ceht hâli söz konusudur. Çoğu zaman da bu ceht ile insanın ömründe bir kaygı hâli sürekli günceldir. Necatigil “Yel Değirmenleri” şiirinde de bu yapıyla örtüşen bir tablo ile yaşamın mihnetli yaşandığını “Yaşamak azaptır çok zaman/ Tükendi dizlerde derman” (Necatigil, 2019, s. 19) mısralarında anlatır.

Şair bu kaygılı ceht hâlini telmih sanatıyla ele alarak kendi durumu arasında bir kıyas yapar. Telmihte bulunduğu Kabe’nin düşman korkusu ile ele geçirilmesinin ebabil kuşlarıyla ortadan kalktığı anlatılır. Böylece telmihte bulunduğu kaygılı hâl sekinete kavuşurken kendisinde bunun yaşam tarzı hâline geldiğini “Beni kurtaracak biri yok hazırda,/ (...) / Mihneti esvap gibi geçirip sırta,/ Yel değirmenlerine hücum yeniden.” (Necatigil, 2019, s. 19) mısralarıyla belirtmiştir.

Necatigil şiirde esas unsur olarak yel değirmenlerini göstermiş, gerçekte ilişkili hayali bir nevroz durumunu ortaya koymaya çalışmış. Bu durum aslında endişeli bir ruh hâlinin örneği olarak ortaya çıkmıştır. Şairin kaygısına sebep olan şeylerden biri de ekonomik olarak yaşadığı sıkıntılardır. Bu sıkıntı onun “Biz” eserinde somut bir şekilde görülür. Bu şiirde yaşamının kolay olmadığını belirtmek için onun dünya hayatı içinde “Dayanmaya bağlı” (Necatigil, 2019, s. 99) olduğu ifade edilir. Şiirde belirtilen yaşamının dayanmaya bağlı şartı nevrozlu bir kaygı hâlini de gösterir. Çünkü bu dayanmak ekonomik sebeplere bağlıdır. Onun pek çok şiirinde ekonomik sıkıntılar ve bunun da neticesi olabilecek bir depresif nevrotik tavrı görürüz.

Şiirde açık bir şekilde bir endişe durumu görülmez fakat ev geçindiren bir erkeğin en çok endişe duyacağı vaziyetin geçim konusunda yaşayacağı kaygı olduğu anlaşılır. Bu nevrozlu kaygıyı “Çarmıh” şiirinde de benzer tem etrafında farklı bir şekilde ele aldığını görürüz:

“Ev kirası, elektrik, su parası
Kasabı, bakkalı, terzisi
Birini kaparım, biri açılır
Masraf kapıları masal kapısı.
(...)
Akşamlara kadar çalışırız
Bazan gecelerce”

(Necatigil, 2019, s. 148)

Geçim derdi ve bunun açıkça gösterilmeyen kaygısı şiir kişinin özgürlüğüne set olmuştur. Şiirin başlığı “Çarmıh”ta da belirtildiği gibi çivilenmiş bir hayatın tasvirini şiirde görmekteyiz:

Trenlerde, gemilerde, uzaklarda
Yalnız yaşamak... Nerde?
Savrulmuş paralar, bölüşülmüş ömürler,
Ne olmuşsa bize olmuş, ara yerde”

(Necatigil, 2019, s. 148)

Şiir hayal-hakikat çatışması üzerine kuruludur. Fakat hakikatler ağır basar ve bu hakikatler şiir kişisini çember gibi sarar, onun istediğini gerçekleştirmesine engel bir hayat meydana getirir. Bu, şairin istemediği hayattır ve onu rahatsız etmektedir. İsteddiği hayata kavuşması ise imkansız gibidir. Çünkü kendisi yalnız değildir, sorumluluğunu üstlendiği ailesi ve yakınları vardır. Bu durum açık gösterilmezse de çökkün bir kaygı hâlini içte yaşatır.

Necatigil, toplumun bizzat içinde alt ile orta kesimde yaşadığı ve çektiği sıkıntılı bir yaşamın getirdiği korkularla kaygıları eserlerine yansıtmıştır. Bu yüzden şair genellikle çekingen, tutuk ve alçak sesli bir üslubu benimsemiştir:

“Necatigil’in dünyasında büyük saadetlerden, görkemli hayatlardan, coşkulu aşklardan, derin umut veya umutsuzluklardan söz etmem mümkün değildir. Dar ve zaten daraltılmış bir hayattır onunki... Selim İleri’nin incelikli tespitiyle ‘kırık inceliklerin şairi’dir Necatigil.” (Asiltürk, 2016, s. 83).

Aslında o, şairliği peygamberlikte çekilen sıkıntılarla eş değer görür. Bu konuyla ilgili olarak da Necatigil “Peygamberler” şiirinde şairin vasfını dile getirirken Hz. İsa’nın çile yolu olarak bilinen Golgota Yokuşu’nu, Hz. Peygamber’in Hira Dağı’nı, Hz. Yunus’un balığın karnında yaşaması ve Hz. Eyyüb’ün vücudunu saran kurtları ele alan şiirinde :

“Katlanmak babında
Her iyi şair
De biraz peygamberdir.”

(Necatigil, 2019, s. 649)

der.

Enginün (2013) yaşamın bu zorlukları karşısında Necatigil’i sanatkâr yapan sebebi hayatını şiirinde göstermesi olarak belirtir (s.141).

Necatigil'in çoğu şiirinde bunun izlerini görmek mümkündür. Necatigil yaşamın zorluğu karşısında bunun rahatsızlığını şiirlerinde dile getirerek nevrotik bir üretimi ortaya koymuştur.

“Behcet Necatigil, insanın günlük hayat dekorunu teşkil eden alelade eşyayı büyük bir başarı ile sembolleştirir. Kanaatime göre, onun asıl sanatkâr cephesini ‘sembolist realizm’ adı verilebilecek olan bu temayül yapar.” (Kaplan, 2003, s. 191).

Onun şiirlerinde “ev” sembolik olarak çok önemli bir yere sahiptir. Bu durumdan dolayı Necatigil “evlerin şairi” olarak anılır.

“Kitaplarına verdiği adlar onun ev ile evin dışı arasında gidip gelen, saadeti çok nadir anların dışında bulamayan, bedbaht modern insanın çıkmazlarını gösterir.” (Enginün, 2013, s. 103) .

Aslında Necatigil huzuru ve mutluluğu evde bulabileceğini düşünür ve dışarının kasvetli, kaygı verici havasından dolayı eve kaçmayı tercih eder. “Bizi evlere bağlayan nedenler çeşitlidir.” (Necatigil, 2019, s. 570) diyerek sükûnu evde bulduğunu ortaya koyar. Fakat evle ilgili düşünceleri zamanla değişir.

Behcet Necatigil, bekar olduğu yıllarda saadeti ev içinde bulacağını düşünür. O, hayalinde günlük savaştan sağ çıkıp evin yolunu tuttuğunu ve çocuklarına kavuştuğunu tasvir eder. Hayalindeki bu kavuşma onda bir huzur meydana getirir. Necatigil, bu huzurla gecelik saltanatının başladığını ifade eder. Fakat bu bir hülyadan ibarettir. Başkalarının evliliği onda bir saadet meyli uyandırır. O yıllarda Necatigil bekindir ve daha sonra evin de insanı mutlu edemeyeceğini görerek evin ve evlerin trajedisini anlatan şiirler yazar (Kaplan, 2003, s. 193,194).

Bordorline bir kişiliğe sahip İsmet Özel, bu özelliğinden dolayı bulunduğu sosyal hayatta bazı sorunları da yaşamıştır. Özel'in yaşadığı en önemli şeylerden biri sosyal hayat içinde bordorline kişilikle beraber stres hâlidir.

Onun “Jazz” şiiri ihtimallere dayalı nevrotik kaygı hâlinin stresli bir durum olarak ortaya çıkmasıdır.

“Özel'in Jazz şiirinde modern hayatın hızlı temposuna ayak uydurmak/ modernleşmek için çabalayan bireyin trajedisi sergilenir.”(Geçen, 2012, s. 1222).

İsmet Özel bu durumu şu mısralarla dile getirir: “Bu vapuru kaçırırsam beni belki de cinnet basar/ belki kanser olurum bu yıl sınıfta kalırsam/ nöbette uyursam eğer kitaplarımı yakarlar/ etimde şirpençe çıkar bu kızı alamazsam/ bu işi bitiremezsem şehirden beni kovarlar/ izin kağıdım yanar konuşacak olursam/ bu senet bankalar

kapanmadan/ ruhumun rengini kapatmayacak olursa/ ölür kuyuya düşen çocuk” (Özel, 2021, s. 220)

Şiirde dile getirilen yoğun stres hâli rahatsız bir yaşam biçimini ortaya koyar. Bu durum şiirden çökkün bir ruh hâlini anlamamızı sağlar.

Aslında şiir kişisi rahatsız yaşama durumundan kurtulmak ister. Bunun için de “dum di dum /duridum dubida” (Özel, 2021, s. 221) gibi anlamsız sözleri kullanır. Fakat metin pesimist bir görüntünün yoğunluğuyla okuyucuya kendini hissettirir.

4.4.3. Dram ve Anne Eksikliği

Acıklı olayları içeren kavrama dram denir. Acıklı olayın, insanı marazî bir kaygıya sürüklemesi nevrozu ortaya çıkarır. Amerika’nın Japonya’ya attığı atom bombasının neticesinde yaşanan dramı Ümit Yaşar Oğuzcan “Hiroşima” şiirinde tasvir eder:

“Ben gördüm
Akohito gördü
Yuhara gördü
Hisaki gördü
Yaşayanların hepsi gördüler.”

(Oğuzcan, 2019, s. 612)

Yaşanan bu felaketi şiir kişisi “ben” diyerek bizzat kendisi ve çevresinde Akohito, Yuhara, Hisaki ve yaşayanların hepsi yaşamış. Şiir kişisi kendisi dışında tüm çevresindekilerin öldüğüne şahitlik etmiştir:

“Şimdi yaşayanlar diyorum
Oysa ben kaldım
Onlar öldüler”

(Oğuzcan, 2019, s. 612)

Bu felaket durumu şiir kişisinde bir yıkım meydana getirmiştir. Çünkü çevresinde kimse kalmamıştır. Bu olay şiir anlatıcısında şiddetli bir yas hâliyle depresif duygudurumu ortaya çıkarmıştır. Herkes bu hâli canıyla ödeyerek yaşarken anlatıcı olarak şiirde yer alan Yamamura göz ve kulaklarını kaybederek bu felaketi yaşamıştır. Böyle bir yaşayış aslına bakılırsa ölü gibi yaşamaktır:

“Ben Yamamura
Kör ve sağır
Çoktan öldüm
Kimse farkında değil”

(Oğuzcan, 2019, s. 613)

Şiirin geneline de bakıldığında dramatik durumun şiddetli bir yas hâli ile meydana getirdiği depresif nevrozu olay bütünlüğü içinde görürüz. Buna, dramatik duruma bizzat şahit olunması sebep olmuştur.

Nevrotik vakaların temelinde ebeveyn eksikliği de söz konusudur. İnsan, hayatı önce ebeveynleri ile tanır.

Ebeveyn kaybı çocuk ve ergenler için en stresli yaşam olaylarından biri olarak kabul edilir. Birincil bakım veren ve bağlanan kişi olarak ebeveynler (özellikle anne) “güvenli üs”tür. Bu özelliklere sahip ebeveynin kaybı oldukça travmatik bir durumdur (Ürer, 2017, s. 134).

Ebeveynler içinde de anne bireyin hayatında çok önemli bir role sahiptir. Annenin varlığı değerli olduğu kadar yokluğu da insanda derin bir kaygı sebebi olabilir.

Ahmet Haşım’ın anne eksikliğini ele alan nevroitik özellikteki eserlerinden biri “Hazan” şiiridir. Şiir annesinin acılı eksikliğini hisseden metinsel öznenin annesinin vefatından duyduğu derin hüznü anlatır. Metinsel öznenin unutamadığı on beş sene önceki ölüm bir sonbahar tasviri ile empresyonist bir bakışla anlatılmaya çalışılır:

“Bir kanlı ziya haşrediyorken onu bir yed,
Bir bad-ı haşin aldı o rüyayı müebbed.
(...)

Hüznüyle susan meşcerelerden gam-ı eylül
Bir gölge yaparken, onu savt-ı tegafül
Hasretle sorar kalbimi imla eden aha,
Yerlerde yatan sisli, donuk hüsn-i tebaha”

(Ahmet Haşım, 2015, s. 59)

Bu ölüm annesi kendisi için çok değerli olan metinsel özne depresif bir durumu meydana getirecektir. Bu şiir, Haşım’ın hayatında babanın katılığıyla değil annenin müşfik, narin ve güzel özellikleriyle ilgilidir.

“On beş sene evvelki hakikat hep o gündür
Ruhumda bugün zulmet-i pür-girye onundur
On beş senedir, ufka güneş kanlı düşerken”

(Ahmet Haşım, 2015, s. 59)

Metinsel özne on beş sene önce gerçekleşmiş bu olayı- annesinin ölümü-unutamaz. Geçen bu süre içinde güneşin doğuş anını ruhunu sıkan bir hâl olarak dile getirir ve bu sıkıntılı hâl her gün metinsel özne için devam etmektedir. Tekrar eden bu

durum belli ki metinsel özneyi sürekli huzursuz eder. Rahatsız edici bu durum bir çökkünlük hâli meydana getirerek depresif nevrozu doğurmuştur.

Ahmet Kutsi Tecer'in olumsuz duyguları ihtiva eden şiirlerinden biri "Ölümler Günü"dür. Şiirde görülen manzara ölüm ve mezarlık etrafında şekillenir:

"Dönelim, ansızın garip bir hisse
Kapıldım; bilmem ne beni titreten?
İşte şu köşede dilsiz bir müsse,
İşte bu tarafta sessiz bir şopen!

Kaçalım, kaçalım, gel ardım sıra,
Taşlar ıslak, otlak ıslak, hava nem...
Benim de ağlamam tuttu, hıçkırık
Hıçkırık ağladım. Zavallı annem!"

(Tecer, 2020, s. 215)

Kurulan manzarada şiir kişisi kendini o mekân içinde tasvir eder. Fakat bu hâl ona ağır gelir ve bundan kurtuluşu kaçışla görür. Bu kaçışa sebep depresif hâli meydana getiren şey ölümün varlığıdır. Ölüm olayı içinde de insanı en çok acıtan hâli anne kaybı olarak görürüz.

4.4.4. Travma (Çökkünlük)

Travma kavramı insanın ruhsal ve bedensel yönünü değişik biçimlerde sarsan, inciten, yaralayan ve aşırı şekilde rahatsız eden her türlü olayı adlandırmak için kullanılır (Kokurcan, 2012, s. 19). Bu özelliğiyle travma nevrozla da ilişkilidir. Çünkü insanı sarsan, inciten veya yaralayan şeyler ciddi bir marazî kaygı da doğurur.

Özten ve Hızlı Sayar (2015)'in belirttiğine göre Freud, travmatik nevrozu hayatı tehdit eden ciddi kazalar ve felaketler sonrası yaşanan bir durum olarak tanımlamıştır (s. 349).

Travmatik bir ruh hâlini eserlerinde görebileceğimiz Tanzimat Dönemi şairlerinden biri Recâizâde Mahmut Ekrem'dir. Edebiyatımızın ince ruhlu, rakik kalpli ve ağlayan şairi olan Recâizâde Mahmut Ekrem (Sevük, 1940, s. 198)'in birçok şiirinde ince hisler, melankolik hâller mevcuttur. Buna sebep olarak Recâizâde Mahmut Ekrem'in etkilendiği Lamartine, Victor Hugo, A. Musset; dönemindeki siyasi hava ile sevdiklerinin hastalık ve ölümleri gösterilebilir. Tüm bunlar kendisinden sonra gelen ve etkisinin olduğu Servetifünûn grubuna da tesir etmiştir. Ekrem'deki melankolik hâller Servetifünûn'u bir "teessür edebiyatı" hâline getirmiştir.

Recâizâde Mahmut Ekrem kaybettiği şeyler karşısında çökkün bir ruh hâli yaşamıştır. Ekrem, üzüntüsünü kaybettiği şeylerin yerine koymaya çalışmıştır. Ekrem'in kaybettikleri arasında bazı yakınları ve özellikle oğlu Nijad yaşamında önemli etkiye sahiptir. Öyle ki kaybedilen Nijad ile, Ekrem'de Nijad'ın acısını gözyaşı şeklinde görürüz.

“Recâizâde Mahmut Ekrem, evladını yitirmenin acısıyla daima ağlar. Ona göre ağlamak, felakete uğrayan insanların tek çaresidir.” (Korkmaz, 2018, s. 136).

Recâizâde Mahmut Ekrem Nijad'a ayrı bir önem veriyordu. Öyle ki Nijad hem edebiyata meraklı hem hareketli hem de evin neşe kaynağıydı.

“Hele sevgili babasının ‘büyük dostu’ olan Nijad mini mini bir feylesoftur. Bazen öyle söyler, öyle nükteler sarf eder ki işitenler için inceliğine derinliğine hayran olmamak mümkün olmaz.”(Parlatır, 2000, s. 284)⁹.

Yakınları ve üç çocuğunun kaybı-özellikle Nijad- Recâizâde Mahmut Ekrem'de yoğun bir teessür meydana getirince onda hayata karşı bir anlamsızlık depresif ruh hâliyle görülür. Bu durum karşısında Ekrem Büyükada'ya yerleşmeyi çare olarak görmüştür.

Ekrem'in “Ah Nijad” şiiri bir ağıt özelliği gösterir. Recâizâde Mahmut Ekrem Nijad'ı kaybetmenin ağırlığı karşısında ona hasret duyar ve yaşama sevincini yitirmiş bir ruh hâliyle karşımıza çıkar.

Ekrem “Hasret beni cayır cayır yakarken” diyerek oğlu Nijad'ın hasretini çok derin yaşar. Ekrem bu hasretin neticesini “Bedenimde buzdan bir el yürüyor.” diyerek kendi ölümüyle tasvir eder.

Recâizâde Mahmut Ekrem bu kayıp karşısında artık bir çökkünlük hâlini yaşar. Oğluna kavuşmayı da onun gibi ölmekte bulur. Oğlunun hayali Ekrem'e çıldırtıcı bir hâli “Hayaline çılgın çılgın bakarken” sözüyle yaşatır. Hayat, Nijad'ın ölümü karşısında depresif bozukluğu bu şiirde yaşayan Ekrem için anlamsızlaşır.

“Güneş güler, kuşlar uçar havada,/ Uyanırlar nazlı nazlı çiçekler...” mısraları olumlu tablo şeklinde tabiatın uyanışını gösterir. Fakat bu uyanış ve canlılığın, yitirilmiş bir evlat için babadaki yansıması da endişeli bir anlamsızlıkla “Yalnız mısın o karanlık yuvada?/ Yok mu seni bir kayırır, bir bekler?..” mısralarında karşılığını bulur. Yerin üstündeki canlı ve renkli yaşam yerin altında olan Nijad'ı düşünen Ekrem için tatsız, tuzsuzdur.

⁹ Servet-i Fünûn, No: 258, s. 371, 8 Şubat 1311/20 Şubat 1896

Üstteki canlılık ve özgürlüğe rağmen oğlunun kabirdeki yalnızlığı, karanlık yuvası ve o yerde onu kollayan kimsenin bulunmamasını kaygı verici bir üzüntüyle “Bu kayguya yürek nasıl dayansın?/ Badenciğin topraklarda çürüyor!” şeklinde dile getirir.

Recâizâde Mahmut Ekrem’de çıldırtıcı bir ayrılık olan Nijad’ın kaybına rağmen Abdülhak Hâmid Tarhan gibi bir isyan havası görülmez. O, bunun karşısında yine de tevekküllü bir tavır takınır, oğlunun kaybıyla anlamsızlaşan duygularına “Bu ayrılık bana yaman geldi pek,/ Ruhum hasta, kırık kolum kanadım./ Ya gel bana, ya oraya beni çek/ Gözüm nuru, oğulcuğum, Nijad’ım!” ile bir özlem eşlik eder. Ekrem bu özlemi oğlu için duyar.

Recâizâde Mahmut Ekrem’in duygudurumunu nevrotik yapıda görebileceğimiz diğer örnek küçük yaşta kaybettiği kızı ile ilgili “Tahassür” şiiridir. Ekrem, Piraye adlı kızının kaybolmaya yüz tutan kabrini hüznü ve endişeli arayışı sırasında duygudurumunu yanıp yakılmayla ortaya koyar. Şair hem kızının mezarını aramakta hem de kendisini eleştirerek bunca senedir ziyaretine gelmediğine içlerimdedir. Bu hâl ile Recâizâde Mahmut Ekrem bir hayal âlemi meydana getirir. Bununla ilgili duygudurumunu Ekrem şöyle dile getirir:

“Geçen Haziran’ın yirmi ikinci günü idi bir kuvvet-i ma’neviyye beni oraya sevk etti. Kabristana dahil oldum, Latif bir sayelik... İstedim ki ciğer-paremin kabri yanında oturayım da bir iki saat düşüneyim.

Öyle hatırımda kalmış ki kızımın meşhedi mezarlığa girilince sağ cihette bir tepelik üzerinde idi. Eyvah ki bakındım, aradım öyle kabir ittihazına Salih bir tepelik göremedim.

Şiddetlice bir rüzgarın tahrik-i ağsan ile bir düziye hasıl ettiği matem-feza şematet içinde gönlüm aşağıki mersiye terennüme başladı. (TAHASSÜR).” (Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, s. 144,145).

Recâizâde Mahmut Ekrem kızıyla ilgili yaşadığı bu durumu “Tahassür” adlı şiirinde gerçeğe bağı koparmadan ortaya koyar. Bu durum, bize nevrozlu bir izi şiirde gösterir. Öyle ki şair şiirin sonunda “Ah Piraye’m meğer ki sensin ol nazik hayal!” diyerek kurduğu hayalin bir hakikatle ilintili olduğunu belirtir. Hem hayal hem hakikat birlikteliği bulunan şiirde şair gerçeklikten kopmaz. Bu özelliği nevrozlu durumu yansıtır.

Türk edebiyatında “Makber Şairi” olarak anılan kişi Abdülhak Hâmid Tarhan’dır. Tarhan, metafizik bir ürperti yaklaşımını en güzel “Makber” şiiriyle gösterir. Bu şiir Hâmid’in yaşantısıyla ilişkilidir.

Tanpınar, “Makber”in Hâmid’in sanatında ve yaşamında bir dönüm noktası olduğunu belirtir (Tanpınar, 2016, s. 256).

“Makber, Hamid’in ölüm ötesini tanımak, bilmek isteyen hayalini zaptetmiş bir ‘Pencere’dir. Fakat bu yeraltına, karanlıklara açılan pencere hiç bir şeyi göstermez. O kendi başına bir sırdır... Hamid isyan ile teslim oluş arasında bütün şiir boyunca gider gelir. Bütün isyanları, soruları, mutlak bir sessizlik ile karşılar. Hamid’in bu sessizlikten hiç hoşlanmadığı bilinmektedir.

Yağsın nesi varsa kaınatın

Lakin bu derin sükût dinsin

derken sessizlik karşısındaki dehşeti dile gelmektedir.”(Enginün, 1986, s. 51).

Makber şiirini, Abdülhak Hâmid hayatında önemli yeri olan eşini kaybetmesi üzerine yazmıştır.

Hâmid’de makber[i] çocukluğunda yer etmiş “çukur” algısının bilinçaltına işlenmesinde görürüz ve Makber, Hâmid’in şuur altında Fatma Hanım’ın hikâyesinden çok evvel bir sembol olarak mevcuttur (Tanpınar, 2012, s. 500).

“Hâmid’in sanatının ve düşüncesinin önemli unsurlarından ve yaşadığı metafiziksel endişenin somutlaştığı kavramlardan biri mezardır... Hâmid’in eserlerinde mezar imgesinin şekillenmesinde ölüm olayı karşısında yaşadığı anksiyetenin belirleyici olduğunu belirtmek gerekir... Hâmid’in mezarı Allah’ın garip bir sırrı olarak değerlendirmesi ölüm karşısında yaşadığı tedirginlik ile ilişkilidir... Beynini kemiren ölüm hadisesine mana veremediğinden dış dünyayı mezar olarak görür. ” (Bingöl, 2020, s. 202, 204, 205).

Çocukluk döneminde bilinçaltında temeli atılan mezar düşüncesi şairi ileride onun için değerli olan eşinin kaybının , hayatında ciddi bir şekilde yer etmesiyle yakalar. Bu durum “Makber” şiirinde nevrozlu özellikte kendini göstermiştir.

Abdülhak Hâmid Tarhan bir sembol olan “Makber”i eşi Fatma Hanım sebebiyle anar. Çünkü Abdülhak Hâmid Tarhan aşırı bir muhabbetle eşine bağlıydı. Bu bağlılık şairi kırk gün “Makber” şiirine son şeklini vermek için bir odaya kapanmaya kadar götürmüştür. Öyle ki Hâmid, eşiyile ilgili makber fikrini metafizik bir çığlık hâli ve sembolle ortaya koyar. Bu yüzden “Makber”de Hâmid’in hayatından bir izle nevroz durumuna şahit oluruz. Hâmid makber fikrinin üstesinden gelmekte aciz kaldığını şiirde dile getirmiştir. Ayrıca bilinçaltındaki kaygıları da buna kaynaklık etmiş ve makber fikri gerçek şiir olarak onda ortaya çıkmıştır.

Enginün'ün de Makber için en doğru ve en büyük şiir müthiş bir hakikat karşısında hiçbir şey söyleyememek ve bunun neticesinde bir feryat koparmak olduğunu dile getirir (Tarhan, 2013, s. 102, 103)¹⁰.

“*Makber* şairi, *Makber* şairi olmadan çok evvel eşini kaybetme duygusunu taşımaktadır. Bu duygu sonraki yıllarda kesinleşecek ve Türk edebiyatında büyük bir *ürperme* olarak kendini duyuracaktır.” (Bingöl, 2020, s. 32).

“Makber” Abdülhak Hâmid'in eşi Fatma Hanım'la anılmaya başlanan bir feryat hâli olarak ortaya çıkmıştır. Bu feryat, şairinin de ifadesinde belirttiği gibi kalbini yakan bir soğukluk şekliyle görülür.

“Eyvah!.. Ne yer, ne yar kaldı,
Gönlüm dolu ah u zar kaldı.
Şimdi buradaydı gitti elden,
Gitti ebede gelip ezelden.
Ben gittim, o haksar kaldı,
Bir guşede tarmar kaldı;
Baki o enis-i dilden, eyvah
Beyrut'ta bir mezar kaldı.”

(Tarhan, 2013, s. 107)

Şiirin ilk ifadesi “Eyvah!” sözü akıllara ve gönüllere bir kaygıyı hemen getirir. Hâmid, sonraki ifadelerle bunun gerekçelerini açıklar. Abdülhak Hâmid Tarhan'ın makber düşüncesinin şaşkınlık verici üzüntüsünü ilk sözüyle birlikte elinde sadece bir inlemenin kalması şekliyle görürüz. Bu şaşkınlık verici üzüntü bir çökkünlük hâlini ortada sadece bir mezarın kalması ile şiddetli bir yas olarak gösterir.

Bu yas duygusu şiirde “yâr” olarak anılan Fatma Hanım'ı yitirmenin gerçekliğini şairin kabullenememesi ile ortaya çıkar. Fakat şair bu kaybı “Sığsın mı hayale bu hakikat?/ Görsün mü gözüm bu macerayı?.” (Tarhan, 2013, s. 107) sözleriyle bir hakikat olarak kabul eder. Gerçeklikten bir kopuş sergilemeyen Abdülhak Hâmid, bu yönüyle depresif nevrotik bir özelliği şiirde gösterir.

Bir insan için yaşamında en değerli varlığının elden gitmesi çok zor bir durumdur. Bu zor durum kabul edilmek istenmezse de bir gerçek olarak durmaktadır. Abdülhak Hâmid de söz konusu mısralarda bu gerçeği kabul etmek istemezse de ve

¹⁰ Abdülhak Hâmid Tarhan'ın şiir kitabının başında İnci Enginün'ün “HÂMİD'İN ŞİİRLERİ HAKKINDA” yazısından alınmıştır. : Hazırlayan İnci Enginün

buna “macera” dese de bu kaybın gerçekleştiği gerçeğinden kopamaz. Çünkü bunun meydana geldiğinin şuurundadır ve buna bir “hakikat” demekten de kendini alamaz.

“Hamid’in hayat macerasını bilmek eserlerini anlamayı ve değerlendirmeyi kolaylaştırmaktadır.”(Enginün, 1986, s. 5). “Makber” şiiri de Fatma Hanım’ın vefatıyla ilgili olup Hâmid’in yaşamında makber fikrinin yer etmesinde büyük rol oynamıştır.

“Makber” mersiye özelliğini göstermesi yanında bir felsefi düşünceyi de ihtiva eder. O, daha çok bir kayıp karşısında hiçlik kaygısını yaşayan insanın hâlini ve felsefi düşüncesini yansıtır. Abdülhak Hâmid Tarhan; bu kayıpla, insanın şahsının bir anda yok olduğunu idrak ederken kendini bir arayışa sürüklenir şekilde bulur. Bu arayış aklını yoğun bir şekilde rahatsız eden şöyle soruları da beraberinde getirir:

“Nerde arayım o dil-rübayı?.

Kimden sorayım o bi-nevayı?.

Bildir bana nerde, nerde Yarab?

Kim attı beni bu derde Yarab?

Layık mı bugün sana demek: Hiç?..

Olsun mu bu aşk-ı müşterek hiç?..”

(Tarhan, 2013, s. 107, 108)

Hâmid’in soru-cevap üslubunun altında yaşanan kayıp karşısında çok sevdiği eşinin yokluk endişesinin rahatsızlığı yatar. Şiirde bu kayıp kabullenilememektedir. Bu da muhakemeli sorularla desteklenmiştir.

Depresif psikolojik bir özelliğin nazara sunulması şairdeki iç çatışmayı da ortaya koyar. Fatma Hanım’ın kaybını kabullenememe ile şairin “Makber mi, nedir şu gördüğüm yer?/ Ya böyle reva mı ca-yı dilber?/ Bir tecrübedir bu, hiledir bu.../ Yok, mahvıma bir vesiledir bu.” (Tarhan, 2013, s. 108) sözleriyle yaşadığı çatışma hâli şairde ciddi bir yasa dönüşür. Bu yas “Nefrin, bu siyah bahta nefrin/ Feryad bu hâle ta-be-mahşer.”(Tarhan, 2013, s. 108) isyanı da ortaya çıkarır.

Abdülhak Hâmid ıstırap dolu bu feryatlarla dile getirdiği üzüntüyü kaybettiği eşinin yerine geçirmeye çalışır. Hâmid, bu yönüyle nevrotik durumu göz önüne koyar.

Ayrıca Tanpınar (2012)’in belirttiğine göre asıl realite olan ıstırap yaşadığı hülya hâlinde de onu rahat bırakmaz. Tam muğlak bir metafiziğin ortasında iken çılgınlıkla uyanır ve kendini mezarın başında ayağını yere basacak tek sağlam yer toprak olan ıstırapla baş başa bulur (s. 527). İstırap dolu bu feryatlar Hâmid’in gerçeklikten kopmamasını da sağlar.

Neticede şair eşinden yoksunluğu metafizik âlemde gezinerek bastıramaz. Bu yüzden feryadıyla bir uyanış yaşayarak nevrozu ortaya koyar.

“Kalbimde teessür-i zevali

Feryad ile şerh için bu hâli”

(...)

(Tarhan, 2013, s. 110)

Hamid’i şiirinde nevrotik tavra sürükleyen bir sebep de eşini kaybetmenin karşısındaki isyandır. O, bu kaybın hakikati karşısında bir sürekliliğin ve mutluluğun olmayacağını endişesini “Bir şeyde devam yok mu Yarab,/ Her şeyde nedir bu devr-i daim?” (Tarhan, 2013, s. 162) sözleriyle ifade eder.

“Makber” ile Abdülhak Hâmid eşini yitirmenin hakikati karşısında acı çekme hissini göstermiştir. Bu acı, şairi dehşete düşürmüş ve onu makberin sırrını anlamaya yöneltmiştir. Bunun için şair ölüm ve ötesiyle ilgili soru sorar. “Makber”de aslında bu çabanın bir ürünü de vardır. Hâmid bu suallerle bir ceht hâlini gösterir. Bu ceht, endişe verici bir korku hâlini onda “Lahut nedir, nedir ya nasut/ Feryadıma karşı emr-i meskut / (...) / Yarabbi nedir o tahta tabut,/ Olmaz mı ukul bunda mebhut.../ (...) / Ölmek diyoruz nedir bu ta’bir, / Canan mı ede bu hâli tefsir?. / (...) / Etmez mi bu hâl cana tesir?../ Kılmaz mı bu itikadı tagyir.” (Tarhan, 2013, s. 112) dizeleriyle ortaya çıkarmıştır.

Hâmid soruları sorar fakat bunlara cevap bulamaz. Ölüm ve ötesi Hâmid’in eseri “Makber”de anlaşılmakta zorlanılmıştır. Bununla ilgili inanç sağlamlaştırılamadığı için mutlak gelecek bir hakikat karşısında bunalım hâlini suallerle açık bir şekilde şiirde görürüz:

“Bir şeyde devam yok mu Ya Rab?!

Her şeyde nedir bu devr-i daim?..”

(Tarhan, 2013, s. 162)

Huzursuz edici kaygılar şiir kişisi kabul edilebilecek Abdülhak Hâmid’i şiirde bir belirsizliğe doğru sürükler. Ölümün ne zaman geleceği belirsizdir. Bu belirsizlik endişe verici bunalım hâliyle kendini gösterir. Bunu Hâmid’in hem hayatında hem de eserlerinde görürüz.

“Abdülhak Hâmid Tarhan’ın yaşadığı en büyük talihsizliklerden biri sevdiği insanların ölümüne tanıklık etmesidir. Babası Hayrullah Efendi’nin kalp krizinden dolayı ani ölümü, Fatma Hanım’ın gözlerinin önünde yavaş yavaş veremden dolayı ölmesi, Nelly Hanım’ın da Fatma Hanım gibi verem

hastalığına yakalanıp ölmesi ve oğlu Hüseyin'in ondan çok uzakta Washington'da ölmesi Hamid'in sanatının her döneminde farklı biçimlerde tekrar tekrar makber ve ölüm konularına değinmesinde belirleyici olmuştur.” (Bingöl, 2020, s. 206).

Hâmid'de ölüm, ömrü boyunca bir korku ve merakı meydana getirmiştir. Onun uykusuzluğa tutulma nedeni çok sevdiği Fatma Hanım'ın ölümü ile ortaya çıkar. Sonrasında birçok gencin ölümüne şahitlik etmesi de onda ölüm korkusunu had safhaya çıkarır. Hâmid ömrünün sonlarına doğru da ölüm korkusuyla yatağa yatmaz koltukta oturarak gecelerini geçirir (Enginün, 2007b, s. 589).

Hâmid'in ölüm korkusundaki en önemli sebeplerden biri unutulmaktır (Ulaş, 2020, s. 49).

Hâmid, ölüm karşısında tüm bu rahatsız edici nevroitik endişe hâlini sekinete kavuşturacak çareyi Allah'a acizliğini sunmakta bulur:

“Sen varken olur mu ahret yok,
Yok şüphe ki sende mağfiret çok.”

(Tarhan, 2013, s. 118)

Bu konuda Enginün (2007b)'ün Hâmid'in bıkıp usanmadan cevabı mümkün olmayan soruları sürekli sorduğunu, isyan ettiğini fakat sonsuz sessizlik karşısında teslim olmak zorunda kaldığını belirtir (s. 141, 142).

Ümit Yaşar'ın “Karanlık Aman Vermiyor” şiiri nevrozlu bir durumu yansıtır. Şair bu şiirde karanlığı soyut bir mana ile yalnızlıkla “Aman vermez karanlıklar içindesin/ Hangi perdeyi aralasan gece/ Hangi kapıyı çalsan sessizlik” (Oğuzcan, 2019, s. 468) dizelerinde bütünleştirir. Bu durum şiir kişisini aşırı şekilde rahatsız ederek onu kaygılandırır. Bu rahatsız edici endişe hâli inancını ve kendini kaybetmeye varabilecek bir düzeye kadar gider:

“Gel de inancını kaybetme Tanrı'ya
Deli divane olma gel de”

(Oğuzcan, 2019, s. 468)

Bu nevroz hâli şiir kişinin kendini kaybedecek seviyeye getirse de o bundan kurtuluşu ve gerçeklikten kopmamayı inancına sarılmakla bulur:

“Gel de yüceliğine inanma kaderin
Durup durup ağlama gel de”

(Oğuzcan, 2019, s. 468)

Fakat şiir kişisi inancına sarılarak kurtulmayı istese de bu şiirinde deli gibi sevdiği kişilerin artık varlığının söz konusu olmaması mevzubahistir. Böyle bir durumda yaşamın faniliği, yalnızlığı ve hayatın ona hakiki bir saadeti yaşatmayıp suni beraberliği tattırması söz konusudur. Bundan dolayı acımasız gerçekliğinden kopmadığı dünyanın depresif hâlini çökkün bir ruhla “İnsanları sevdin de ne oldu/ Yüreğin aşka düştü başın derde/ Aman vermez kederler içindesin/ Gel de bu şehirde dur artık/ Başını alıp kaçma gel de” (Oğuzcan, 2019, s. 468-469) mısralarıyla nevrozlu bir şekilde yaşar.

Ümit Yaşar’ın depresif nevrotik bir izle karşımıza çıkan başka şiiri “Üç” başlığını taşır. Bu şiirdeki “Üç” ifadesi aşkın, sayı olarak karşılığıdır. Şair “bir adam” olarak belirttiği kişinin yaşadığı üç tane aşkı anlatır. Üç aşkla birdenbire başlayan ümit önce dile getirilmiştir:

“Üç ışık yandı ansızın
(...)
Bir adam üç kadını seviyordu
(...)
Üç güneş doğuyordu aşk gecelerinin
Paramparça olmuş şafaklarında”
(Oğuzcan, 2019, s. 411)

Üç aşkla başlayan ümit hâli şiirin son kısmında travmatik bir duyguyu bize gösterir. Ani gerçekleşen üç ümitli aşk kaybedilince “Bir adam üç kere öldü” (Oğuzcan, 2019, s. 411) ifadesiyle bir çökkünlükle ölüm gibi bir ruh hâlini doğurmuştur. Bu ruh hâli depresif bir manzarayı gözler önüne serer. Üç aşkı kaybetmenin meydana getirdiği ölüm gibi bir durumun aslında önemli sebebi özlemdir. Böylece bu üç aşk durumu depresif nevrozu meydana getirerek ölümle anılır olmuştur.

Yaşamın sona erme düşüncesi hemen hemen çoğu insan için yüksek bir endişe oluşturmaktadır. Bu endişe var olan hayatta daha yapacak çok şeyinin olduğu düşüncesiyle de ilgili olabilmektedir.

Dile getirilen düşüncüyü Nâzım Hikmet’in “Giderayak” şiiri de ihtiva etmektedir. Şiir kişisi şiirde yarım kalan işleri özellikle belirtmek ister. “Giderayak” ifadesi yaşamın bitişine doğru bir yönelimin olduğunu akla getirir. Şiirde yaşamın sonuna doğru bazı fiillerin gerçekleştirildiği dile getirilir:

“Ceylanı kurtardım avcının elinden
(...)
Kopardım portakalı dalından

(...)

Kuyudan çektim suyu

(...)

Güller dizildi tepsiye”

(Ran, 2017, s. 1689)

Ortaya konan fiillere rağmen ceylanın ayılamadığı, portakalın soyulamadığı, yıldızların tamamının sayılamadığı, suyun bardaklara konulamadığı, fincanın oyulamadığı ve var olan sevdalara doyumun olmadığı görülür.

Tamamlanmamış birçok işin varlığı şiir kişisinde stresli çökkünlük hâlini nevrozlu şekilde gösterir. Buna esas sebep olan şey ise gerçek ayrılık olan yaşamın bitişinin bilinçte yer etmesi ve bunun şiir kişisini rahatsız etmesidir.

Türk şiirinde hermetik şiir üslubuyla dikkat çeken şairlerden biri Cemal Süreya’dır. Onun *Üvercinka* adlı şiir kitabı içinde yer alan “Gül” şiiri de hermetik bir izi ortaya koyar:

“Gülün ortasında ağlıyorum

(...)

Ve zurnanın ucunda yepyeni bir Çingene”

(Cemal Süreya, 2019, s. 12)

gibi ifadeler pek de kolay anlaşılacak bir özellikte değildir. “Gül” şiirinde ön planda ele alınan bir kadın figürünün varlığı kendini hissettirir. Fakat bu kadın figürü iki yönüyle kendini gösterir. “Her nasılsa sokağa düşmüş” (Cemal Süreya, 2019, s. 12) mısraında sokağa düşmüş kadını yani hayat kadını; “Ellerini alıyorum sabaha kadar seviyorum./ (...) / Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum” (Cemal Süreya, 2019, s. 12) mısralarıyla da cinselliği okuyucusuna düşündürür.

“Gül” şiirinde çağrışımla ortaya çıkan diğer kadın Cemal Süreya’nın hayatında yer etmiş anne figürüdür. Cemal Süreya’nın annesi Gülbeyaz’dır. Şairin hem hayatında hem de sanatında etkisi büyüktür, bundan dolayı Süreya’nın hayatının da şiirinde yeri vardır. Hayatında etkisini hissettiren anne özlemi şiirlerinde bir kadın arayışı şekliyle görülür. Süreya kendisine şefkatli olan annesini altı yaşındayken kaybetmiştir. Bu kayıp o yaştaki anneye bağımlı çocuk için büyük bir travmadır. Bunun için Süreya’nın kadını ele alışında anneye özlem havası sezilir:

“Her akşam sokak ortasında öldükçe

(...)

Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz

Ellerin beyaz olmasından korkuyorum”

(Cemal Süreya, 2019, s. 12)

Yukarıda ele alınan “Gül” şiirinde “Gül”, “beyaz” ve “ölüm” kelimeleri aklımıza anneyi getirir. Süreya annesini çocuk yaşta kaybetmiştir. Annenin kaybı Süreya’nın nevrozlarını eserlerine yansıtmasına da vesile olmuştur.

“İstasyonda tiren oluyor biraz

Ben bazen istasyonu bulamayan bir adamım

(...)

Kolumu kanadımı kırıyorum

Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı

Ve zurnanın ucunda yepyeni bir Çingene”

(Cemal Süreya, 2019, s. 12)

Şiirin geneline bakıldığında annenin kaybını hatırlatan bir korku ve yurdundan ayrılığın getirdiği savrulmuşlukla nevrozik durum sezilir. Yukarıdaki mısralarda “tiren”, “istasyon”, “çingene” kelimeleri ve daha önceki mısralarda geçen “sürüyorum” kelimesi yerinden yurdundan olmayı hatırlatan imgelerdir. Bunlarla kaygı dolu durumun çağrıştırdığı görülür. Bunun yanında “akşam, sokak, ağlamak, önünü arkasını bilememek, karanlık, korkmak, kolunu kanadını kırmak, kan, kıyamet” gibi kavramlar bu şiir içinde bir arada bütünleşerek travmatik nevrozlu durumu çağrışım dünyamıza taşır.

Cemal Süreya, ailesindekileri yitirmenin acısıyla küçük yaşlarda karşılaşmış. Süreya kardeşini dört, annesini altı ve babasını yirmi altı yaşında kaybetmiştir. O, ölümü metafizik bir algıdan uzak yaşadıklarına bağlı olarak farklı bir duyarlılıkta işlemiştir. Yıkıcı bir özellikte olan bu kayıplar, şairi nevroza sürüklenme yanında sanatsal yönünü de beslemiştir (Gülcü, 2019, s. 308).

Süreya’nın yaşamında ciddi felaketlere sebep olan ölümü, “Sizin Hiç Babanız Öldü mü?” şiirinde de ele alındığına şahit oluruz. Bu şiir için ilginç olan şey babanın ölümünden önce yazılmasıdır. Babanın ölümünden önce şiirin yazılması oidipal kompleks özelliğini ortaya çıkarır. Süreya’da bunun birkaç sebebi olabilir. Babasıyla hep mesafeli olması ve annesiyle samimi duyguları yaşaması bunun sebeplerinden biri olabilir. Diğer bir sebep küçük yaşta annesini kaybeden Süreya’nın üvey anne zulmüne maruz kalan kardeşlerle olması babaya karşı oidipal bir tavırla şiiri meydana getirmiş olabileceğini ortaya koyar. Buna başka bir neden de şairin sevdiği kızla evlenmesine izin vermeyen bir babaya karşı yaşadığı duygusal kırılma olabilir.

“Babamdan ummazdım bunu kör oldum” (Cemal Süreya, 2019, s. 26). Bir baba için kayıp her zaman maddi yönlü olmayabilir. Çocuğunun babayı unutması, terk etmesi de baba için ölüm gibi olabilir. İnsanın en hassas ve değerli organlarından olan gözün birinin şiirde kaybedildiği (kör oldum) leitmotiv olarak kullanılır. Cemal Süreya’nın şiirinde gözün kaybının baba kaybıyla bütünleştirilerek ele alınması da ömrünün yarısının gittiği manasını da akla getiriyor. “ Lambanın biri söndü, gözümün biri söndü, yüzümün yarısını gördüm.” ifadeleri insan için en değerli iki varlığından (anne-baba) birinin kaybıyla tarif edilebilir. Depresif özelliği gösteren bu şiirinde acılı bir hâli Süreya en son dizede bize sunar:

“Siz hiç sabunluyken ağladınız mı?

(Cemal Süreya, 2019, s. 26)

Süreya’nın hayatında kaygı verici travmalardan biri de küçüklüğünde yaşadığı göçtür. Bu göç büyük değişimleri ailede meydana getirmiş, onları birbirinden koparmıştır.

1938 yılında sürgünle gelen ayrılık ve annenin ölümü Süreya’nın hayatında derin izler bırakmıştır. “Di Gel” şiirinde bunu açık bir şekilde belirtir.

“Hem ayrıldık hem de öldük

Kimimiz haritanın bir ucunda; kimimiz öbür”

(Cemal Süreya, 2019, s. 281)

Üstelik bu ayrılık sadece memleketten bir ayrılık da değildir. Bu aynı zamanda annenin ölümüyle beliren nevrozlu ayrılık hâlidir. Şair için travmatik bu ayrılık hâlini kabullenmek de kolay değildir:

“Ah! İnanmadık bir türlü inanamadık

(...)

Biz dayanamaz olduk gayri”

(Cemal Süreya, 2019, s. 281)

Süreya 1938 yılından sonra endişeli ve çileli bir yaşantıya başlar.

“ve artık sürgün yılları başlamıştır. Çocuk düşleri aldığı yaraların altında ezilirken daim olan sürgünlüğü nasıl taşıyacağını bilememiştir. Bir anda imgelemi alt üst olmuştur. Daha önce karşılaşmadığı sorunlarla yüzleşmiştir: Sürgünlük, Kürtlük, Alevilik... ilkokul öğretmeni Kürt damarından yakındığında, arkadaşlar ‘sümüklü Kürt Cemo’nun’ arkasından bağırduğunda çok incinmiştir.” (Doğan, 2016, s. 270).

Süreya'nın hayatında sürgünle başlayan ırkî aşağılanmışlığın doğurduğu kaygı şiirlerine de yansımıştır. Süreya, “Kürtler ve Arnavutlar” şiirinde bunu acı bir şekilde nevrotik kaygı hâliyle yansıtır. Çünkü yalan bir kaygı sonucu meydana gelir. Bu yalan bir zorunlulukla meydana da gelmek durumundaysa burada kaygının derecesi de artar:

“Kürtler yalan söylemek zorunda;
Arnavutlar, doğru”

(Cemal Süreya, 2019, s. 299)

Süreya şiir dışındaki yazılarında da bu tavrı açık bir şekilde dile getirmiştir:

“Sürgündük. Göçebeliğin elverişli yanlarını da yitirmiş gibiydik. Yanınızda göçmen olduk. Bir yerleşmişlik duygusu ki, hırkamız yazlık sinemada iliklenir.” (Cemal Süreya, 2019, s. 237)

Çoğu insanın hayatında yaşanan travma bilinçaltında sürekli durur. Bilinçaltı adeta insanın karakutusu gibi sırlarını saklar. İsmail Uyaroglu'nun “Çocukluğun 3” eserinde şairin çocukluğunda unutamadığı bir travmayı ele aldığı görülür:

“Yıllar sonra
Kaleminden sıcacık süzülen
Bir damla yaştır bu şiir
Otuz yaşındasın ve hâla
Unutamadın o cehennemi
Tarih 13 Eylül 78, saat sıfır bir”

(Uyaroglu, 2019, s. 106)

Bu şiirde travma o kadar tesirli ki bilinçaltından yıllar geçse de yine de silinmemiştir. Uyaroglu bu şiirinde nevrozu travmatik bir durumla ortaya koyar.

Edebiyat ve toplum sürekli bir etkileşim içinde olmuştur. Toplumsal olaylar edebiyatın içinde yer aldığı gibi edebiyatla ilgili konular da toplumda yer etmiştir. Birhan Keskin'in “Sağlıklı yas” adlı şiirinde toplumda yaşanan üzücü olaylarla ilgili konular ele alınır. Şiirde öne çıkan konu ölümdür. Türkiye’de son dönemde artan ölümlerin ele alındığı eserde başlıkta kullanılan sıfata bir eleştirinin söz konusu olduğu görülür. Şiirin başlığı ilginçtir. “Yas” hüznünlü bir durum için kullanılır. Bunun başına “Sağlıklı” sıfatının konulması sıra dışıdır. Şair, Ross diye seslendiği kişiye “Yas”ın içeriğiyle ilgili soru sorar:

“Yas ne Ross?
O ne!?”

(Keskin, 2019, s.33)

Şair, sorusuna ünlemi de ekleyerek bir şaşırmasıyla ortaya koyar. Şiirde geçen Ross gerçek bir şahsiyettir.

İsviçreli kadın psikiyatrist Elisabeth Kübler Ross ülkesindeki ölümleri araştırmış ve “Sağlıklı Yas” tezini savunmuş biridir (Aktarlı, 2019, s. 63).

Metinsel özne, sonrasında Ross’a seslenmeye devam eder. Fakat bu seslenişte sual ortadan kalkar ve ironik bir üslupla “Sağlıklı yas” duygusunu eleştirir. Alaya aldığı bu durumu şair sonraki mısradaki “Biz ufak ufak ölmek diyoruz memlekette buna” diyerek tarif eder. Metinsel özne, Ross’un tarifi olan “Sağlıklı yas”a karşı çıkma gerekçesini de kendi ülkesinde yaşananlar üzerinden dile getirir:

“Bizim buralarda Ross, her şey aynı anda oluyor.

Aynı anda patlıyor birbirimizin gözü önünde bir bomba

Bir küçük kız. Ölüyorlar.

(...)

Aynı anda kaza geçirir misal trafik canavarı imgemiz

Bir otobüs dolusu genç, hangisi öldü, kurtuldu mu benimki

diyemeyiz,

Benimki diyemeyeceğimiz bir yerdeyiz biz Ross.”

(Keskin, 2019, s. 34)

Şair “Sağlıklı yas”a karşı çıkmayı “her şey aynı anda oluyor” diyerek bir anda yaşanan acı olaylarla tarif eder. Bir “bomba” ile küçük kızın ölmesi, hatta “ölüyorlar” ile ölümün bir kişiyle kalmadığını göstermesi, bununla birlikte “trafik canavarı imgesi” ile tarif ettiği “Bir otobüs dolusu gencin ölümü” şairin yaşadığı veya toplumda yaşanan “yas”ın sağlıklı değil travmatik düzeyde olduğunu gösterir. Şair yaşanan acıların toplum içinde çokluğunu ve buna tepkisini “Yetmez mi, saydırtma bana daha fazla” diyerek dile getirir.

Bunun yanında metinsel özne, “Ross sen bunları yaşasaydın, üç beş günümüzü görseydin bizim/ Koymuşum yasına derdin Ross.” diyerek Ross’un ortaya koyduğu ve “sağlıklı” diye tabir ettiği “yas” ın toplumumuzdaki realiteler karşısında temelsiz olduğunu belirtir. Çünkü metinsel özne bizim toplumda bir anda yaşanan kötü olaylara Ross’un şahit olması durumunda doktorasını “Sağlıklı Yas” üzerine değil de “Cinnet” üzerine yapacağını dile getirir.

Metinsel özne, toplumsal travmayı gerçekler karşısında Ross’a sitemle “Geç bunları Ross, geç bunları./ Nasıl olsun bizim öyle kompartıman kompartıman/ ‘Sağlıklı süreçlerimiz’” sözleriyle dile getirir. Bu sitemde şair toplumda yaşanan acı durumların

yoğunluğunu “kompartıman kompartıman” ile belirtir. Bu durum karşısında “sağlıklı” bir yas sürecinin olamayacağını çökkünlük duygusu içinde depresif bir nevroz şekliyle dile getirir.

4.5. Saplantı Zorlantı Nevrozu: Obsesif-Kompulsif

Günlük yaşamda normal bir insanın rahat yapacağı faaliyetleri (uyku, yürüyüş, temizlik vb.) bu nevroza sahip kişiler zahmetli ve uzun zaman alan hatta içinden çıkılamayacak şekle dönüştürebilirler. Saplantılı düşünceler ayrı vakalarda eşit bir şekilde karşımıza çıkmaz. Bunlardan biri ön plana çıkar.

Bu nevroz, insanın aklını oynatacak hâle getirir. Bu nevroza sahip bireylere yapılacak her türlü ikna yolu da yetersiz kalır. Aslında bu nevrotik durumdan kendileri de rahatsızdır hatta bu rahatsızlığı çevreleriyle de paylaşırlar. Fakat bu durum, dertleri için bir çare olmaktan uzaktır. Öyle ki hasta bir saplantısını başka zamana erteleyebilir fakat ondan yine de kurtulamaz.

Saplantılı nevrozu yaşayan bireyler ilgi duymadıkları, kendilerinin zevk almayacakları ve kendilerine hayli yabancı dürtüleri gerçekleştirmeden yapamamalarıyla görülürler. Onlar için en önemli yaşamsal sorun saplandıkları düşüncelermiş gibi hareket ederler (Freud, 2018, s. 43).

Bu nevroza sahip kişi sevdiği arkadaşıyla ilgili kötü düşünceleri vesvese hâline getirerek bunu zihninden bir türlü atamıyorsa bunu örneklendirmiş olur. Bu nevrozda takıntılar fazla önemli şeyler değildir ama bunların yoğunluğu yinelemelerden meydana gelir.

Bunun dışında saplantılı zorlantılı kişilerde düzensizlik, işe başlayamama ve geç kalma görülen davranışlardır.

“Psikoterapi kliniklerinde grupça başka bir kente gezmeye gitmek, tiyatro ya da sinema izlemek, bir müzeyi ziyaret etmek olağan etkinlikler arasındadır. Bu tür etkinlikler hep birlikte yapılır, hep birlikte planlanır, para toplanır, gidilecek yer ve saat ayarlanır, ulaşım araçları sağlanır. Ama tam gidilecekken birisi gecikir, ortalarda görünmez ve onu bekleme gereği doğar. O ise bir türlü gelmez. Bekleyenler sabırsızlanır ve öfkelenirler. Geç kalanı ve çevreyi sabırsızlandırıp öfkeleniren bazen de planın aksamasına neden olan genellikle saplantı zorlantı nevrozlu bir kişidir.” (Odağ, 2001, s. 59).

Saplantı nevrozlarının meydana geliş sebebi tek bir nedenle açıklanamaz. Bunda kalıttan, beynin özelliği, içinde bulunulan çevre, kişilik özellikleri, yaşanan olaylar,

düşünme şekli ve duygusal özellikler sıralanabilir. Bu sayılanlar kişiden kişiye farklı oranda ve farklı şekilde gerçekleşebilir.

Türk edebiyatında obsesif bir özellikte şiirlerinde örnek görebileceğimiz şairlerimizden biri Behcet Necatigil'dir. O, şiirlerinde obsesif durumu ev ve aile algısı ile ortaya koyar. İnsanların kendini güvende hissetmek, barınma ve beraber yaşama ihtiyacı için ev ve aile en temel varlıklardır. Edebiyatımızda bu iki kavramla en çok anılan kişilerden biri olarak Behcet Necatigil vardır. Behcet Necatigil'in evlerin trajedisini ele alan "sembolist realist"(Kaplan, 2001, s.191) özellikteki şiirlerini görebilmekteyiz. Hatta konuyla ilgili olarak hususi bir bölüm şekliyle 1957'de yayımlanan *Evler* şiir kitabı da mevcuttur.

Ev konusuyla ilgili olan şiirlerinde kaygılı bir durum söz konusudur. Necatigil'in "Sınır" adlı şiirinde kaygısını bütün yaşamında onun için en önemli olan ev ile sınırladığını görürüz. Necatigil'in aklının hep evle ve ev içindekilerle meşgul olması, vehmine sebeptir:

"Yükselir hastanızın dün geceki ateşi
Gördüğünüz yüzlerde gün boyu
Aklınız evde"

(Necatigil, 2019, s. 193)

Şairin aklını evle meşgul eden vehmin sebebi "yüksek ateş içindeki hastası"dır.

"Çok küçük çocuk, yaşlı sakat anne
Seslenir akşamlara alevlerin içinden
Aklınız evde"

(Necatigil, 2019, s. 193)

"Yüksek ateş içindeki hastalar" evin içindeki "çok küçük çocuk" ve "yaşlı sakat anne"dir.

"Bu sınır, arada bir aşsak da
Çeker dar yaşamımıza bizi
Her şeyleri tamam bile olsa
Aklınız evde"

(Necatigil, 2019, s. 193)

Şair nevrotik yapıda yaşadığı bu kaygı hâlini bir türlü aşamaz. Bunu bazen “Bu sınıır, arada bir aşsak da” diyerek aşsa bile yine kaygıya sebep olan “aklın evde olması” onu tekrar içine çeker.

Bu ev tabiki içinde yakınlarla yaşanan kişilerle ilgili bir evdir. Şairin kaygısına sebep olan da aslında aklının bunlarda sürekli takılı kalmasıdır. Kaygısı bir nedene bağlıdır ve nesnesiz bir kaygı değildir. Fakat aynı şiir içinde nesnesiz kaygı hâline de şahit oluruz:

“Parlar gaz ocağı, sıçrar kıvılcım

Merdiven başında bir sigara

Belki söndüremediniz”

(Necatigil, 2019, s. 193)

Şairin yaşadığı buradaki nesnesiz kaygı hâli bir ihtimal üzerine kuruludur. “Belki” kelimesinin kullanılması bunu gösterir. Bu ihtimal zayıftır ve vesveseli bir kaygıyı meydana getirir. Şiirde de tüm bölümlerinin sonunda “Aklınız evde” ifadesi diğer vehimli ifadelerin sebebini somut hâle getirir. Aklın sürekli evde takılı olarak kaygılı bir ruh hâliyle kendini göstermesi nevrozlu durumu saplantılı şekilde ortaya koyar.

Edebiyatımızda obsesif özellikle görülebilecek duygulardan biri “aşk” duygusudur. Aşk, şiddetli bir sevgidir. “Aşk kelimesinin bir anlamı ‘sevgide ölçüyü aşmak’ , ‘sınırın ötesine geçmek’ demektir.” (Pala, 2012, s. 85). Bu sevgi dizginlenemediğinde bir saplantıya dönüşebilir. Bu da nevrotik bir durumu ortaya koyabilir.

Türk edebiyatının önemli şairlerinden Ümit Yaşar Oğuzcan kendi hayatını tanımlarken hayatının roman olmadığını tamamen şiir ve aşk olduğunu belirtir (Oğuzcan, 2008, s. 131). Onun “Unutamıyorum” şiirinde de aşkın konu edildiğini görmekteyiz. Fakat bu aşk saplantı boyutunda yaşanır. Şiirin başlığı da bu saplantılı aşkın işareti gibi durmaktadır. Şiir kişisi ne yaparsa yapsın saplandığı aşktan bir türlü vazgeçemediğini “Unutamıyorum işte unutamıyorum.” (Oğuzcan, 2019, s. 507) dizesiyle belirtir. Şiir kişinin saplantısına sebep olarak kendi beni ile bilinçaltı arasında bir mücadelenin varlığını “Unut demek kolay gel bana sor bir de” (Oğuzcan,

2019, s. 507) ifadesiyle sezeriz. Şiir kişisi aşkına bir karşılık göremez. Bunun neticesinde yaşadığı yoksunluk ve doyumsuzluk onun nevrotik bir hâl içine girmesine sebep olmuştur. Bu nevrotik hâlde aşk vazgeçilemez bir hastalık şekline dönmüştür. Bu durum iradesini aşar ve sevgiliden her yerde bir iz görmeye başlar:

“Kimi görsem biraz sana benziyor
Seni hatırlatıyor şu bulut şu gökyüzü
Şu kayalıkları döven deniz”

(Oğuzcan, 2019, s. 507)

Şiirin geneline de bakıldığında sürekli bir yinelemeyle sevgiliye duyulan aşktan vazgeçememe söz konusudur. Şiir “id”in isteği aşk ile “süper ego” çatışması olan bir iç sesin varlığını ortaya koymaktadır:

“Unut demek kolay, gel bana sor bir de
(...)
Keder misin, ecel misin nesen sen
Unutamıyorum işte unutamıyorum”

(Oğuzcan, 2019, s. 507)

“Gültekin Samanoğlu aşkı, yaşamının özü olarak kabul eder. Bu nedenle içinde aşkın yer aldığı şiirlerinin çoğunda yaşanmış veya yaşanmak istenen bir aşkın özlemi ve iç çekişi vardır.” (Şimşek, 2007, s. 191).

“Duyabildiğince Gel” şiirinde de isminden anlaşılabileceği gibi aşkın iç çekişi kendini saplantılı bir durumla sezdirmektedir.

“Ben – demiştin – yeşil gözleri severim./ (...) / Gözlerim yemyeşile dönsün isterim;/ Ne var ki umutlarım darmadağınık.” (Sâmanoğlu, 1970, s. 101)

Şiirde sevgili ve aşık farklı durumlarıyla bir zıtlığı ortaya koymuştur. Sevgilinin sevdiği gözler yeşildir fakat aşıkta bunun varlığı söz konusu olmadığından bir duygusal karmaşa söz konusu olmuştur:

“Ellerindeki o gölgeli çağrıyla,/ Gelme – diyordun – sevmeyi denemedim./ sonra ben, bütün özlemlere gücenik,/ Mutluluklara kilit vuran ağrıyla/ Delice isteklerimi örseledim;/ Ve bütün beğenilerim delik- deşik./ Saçlarımdaki o çalımlı rüzgârla,/ -Bu dünya yaşanmaya değmez- diyorsun./ Ve ben, boşa beklenen yankısız çılgılık,/ Alay eder gibi içkiyle, kumarla./ Çağrılarında bundan böyle de varsın:/ Duyabildiğince gel, gel, gel. Gel artık!” (Samanoğlu, 1970, s. 102)

Sevgilinin “Gelme” ve “Bu dünya yaşanmaya değmez” gibi telkinleri aşığı vazgeçirmeye dönük olsa da aşık duygusal bir dağınıklık yaşar ama yine sevdiğine dönük duygusal nevrozlu saplantısından “gel, gel, gel. Gel artık!” sözleriyle vazgeçemediğini ortaya koyar.

4.6.Bedenle Barışık Olamama: Anoreksiya

İnsanın kendi bedeniyle ilgili yanlış düşünceler içinde olması marazî kaygının ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Bu nevroz türü daha çok gençlerde görülür. Sonraki yaşlarda bu hastalık azalmaya başlar. Bu nevroza sahip kişi bedeniyle ilgili yanlış algılara sahiptir. Bu nevroz beden imgesini yanlış algılama yanında bütünleşme (integrasyon) sürecinin yetersizliği anlamına da gelir. Bu hastalar bedenlerini pis, tiksindirici, değersiz ve herkesin dışladığı bir nesne gibi algılarlar (Odağ, 2001, s. 101, 107, 108).

Ahmet Haşim’in “Başım” şiiri şairin sıkıntı çektiği başının fiziksel kaygısı üzerine kurulmuştur. Şairin kaygısına sebep baş gerçek bir varlık olarak ortaya konulmuştur. Pesimist tavırla ele alınan baş, şiirde ana örge (leitmotif) şeklinde gösterilmiştir. Şair kendisinde var olan rahatsız edici bu durum karşısında edilgendir. Çünkü bu durum, şair rahatsız olsa da bir hakikattir. Baş mefhumu, şairde dert edilmiş, nevrotik vaka olarak karşımıza çıkmıştır.

“Bihaber gövdeme gelmiş konmuş,
Müteheyyic, mütekallis bir baş;
Ayrır sanki bu baştan etimi
Ömr-i ehrama muadil bir yaş!”

(Ahmet Haşim, 2015, s. 41)

Nevroz, normal bir insanın sürekli olmazsa da anormal davranışlarını veya duygudurumunun olumsuz tetiklenmesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum daha çok kendini aşırı kaygı ile gösterir. Aynı durum Haşim’in şiirinde de kendini gösterir:

“Ürkerim kendi hayalatımdan
Sanki kandır şakağımdan akıyor...
Bir kızıl çehrede ateş gözler
Bana güya ki içimden bakıyor!”

(Ahmet Haşim, 2015, s. 41)

mısralarında duygudurumu fiziksel kaygısının verdiği rahatsızlıkla korkunç ve endişe verici bir manzara şeklinde karşımıza çıkmış. Bu da şairde kaygı hâlini yükselten bir

sebepler olarak belirtilmiştir. Şairin ürkmesi, başını bir hakikat olarak değil de bir hayal gibi vermesinden kaynaklanmaktadır. Ahmet Haşim bu tanıtımı yaparken korkutucu ve abartılı ifadeler kullanmış. Bunun yanında psikolojik unsur olarak başın “güya” sahibine içinden bakmış. Bu da kaygı düzeyini doruğa taşıyarak nevrotik bir durumla şiirini ortaya koyduğunu gösterir.

Nevroz kişisi ileri derecede bir kişilik bozukluğu şeklinde kendini göstermez ve nevroz kişisi çoğunlukla anormal davranışlarda bulunduğu farkındadır. Söz konusu şiirimizde Ahmet Haşim dismorfik bir problem olarak başı ele almış ve gövdeyle bütünleştirememiştir. Birtakım benzetmeler, mübalağalar ve kıyasların bütünlük oluşturduğu şiirde bunların bir kaygıyı ortaya çıkarabilecek özelliği gösterdiğine şahit oluruz. Bu da nevroz kişinin yaptığı şuurunda bir düşünce yapısını ortaya koyduğunu gözler önüne sermektedir. İlahi inanç yapısı içinde en korkutucu olarak kabul edilen yer cehennemdir. Haşim’in söz konusu şiirinde:

“Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim.
Ah Yarabbi, nasıl birleşti
Bu çetin başla bu suçsuz bedenim?”

(Ahmet Haşim, 2015, s. 41)

mısıralarıyla başın en korkulu yer olan cehennemden gelmesinin ele alınması korkulu bir özelliği öne çıkarmıştır. Şiirde ayrıca vücut iki kısım olarak değerlendirilmiştir. Bir tarafı(baş) en pest bir görüntüyle verilirken diğer tarafı(beden) masumiyet yüzüyle zıtlık meydana getirilerek verilmiştir. Şiir baştan sona bir huzursuzluk hâli üstüne bina edilmiştir. Bunu biz şiirdeki her dördlükte var olan bazı kelimelerde daha belirgin bir şekilde fark ediyoruz:

1.Dördlükte: Bihaber, Mütেকallis, ömr-i ehram(ehram: piramit, mısır firavunlarının piramit biçimindeki mezarlarına verilen ad.)

2.Dördlükte: “Ürkerim, kandır, kızıl çehre, ateş gözler”

3.Dördlükte: “Cehennem, kanlı bir lokma, mihen.”

4.Dördlükte “İfrit.”

Nevrotik kişilik bozukluğunun temelinde kontrol altına alınamayan kaygıların mevcut olduğu bilinir. “Başım” şiirinin şairi Ahmet Haşim’in de hayatı incelendiğinde ömründe çirkinlik kompleksiyle ilgili kaygılarının varlığını görürüz.

“Haşim’in melâlini doğuran sebeplerin başında çirkin yaratıldığı konusunda duyduğu ve bir türlü üzerinden atamadığı vehim gelir” (Kolcu, 2002, s. 203).

Bu adeta kanayan bir yara gibi ölümüne kadar sürekli onu rahatsız eder. İçini bir kurt gibi kemiren bu kompleksi şair yakın arkadaşı Yakup Kadri'yle paylaşır:

“Dün gece gözüme bir lahza uyku girmedi. Önce şu alnımın çıkıklığını düzeltsem acaba nasıl olurum? Dedim. Sonra baktım ki, burnum da küçülmeye, biçme girmeye muhtaçtır. Haydi onu yaptım farz edelim. Ya gözlerimin rengini nasıl değiştirebilirim? Ağzımla yanağım arasındaki yara izini nasıl silebilirim? Ya şu, ya bu derken en sonunda kafayı dibinden kesip atmaktan başka çare olmadığını anladım.” (Gariper, 2014, s. 128).

Daha önceden dile getirildiği gibi nevroz kişisi ileri derecede bir bozukluk olarak kendini göstermez, hafif belirtilerle ortaya çıkar ve gerçeklik duygusunun kaybı gibi durumlar bunda söz konusu değildir. Ahmet Haşim'de bir sorun olan çirkin baş problemi onu etkilese de ağır bir vaka olarak tüm hayatını alt üst etmemiştir.

Şairin beden imgesi ve beden ölçüsü anlayışında tek sorun baştır. Şiirinde de bunu bedenle bütünleştirememesi sorunu kendini göstermektedir. Baş ve beden imgesinin bütünleştirilememesi onun bulimik-anoreksi nevroz yönünü de ortaya çıkarır. Çünkü şair bedeninin üstünde yer alan ve kontrol merkezi olan bir organı değersizleştirmekte, dışlamakta ve “pis” tarifi ile sunmaktadır. Böylece vücuduyla bütünleşememiş bu yapıyı şair sadece bir yük olarak görmektedir. Şiirde bu kadar pest bir sunumla, özellikle cehennemle, bütünleştirilmiş şekilde ortaya konan başın naçar neticesinin böyle bir yorumla değerlendirileceği okuyucu için de tahmini zor olmasa gerek.

İnsanın yaşantısında ve benlik yapısında esas olan psişik dünyasıdır. Fakat insanı besleyen dış dünya gerçekliği de bu psişik dünyayı harekete geçiren ve besleyen bir gerçektir. “Başım” şiirinde de asıl olan çirkinlik şairin ruhsal hayatını etkilemiştir. Bu baş adeta bir illet gibi şairin peşini bırakmamıştır.

Ahmet Haşim, insanın çirkinliğini en zehirli bir duruma benzetir ve bu zehrin de ilacı olmadığını (Gariper, 2014, s. 132) belirterek çirkinlik kompleksinin onu ömür boyu rahatsız eden bir ruhsal hastalık olduğunu ortaya koymuştur. Şiir okununca şair sanki ihtiyarmış gibi bir manzara gözümüzde canlanır. Bu konuyla alakalı olarak şairin en yakın arkadaşı Yakup Kadri'nin onun yaşının kırk altı, kırk yedi olduğunu ama yetmişini geçmiş bir ihtiyara benzediğini (Gariper, 2014, s. 135) tespiti durumu daha gerçekçi bir şekilde bize sunar.

Şair, başı ile ilgili bu durumdan o kadar rahatsız ki sadece bir anlık huzuru bütün debdebe ve üne feda edebilecek fedakârlıkla eşdeğer olarak görür:

“Bir küçük lahza-i arama feda

Bütün alayışı nam u sıytin!”

(Ahmet Haşim, 2015, s. 41)

Behçet Necatigil’in “Çirkinleme” şiirinde Ahmet Haşim’de görüldüğü şekliyle bir nevroz hâline şahit oluruz. Fiziksel bir beden kaygısını gördüğümüz bu şiirde bulimik-anoreksi nevroza sebep olan aynalar ve resimlerdir:

“Siz yoksanız rahatım

Küçülmemi büyüten aynalar

(...)

Düğmeye basıyorum rezil resmim çıkıyor

İşte neysem oyum

Bakıyor yırtıyorum.”

(Necatigil, 2019, s. 370)

5. SONUÇ

Psikoloji; insanın varlığıyla meydana gelen bir bilimdir, insanı çeşitli yönleriyle ortaya çıkarmayı ve böylece insanı çözümlemeyi hedefleyen bir özelliğe sahiptir. Öyle ki psikolojinin araştırma yöntemi psikanaliz de konusu insan olan her türlü eserle ilgili çözümlemeyi inceleme alanına alır. Bu tür inceleme ve çözümlemeler belli temellere dayalı olarak ortaya çıkmış bilgiler üzerine bina edilir. Psikanalitik incelemelerin temeli de “nevroz” bilgisine dayanır. Nevroz, duygu yüklü bireyin bu yükten kurtulamaması ile bunun ağırlığını kaygılı bir şekilde taşımasıyla ortaya çıkan duygudurum bozukluğudur. Bu bozukluk bireyin fiziksel organizması yanında onun ortaya koyduğu ürünlerde de varlığını hissettirmektedir.

Çalışmamız Yeni Türk şiirinde nevrotik durumlar üzerine inceleme çalışmasıyla ortaya konulmuştur. Nevrozun özellikleri, çeşitleri, tematik kavramlarla Yeni Türk şiirinde temsil gücü olan yirmi yedi şairin şiirleri incelenmiştir.

Yoğun duyguları şiirlerinde ele alan şairler marazî kaygıları da eserlerinde işlemişlerdir. Marazî kaygıların şiirlerde farklı şekillerle ortaya çıkması bizi marazî kaygı ortaya koyan nevrotik hâlleri şiirlerde incelemeye yöneltmiştir. Bu incelemede hem psikolojinin verileri hem de edebî veriler birbirleriyle ilişkileri yönleriyle ele alınmıştır. Çalışmamız tematik inceleme yöntemiyle meydana getirilmiştir.

Psikanalizin esas yapısı nevrozlar üzerine çalışan başlıca kişiler Bruer, Jung, Karen Horney ve Sigmund Freud olmuştur. Bu alanda en çok ön plana çıkan kişi Freud olmuştur.

Freud psikanalizde yaşamın temelini çocukluk üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir. Freud nevrozların oluşumunda bu dönemi önemser. Freud, sanat eseri ile nevroz arasında da bir ilişkinin olduğunu kabul eder. Çünkü nevroz sanatçının içe dönük ruh hâlini üretim yoluyla esere dönüştürmeyi sağlar. Üretimle gelen eser, sanatçı için önemli olan estetik hazzı meydana getirir.

Psikanalitik araştırmaların en önemli amaçlarından biri sanatçının hayat tecrübesini ve bu tecrübenin nasıl meydana geldiğini açıklamaktır. Çünkü hayat tecrübesi sanatçının eserinde de kendini gösterir. Sigmund Freud’a göre sanatçının yaşamının ve yapıtlarının incelenip bunların yeniden kurgulanması psikobiyoğrafi türünün doğmasını sağlamıştır.

Nevrozlu insanların yaşamlarında bir kaygının varlığı söz konusudur. Bu kaygının sebepleri çeşitli olabilmektedir. Bu; çocukluk, sanat ve yaşantıyla ilgili

olabileceği gibi korku, histeri, bunaltı, depresyon, saplantı veya bedensel sebeplerden kaynaklı da olabilmektedir.

Korkuyla ilişkili olan nevrozda fobiler reel değildir. Bu korkular yıllanmış bir özelliktedir. Vesveseli bir nitelik gösteren bu korkular çeşitli temalarla kendini gösterir.

Nevrozlu olan kişinin açıklanamayan tarafları da mevcuttur. Bu özelliği yönüyle nevrozlar bilinçdışı kaynaklı olarak da gerçekleşir. Nevroz, belirsizlik karşısında tahammül acizliği şeklinde de görülür. Garip anlayışının önemli temsilcilerinden Orhan Veli gizli duyguları nevrozlu bir şekilde ortaya koyar. Ayrıca Orhan Veli’de hiç düşünülmeyen değişimler karşısındaki hayretli kaygıyı bilinçdışıyla ilişkili olarak nevrotik özellikte görürüz. Ahmet Kutsi Tecer, ses imgesine dayalı bir nevrozu ürpertili olarak bilinçaltına yerleşmiş şekilde verir. Bilinçaltında gizlenen zaafların ortaya çıkmasından meydana gelen nevrotik korkuyu ve ölümle beliren bilinçaltı düşüncelerin nevrotik korkusunu Behcet Necatigil’in şiirinde görürüz. Telaşla bütünleştirilmiş boş bir üzüntü hâlinin bilinçaltında yatan nevrotik kaygısını Gültekin Samanoğlu ortaya koyar. Şiiri “Kara” olarak tarif edilen İsmail Uyaroğlu pesimist görüntülerle ürkütücü duyguları esrarlı bir sebebe bağlı şekilde meydana getirmiştir. Birhan Keskin her yaz yaşanan ve ikilik oluşturan çağrışımların sebebinin bilinmemesini bilinci açacak özellikte ele almıştır.

Nevrozu yaşayan insanlar katlanılması zor anksiyetik durumlar karşısında kaçışı çare olarak görürler. Bunu Servetifünûn şairi Tevfik Fikret’in hayatında ve şiirlerinde görebiliriz. Fikret’in eserlerindeki bu izler baskıcı yönetimden kaynaklı olarak yaşantısında bunalımlarla kendini gösterir. Bu bunalımlar Tevfik Fikret’i Aşışan’a sığınmaya itmiştir. Bunun neticesinde güzel eserlerin Tevfik Fikret’te ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kaçış temini nevrotik bir özellikte Toplumcu Gerçekçi şairlerden Sabahattin Ali’nin şiirlerinde de görebiliriz. Sabahattin Ali kaçışı korkulu bir kaygı hâliyle ortaya koyar. Sabahattin Ali’nin korkulu kaygı hâlinde kaçışı dağlara doğru yaptığını görürüz. Faik Âli Ozansoy’da Sabahattin Ali’de olduğu gibi nevrotik korkudan kurtuluşu huzursuz edici durumdan kaçışla ortaya koyar.

Korku nevrozunu meydana getiren sebeplerden biri de insanda rahatsızlık uyandıran yalnızlıktır. İnsan ilk yalnızlığını nevrotik bir korku ile anneden ayrılıkla yaşar. Avare bir hayatı yaşamında esas yapan Orhan Veli hayatın yalnız yaşanmasını korku ve kaygı verici bir durum olarak belirtmiştir. Ahmet Kutsi Tecer yalnızlığın meydana getirdiği korkuyu anne sığınağından ayrılıkla bir çocuğun kendini sokaklarda

bulmasıyla ortaya koyar. Ümit Yaşar Oğuzcan ölümle gelen yalnızlığı karamsar ve tedirgin bir tabloyla ele almıştır. Yalnızlığın hayat kuralı olduğu Attilâ İlhan'da bunu sevdiğinden ayrılıkla görürüz. Bu yalnızlık duygusu nevrotik bir korku hâline ölümle dönüşür. Gültekin Samanoğlu'nun şiirinde gurbet ve bunun meydana getirdiği yalnızlık duygusu nevrozlu bir durumu ortaya çıkarmıştır. Yalnızlığı hissetmek ve hissettirmek isteyen Ferit Edgü'ye nevrotik korkuyu unutulmak kaygısının yaşattığını şiirlerinde görürüz. İsmail Uyaroğlu'nun şiirinde de yalnızlık ömrün faniliğini fikirde uyandırmasıyla nevrotik korkuyu ortaya çıkarır.

Yahya Kemal'in, zamanı marazî bir korku hâliyle akşamın ilerleyen vaktinde artan sessizlik ile belirttiğine şahit oluruz. Korkunun acı çektiren nevrotik yönünü Ümit Yaşar Oğuzcan'da karanlıkla görürüz. Akşam görüntüsünün karanlığı ve bununla korkuyu ön plana çıkaracağı Attilâ İlhan'ın şiirinde görülür.

Korku nevrozunu hastalığın değişik hâlleriyle ortaya koyan şair Behcet Necatigil'dir.

Kaygının şiddetinin yüksek düzeyde olması nevrotik bir korkuyu ortaya çıkarabilmektedir. Edebiyatımızda kaygının şiddetini melankolik şekilde yüksek düzeyde Servetifünûn grubunda görürüz. Servetifünûn grubunun öncü şahsiyetlerinden Tevfik Fikret korkuyu lanetlenmeye varacak şekilde yüksek kaygı düzeyiyle eserlerinde ortaya koymuştur. Cinleri yüksek bir kaygıyla korku vehmi uyandıracak şekilde ele alan kişi Yahya Kemal'dir. İnce ruhlu bir mizaçla tanınan Enis Behiç Koryürek korkuyu menfî bir muhayyile etrafında ele alarak nevrozlu yüksek bir kaygıyı ortaya koymuştur. Yüksek bir kaygıyı nevrozlu özellikte eşya mefhumu ile korku şeklinde Cahit Sıtkı Tarancı göstermiştir. Ahmet Kutsi Tecer'de bir manzaranın meydana getirdiği yüksek kaygıya şahit oluruz. Nâzım Hikmet egemen güç ve hapisliğe geri dönme korkusuyla nevrotik endişeyi yüksek kaygı düzeyiyle gösterir. Hayali ve belirsiz şeylerin varlığı, tutuklanma kaygısı, dövülmekten çok dövülmek korkusu ve cinsel nitelikte yüksek kaygı hâliyle nevrozu korku ile ortaya koyan şairimiz Attilâ İlhan'dır. Cahit Külebi'nin şiirinde nevrotik korkuyu yüksek kaygı düzeyiyle sadece kötü durumlarda değil iyi durumlar veya ne iyi ne kötü durumlarda da görürüz. Bunun yanında Külebi'de ölüm beklenen bir şey olması yönüyle de nevrotik kaygıyı yüksek düzeyde ortaya koyar. Anadolu şairlerinden Gültekin Samanoğlu'nda beklenen şeyin gerçekleşmemesi ve kuraklık mekân üzerinden yüksek bir kaygıyı gösterir. Ferit Edgü'de de mekâna odaklanarak ortaya konan çığ tehlikesi ve kurtların varlığı aynı durumu meydana getirmiştir. İsmet Özel'in şiirinde ölüm korkusu, imgelerin yoğun çağrışımlar

uyandırması ve farklı bir çizgiye kayma korkusu yüksek bir kaygıyı nevrotik yönüyle ortaya çıkarmıştır. Birhan Keskin, aşk duygusu üzerinden yaşanan yüksek bir kaygıyı aşık ile sevgili arasına girecek “uyku” ile ele almıştır.

Nevrozların farklı şekillerde görüldüğü durumlardan biri de histerik nevroz hâlidir. Histerik nevrozlu kişiler duygularında şiddetlenme ve oynaklık görülen kişilerdir. Bu kişiler mazoşist eğilimlerle kendilerini gösterirler.

Marazîlik ve mekân unsuru bazı şairlerin duygularında bir yoğunluğa sebep olarak histerik nevroz örneklerini görmemizi sağlamıştır. Marazî durumun en çok görüleceği kişiler arasında şairler vardır. Marazî hâlin görüldüğü şairlerde mekân da bir ilham kaynağı olarak imgelem dünyasına katkıda bulunur. Marazî durumun histerik şekilde tezatlarla ortaya konduğu şiire sahip şair olarak Enis Behiç Koryürek’i örnek gösterebiliriz. Necip Fazıl Kısakürek’te mekânla bütünleştirilmiş marazî hâli nevrotik yönüyle görürüz. Necip Fazıl Kısakürek’te ele alınan bu mekânlar açık ve kapalı mekânlar olarak kendini gösterir. Mekân görüntüleriyle şiirlerine sıkça karşılaştığımız Sabahattin Ali de kapalı mekân görüntüsüyle marazî nevrotik hâli ortaya koyar. Sabahattin Ali kapalı mekândan açık mekâna kaçışı şiirinde dillendirmiştir. O, marazî durumun şiddetli etkisini aşk duygusu ile de ortaya koymuştur. Şiirlerinde zıtlıkları birbiriyle bütünleştirerek ironik bir nitelikte nevrozu marazî bir durumla ortaya koyan şairimiz Cemal Süreya’dır.

Kişinin ruhsal veya bedeni şekilde acıdan lezzetlenmesi mazoşist eğilimi meydana getirir. Recâizâde Mahmut Ekrem’de dertle lezzetlenen, ıstıraptan zevk duyan histerik bir nevroz durumunu görürüz. Ekrem’de görülen bu duruma esasında Divan edebiyatında çokça karşılaşılır. Mazoşist eğilimi Tevfik Fikret’te hasta, küskün, gözü yaşlı bir yüz istemeyle görürüz.

Nevrozlar, rüyalar ve hayallerle de ilişkili olarak varlıklarını ortaya koyar. Rüya insanın iradesini aşan bir durumdur. Bilinçaltında bastırılan şeylerden dolayı nevroz rüyayı tetikler. Freud, hastalarındaki nevroz durumlarını rüyalarını analizle anlamaya ve iyileştirmeye çalışmıştır. Bunun için rüyanın varlığında nevroz önemli olmuştur. Hayaller insanın kontrolü içinde gerçekleştirmek istediği veya istemediği olaylardır. Bu özelliğiyle hayaller de nevrozların varlığıyla ilişkili olabilmektedir.

Edebiyatımızda hayal ve hakikat çatışması üzerine şiirlerini gördüğümüz şairlerden biri Tevfik Fikret’tir. Tevfik Fikret, şiirlerinde realiteden kaçmayı hayali tercih ederek gösterir. Muhayyel bir mekâna sığınma arzusu nevrozlu bir özelliği şiirlerinde görmemizi sağlar. Tevfik Fikret’te hayali bir dünyaya sığınma arzusunu

Aşıyan'a sığınmayla görürüz. Tevfik Fikret'te görülen hayale bağlılık ve santimantallik bir aşırılık olarak görülür. Bu da şiirinde mazoşist bir tavrı ortaya çıkarır. Tevfik Fikret dışında rüyayı şiirinde gösteren şairlerden biri de Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Rüya Ahmet Hamdi'ye hem zamanı hem de mekânı aşma imkanı sunar. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın rüya hâli ile meydana getirdiği şiir anlayışı az da olsa şiirlerinde nevrotik izleri görmemizi sağlamıştır. Ayrıca yaşadığı nevrozlu araf hâlini rüya ile ortaya koyar ve bunu rüya ile aşar.

Gerçekleşeceğinden endişe edilen kötü bir durumla ortaya konan nevroza bunaltı nevrozu denir. Bu nevroza sahip kişilerde genelde çocukluk ve ergenlik dönemi endişeyle kendini gösterir.

Bunaltı nevrozunda önemli bir yeri olan ölüm yaşamın sonunu ortaya koyması yönüyle marazî bir kaygı meydana getirir. Freud, ölümün nevrozlarla çokça ilişkili olduğunu ve ölümün nevrozların ilk belirtisi olduğunu belirtmiştir.

Ölümle ilişkili olarak bunaltı nevrozunu İsmâil Safâ hayatındaki etkiyle ortaya koyar. Hem kendisinin hem de eşinin verem hastalığı şiirlerinde bunu marazî kaygı şeklinde görmemizi sağlar. Faik Âli Ozansoy da ölümle kaybolma vehmini bunaltılı şekilde ortaya koymuştur. Yahya Kemal ölümle sevilen vatan olan İstanbul'dan ayrılığı nazara sunmuştur. Ahmet Hamdi Tanpınar ölümün yıllanmış korkusunu ortaya koymuş, Cahit Sıtkı Tarancı da bilinçaltındaki ölüm vehmi karşısında katlanılmaz bunaltıyı göstermiştir. Necip Fazıl Kısakürek'te ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan ölümün algısı bunaltılı bir nevroz hâlini ortaya çıkarmıştır. Bunda etkili olan esas kavram bilinmezliktir. Bilinmezlik aciz bırakan yönüyle bunaltılı nevrozu gösterir. Folklor unsurlarını şiirlerinde öne çıkaran Ahmet Kutsi Tecer'de ölümün kişiyi yakalayacağı ve bunun neticesinde unutulmayı vurgulaması yönüyle nevrotik durum belirtilir. Hayatında ölümün aktüel olduğu Ümit Yaşar Oğuzcan ölümü her geçen gün yaklaşması yönüyle işler. Yaklaşan ölüm acı bir kaygı psikolojisi ortaya çıkarır. Ölüm yaklaşır fakat ne zaman geleceğinin belli olmaması bunu bunalımlı nevroz hâliyle görmemizi sağlar. Toplumcu Gerçekçi şairlerden Nâzım Hikmet, ölümün bunaltılı şekilde görüntüsünü İtalyan kuvvetlerinin Habeşistan'a girmesi endişesiyle ortaya koyar. Hikmet'te ölümün bunaltılı düşüncesi yanında işsiz kalma endişesiyle de bunalımlı nevrozu görürüz. Marksist- Sosyalist çizgide şiirlerini ortaya koyan Attilâ İlhan gerçekleşmesi beklenen deprem ve neticesi olabilecek ölüm endişesi ile bunaltılı bir nevrozu gösterir. Behcet Necatigil'de ölümün bunaltılı bir özellikte değişik şekillerle ortaya konduğu görülür. Öncelikle ölümün kişinin peşini ömür boyu bırakmadığı gösterilir. Bunun yanında bir

yakının vefatının beklenmeyen ölüm olarak ilişkilendirilip verilmesi, hayatın akışının hep ölüme doğru olması ve ölümün aile birlikteliğini bozacak bir yönünün olması bunalımlı bir nevrozun varlığını görmemize sebep olur. Cahit Külebi’de ölümün neticesinin cehennem olabileceği kuruntusu bunaltılı bir nevroz korkusu meydana getirmiştir. Cemal Süreya ölümü unutulma kavramıyla öne çıkarması yönüyle nevrozlu bir durumu ortaya koyar. Ölümün zamansız akla düşmesi de insanı nevrozlu bir tedirginliğe iter. Ferit Edgü’de ölümün yalın ayaklı çocukları yakalayacağı fikri bunalımlı nevrozu meydana getirir. İsmail Uyaroglu’nda ölüm vehmiyle ortaya çıkan korkulu kaygı hâline şahit oluruz, Uyaroglu’nda ayrıca ölüm nihilist yönüyle de acılı bir nevrozik hâli ortaya koyar. İsmet Özel’de gerçekleşeceğinden endişe edilen ölümün nevrozlu özellikte ortaya konduğunu görürüz.

Zaman, insan hayatını tüketen yönüyle bir endişe unsuru meydana getirir. Bu endişe durumu çoğu zaman bunalımlı bir durumu ortaya çıkarır.

Zamanın hızla akıp gidişi belirgin bir özellik olarak Ahmet Muhip Dıranas’ın şiirinde marazî kaygı yönüyle görülür. Onun şiirinde zaman; ölümü çağrıştırmayı, gece imgesi ve gençlik döneminden kaçışla marazî kaygıyı öne çıkarmıştır. Ahmet Muhip Dıranas yanında Ziya Osman Saba’da zaman insanın elinden birçok şeyi alıp götürmesi ve ölüm düşüncesini ortaya çıkarmasıyla bunaltılı nevrozik bir özelliği meydana getirmiştir. Behcet Necatigil’de gece ile ortaya konan zaman dilimi ölümü çağrıştırmayı yönüyle marazî bir kaygı olarak ortaya konmuştur.

Bir çökkünlük duygusu belirten depresif nevrozda yaşama sevincini yitirme, hayatın anlamsızlığı ve belirsizlik öne çıkan durumlardır. Ayrıca depresif nevrozlarda korkular ve bunlarla meydana gelen ruhsal çatışmalar söz konusudur. Freud, iç çatışmayı nevrozlarda öne çıkarmıştır.

Hisar şairi Gültekin Samanoğlu’nun bazı şiirlerinde zıtlık üzerine kurulu çatışmayı nevrozlu özelliğiyle görürüz.

Depresif nevrozun meydana gelmesinde karmaşa durumunun varlığı da söz konusu olabilmektedir. Recâizâde Mahmut Ekrem’de sınırları çizilemeyen belirsizlikle oluşan ıstırap hâli depresif nevroz izini ortaya çıkarmıştır. Nâzım Hikmet’te her günkü rutinden farklı olumsuzluğa giden durumların varlığı ve ani gerçekleşen vefat haberiyle aynı nevroz izini görürüz. İsmail Uyaroglu’nda da yalnızlıkla meydana gelen bir evrilme durumu ve bunun bir karmaşayı depresif nevrozik şekilde işlemesi söz konusudur.

Bireyin esas benliği ile ideal olan benliği arasındaki boşluk artınca birey kendi benliğine yabancılaşır. Böyle bir durumda birey toplumda denge sorunu yaşar. Bu durum rahatsız yaşama biçimini ortaya çıkararak bireyi psikolojik bir çökkünlük hâliyle baş başa bırakır.

Edebiyatımızda önde gelen şairlerden Cahit Sıtkı Tarancı'nın gurbet duygusu içinde yaşadığı ve bunu dile getirdiği şiirlerde rahatsız yaşama biçimine şahit oluruz. Nâzım Hikmet'te bu, emperyal düzen hapsiyle ortaya konan bir rahatsızlıkla belirtilmiştir. Evlerin şairi olan Behcet Necatigil rahatsız yaşama biçimini marazî kaygılarla yaşanan ekonomik sıkıntılara bağlamıştır. Bu sıkıntılarla depresif nevrotik durumu görürüz. İsmet Özel'de sosyal hayatta yaşanan yoğun stres hâlinin rahatsız yaşama biçimini çökkün bir ruh hâliyle ortaya çıkardığına şahit oluruz.

Acıklı olayları ihtiva eden dramın insanı marazî bir kaygıya sürüklemesini şiddetli yas hâliyle depresif nevrotik şekilde Ümit Yaşar Oğuzcan'ın şiirinde görürüz.

Nevrotik vakaların temelinde ebeveyn eksikliği de yatar. Ahmet Haşım annesinin acıklı eksikliğini vefatından duyduğu derin hüznle ele alır. Bu eksikliği Haşım zamanın geçmesine rağmen sürekli yaşar. Rahatsız eden bu durum depresif bir nevrozu ortaya çıkarır. Ahmet Kutsi Tecer'de de ölüm anne kaybıyla işlenir ve bu durum depresif hâli ortaya çıkarır.

Yaşamı eserlerinde etkili olarak görebileceğimiz şairlerimizden biri Recâizâde Mahmut Ekrem'dir. Birçok şiirinde hassas hisler, melankolik durumlar Ekrem'in yaşadığı acılarla ilişkili olarak gösterilebilir. Ekrem'in yaşamında özellikle kaybettiği sevdikleri sebebiyle eserlerinde çökkün bir ruh hâlini görürüz. Ekrem'in yanı sıra "Makber Şairi" olarak bilinen Abdülhak Hâmid Tarhan'ın da çok sevdiği eşinin ölümü nevrozlu durumu şiirlerinde çökkün bir durumla görmemizi sağlamıştır. Abdülhak Hâmid Tarhan eşinden yoksun olmanın feryadıyla bir uyanış yaşayarak nevrozu ortaya koyar. Ümit Yaşar Oğuzcan acımasız gerçekliğinden kopmadığı dünyanın depresif hâlini çökkün bir ruhla nevrozlu şekilde yaşar. Bunun yanında Ümit Yaşar Oğuzcan aşk hâlinin meydana getirdiği çökkünlük duygusunu da ortaya koyar. Nâzım Hikmet'in şiirinde tamamlanmamış birçok işin varlığı stresli çökkünlük hâlini nevrozlu özellikte gösterir. Cemal Süreya'nın şiirinde anne kaybı, sürgün ve ırkî aşağılanmışlığa maruz kalma neticesinde nevrotik durum travmatik bir özellikte görülür. İsmail Uyaroglu'nda da çocuklukta unutulmayan ve bilinçaltına işlemiş travma, nevrozu depresif şekilde ortaya çıkarmıştır. Birhan Keskin, toplumda yaşanan üzücü olayların toplumsal travmaya neden olduğunu ve depresif bir nevrozu netice verdiğini dile getirmiştir.

Saplantılı fikirler insanı aklını oynatacak seviyeye kadar getirebilmektedir. Saplantılı nevrozlarda takıntılardan çok bunların yinelenme durumu söz konusudur. Saplantılı şekilde evlerin trajedisini ele alan Behcet Necatigil'in ev ve ev içinde yaşayanlarla aklının sürekli meşgul olması nevrotik vehmine sebep olarak şiirlerinde kendini gösterir. Şiddetli bir muhabbeti ifade eden aşk duygusunu saplantılı nevrotik bir özellikte Ümit Yaşar Oğuzcan'ın şiirinde görürüz. Gültekin Samanoğlu'nun şiirinde bilinçaltında yaşanan aşk saplantısına şahit oluruz.

Bireyin bedeniyle ilgili olarak yaşadığı yanlış düşünceler marazî kaygının ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu durumu Ahmet Haşim'de başının fiziksel kaygısı ile ortaya koyduğuna şahit oluruz. Dismorfik bir problem olarak Ahmet Haşim'de görülen bu durum Behcet Necatigil'de de fiziksel bir beden kaygısı şeklinde şiirlerine taşınmıştır.

Tüm ifade edilenler ışığında nevrotik durumlar Yeni Türk şiirinde incelenmiştir. Çalışmamızda yirmi yedi şairin tüm şiirleri okunmuş ve incelenmiş. Bu incelemede nevrotik izlerin görüldüğü şiirler yorumlanmıştır.

Nevrotik kuramlar, bu alandaki görüşler ve tematik kavramlar ışığında Yeni Türk şiirinde temsil gücü olan yirmi yedi şairin şiirlerinin yeniden anlamlandırılması yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adler, A., 2020, Nevroz Sorunları: Ali Kılıçoğlu (Çeviren), *Say Yayınları*, İstanbul.
- Ahmet Haşım, 2015, Ahmet Haşım Bütün Kitapları, *Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.*, İstanbul.
- Akar, M., 2020, Psikanalizm ve Edebiyat Arasındaki İlişki Bağlamında Sanatsal Üretimin Sanatçı Üzerindeki Etkisi: Thomas WOLFE'un Sanata ve Sanatçıya Dair Düşünceleri. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi(DEDÇED)*, S.1(1). 71-82.
- Akot, B., 2010, Freud'un Rüya Yorum Metodu. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S.1. 213-235.
- Akgül, A., 2014, Marksist Eleştiri ve Nâzım Hikmet'in "Galip Usta" Şiirinde Yansıyan Hayatlar, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, II, S.1-16.
- Aktarlı, E., 2019, Birhan Keskin'in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*, Van.
- Akyol, G., 2005, Cahit Külebi ve Yavuz Bülent Bâkiler'in Şiirlerinde Anadolu ve Anadolu İnsanı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*, Balıkesir.
- Akyüz, K., 1986, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, *İnkılap Kitapevi*, İstanbul.
- Altun, S., 2019, Nâzım Hikmet'te Umut Kavramı, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(5). S. 231- 256
- Antakyalı, B., 2016, Modernist Türk Romanında Depresif ve Nevrotik Karakterlere Psikanalitik Bir Yaklaşım, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- Asiltürk, B., 2016, Necatigil şiirinde Ağır ve Uçucu Duygular. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. Sayı:772, s.80-83.
- Atasoy, A.E., 2013, Ziya Osman Saba'nın Şiiri, *Yaba Yayınları*, İstanbul.
- Aydın Çağlayan, E., 2020, Korku Sinemasının Cazibesi Üzerine Felsefi ve Psikolojik Bir İnceleme, *SineFilozofi Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 9 S. 540- 550.
- Beyatlı, Y. K., 2003, Kendi Gök Kubbemiz, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Bingöl, U., 2020, Deha ile Sahte Bir Put Tartışmaları Arasında Abdülhak Hâmid Tarhan, *Çizgi Kitabevi*, İstanbul.
- Bulut, Y., 2021, Ahmet Kutsi Tecer'in şiirlerinde Yaşam ve Ölüm, *Söylem Filoloji Dergisi*, S. 6(1), 37- 47.
- Cebeci O., 2015, Psikanalitik Edebiyat Kuramı, *İthaki Yayınları*, İstanbul.
- Cemal Süreya, 2019, Sevda Sözleri, YKY, İstanbul.
- Çandır, K., 2014, Enis Behiç Koryürek'in Hayatı, Sanatı, Eserleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Çelik, Y., 2007, Şubat Yolcusu Attilâ İlhan'ın Şiiri, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Çelik, Y., 2010, Attilâ İlhan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Çetin, N., 2004, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ankara.
- Çonoğlu, S., 2006, Türk Şiirinde Folklora Dönüşte Meyve: Cahit Külebi ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Meyve İmgesinin Kullanılması. *İlmi Araştırmalar*, S. 22, 51-64.
- Demir, M., 2019, Attila İlhan'ın "Duvar" İsimli Şiirinin Tahlili, *Tübar*, XLV, s. 61- 74.
- Deveci, M., 2005, Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü'nün Öykü ve Romanlarında Yapı ve İzlek, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi: Elazığ.
- Dıranas, A. M., 2021, Şiirler, *Everest Yayınları*, İstanbul.

- Doğan, N., 2020, Ferit Edgü'nün Eserlerinde Yabancılaşma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Kayseri.
- Doğan, O., 2016, Caz'a Kaval'dan Gökyüzü Taşıyan Pülümlü Sürgün Şair: Cemal Süreya, *Ütopya Yayınları*, Ankara.
- Dündar, L.B., 2001, Kimse'de Kimlik ve Kimliksizlik, *Adam Sanat*, s. 184, 33-43.
- Edgü, F., 1999, Dağ Şiirleri, *Mas Matbaacılık*, İstanbul.
- Edgü, F., 2017, Ah Min-el Aşk, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Engin, E., 2011, Biyografik Açından İsmâil Safâ'nın Şiirleri. *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 46. 95-110.
- Enginün, İ., 1986, Abdülhak Hâmid Tarhan, *Ulucan Matbaası*, Ankara.
- Enginün, İ., 2007a, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Enginün, İ., 2007b, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Enginün, İ., 2011, TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, C.40, s. 15-16.
- Enginün, İ., 2013, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Eraslan, R., 2017, Yahya Kemal'in Şiiri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı(Yeni Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Erdoğan, M. Y. ve Özkan, M., 2007, Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, S. 14(3). 171-179.
- Erkal, M ve Sancar, B., 2020, Tevfik Fikret'in 'Balıkçılar' Adlı Şiirinde Trajik Vizyon ve Çocuk, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.6/1. 239-259.
- Erol, E., 2012, Attilâ İlhan'ın Sisler Bulvarı Şiiri Üzerine Bir Tahlil Denemesi, *Turkish Studies*, s. 74, 1107- 1117.
- Esendemir, H., 2016, Ramazan Korkmaz'ın Sebahattin Ali İnsan ve Eser Adlı Eseri Üzerine. *Mecmua Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.2. 76-82.
- Fordham, F., 2015, Jung Psikolojisinin Ana Hatları, Haz. Aslan Yalçın, *Say Yayınları*, İstanbul.
- Freud, S., t.y., Psikanalize Giriş Genel Nevroz Öğretisi, Çeviren: Günsel Koptagel, *Mert Yayıncılık*, İstanbul.
- Freud, S., 1999, Uygarlık Din ve Toplum, Çeviren: Selçuk Budak, *Öteki Psikoloji Yayınları*, Ankara.
- Freud, S., 2007, Sanat ve Sanatçılar Üzerine, Çeviren: Kamuran Şipal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Freud, S., 2010, Psikanaliz Üzerine, Çeviren: A. Avni Öneş, *Say Yayınları*, İstanbul.
- Freud, S., 2018, Psikanalize Giriş: 2 Nevrozlar, Çeviren: Kamuran Şipal, *Say Yayınları*, İstanbul.
- Fikret, T., 2019, Rübâb-ı Şikeste, *İnkılap Kitabevi*, İstanbul.
- Fuzûlî, 2015, dîvân, Haz. Mehmet Kanar, *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul.
- Gariper, C., 2014, Necip Fazıl'da ve Ahmet Haşim'de Başın Aykırılığı ve Horlanışı. *Bilig*, S.68. 117-140.
- Geçen, S., 2012, İsmet Özel Şiirinde Başkaldırı/Modernizmin Yozlaştırdığı Düzene Başkaldırı, *Turkish Studies*, S.(7/3), 1215-1228.
- Gülcü, M., 2019, Psikanalitik Açından Cemal Süreya Şiirlerine Yönelik Bir İnceleme, *Edebi Eleştiri Dergisi*, *Eleştiri Kuramları Özel Sayısı* s. 3/3. 300-318.).

- Gültekin, A. S., 2020, Ahmet Kutsi Tecer'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Gür, A. ve Engin, E. (Ed.), 2015, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Hızlan, D., 2008, Asla Kapanmayacak Yaraların Şairi (online), <https://www.hurriyet.com.tr/asla-kapanmayacak-yaralarin-sairi-10363766> [Erişim Tarihi: 15 Kasım 2008]
- Horney, K., 2014, İçsel Çatışmalarımız, Çeviren : Zeynep Koçak, *Sel Yayıncılık*, İstanbul.
- Horney, K., 2021, Çağımızın Nevrotik Kişiliği, Çeviren : Başak Kıcıır, *Sel Yayıncılık*, İstanbul.
- İşık, R., 2014, Cemal Süreya Şiirinde Sokak, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s.16. 138-148.
- İlhan, A., 2012, belâ çiçeği, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- İlhan, A., 2019, korkunun krallığı, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- İlhan, A., 2020a, Ben Sana Mecburum, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- İlhan, A., 2020b, duvar, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- İlhan, A., 2020c, tutuklunun günlüğü, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- İlhan, A., 2020d, yağmur kaçağı, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- İlhan, N., 2011, Cemal Süreya'nın Şiirinde Ölüm Teması, *Turkish Studies*, s. 6/2. 473-484.
- İslamoğlu, F., 2016, Abdülhak Hamit'in Makber Mukaddimesi ile Faik Âli'nin Fani Teselliler Hasbihâl'ine Mukayeseli Bir Bakış, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.15. 199-212.
- İsmail Safâ, 2019, Şair-i Maderzad İsmâil Safâ Bütün Şiirleri, Selçuk, B. vd. Çaldak, S. (Haz.), *Hiperyayın*, İstanbul.
- Jung, C. G.(Ed.), 2006, *Analitik Psikoloji*. Çeviren: Ender Gürol, *Payel Yayınevi*, İstanbul.
- Kacıroğlu, M., 2014, Kenosistik Bir Eğilim Olarak Garip Poetikası. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 11. 21-45.
- Kale, Ö., 2015, Edebiyatta Bilinç Akışı Tekniğine Başvurulma Sebepleri Üzerine Bazı Dikkatler, *E- Journal of New World Sciences Academy*, 4C0195, 10, (2), 88- 93.
- Kaplan, M., 2001, Şiir Tahlilleri-2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Kaplan, M., 2002, Şiir Tahlilleri-1 Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Kaplan, M., 2012, Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet Eser, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Kaplan, M., 2018, Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet Eser, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Karabulut, M., 2013, Edip Cansever Şiiri Psikanalitik Bir İnceleme, *Öncü Kitap*, Ankara.
- Karadeniz, M., 2019, Hayat Karşısında Şair: Cemal Süreya Şiirinde Gerçeklik Algısı, *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences* s.2. 1-10.
- Kavut, S., 2018, Karen Horney ve Nevrotik Kişilik Üzerine Bir Araştırma: Blue Jasmine Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.16. 512-524.
- Kaya, A., 2014, İsmet Özel Hayatı, Şiiri ve Poetikası. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi: Malatya.
- Keskin, B., 2016, Soğuk Kazı, *Metis Yayıncılık*, İstanbul.

- Keskin, B., 2019, fakir kene, *Metis Yayıncılık*, İstanbul.
- Kısakürek, N. F., 2019a, Çile, *Büyük Doğu Yayınları*, İstanbul.
- Kısakürek, N. F., 2019b, O ve Ben, *Büyük Doğu Yayınları*, İstanbul.
- Kokurcan, A., 2012, Travma Kavramının Psikiyatri Tarihindeki Seyri, *Kriz Dergisi*, s. 1. 19- 24.
- Kolcu, A. İ., 2018, Ahmet Kutsi Tecer’de “Paris Sıkıntısı”, *Ahmet Kutsi Tecer Sempozyumu Bildirisi*, Sivas, 115- 122.
- Kolcu, A. İ., 2002, Albatros’un Gölgesi, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Korkmaz, F., 2018, Başlangıcından Cumhuriyet’e Yeni Türk Şiirinde Melankoli, *Grafiker Yayınları*, Ankara.
- Korkmaz, R., 1997, Sabahattin Ali: İnsan-Eser, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Korkmaz, R., 2002, İkaros’un eni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Korkmaz, R., 2012, Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı, *Grafiker Yayınları*, Ankara.
- Koryürek E. B., 1951, Miras ve Güneşin Ölümü, *Güneş Matbaacılık T. A. O.* , Ankara.
- Kotan, A., 2018, Ümit Yaşar Oğuzcan’ın Hayatı, Şairliği ve Şiirlerindeki Temalar Üzerine Bir İnceleme. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Kristeva, J., 2009, Kara Güneş Depresyon ve Melankoli, Çeviren: Nesrin Demiryontan, *Bağlam Yayıncılık*, İstanbul.
- Kutlu, M., 1972, Sabahattin Ali, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Külebi, C., 2018, Cahit Külebi Bütün Şiirleri, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Moran, B., 2018, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Necatigil, B., 2019, Behcet Necatigil Şiirler, *Yapı Kredi Yayınları*. İstanbul.
- Nureddin, V., 2019, Bu Dünyadan Nâzım Geçti, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- Odağ, C., 1999, Nevrozlar-1, *Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları*, İzmir.
- Odağ, C., 2001, Nevrozlar-2, *Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları* No:2, İzmir.
- Oğuzcan, Ü. Y., 2008, Ümit Yaşar Oğuzcan Anılar Düşünceler, *Everest Yayınları*, İstanbul.
- Oğuzcan, Ü.Y., 2019, Ümit Yaşar Oğuzcan Şiir Denizi 1., *Everest Yayınları*, İstanbul.
- Okay, O. Vd., 2002, Büyük Türk Klasikleri, *Ötüken Neşriyat A. Ş.* , İstanbul.
- Ozansoy, F. Â., 2021, Fani Teselliler, Selahattin Çitçi(Haz.), *Akademi Titiz Yayınları*, İstanbul.
- Özarslan, E., 2003, Nâzım Hikmet Hayatı ve Şiiri. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Ankara.
- Özel, İ., 2021, Erbain, *Tam İstiklâl Yayıncılık Ortaklığı*, İstanbul.
- Özen, Ö., 2020, Psikanaliz ve Edebiyat: İki Terapötik Yoldaş. *Uluslar arası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi(UKSAD)*, S.6. 9-16.
- Özen, Y., 2019, Körler Ülkesinde Hem Görmek Hem de Sağır Olmak Suçtur. *The Journal of Social Science*, S. 3. 314-321.
- Özlük, N., 2013, Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi Açısından Gayya Mefhumunun Şiire Yansıması. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S.8/9. 2093-2110.
- Özten, E. ve Hızlı Sayar, G., 2015, Eşik Altı Travma Sonrası Stres Bozukluğu, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(4): 348-355.
- Pala, İ., 2012, Kitâb-ı Aşk, *Alfa Basım Yayım Dağıtım San. Ve Tic. Ltd. Şti.* , İstanbul.

- Parlatır, İ., 2000, Tevfik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları*; 534. *Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinleri Dizisi*; 3.1, Ankara.
- Parlatır, İ., 2012, Tevfik Fikret, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Ran, H. N., 2019, Nâzım Hikmet Bütün Şiirleri, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Rank, O., 2001, Doğum Travması., Çeviren: Sabir Yücesoy., *Metis Yayınları*, İstanbul.
- Recâizâde Mahmut Ekrem, 2019, Recaizade Mahmut Ekrem Bütün Eserleri-3 Şiirler., Sazyek, H. Solmaz, B. ve Sazyek, E. (Haz.), *Umuttepe Yayınları*, İzmit-Kocaeli.
- Reyhanoğulları, G., 2013, Behcet Necatigil'in Poetikası Üzerine. *Turkish Studies*. S. 8/1. 2189-2203.
- Saba, Z. O., 2019, Ziya Osman Saba Cümlemiz, *Can Sanat Yayınları A.Ş.*, İstanbul.
- Sabahattin Ali, 2020, Sabahattin Ali Bütün Şiirleri: Atilla Özkırımlı (Haz.), *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Safâ, P., 1954, Babam İsmail Safâ, *Türk Düşüncesi Mecmuası*, C. 1/5 s. 345.
- Sağlam, M. H., 2018, Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Einfühlung(Özdeşleşim) İlişkisi Kurduğu Tabiat Unsurları. *Uluslar arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S.7/2. 956-989.
- Sağlam, M. H., 2020, Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Dağ İmgesi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S.21. 86-100.
- Saltık, E., 2015, Çile'den Hareketle Necip Fazıl Kısakürek'in Anlam Dünyası. *Erdem*, S. 68. 81-98.
- Samanoğlu, G., 1970, Alacakaranlık, *Hisar Yayınları*, Ankara.
- Samanoğlu, G., t.y., Uzun Vuran Gölge,?, İstanbul.
- Sevük, İ. H., 1940, Yeni Edebî Yeniliğimiz(Tanzimat'tan Beri Edebiyat Tarihi)I, *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Şimşek, T., 2018, Behcet Necatigil'in Şiirlerlerinde 'Şair Özne'nin Yazgısı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.XI-IV:1-13.
- Şimşek, Y., 2007, Gültekin Samanoğlu(Hayat- Sanat ve Eserleri). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Tokat.
- Şimşek, Y., 2011, Gültekin Samanoğlu'nun Şiir Kaynakları, *Turkish Studies*, S. 6/4, 821- 848.
- Şimşek, Y., 2018a, Cahit Külebi'nin Şiirlerinde Mekânın Poetikası. *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 60, 185-198.
- Şimşek, Y., 2018b, Kemalettin Kamu ve Gültekin Samanoğlu Şiirlerine "Gurbet Teması" Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Bakış, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 34, 325- 341.
- Şimşek, Y., 2018c, Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirinde Mekanlar. *Türk Kültürünün Büyük Emektarı Ahmet Kutsi Tecer Sempozyumu Bildirisi*. S.5, 4907- 4929.
- Tanpınar, A. H., 2012, On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, *Dergah Yayınları* İstanbul.
- Tanpınar, A. H., 2016, Edebiyat Dersleri, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Tanpınar, A. H., 2017, Bütün Şiirleri. İnci Enginün (Haz.), *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Tarancı, C. S., 2002, Otuz Beş Yaş, *Can Yayınları*, İstanbul.
- Tarancı, C. S., 2007, Ziya'ya Mektuplar, *Can Yayınları*, İstanbul.
- Tarhan A. H., 2013, Abdülhak Hamit Tarhan BÜTÜN ŞİİRLERİ. İnci Enginün (Haz.), *Dergah Yayınları*, İstanbul.
- Teber, S., 2002, Tevfik Fikret'in Melankolik Dünyası Aşıyan'daki Kâhin, *Okuyan Us Yayın*, İstanbul.
- Teber, S., 2013, Melankoli "Normal Bir Anomali", *Say Yayınları*, İstanbul.

- Temizsu, M., 2019, Attilâ İlhan'ın Şiirinde Poetik Bir "Geçiş" Örneği Olarak "İş Başı" Şiiri., *Söylem Filoloji Dergisi*, S.4(2), 397- 408.
- Tuncer, H., 1998, Arayışlar Devri Türk Edebiyatı Servet-i Fünun Edebiyatı, *Akademi Kitabevi*, İzmir.
- Tuzla'dan bir işçi, 2018, <http://www.marksist.net/> Türkülerimizden Korkuyorlar Robson [Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2018].
- Türkçe Sözlük, 2005, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Uç, H., 2009, Tevfik Fikret'in Psikobiyografisi, *Bizim Büro Basımevi Yayın-Dağıtım*, Ankara.
- Ulus, G., 2021, Orhan Veli Kanık'ın Şiirlerinde Bilinçaltının Metaforik Yansımaları, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (34), 281-308.
- Uslu, A., 2020, Zindandan Mehmet'e Mektup Şiirinin Psikanalitik Çözümleme Denemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S.71, 135-145.
- Uyaroğlu, İ., 2019, Kedileri Severken Ağlayınız, YKY, İstanbul.
- Ürer, E., 2017, Çocuklarda Ölüm ve Yas Üzerine Bir İnceleme, *Dini Araştırmalar*. C. 20, S. 52, 131-140.
- Veli, O., 2004, Orhan Veli Bütün Şiirleri, YKY, İstanbul.
- Yılmaz, A., 2012, İsmâil Safâ'nın Şiir Anlayışı ve İlmliler. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.11(1). 137-158.
- Yılmaz, E., 2014, Türk Şiirinde "Otel" İmgesi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 7, 176-187.
- Yılmaz, F. N., 2019, Behcet Necatigil'in Eserlerinde Korku ve Kaygı. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- Yılmaz, N., 2018, İsmet Özel'in 70 Sonrası Şiirlerinde Anlam Arayışı, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, S. 18, 57-80.
- Yılmaz, N., 2020, Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiirlerinde Gece İmgesi. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, s. 13, 315-327.
- Yılmaz O. ve Ardalı D., 2020, Birhan Keskin'in Şiirlerinde Birleşen , Taşan, Çoğalan Beden, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, c.13, s. 32, 1675- 1689.
- Yılmaz, S., 2016, Ziya Osman Saba Şiirinde Zamanın Görünümleri. Canan Uğurdağ(Ed.). *Edebi Metinlerde Zaman Kavramına Dair İncelemeler* (s. 209-220), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Yivli, O., 2005, Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiiri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Eskişehir.